

Τ.Ε.Ι ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ &
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

**«ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ Ή
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ»**

ΑΓΓΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ-ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΠΡΙΟΒΟΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ ΝΙΚΗ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2014

Τ.Ε.Ι ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

«ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ
ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ Ή
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ»

ΑΓΓΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

(Α.Μ. 14418) ioanange@logistiki.teimes.gr

ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ - ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (Α.Μ. 14509) ioanzafe1@logistiki.teimes.gr

ΠΡΙΟΒΟΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

(Α.Μ. 14755) dimiprio@logistiki.teimes.gr

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ ΝΙΚΗ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2014

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι αφιερωμένη στους καθηγητές του Α.Τ.Ε.Ι Μεσολογγίου του Τμήματος Λογιστικής που μας έδωσαν τις απαραίτητες βάσεις , με τις γνώσεις τους και την εμπειρία τους να ενστερνιστούμε την έννοια της λογιστικής.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ για τα τέσσερα εποικοδομητικά χρόνια που ήμασταν σπουδαστές στο Α.Τ.Ε.Ι Μεσολογγίου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγκεκριμένη εργασία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας με θέμα « ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ Ή ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ » του τμήματος Λογιστικής. Την άμεση επίβλεψη του θέματος έχει ο καθηγητής του τμήματος Λογιστικής Κος Αλεξόπουλος Ανδρέας τον οποίο και ευχαριστούμε θερμά για το υλικό, τον χρόνο και την βοήθεια που μας παρείχε στην εκπόνηση της ερμηνευτικής αυτής προσπάθειας.

Ευχαριστούμε πολύ το Α.Τ.Ε.Ι Μεσολογίου του τμήματος Λογιστικής και τους καθηγητές που μας δίδαξαν την επιστήμη της λογιστικής.

Πρόλογος

Η βιομηχανική ιδιοκτησία ανταποκρίνεται στις ανάγκες του σημερινού κυρίαρχου τρόπου παραγωγής που σηματοδοτείται από τη συσσώρευση του κεφαλαίου, τη μαζική και ανώνυμη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, την τεχνολογική απογείωση με τη συνακόλουθη δημιουργία μιας υλικής κουλτούρας και τη δημιουργία νέων μορφών εξάρτησης.

Η μεταφορά τεχνολογίας από το κέντρο του καπιταλιστικού συστήματος στην περιφέρεια δημιουργεί σχέσεις οικονομικής και πολιτικής εξάρτησης εξίσου τουλάχιστον ισοδύναμες με τη μεταφορά και άμεση επένδυση χρηματιστικού κεφαλαίου.

Όχι χωρίς σημασία είναι επίσης οι διεθνείς συναλλαγές σε συμβάσεις εκμετάλλευσης άλλων δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας (σήματα) διαμέσου των οποίων οι πολυεθνικές επιχειρήσεις με τη μορφή της, λιγότερο πληροφοριακής και περισσότερο υποβλητικής, διαφήμισης καθιερώνουν τα προϊόντα τους στις εθνικές αγορές της περιφέρειας. Στην επίτευξη και μεγιστοποίηση του κέρδους δεν συμβάλλει μόνον η αξιοποίηση των κλασσικών μέσων παραγωγής αλλά και νέες μορφές στις οποίες εντάσσεται η βιομηχανική ιδιοκτησία.

Με τη βιομηχανική ιδιοκτησία εκφράζονται σε νομικό επίπεδο οι νέοι τρόποι δράσης του σημερινού κυρίαρχου τρόπου παραγωγής, ώστε εύλογα μπορεί να λεχθεί ότι η βιομηχανική ιδιοκτησία αποτελεί τον τελευταίο βαθμό εξέλιξης του εμπορικού δικαίου ως δικαίου των εμπορικών - γενικότερα οικονομικών- συναλλαγών και με την έννοια αυτή εντάσσεται σε αυτό αποτελώντας ένα από τους κλάδους τους. Η αντιστοιχία ανάμεσα σε αυτές τις οικονομικές σχέσεις και τις νομικές ρυθμίσεις που επιχειρούνται με τη βιομηχανική ιδιοκτησία δεν είναι βέβαια απόλυτη με την έννοια ότι υπάρχουν ρυθμίσεις που εκφράζουν κοινωνικές δεσμεύσεις, που μπορούν δηλ. με τη σειρά τους να επηρεάσουν θετικά τις οικονομικές σχέσεις προς την κατεύθυνση της κοινωνικότερης διάπλασής τους.

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του θέματος των δικαιωμάτων της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας ως στοιχεία που οδηγούν στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Καθ' όλη την έκταση της εργασίας

δίνεται βάση στην ανάλυση των προαναφερθέντων, στην προστασία τους μέσω του διεθνούς και εθνικού πλαισίου και στην σημασία τους για τις επιχειρήσεις σήμερα.

Abstract

Industrial property meets the needs of today's dominant mode of production is marked by the accumulation of capital , the massive and anonymous production of goods and services, technological takeoff with the consequent creation of a material culture and the creation of new forms of addition

Technology transfer from the center of the capitalist system in the region creates relations of economic and political dependence as at least equivalent to the transfer and direct investment financial capital.

Not without significance is also the international trade in licensing contracts other industrial property rights (trademarks) through which multinational corporations in the form of less informative and more outlandish, advertising introduce their products to national markets in the region . In achieving and maximizing profit not only contributes the use of conventional means of production and new forms of which is the industrial property.

Industrial property expressed in legal terms the new modes of action of the current dominant mode of production that can reasonably be said that the industrial property is the latest state of the art commercial law as the law of trade - general financial - transactions and the effect falls this being one of the classes. The correlation between these economic relationships and legal arrangements undertaken with industrial property is certainly not absolute in the sense that there are settings that express social commitments, ie they can in turn positively affect economic relations towards the more social physique.

The purpose of this paper is to explore the issue of the rights of industrial and commercial property as conducive to business development. Throughout the scope of work is given based on the above analysis, to protect them through the international and national context and their importance to businesses today.

Πίνακας περιεχομένων

Αφιέρωση	3
Ευχαριστίες	4
Πρόλογος	5
Abstract	7
Πίνακας Περιεχομένων	8
Μέρος 1ο: Τα δικαιώματα της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας	12
Κεφάλαιο 1ο: Πνευματική ιδιοκτησία – Η έννοια του έργου και του δημιουργού	14
1.1. Το έργο	14
1.1.1. Έννοια	14
1.1.2. Θεωρίες του έργου	16
1.1.3. Νομοθετικός ορισμός και στοιχεία του έργου	18
1.1.4. Τα είδη των έργων	21
1.2. Ο δημιουργός	23
1.2.1. Η έννοια	23
1.2.2. Τα δικαιώματα του δημιουργού	24
1.2.2.1. Το ηθικό δικαίωμα	25
1.2.2.2. Δικαιώματα περιουσιακής φύσεως	29
1.3. Έννομη προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας	31
1.3.1. Μέτρα πρόληψης της προσβολής δικαιώματος	32
1.3.2. Αστικές κυρώσεις	35
1.3.3. Ποινική προστασία	38
1.3.4. Τεχνολογικά μέσα	41
1.3.5. Το καθεστώς των δικαιωμάτων	43

1.4. Εφαρμοστέο και διαχρονικό κοινοτικό δίκαιο	45
1.5. Τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας	48
Κεφάλαιο 2ο : Βιομηχανική και εμπορική ιδιοκτησία	52
2.1. Το αντικείμενο	52
2.1.1. Ανάγκη και σημασία της ειδικής ρύθμισης για τις τεχνικές δημιουργίες	53
2.1.2. Υποδείγματα χρησιμότητας και υποδείγματα αισθητικής	55
2.1.2.1. Υποδείγματα χρησιμότητας	55
2.1.2.2. Βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα (υποδείγματα αισθητικής)	59
2.1.3. Το δικαίωμα ευρεσιτεχνίας	61
2.1.3.1. Οι τυπικές προϋποθέσεις για τη δημιουργία του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας	61
2.1.3.2. Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη δημιουργία του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας	64
2.1.3.3. Είδη διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας - Διατυπώσεις δημοσιότητας	65
2.1.3.4. Οικονομική εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας (μεταβίβαση άδειες εκμετάλλευσης)	66
2.1.4. Το δικαίωμα στην εφεύρεση	71
2.1.5. Εμπορικά και βιομηχανικά απόρρητα	73
2.2. Διακριτικά γνωρίσματα	75
2.2.1. Κατηγορίες διακριτικών γνωρισμάτων	75
2.2.2. Ατομικό και συλλογικό σήμα	77
2.2.3. Λειτουργίες του σήματος	78
2.3. Τα άυλα αγαθά ως αντικείμενο δικαιώματος	89
2.3. Τα άυλα αγαθά ως αντικείμενο δικαιώματος	90
2.3.2. Η σχέση του δικαίου για τον αθέμιτο ανταγωνισμό και του δικαίου των ειδικά προστατευόμενων άυλων αγαθών	91
Κεφάλαιο 3ο : Ο ανταγωνισμός στα πλαίσια των διεθνών εμπορικών σχέσεων	92
3.1. Το σύγχρονο πλαίσιο	92
3.2. Το Διμερές Συμβατικό Πλαίσιο των Διεθνών Εμπορικών Σχέσεων	94
3.2.1 .Μέτρα Μεταχείρισης Αλλοδαπών και Ξένων Προϊόντων	97
3.2.2. Ειδικές Εμπορικές Συνθήκες	101

3.3. Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT)	109
3.3.1. Δομή και Περιεχόμενο της GATT	110
3.3.2. Ουσιαστικές Διατάξεις	115
3.3.3. Διαδικασίες για την Επίλυση Διαφορών	121
3.3.4. Η Λειτουργία της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου	124
3.4. Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD)	126
3.4.1. Ίδρυση της UNCTAD	127
3.4.2. Οργανωτική Δομή και Λειτουργία	130
3.4.3. Στόχοι και Όργανα	132
3.4.4. Ο Ρόλος των Ομάδων Κρατών	134
3.4.5. Το έργο της UNCTAD	139
3.5. Λειτουργία του ανταγωνισμού στην Ε.Ε.	141
3.5.1. Εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού στο χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ε.Ε.	143
Μέρος 2ο : Η σημασία των δικαιωμάτων εμπορικής ιδιοκτησίας ως όργανα ανάπτυξης διεθνών εμπορικών ή οικονομικών εργασιών	147
Κεφάλαιο 4ο : Η σημασία της εμπορικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας	149
4.1. Τυπικό και ουσιαστικό σύστημα	149
4.1.1. Σύγκριση συστημάτων	150
4.2. Οικονομική και κοινωνική σημασία της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας	153
4.2.1. Οικονομικοπολιτική προσέγγιση	153
4.2.2. Τα νομικά προβλήματα	156
4.3. Τα δικαιώματα στα πλαίσια του δικαίου του ανταγωνισμού	160
Κεφάλαιο 5ο : Το σύστημα προστασίας της βιομηχανικής ιδιοκτησίας	161
5.1. Η αξίωση για άρση της προσβολής και παράλειψη και η αξίωση για αποζημίωση	161
5.2. Η αξίωση για την άρση της προσβολής και παράλειψη	163
5.3. Διεθνής ρύθμιση της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας	164
5.3.1. Η αρχή της εδαφικότητας	164

5.3.2. Ευρεσιτεχνία	167
5.3.3. Το σήμα	168
5.4. Η σχετικοποίηση της αρχής της εδαφικότητας και διεθνείς συμβάσεις	169
5.5. Η προστασία των δικαιωμάτων στα πλαίσια της ΕΟΚ	183
Συμπεράσματα	186
Αναφορές – Πηγές	188

Μέρος 1^ο: Τα δικαιώματα της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας

Η προώθηση της τεχνικής προόδου έχει ιδιαίτερη κοινωνική και οικονομική σημασία και επομένως δεν μπορεί να παραμείνει υπόθεση ατομικού ενδιαφέροντος. Ιδιαίτερα προφανής είναι η σημασία της σήμερα που η τεχνολογία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη των λαών. Με την έννοια αυτή η νομοθετική παρέμβαση στο χώρο των τεχνικών δημιουργιών πρέπει να συνεκτιμά όχι μόνο το συμφέρον του δημιουργού αλλά και το κοινωνικό συμφέρον που εντοπίζεται ακριβώς στην προώθηση με τη συγκεκριμένη τεχνική δημιουργία της τεχνικής προόδου.

Η απονομή απόλυτου δικαιώματος στο δημιουργό αποτελεί τόνωση του δημιουργικού ενδιαφέροντος και ταυτόχρονα ανταμοιβή του για το πνευματικό του επίτευγμα. Η απονομή απόλυτου δικαιώματος αποτελεί και συνεισφορά στην υπόθεση της τεχνικής προόδου αφού φανερώνεται το περιεχόμενο μιας καινοτόμου παρέμβασης του ανθρώπινου πνεύματος στο χώρο της τεχνικής με δυνατότητες οικονομικής εκμετάλλευσής της από τον ίδιο το δημιουργό ή από τρίτους υπό προϋποθέσεις. Η απονομή διπλώματος ευρεσιτεχνίας, ειδικότερα, αποτελεί και κίνητρο για την επιτάχυνση της οικονομικής αξιοποίησης της ευρεσιτεχνίας αφού αλλιώς ο εφευρέτης δεν θα είχε λόγο να φανερώσει το μυστικό της εφεύρεσής του.

Ο χρονικός περιορισμός του απόλυτου δικαιώματος στη συγκεκριμένη τεχνική δημιουργία και η υπό προϋποθέσεις αναγκαστική - χωρίς τη συγκατάθεση του δικαιούχου - εκμετάλλευσή του πιστοποιούν την κοινωνική σημασία που αποδίδεται στις τεχνικές δημιουργίες: η κοινωνική δέσμευσή της είναι προφανής αφού με την πάροδο του χρόνου ισχύος του σχετικού δικαιώματος ή κατά τη διάρκεια του χρόνου αυτού υπό προϋποθέσεις «ελευθερώνεται» η τεχνική δημιουργία από τον αποκλειστικό εξουσιασμό της από το δικαιούχο και καθίσταται δυνατή η εκμετάλλευσή της από το κοινό.

Η νομοθετική παρέμβαση πρέπει να μεριμνά και για τις ειδικότερες προϋποθέσεις υπό τις οποίες παρεμβάσεις του ανθρώπινου πνεύματος στο χώρο της τεχνικής μπορούν να είναι αντικείμενα απόλυτων δικαιωμάτων. Και τούτο γιατί η χωρίς προϋποθέσεις αναγνώριση απόλυτων δικαιωμάτων θα ματαίωνε

την τεχνική πρόοδο αφού και μη άξιες προστασίας τεχνικές δημιουργίες θα απέκλειαν τρίτους από την οικονομική τους εκμετάλλευση.

Στο παρόν μέρος, το πρώτο μέρος της εργασίας αυτής, αντικείμενο διερεύνησης θα αποτελέσει ο όρος της πνευματικής ιδιοκτησίας με την ανάλυση του συνολικού πλαισίου των δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτόν. Εστιάζουμε στο θεωρητικό πλαίσιο χρήσης και γνωρισμάτων των δικαιωμάτων της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας.

Κεφάλαιο 1ο

Πνευματική ιδιοκτησία – Η έννοια του έργου και του δημιουργού

1.1. Το έργο

1.1.1. Έννοια

Το έργο, όπως η έννοιά του διαμορφώθηκε από παλιά από τη θεωρία και τη νομολογία, θεωρήθηκε το δημιούργημα της ανθρώπινης διάνοιας που έχει μορφή προσιτή στις αισθήσεις, απορρέει από την προσωπικότητα του δημιουργού του και χαρακτηρίζεται από σχετική πρωτοτυπία (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009).

Την έννοια αυτή του έργου άρχισαν να επηρεάζουν και συγχρόνως ν' αναπτύσσουν η εξέλιξη της τεχνολογίας γενικά και της σύγχρονης τέχνης, ιδιαίτερα των εφαρμοσμένων τεχνών, της μουσικής και της ποίησης, που έπαψαν ν' ακολουθούν μόνο τους παραδοσιακούς κανόνες της τέχνης αλλά να χρησιμοποιούν μηχανικά μέσα, μαθηματικούς και γεωμετρικούς τύπους στη διαδικασία της πνευματικής παραγωγής, όπως η ηλεκτρονική ή προγραμματική μουσική. Έτσι τέθηκαν τα ερωτήματα (Κουμάντος, 2002): Είναι έργα τέχνης εκείνα τα πνευματικά δημιουργήματα που δεν αποδίδουν τίποτε από την υπάρχουσα πραγματικότητα, που κινούνται στη σφαίρα του αφηρημένου, του παραλόγου, της τυχαίας διαμόρφωσής τους; Είναι «έργα» εκείνα τα δημιουργήματα που βρίσκονται στα κατώτερα όρια της πνευματικής δημιουργίας τα χαρακτηριζόμενα στη γερμανική επιστήμη ως «μικρά κέρματα» («ψιλά») της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως έντυπα, γενικοί όροι συναλλαγών, οδηγοί πόλεων, συλλογή συνταγών μαγειρικής;

Ο διαχωρισμός μεταξύ πνευματικής ιδιοκτησίας και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, ιδίως των ευρεσιτεχνιών, άρχισε εξάλλου να αλλοιώνεται με το ερώτημα, μεταξύ άλλων, αν προστατεύονται ως έργα οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, τα προγράμματα των ηλεκτρονικών υπολογιστών, οι

μεταφραστικές μηχανές. Πάνω σ' αυτά τα εξελικτικά αίτια και την απορία αν από την πνευματική ιδιοκτησία πρέπει ν' αφαιρεθεί πια το στοιχείο του «αισθητικού», διατυπώθηκαν δύο βασικές θεωρίες για την έννοια του «έργου» (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009).

1.1.2. Θεωρίες του έργου

Η παραδοσιακή θεωρία, όπως διατυπώνεται από το Γερμανό Heinrich Hubmann, με βάση το φιλοσοφικό έργο του Nicolai Hartmann, θέτει τρεις προϋποθέσεις για την ύπαρξη του προστατευόμενου έργου (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009):

- Αυτό το πνευματικό περιεχόμενο να εκφράζεται με μια ορισμένη μορφή. Μόνο το μορφοποιημένο πνευματικό περιεχόμενο και όχι η αδιαμόρφωτη ιδέα προστατεύεται (Αθανασίου, 2013). Περαιτωμένη δεν απαιτείται να ναι η μορφή, γι' αυτό και επεξεργασμένα σχέδια επιστημονικής εργασίας, σκίτσα και προπλάσματα της τέχνης ως και ημιτελή μουσικά έργα μπορεί να είναι έργα. Περιεχόμενο και μορφή πρέπει να βρουν ένα τρόπο έκφρασης, πρέπει δηλαδή με μέσα εκφραστικά να γίνονται αντιληπτά. Το έτοιμο συνεπώς ποίημα και η μελωδία που κρατάει ακόμα μέσα του ο δημιουργός και δεν το έχει εξωτερικεύσει δεν έχει χαρακτήρα έργου.
- Να υπάρχει ένα πνευματικό περιεχόμενο, ανεξάρτητα αν τούτο είναι εννοιολογικό, όπως στα έργα του λόγου, ή αισθητικό, όπως στα έργα της τέχνης, ή οποιοδήποτε άλλο περιεχόμενο της φαντασίας.
- Το έργο προϋποθέτει ατομικότητα. Πρέπει να εκφράζει το ατομικό πνεύμα, να ναι δηλαδή ένα με προσωπικά χαρακτηριστικά πνευματικό δημιούργημα.

Κάθε έργο περιέχει ατομικά και γενικά συστατικά . Τα τελευταία δεν καταλαμβάνονται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά είναι ελεύθερα, «κοινό κτήμα», να χρησιμοποιούνται από οποιοδήποτε. Έτσι, π.χ. ιδέες, τεχνοτροπία, στυλ, ρυθμοί, αρμονία δεν προστατεύονται.

Σ' αυτή την παραδοσιακή κλασική και κρατούσα θεωρία χαρακτηριστικό της είναι η σύνδεση που διαπερνάει περιεχόμενο, μορφή και ατομικότητα (Κουμάντος, 2002). Κι αυτή είναι η ατομικότητα του δημιουργού που πρέπει να εκδηλώνεται στο έργο. Προστασία του έργου είναι προστασία της δημιουργικής ατομικότητας. Όχι της ατομικότητας αυτής καθεαυτής αλλά προστασία του στο

έργο αντικειμενοποιούμενου πνεύματος. Το αποφασιστικό κριτήριο είναι η στο έργο εκδηλούμενη δημιουργική διαδικασία, η δημιουργική πρωτοτυπία, το δημιουργικό ύψος, γενικά η ατομικότητα του δημιουργού (Torremans et al., 2010).

Κατά της θεωρίας αυτής ασκείται κριτική ότι παραβλέπει το μεταβαλλόμενο κοινωνιολογικό περιεχόμενο του δικαίου. Ό,τι παλαιότερα δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως έργο τέχνης επειδή δεν είχε σχέση με την πραγματική ή ιδεατή απεικόνιση της πραγματικότητας (Bildwerktheorie), σήμερα γίνεται αποδεκτό. Η νεώτερη θεωρία, όπως διατυπώθηκε από τον Ελβετό Max Kummer, θέτει ως βάση της έννοιας του έργου την ατομικότητα του έργου. Η ατομικότητα, για τη θεωρία αυτή, ταυτίζεται με τη μοναδικότητα (Παπαδοπούλου, 2011). Η μοναδικότητα πάλι προϋποθέτει σύγκριση μ' αυτό που θα μπορούσε να υπάρχει. Συνεπώς ατομικότητα, με την έννοια της νεώτερης αυτής θεωρίας, είναι η στατιστική μοναδικότητα της μορφής. Το κριτήριο προστασίας είναι λοιπόν ένα καθαρό συγκριτικό κριτήριο. Αυτή η φαινομενολογική μέθοδος αποκάλυψης της έννοιας του έργου οδηγεί τελικά σε αντιστροφή της διαγνωστικής διαδικασίας, αφού ξεκινάει από την έννομη συνέπεια: «Αυτό είναι δεκτικό αντιγραφής (απομίμησης). Άρα είναι έργο» (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009).

Το κριτήριο έτσι για την ατομικότητα του έργου καταλήγει στο συμπέρασμα: ό,τι δεν είναι δεκτικό πνευματικής πειρατείας, δεν μπορεί να ναι έργο (Καλλινίκου, 2005). Επίσης κατά της θεωρίας αυτής η κριτική συγκεντρώθηκε κυρίως στον αποκλεισμό από αυτήν κάθε αξιολογικής κρίσης σχετικά με το αισθητικό στοιχείο ενός έργου και κυρίως στην πλήρη από τη θεωρία αυτή απροσωποποίηση του έργου. Για την έννοια του «έργου» δεν έχει σημασία η προσωπικότητα του δημιουργού. Ο δημιουργός έχει σημασία μόνο για την «προστασία του έργου».

1.1.3. Νομοθετικός ορισμός και στοιχεία του έργου

Σε αντίθεση με το παλαιό δίκαιο (ν. 2387/1920), ο νεότερος νομοθέτης δίνει τον ορισμό του έργου πνευματικής ιδιοκτησίας, «Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή» (άρθρ. 2 παρ. 1 ν. 2121) και παραθέτει ενδεικτική απαρίθμηση προστατευτέων έργων.

Τα στοιχεία του έργου :

- Πνευματικό δημιούργημα,
- με Μορφή
- και Πρωτοτυπία,
- από το χώρο του Λόγου, της Τέχνης ή της Επιστήμης.

Το έργο είναι αποτέλεσμα της δημιουργικής πράξης και όχι η ίδια η πράξη. Όπως κάθε αποτέλεσμα, είναι και το έργο φαινόμενο παράγωγο μιας αιτίας. Αιτία του έργου είναι το ανθρώπινο πνεύμα .

Τα έργα δεν είναι παρά αποκαλύψεις της ανθρώπινης σκέψης, των ανθρώπινων συναισθημάτων και παραστάσεων, αποκρυπτογραφήσεις της εσωτερικότητας του ανθρώπου ή της εξωτερικότητας του κόσμου. Ό,τι έφτιαξε ο δημιουργός, αυτό που επέλεξε η βούλησή του και δημιούργησε χρησιμοποιώντας πνευματικές, σωματικές ή ψυχικές δυνάμεις με υλικό, ό,τι υπάρχει ύλη, ιδέα, παράσταση, χθεσινό, σημερινό, υποθετικό εκτίθεται κάποια στιγμή μπροστά στους άλλους έτοιμο, σαν εκδήλωση αποκαθαρισμένη του δημιουργού, συμβολή, αλλά και σαν γεγονός του κόσμου, χωρίς να εκτίθενται και οι συγκεκριμένες διεργασίες που κατέληξαν σ' αυτό.

Η ανθρώπινη δημιουργικότητα, παίρνοντας υλικό από αυτό που ήδη έχει συμβεί στον κόσμο, από το περιπλανώμενο από πρόσωπο σε πρόσωπο πνεύμα, το κοινό απόθεμα πολιτισμού, καταλήγει σε μια νέα συνθετική σύλληψη, ένα νέο συμβάν κάτι περισσότερο, διαφορετικό από τον προηγούμενο κόσμο, με δική του ατομικότητα, μια νέα πραγματικότητα, μια νέα αξία, ανεξάρτητα αν γι' αυτό, το

πνεύμα χρησιμοποιεί τη φαντασία ή τους κανόνες της λογικής ή αισθητικής ή καταγράφει, επιλέγει και ταξινομεί ό,τι διαδραματίζεται. Δημιούργημα συνεπώς είναι κάτι το «νέο», με την έννοια του διαφορετικού, από άποψη μορφής ή περιεχομένου, από εκείνα που προϋπάρχουν, λόγω της δημιουργικής ιδιαιτερότητας.

Ο νόμος προστατεύει κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή (άρθρ. 2). Κύριο προστατευόμενο στοιχείο του έργου είναι η μορφή του, δηλαδή η αντιληπτή με τις αισθήσεις συγκεκριμένη διαμόρφωσή του. Ο δημιουργός μπορεί να δώσει στο δημιούργημά του «οποιαδήποτε» μορφή π.χ. να το παρουσιάσει ως γραπτό κείμενο ή προφορική απαγγελία, μουσική σύνθεση με κείμενο ή χωρίς, έργο ζωγραφικής, λιθογραφίας ή γλυπτικής.

Προστατευόμενα συνεπώς στοιχεία του έργου είναι εκείνα τα ιδιόμορφα ή ιδιότυπα ή χαρακτηριστικά ή πρωτότυπα, στοιχεία του έργου που θεμελιώνουν την «ατομικότητά» του, όπως η έννοια αυτής προσδιορίστηκε παραπάνω. Προστατευόμενο δεν είναι μόνο ολόκληρο το έργο, αλλά και τα μέρη του, όπως και ο τίτλος του, εφόσον αυτά τα ίδια (και όχι το όλο έργο) πληρούν τις προϋποθέσεις, δηλαδή είναι «έργα».

Αντικείμενο προστασίας είναι η συγκεκριμένη μορφή του έργου και όχι η γενική ιδέα στην οποία αυτό βασίζεται.

Το παλαιό δίκαιο δεν έθετε ως στοιχείο του έργου την πρωτοτυπία. Στο άρθρ. 1 του ν. 2387/1920 γινόταν αναφορά σε δημιουργούς «πρωτοτύπων ή εκ διασκευής ή αντιγραφής ή μεταφράσεις έργων», με σκοπό να περιλάβει στα προστατευόμενα έργα τόσο τα πρωτότυπα όσο και τα παράγωγα (π.χ. διασκευή πρωτότυπης μουσικής σύνθεσης). Ωστόσο η θεωρία και η νομολογία είχαν δεχθεί την πρωτοτυπία ως στοιχείο του έργου.

Ο ν. 2121/1993 για πρώτη φορά θέτει την πρωτοτυπία ως στοιχείο του έργου και προϋπόθεση προστασίας. «Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα» (άρθρ. 2 παρ. 1). Ο νόμος δεν δίνει ορισμό της «πρωτοτυπίας» ή ποιο πνευματικό δημιούργημα είναι «πρωτότυπο», έννοια της οποίας ο προσδιορισμός αφήνεται στη νομολογία και τη θεωρία. Αναφορά στην πρωτοτυπία γίνεται επίσης και ως προς τις συλλογές έργων ή συλλογές εκφράσεων λαϊκής παράδοσης ή απλών γεγονότων και στοιχείων, οι οποίες νοούνται ως έργα εφόσον η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου τους είναι

πρωτότυπη. Και εδώ δεν δίνεται ορισμός της πρωτοτυπίας.

Ωστόσο ο νόμος, στη διάταξη του άρθρ. 2 παρ. 3 εδ. 4 ν. 2121, που αναφέρεται στην προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών ορίζει, ότι «Ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή θεωρείται «πρωτότυπο» εφόσον είναι προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού του». Επισημαίνεται σχετικώς ότι η διάταξη αυτή σκοπεύει στην εναρμόνιση του εθνικού δικαίου μας με την Οδηγία 91/250/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 14.5.1991, για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, της οποίας το αντίστοιχο κείμενο έχει ως ακολούθως: Ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή προστατεύεται εφόσον είναι πρωτότυπο, με την έννοια ότι είναι «αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας» του δημιουργού του (άρθρ. 1 παρ. 3 εδ. 1) .

Στο δίκαιό μας η πρωτοτυπία του έργου εκτιμάται μέσω μιας συνθετικής, μεταξύ υποκειμενικής και αντικειμενικής, προσέγγισης, όπως διαμορφώθηκε υπό το καθεστώς του παλαιού δικαίου από τη νομολογία και τη θεωρία με την αναζήτηση ενός δημιουργικού ύψους του έργου που ανεβάζει το έργο πάνω από το επίπεδο του χειρωνακτικού και καθημερινού του συνηθισμένου τρέχουσας ευκολίας ανθρώπινου επιτεύγματος. Το δημιουργικό ύψος πρέπει να εντοπίζεται χρονικά κατά τη δημιουργία του έργου. Προσδιορίζεται με βάση το κριτήριο μιας «συνολικής πνευματικής δημιουργικής εντύπωσης» του, και όχι με βάση, διαδικασία πρόσθεσης των στοιχείων του, αλλά σύνθεσης και συμβολής τους στη συνολική εντύπωση.

1.1.4. Τα είδη των έργων

Η νομοθεσία μας, από άποψη μεθόδου κατηγοριοποίησης των έργων, ακολουθώντας τη διεθνή πρακτική, αφενός δίνει τις τρεις βασικές κατηγορίες έργων πνευματικής ιδιοκτησίας και αφετέρου παραθέτει παραδείγματα έργων, χωρίς να διαχωρίζει σε ποια από τις τρεις κατηγορίες εμπίπτουν. Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύει τα έργα του λόγου, της τέχνης ή της επιστήμης (άρθρ. 2 ν. 2121). Ο νόμος μας αναφέρει στη συνέχεια ενδεικτικά τα πνευματικά δημιουργήματα που μπορούν να είναι «έργα» με την έννοια του νόμου. Ως τέτοια αναφέρονται (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009):

- τα γραπτά ή προφορικά κείμενα,
- οι μουσικές συνθέσεις με κείμενο ή χωρίς,
- τα θεατρικά έργα με μουσική ή χωρίς,
- οι χορογραφίες και οι παντομίμες,
- τα οπτικοακουστικά έργα,
- τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια,
- τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής,
- τα χαρακτικά έργα και οι λιθογραφίες,
- τα αρχιτεκτονικά έργα,
- οι φωτογραφίες,
- τα έργα εφαρμοσμένων τεχνών,
- οι εικονογραφήσεις,

- οι χάρτες,
- τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη (άρθρ. 2 παρ. 1 ν. 2121).

Η παράθεση αυτή παραδειγμάτων έργων δεν είναι αποκλειστική αλλά ενδεικτική («ιδίως») και πέρα από την αξία της για συγκεκριμενοποίηση των γενικών κατηγοριών έργων, έχει σημασία για την ερμηνεία της γενικής έννοιας «πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης» (Κουμάντος, 2002).

Κατάλογο έργων περιλαμβάνει και το άρθρο 2 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης. Το άρθρο αυτό της Δ.Σ. αναφέρεται γενικά στα «φιλολογικά και καλλιτεχνικά έργα», που περιλαμβάνουν «όλας τας παραγωγάς λογοτεχνικής, επιστημονικής και καλλιτεχνικής φύσεως, οιοσδήποτε είναι ο τρόπος και η μορφή εκφράσεως» και στη συνέχεια παραθέτει ενδεικτικά παραδείγματα έργων (Κουμάντος, 2002).

Έργα του λόγου γενικά, είναι δημιουργήματα των οποίων το περιεχόμενο γίνεται αντιληπτό με σύμβολα γλωσσικής έκφρασης των σκέψεων. Έργα τέχνης γενικά, είναι ανθρώπινες παραγωγές του αισθητικά ωραίου. Αυτός ο ορισμός δεν είναι οριστικός, γιατί το πρόβλημα «τι είναι τέχνη» τέθηκε ήδη στην αρχαιότητα και ακόμα υπάρχει. Ανεξάρτητα από οποιαδήποτε επιστημονική εξήγηση της πρωταρχής της καλλιτεχνικής δημιουργίας ή τη μυστηριακή προέλευσή της, ανεξάρτητα από το σκοπό της να ευχαριστεί σαν απλό φαινόμενο ζωής, σύμφωνα με τον πλατωνικό στοχασμό, σαν παιχνίδι ή, κατά τον αριστοτελικό στοχασμό, να μορφώσει το πνεύμα, ως εξαγνισμός της ψυχής, και τέλος ανεξάρτητα από τη μετακίνηση της φύσης της ως μίμησης σε τρόπο διαφυγής του ανθρώπου, ενσυναίσθησης και εμπίωσης, είναι βέβαιο ότι η τέχνη είναι λειτουργία πνευματική (Κουμάντος, 2002).

Αυτό το χαρακτήρα της διατηρεί ακόμα και στις διάφορες εκφράσεις της μοντέρνας τέχνης, ακόμα και αν το έργο χάνει το αισθητικό περιεχόμενό του, ακόμα και όταν βρίσκεται στα όρια της τέχνης, όταν περιέχει στοιχεία αντίτέχνης ή τυχαίου.

1.2. Ο δημιουργός

1.2.1. Η έννοια

Η νομοθεσία μας δίνει τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας στους πνευματικούς «δημιουργούς» (άρθρ. 1 παρ. 1 ν. 2121).

Η αρχή ότι ο δημιουργός του έργου έχει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο έργο του, ότι είναι ο αρχικός δικαιούχος, ανατρέχει σε αρχές του φυσικού δικαίου (Καλλινίκου, 2005). Γι' αυτό, από τη φύση του πράγματος, το δίκαιό μας όπως και σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού συστήματος δέχεται πλην ελάχιστων εξαιρετικών περιπτώσεων ως δημιουργό μόνο το φυσικό πρόσωπο, αποκλείοντας τα νομικά πρόσωπα (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009). Όπως δεν μπορούν να είναι δημιουργοί τα νομικά πρόσωπα ως πλασματικά δημιουργήματα του Δικαίου, έτσι δεν μπορούν να είναι δημιουργοί τα τεχνητά ομοιώματα του ανθρώπου (ρομπότ), τα προϊόντα των οποίων δεν είναι «έργα», όσο τέλεια και αν είναι. Δημιουργός είναι αυτός του οποίου η πνευματική δραστηριότητα είχε ως αποτέλεσμα το «έργο», αυτός δηλαδή που προσέδωσε σ' αυτό τη διακρίνουσα ατομικότητά του (Αθανασίου, 2013).

Η πνευματική ιδιοκτησία θεμελιώνεται πάνω στη δημιουργική πράξη, η οποία ούτε δικαιοπρακτική ικανότητα ούτε δικαιοπρακτική βούληση προϋποθέτει, αφού δεν είναι δικαιοπραξία, αλλά πραγματική πράξη. Δημιουργός μπορεί συνεπώς να είναι και ο ανήλικος π.χ. ο Μότσαρτ συνέθεσε την όπερα «Ο Βασιλιάς Βοσκός» σε ηλικία 14 ετών, αλλά και εκείνος που δημιουργεί χωρίς να έχει πνευματική διαύγεια. Αυτός ο προσωπικός χαρακτήρας της δημιουργικής πράξης αποκλείει την αντιπροσώπευση κατ' αυτή.

1.2.2. Τα δικαιώματα του δημιουργού

Από την έννομη σχέση της πνευματικής ιδιοκτησίας πηγάζει δέσμη δικαιωμάτων - εξουσιών του δημιουργού (Torremans et al., 2010). Το νέο δίκαιό μας προβαίνει σε συστηματική κατάταξη των δικαιωμάτων τούτων κάτω από τον τίτλο των δύο ευρύτερων δικαιωμάτων που περιλαμβάνει η πνευματική ιδιοκτησία: το ηθικό (άρθρ. 3) και το περιουσιακό (άρθρ. 2).

Τα δικαιώματα αυτά, κατά την κλασική τους διάκριση, είναι ηθικής ή περιουσιακής φύσεως ανάλογα αν τα προστατευόμενα από αυτά συμφέροντα έχουν κυρίως προσωπικό ή περιουσιακό χαρακτήρα (Cornish & Llewelyn, 2007). Τα δικαιώματα αυτά αποτελούν το θετικό περιεχόμενο της έννομης σχέσης της πνευματικής δημιουργίας μεταξύ δημιουργού έργου. Σε αντίθεση μ' αυτό, το αρνητικό περιεχόμενο της έννομης αυτής σχέσης αναφέρεται στην προστασία των δικαιωμάτων αυτών (Παπαδοπούλου, 2011).

1.2.2.1. Το ηθικό δικαίωμα

Το ηθικής φύσεως δικαίωμα και οι εξουσίες που δίνει στο δημιουργό πηγάζουν από την έννομη σχέση της πνευματικής ιδιοκτησίας. Έχουν φύση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και ανήκουν στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας (Cornish & Llewelyn, 2007).

Παρά την ουσιαστική τους συγγένεια με το δικαίωμα της προσωπικότητας του αστικού δικαίου, τόσο η μονιστική όσο και η νεότερη δυϊστική αντίληψη περί διπλής όψεως (double aspect) του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας δέχονται ότι τα δικαιώματα αυτά έχουν την ιδιαίτερη φύση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Το κριτήριο διαχωρισμού τους από το δικαίωμα της προσωπικότητας βρίσκεται στη σύνδεσή τους με συγκεκριμένο έργο.

Ο κίνδυνος από την παραγνώριση του διαχωριστικού τούτου κριτηρίου έγκειται στη μετατροπή του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας σε δίκαιο ορισμένου επαγγέλματος με το οποίο θα προστατευόταν το όλο έργο του δημιουργού, δηλαδή η γενική καλλιτεχνική ή λογοτεχνική φήμη του ως συστατικό της προσωπικότητας, ενώ τα ηθικής φύσεως δικαιώματα πηγάζουν, όπως και τα περιουσιακής, από την έννομη σχέση του δημιουργού με το συγκεκριμένο έργο.

Ως προς αυτό, πνευματική ιδιοκτησία και δικαίωμα προσωπικότητας είναι αποσυνδεδεμένα μεταξύ τους (Παπαδοπούλου, 2011). Προσβολή του πρώτου, ως προς τα ηθικής φύσεως δικαιώματα, δεν σημαίνει προσβολή του δικαιώματος προσωπικότητας. Οι διατάξεις περί του δικαιώματος της προσωπικότητας θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν άμεσα εάν ο νόμος ρητά τυχόν ορίζει ή συμπληρωματικά στις αρρυθμιστες περιπτώσεις πνευματικής ιδιοκτησίας και εφόσον θα συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της σχετικής διάταξης (άρθρ. 57 ΑΚ).

Το ηθικό δικαίωμα είναι ένα από τα δύο συστατικά του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας. Διασφαλίζει τον προσωπικό δεσμό του δημιουργού με το έργο (Αθανασίου, 2013). Τα χαρακτηριστικά του συστατικού αυτού φέρουν ομοίως τα επιμέρους ηθικής φύσεως δικαιώματα που ενδεικτικά αναφέρονται στο άρθρο 4 του ν. 2121, των οποίων η ρύθμισή του κατηγοριοποιείται όπως και για τα περιουσιακά κάτω από τίτλο του «ηθικού δικαιώματος». Χαρακτηρισμοί

των δικαιωμάτων αυτών ως «εξουσιών», όπως και για τις περιπτώσεις των περιουσιακής φύσεως «εξουσιών» (άρθρ. 3), γίνονται μόνο για λόγους, όπως λέγεται, «κομπότητας» της σχηματοποίησης και αποφυγής επανάληψης της λέξης «δικαίωμα» (δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ηθικό δικαίωμα εξουσίες).

Δικαίωμα και εξουσία εν προκειμένω είναι ουσιαστικώς και νομικώς ταυτόσημα. Μεταξύ τους δεν υπάρχει διαβάθμιση. Και τελικά όλες οι αναφερόμενες στο νόμο «εξουσίες» από το περιουσιακό ή ηθικό δικαίωμα δεν είναι παρά «εξουσίες δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας». Έτσι, όταν εμφανισθεί «νέο δικαίωμα εξουσία πνευματικής ιδιοκτησίας» δεν θα φέρει μαζί του και τον τίτλο του ως εξουσία από το ηθικό ή περιουσιακό δικαίωμα, αλλά κρίσιμο για το χαρακτηρισμό θα ναι αν από άποψη περιεχομένου και λειτουργίας του διασφαλίζει κατά κύριο λόγο την οικονομική εκμετάλλευση του έργου ή κατά κύριο λόγο τον προσωπικό δεσμό του έργου με το δημιουργό.

Κύρια χαρακτηριστικά του ηθικού δικαιώματος είναι (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009):

- Είναι αμεταβίβαστο μεταξύ ζώντων (άρθρ. 12 παρ. 1). Συνεπώς είναι ανεπίδεκτο κατάσχεσης και ανεπίδεκτο παραίτησης. Παραίτηση είναι δυνατή μόνο από ορισμένη απαίτηση του δημιουργού στα πλαίσια τού άρθρου 454 Αστικού Κώδικα (άφεση χρέους).
- Είναι ανεξάρτητο από το περιουσιακό δικαίωμα με την έννοια ότι παραμένει στο δημιουργό ακόμα και μετά τη μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος (άρθρ. 4 παρ. 3).
- Είναι κληρονομητό (άρθρ. 12 παρ. 2). Μετά το θάνατο του δημιουργού, περιέρχεται στους κληρονόμους του που οφείλουν να το ασκούν σύμφωνα με τη θέληση του δημιουργού, εφόσον τέτοια θέληση έχει ρητά εκφρασθεί. Συνεπώς π.χ. έγκυρος συμβατικός περιορισμός του δικαιώματος τροποποίησης η άσκηση δικαιώματος υπαναχώρησης από το δημιουργό εξακολουθούν και παράγουν τα αποτελέσματά τους και έναντι των κληρονόμων. Κληρονόμος μπορεί να είναι κάθε πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, και με οποιοδήποτε τρόπο κληρονομικής διαδοχής, εκ του νόμου ή με διαθήκη. Για την ερμηνεία των διατάξεων τελευταίας βουλήσεως του

δημιουργού ισχύει ο γενικός κανόνας της θεωρίας του σκοπού της σύμβασης.

- Η άσκηση ηθικού δικαιώματος μπορεί να περιορισθεί συμβατικά (άρθρ. 14, 16, ν. 2121), στο μέτρο όμως που απαιτείται για την πραγμάτωση του σκοπού της σύμβασης οικονομικής εκμετάλλευσης του έργου π.χ. ανεκτές αναγκαίες τροποποιήσεις σε περίπτωση διασκευής έργου. Μεταφέροντας τις σκέψεις του E. Ulmer, θα πρέπει να δεχθεί κανείς ότι οι περιορισμοί ηθικού δικαιώματος δεν εξομοιώνονται με μεταβιβάσεις ή διαθέσεις, αλλά δηλώνουν ότι το ηθικό δικαίωμα «δεν είναι κάποιο σταθερό μέγεθος» και ότι κατά τον καθορισμό της έκτασής του πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η βούληση του δημιουργού όσον αφορά τα πνευματικά και προσωπικά συμφέροντά του. Ο χώρος για περιορισμούς είναι περιορισμένος, σε κάθε όμως περίπτωση παραμένει στο δημιουργό ο πυρήνας του ηθικού δικαιώματος (Αθανασίου, 2013).
- Η συναίνεση του δημιουργού ως άσκηση του ηθικού δικαιώματος. Σύμφωνα με τη διάταξη 199 του άρθρ. 16 ν. 2121, η συναίνεση του δημιουργού για πράξεις ή παραλείψεις, που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος, αποτελεί τρόπο άσκησης του δικαιώματος αυτού και δεσμεύει το δημιουργό.

Συναίνεση στην προκειμένη περίπτωση είναι νομική πράξη του δημιουργού που δεν κατευθύνεται σε συγκεκριμένο έννομο αποτέλεσμα, αλλά της οποίας οι έννομες συνέπειες καθορίζονται από το νόμο. Δεν πρόκειται συνεπώς για συναίνεση με την έννοια του άρθρου 236 ΑΚ (συγκατάθεση τρίτου) ούτε για δικαιοπραξία, αλλά για οιονεί δικαιοπραξία, της οποίας οι συνέπειες είναι (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009):

- Αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής - πράξης ή παράλειψης.
- Άκυρη θα είναι η συναίνεση εάν προσκρούει σε απαγορευτική διάταξη νόμου (άρθρ. 174 ΑΚ) ή στα χρηστά ήθη (άρθρ. 178 ΑΚ) ή αν δεσμεύει υπέρμετρα την ελευθερία του συναινούντος (άρθρ. 179 ΑΚ).

- Είναι δεσμευτική για τον δημιουργό με την έννοια ότι δεν μπορεί να ανακληθεί (πρβλ. άρθρ. 237 ΑΚ).
- Θεωρείται τρόπος άσκησης του ηθικού δικαιώματος ως εκδήλωση της αυτονομίας της βούλησης του συναινούντος δημιουργού.
- Ισχύει η αναλογική εφαρμογή των περί δικαιοπραξιών διατάξεων, π.χ. ικανότητα, ελαττώματα βουλήσεως, λαμβανομένου υπόψη τόσο του συγκεκριμένου τύπου της πράξης όσο και της θέσης συμφερόντων.

1.2.2.2. Δικαιώματα περιουσιακής φύσεως

Το έργο είναι αντικείμενο συναλλαγών. Είναι οικονομικό αγαθό, του οποίου την οικονομική αξία ο νομοθέτης διαφυλάσσει για το δημιουργό (άρθρ. 1 ν. 2121) ως αμοιβή του για την πνευματική δημιουργία του. Ο δημιουργός συνεπώς είναι εκείνος που ασκεί τα περιουσιακά δικαιώματα.

Το έργο έχει σημασία όμως και για την ολότητα. Η πνευματική ιδιοκτησία είναι το μέσο πολιτιστικής προόδου των λαών και τεχνική διάδοση ιδεών και πληροφόρησης της κοινωνίας (Torremans et al., 2010).

Το πνευματικό έργο δεν ανέχεται σύνορα. Μεταξύ τώρα του δημιουργού ως πολιτιστικού «παραγωγού» και της ολότητας ως πολιτιστικού «καταναλωτή», υπάρχει ο πολιτιστικός «μεσολαβητής» (Αθανασίου, 2013), η πολιτιστική οικονομία. Κλάδοι της είναι ιδίως ο εκδοτικός οίκος, ο ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός, το θέατρο, ο παραγωγός κινηματογράφου, ο διοργανωτής παραστάσεων και συναυλιών, η βιομηχανία μέσων αναπαραγωγής έργων, το εμπόριο της τέχνης, η βιομηχανία προϊόντων καθημερινής χρήσης και, από μια άποψη, οι εταιρίες διαχείρισης έργων των δημιουργών. Όλοι αυτοί οι οικονομικοί κλάδοι κινούνται με τα περιουσιακής φύσεως δικαιώματα που τους έχει παραχωρήσει ο δημιουργός, π.χ. για αναπαραγωγή, για μετάφραση, για διάδοση του έργου (εκδοτικοί οίκοι), για δημόσια εκτέλεση (π.χ. οργανωτής συναυλιών, παραστάσεων όπερας), για αναμετάδοση (τηλεόραση, ραδιοφωνία), για κινηματογράφιση (παραγωγός) κ.ά. Τα περιουσιακής φύσεως δικαιώματα είναι μεταβιβάστα μεταξύ ζώντων και αιτία θανάτου (άρθρ. 12 παρ. 1). Η παραχώρηση αυτών των δικαιωμάτων γίνεται με τη μεταβίβασή τους ή, κατά το μέτρο που επιτρέπεται, με άδεια εκμετάλλευσης ορισμένου δικαιώματος από τη δέσμη περιουσιακών δικαιωμάτων που πηγάζουν από την έννομη σχέση δημιουργού – έργου.

Η αξιοποίηση της πνευματικής ιδιοκτησίας μπορεί όμως να μην αφορά σε παραχώρηση περιουσιακών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά στη μεταβίβαση της κυριότητας ή της χρήσης του υλικού φορέα έργων μοναδικής ενσωμάτωσης (πώληση ζωγραφικού πίνακα) (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009).

Κάθε είδους παραχώρηση περιουσιακού δικαιώματος ακολουθεί την καθιερωμένη στη θεωρία και τη νομολογία αλλά και στη νέα νομοθεσία μας

(άρθρ. 15 παρ. 4) αρχή περί «του σκοπού της μεταβίβασης». Σύμφωνα με αυτή, για την έκταση των παραχωρούμενων δικαιωμάτων αποφασιστικό κριτήριο είναι ο κατά τη συμπίπτουσα βούληση των μερών σκοπός της παραχώρησης. Αν υπάρχει αμφιβολία, η σύμβαση ερμηνεύεται υπέρ του δημιουργού, ο οποίος δεν θα παραχωρούσε περισσότερα δικαιώματα από εκείνα που είναι μόνο απαραίτητως αναγκαία για την πραγμάτωση του σκοπού της σύμβασης (Zweck iibertragungstheorie, principe de specialite). Τα περιουσιακά δικαιώματα, όπως και το δικαίωμα κυριότητας, υπόκεινται σε περιορισμούς υπέρ των συμφερόντων κυρίως της ολότητας, που προβλέπονται στο κεφάλαιο τέταρτο (άρθρ. 1828 ν. 2121).

1.3. Έννομη προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας

Ο νόμος προστατεύει το «δημιουργό» σε σχέση με το έργο του. Δεν προστατεύονται τα έργα αυτά καθεαυτά. Δεν καθιερώνεται δηλαδή η λεγόμενη «προστασία μνημείων» (Αθανασίου, 2013). Η προστασία του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας και των φορέων συγγενικών δικαιωμάτων γίνεται μ' ένα φάσμα αξιώσεων, κυρώσεων, προληπτικών ή κατασταλτικών μέτρων που θεμελιώνονται τόσο σε διατάξεις της νομοθεσίας περί πνευματικής ιδιοκτησίας όσο και σε γενικές διατάξεις αστικού δικαίου, ποινικού δικαίου, δικαίου περί αθέμιτου ανταγωνισμού (Cornish & Llewelyn, 2007). Το φάσμα αυτό προστασίας δικαιολογείται από την πολυμορφία των δικαιωμάτων που πηγάζουν από την έννομη σχέση δημιουργού - έργου και από την πληθώρα των τρωτών σημείων που έχει γενικά το πνευματικό δημιούργημα, που, ενώ χαρακτηρίζεται «ιδιοκτησία», είναι άυλη ακόμα για τον ίδιο το δημιουργό του, και έχει τη δυνατότητα της απανταχού κινητικότητάς του μέσα σε ελάχιστο χρόνο, αν σκεφθεί κανείς π.χ. τη δυνατότητα αναμετάδοσης ενός μουσικού έργου μέσω δορυφόρου σ' ολόκληρο τον κόσμο.

1.3.1. Μέτρα πρόληψης της προσβολής δικαιώματος

Το κεφάλαιο δέκατο του νόμου 2121 (άρθρ. 5963) αναφέρεται σε προληπτικά μέτρα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο των δημιουργών όσο και των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων, και δη των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών των παραγωγών υλικών φορέων και των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών. Τέτοια μέτρα είναι (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009):

- Διοικητικής φύσεως, όπως η επιβολή και τήρηση προδιαγραφών για συσκευές ή άλλο υλικό αναπαραγωγής (άρθρ. 59), η επιβολή χρήσης συστημάτων ελέγχου της έκτασης και συχνότητας αναπαραγωγής (άρθρ. 60), κυκλοφορία μόνο με ενδείξεις ελέγχου (άρθρ. 61). Τα μέτρα αυτά εξαρτώνται από την έκδοση προεδρικών διαταγμάτων ύστερα από πρόταση του Υπουργού Πολιτισμού, που δεν έχουν εκδοθεί ακόμα. Ο νόμος προβλέπει ρητή απαγόρευση αποκωδικοποίησης προγραμμάτων (άρθρ. 62), επιβολή προστίμου, όπως π.χ. προβλέπουν οι διατάξεις του άρθρ. 4 ν. 2328/1995 για το νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας και το άρθρο 16 ν. 2644/1998 για την παροχή συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών από τον Υπουργό Τύπου και ΜΜΕ, ή ανάκλησης της άδειας ραδιοτηλεοπτικών σταθμών (Παπαδοπούλου, 2011).
- Αστυνομικής φύσεως, όπως παρέμβαση της αστυνομικής αρχής κατόπιν εισαγγελικής εντολής για αποτροπή επικείμενης τέλεσης πράξης προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας για χωρίς άδεια του δημιουργού δημόσια εκτέλεση θεατρικού, κινηματογραφικού ή μουσικού έργου (άρθρο 63 παρ. 1).

Όταν απαιτείται αστυνομική άδεια για χρήση μουσικών οργάνων ή για την καταλληλότητα του χώρου ή οποιαδήποτε άλλη άδεια σχετικά με χώρο όπου πρόκειται να εκτελεσθούν δημόσια μουσικές συνθέσεις ή άλλα έργα των οποίων

η διαχείριση έχει ανατεθεί σε οργανισμό συλλογικής διαχείρισης, για την έκδοση της αδειάς απαιτείται η προσαγωγή σχετικής έγγραφης αδειάς του οργανισμού συλλογικής διαχείρισης (άρθρο 63 παρ. 2).

Αυτή η αρμοδιότητα της αστυνομικής αρχής για την έκδοση αδειάς δημόσιας εκτέλεσης μεταβιβάστηκε στους δήμους και τις κοινότητες (άρθρ. 41 παρ. 1, κβ' ν. 2218/1994). Η έγγραφη άδεια παρέχεται από οργανισμούς που διαχειρίζονται σχετικά δικαιώματα δημιουργών π.χ. μουσικοσυνθετών, σκηνοθετών, αφού μόνον οι δημιουργοί έχουν το δικαίωμα της δημόσιας εκτέλεσης (άρθρο 3 παρ. 1, περ. στ' ν. 2121). Η αναλογική εφαρμογή που προβλέπεται στη διάταξη του άρθρου 63 παρ. 4 ως προς τα συγγενικά δικαιώματα προϋποθέτει «προσβολή» και μόνον εκείνων των εξουσιών που ρητά προβλέπονται για τους δικαιούχους συγγενικών δικαιωμάτων στα άρθρα 46, 47 και 48 ν. 2121, στα οποία δεν περιλαμβάνεται η δημόσια εκτέλεση (Παπαδοπούλου, 2011).

- Προληπτικής δικαστικής φύσεως, όπως ασφαλιστικά μέτρα, εφόσον πιθανολογείται κίνδυνος, χωρίς να είναι αναγκαίος ο ειδικός προσδιορισμός των συγκεκριμένων έργων (άρθρο 63 παρ. 3) (Αθανασίου, 2013).

Επί προσβολής του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας παρέχεται η προσωρινή δικαστική προστασία υπό τη μορφή της προσωρινής ρυθμίσεως καταστάσεως (Αθανασίου, 2013).

- Μέτρα συντηρητικής κατάσχεσης ή αναλυτικής απογραφής. Το Μονομελές Πρωτοδικείο μπορεί να διατάξει ως ασφαλιστικό μέτρο τη συντηρητική κατάσχεση των αντικειμένων που κατέχονται από τον καθού και αποτελούν μέσο τέλεσης ή προϊόν ή απόδειξη της προσβολής, ή, αντ' αυτής, την αναλυτική απογραφή των αντικειμένων αυτών περιλαμβανομένης και της φωτογράφησής τους. Στις περιπτώσεις αυτές χορηγείται υποχρεωτικά προσωρινή διαταγή (άρθρ. 64 παρ. 1). Οι ρυθμίσεις αυτές εφαρμόζονται και όταν προσβάλλεται το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού, τα συγγενικά δικαιώματα, το

δικαίωμα του δημιουργού βάσης δεδομένων καθώς και το δικαίωμα του κατασκευαστή βάσης δεδομένων (άρθρο 64 παρ. 2).

Οι δικαιούχοι μπορούν να ζητήσουν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων και κατά των διαμεσολαβητών, των οποίων οι υπηρεσίες χρησιμοποιούνται από τρίτο για την προσβολή του δικαιώματος του δημιουργού, ή συγγενικού δικαιώματος ή του ειδικής φύσης δικαιώματος του κατασκευαστή βάσης δεδομένων (άρθρο 64Α).

1.3.2. Αστικές κυρώσεις

Σε κάθε περίπτωση προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας ή του συγγενικού δικαιώματος, του δικαιώματος του δημιουργού βάσης δεδομένων ή του δικαιώματος ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων, ο δημιουργός ή ο δικαιούχος του συγγενικού δικαιώματος, ή ο κατασκευαστής βάσης δεδομένων μπορεί να αξιώσει την αναγνώριση του δικαιώματος του, την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον (άρθρ. 65 παρ. 1 και 6). Η διάταξη ενσωματώνει τις αξιώσεις του άρθρου 60 ΑΚ (και 70 ΚΠολΔ) που εφαρμόζεται όμως συμπληρωματικά όσον αφορά τις προϋποθέσεις εφαρμογής της παρ. 1 άρθρου 65 (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009).

Η αναγνώριση είναι στοιχείο του απόλυτου χαρακτήρα του δικαιώματος. Με την αξίωση για άρση παραμερίζεται η ήδη γενόμενη προσβολή, ενώ η αξίωση για παράλειψη λειτουργεί ως δραστικό μέτρο της προληπτικής αλλά και της αποτρεπτικής έννομης προστασίας κατά του κινδύνου επανάληψης προσβολής των απόλυτων δικαιωμάτων. Το δικαστήριο καταδικάζοντας για παράλειψη απειλεί για κάθε παράβαση χρηματική ποινή 8802.930 ευρώ ή προσωπική κράτηση έως ένα έτος (άρθρ. 65 παρ. 4).

Ο νόμος προβλέπει αξιώσεις για αποζημίωση και ικανοποίηση ηθικής βλάβης. Η διάταξη ενσωματώνει την αξίωση των άρθρων 914 και 932 ΑΚ και συνεπώς προϋποθέτει υπαιτιότητα, παράνομη συμπεριφορά, ζημία (θετική ή αποθετική) και τη μεταξύ τους αιτιώδη συνάφεια. Συνεκτιμάται το είδος και η έκταση της προσβολής, ο βαθμός πταίσματος, η περιουσιακή και κοινωνική κατάσταση των διαδίκων. Η αποζημίωση δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το διπλάσιο της αμοιβής που συνήθως ή κατά νόμο καταβάλλεται για το είδος της εκμετάλλευσης που έκανε χωρίς άδεια ο υπόχρεος (άρθρ. 65 παρ. 2). Ποια είναι η συνήθως καταβαλλόμενη αμοιβή, ως όριο βάσης, είτε θα πρέπει να έχει συμφωνηθεί ή να ορίζεται από το νόμο, οπότε δεν απαιτείται απόδειξη περί αυτής, είτε στις περιπτώσεις που ο προσδιορισμός της αμοιβής αυτής δεν προκύπτει, το βάρος απόδειξης ως προς αυτή θα φέρει ο ενάγων. Αντί για αποζημίωση, και χωρίς να απαιτείται υπαιτιότητα του υποχρέου, ο δημιουργός ή δικαιούχος του συγγενικού δικαιώματος μπορεί να ζητήσει τον πλουτισμό από τον υπόχρεο ή την καταβολή του κέρδους που ο υπόχρεος αποκόμισε από την

εκμετάλλευση αυτή (άρθρ. 65 παρ. 3).

Εδώ ενσωματώνεται η αξίωση απόδοσης του αδικαιολόγητου πλουτισμού του άρθρου 904 ΑΚ, δηλαδή αποκατάσταση της ζημίας χωρίς υπαιτιότητα του υποχρέου και παρά την επελθούσα παραγραφή της αξίωσης για αποζημίωση, καθώς και η αξίωση από εν γνώσει διοίκηση αλλοτρίων.

Οι ίδιες αστικές κυρώσεις εφαρμόζονται αναλόγως και όταν 418 ο οφειλέτης δεν καταβάλλει σε οργανισμό συλλογικής διαχείρισης την αμοιβή που προβλέπεται στο άρθρ. 18 § 3 (άρθρ. 3 § 11 ν. 2435/ 1996).

Στο δίκαιό μας δεν αναγνωρίζεται η γενική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης παρά μόνον όπου ο νόμος προβλέπει όπως στο άρθρο 59ΑΚ επί προσβολής της προσωπικότητας και στο άρθρο 932 ΑΚ επί αδικοπραξίας. Η επιδίκαση είναι δυνητική. Ηθική βλάβη μπορεί να υφίσταται και το νομικό πρόσωπο όπως επί προσβολής εκφάσεων της προσωπικότητας που αρμόζουν και σε νομικό πρόσωπο π.χ. προσβολή της επαγγελματικής του πίστης (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009).

Η διάταξη του άρθρου 65 παρ. 2 ν. 2121 προβλέπει στην ουσία ποινική αποζημίωση (punitive damages) με κυρωτικό προληπτικό σκοπό: Η συγκεκριμένη ποινική αποζημίωση πρέπει να μην προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας.

Κρίσιμος χρόνος για τον υπολογισμό της ζημίας είναι ο χρόνος της επέλευσής της. Νεότερες ζημίες μπορεί να δημιουργήσουν νέα ευθύνη προς περαιτέρω αποζημίωση.

Σύμφωνα με τις γενικές ρυθμίσεις, ο προσβαλλόμενος έχει τρεις αξιώσεις: αποκατάστασης πραγματικής ζημίας που υπέστη ο δημιουργός ή ο δικαιούχος συγγενικού δικαιώματος π.χ. μείωση πωλήσεων' καταβολής εύλογης αμοιβής για τη χρήση του έργου σύμφωνα π.χ. με την αποτίμηση της χρήσης από την αγορά" απόδοσης των κερδών που αποκόμισε ο προσβολέας. Η πρώτη μπορεί να εναλλάσσεται με τη δεύτερη λόγω της αρχής του συγκεκριμένου υπολογισμού της ζημίας. Η τρίτη αξίωση δεν ασκείται με βάση το δίκαιο της αποζημίωσης αφού λείπει η προϋπόθεση της ζημίας. Τα κέρδη μπορεί να ζητηθούν με βάση τις διατάξεις για τη διοίκηση αλλοτρίων ή για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό.

Όπου ο νόμος ειδικά προβλέπει, όπως εν προκειμένω στο άρθρο 65, οι γενικές ρυθμίσεις θα εφαρμοστούν εφόσον οι ειδικές ρυθμίσεις δεν αποκλίνουν των γενικών.

Η ενοχή από αδικαιολόγητο πλουτισμό και η αδικοπρακτική αξίωση αποζημίωσης απορρέουν απευθείας από το νόμο. Διαφέρουν όμως ως προς το αντικείμενο (απόδοση της ωφέλειας η πρώτη, αποκατάσταση της ζημίας η άλλη) και τις προϋποθέσεις γέννησής τους (η πρώτη δεν προϋποθέτει όπως η δεύτερη παράνομη ή υπαίτια πράξη του λήπτη). Δεν αποκλείεται και η παράλληλη ευθύνη του λήπτη με βάση τις δύο αξιώσεις (συρροή αξιώσεων) εάν συντρέχουν οι προβλεπόμενες για καθεμία προϋποθέσεις. Η ικανοποίηση όμως της μιας επιφέρει απόσβεση της άλλης στο βαθμό που την καλύπτει π.χ. ο προσβολέας πωλεί λαθραίες κασέτες μουσικής αξίας 10 ευρώ στην τιμή των 2 ευρώ. Ο δημιουργός έχει αξίωση τόσο από αδικοπραξία κατά του προσβολέα για 10 ευρώ (ζημία) όσο και από αδικαιολόγητο πλουτισμό για το ποσό των 2 ευρώ (πλουτισμός). Η αξίωση του αδικαιολόγητου πλουτισμού δεν είναι επικουρική, αλλά αυτοδύναμη αξίωση. Η άσκηση της επικουρικά (οικονομική επικουρικότητα) δεν αίρει τον αυτοδύναμο χαρακτήρα της αξίωσης. Η αξίωση για απόδοση του κέρδους ενσωματώνει την αξίωση του κυρίου κατά το διοικητή επί μη γνήσιας διοικήσεως αλλοτρίων (άρθρο 739 ΑΚ διεξαγωγή ξένης υπόθεσης ως ίδιας εν γνώσει ότι είναι ξένη). Ο μη γνήσιος διοικητής υπέχει τις κατά το άρθρο 734ΑΚ υποχρεώσεις και ειδικότερα για «απόδοση των εκ της διοικήσεως κτηθέντων», το κέρδος δηλαδή που αποκόμισε από τη διαχείριση, όπως αυτό, κατά την ορθότερη γνώμη για τελολογική συστολή του άρθρου 739ΑΚ, θα καθορίζεται εκάστοτε από το δικαστήριο. Προβλέπεται ρητά η παράλληλη εφαρμογή της με τις περί αδικοπραξιών διατάξεις, υπό την έννοια της αληθινής συρροής αξιώσεων (αποζημίωση και κέρδος).

1.3.3. Ποινική προστασία

Η ποινική προστασία κατά της παράνομης εκμετάλλευσης έργου που είναι αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας ή προστατευομένων συγγενικών δικαιωμάτων, ή βάσης δεδομένων, όπως οι παράνομες πράξεις εξειδικεύονται στο νόμο (άρθρ. 66 ν. 2121), έχει ιδιαίτερα ενταθεί σε σχέση με την πράγματι ανύπαρκτη ποινική προστασία που διασφάλιζε το άρθρο 16 του παλαιού ν. 2387 και ιδίως μετά την εναρμόνιση με την Οδηγία για την κοινωνία της πληροφορίας (άρθρο 81 παρ. 14 ν. 3057/2002).

Με πλέγμα ποινικών αδικημάτων, με μορφή πλημμελήματος μέχρι κακουργήματος, και με βαρείες στερητικές της ελευθερίας ποινές, από φυλάκιση μέχρι κάθειρξη, καθώς και με μεγάλες χρηματικές ποινές, προσπάθησε ο νέος νομοθέτης να ανταποκριθεί στις ανάγκες πάταξης της πειρατείας των πνευματικών δημιουργημάτων και του ιδιαίτερου αντικειμένου των συγγενικών δικαιωμάτων. Ειδικότερα (Αθανασίου, 2013):

Προβλέπεται και τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 2900-15000 ευρώ χωρίς δικαίωμα κατά παράβαση του Νόμου οποιαδήποτε από τις περιουσιακές εξουσίες του δημιουργού ή τις ηθικές εξουσίες του δημιουργού για δημοσίευση και σεβασμό της ακεραιότητας του έργου, όπως ειδικότερα ορίζεται στο άρθρο 66 παρ. 1.

Με τις ίδιες ποινές τιμωρείται εκείνος που χωρίς άδεια και κατά παράβαση του Νόμου προσβάλλει οποιαδήποτε από τις περιουσιακές εξουσίες των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών (άρθρο 66 παρ. 2, Α), των παραγωγών φωνογραφημάτων (άρθρο 66 παρ. 2, Β), των παραγωγών οπτικοακουστικών έργων (άρθρο 66 παρ. 2, Γ) και των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών (άρθρο 66 παρ. 2, Δ), κατά τα ειδικότερα ορισμένα στις ως άνω διατάξεις. Επιβαρυντικές περιστάσεις θεωρούνται (Καλλινίκου, 2005):

- το ιδιαίτερο μεγάλο ύψος του επιδιωχθέντος οφέλους ή της απειληθείσας ζημίας, οπότε επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή 5900 - 29500 (περίπου) ευρώ,

- η κατ' επάγγελμα τέλεση των παραπάνω πράξεων (με την έννοια ότι ο δράστης έχει ήδη καταδικαστεί αμετάκλητα για παρόμοια αδικήματα) ή η ως εκ των περιστάσεων τέλεσης της πράξης ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη, οπότε επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι 10 ετών και χρηματική ποινή 14700 - 59000 (περίπου) ευρώ καθώς και αφαίρεση της άδειας λειτουργίας της επιχείρησης στα πλαίσια της οποίας τελέστηκε η πράξη, κατά τα ειδικότερα στο νόμο (άρθρο 66 παρ.
- οριζόμενα με τις ίδιες ποινές απειλείται η μη καταβολή σε οργανισμό συλλογικής διαχείρισης της αμοιβής του άρθρου 18 παρ. 3 όταν για την ελεύθερη αναπαραγωγή χρησιμοποιούνται τεχνικά μέσα, όπως ειδικότερα η αμοιβή αυτή ορίζεται στην ως άνω διάταξη.

Ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 2900 - 15000 ευρώ προβλέπεται στο άρθρο 66 παρ. 4 για διάφορες κατηγορίες δραστών, όπως εκείνων που θέτουν σε κυκλοφορία ή κατέχουν συστήματα που έχουν μοναδικό σκοπό την εξουδετέρωση συστήματος προστασίας λογισμικού, που κατασκευάζουν ή διανέμουν συσκευές αναπαραγωγής μη ανταποκρινόμενες σε προδιαγραφές ή που μπορούν να ματαιώσουν το αποτέλεσμα των προδιαγραφών ή που αναπαράγουν ή χρησιμοποιούν έργα χωρίς συστήματα ελέγχου ή θέτουν σε κυκλοφορία ή κατέχουν φωνογραφήματα ή οπτικοακουστικά έργα, χωρίς την ειδική ταινία ελέγχου, κατά τα ειδικότερα στη διάταξη της παρ. 5 άρθρου 66 προβλεπόμενα.

Ο νόμος προβλέπει, ως ιδιαίτερα αδικήματα, την χωρίς δικαίωμα αναπαραγωγή ή μετάδοση εν γένει βάσης δεδομένων χωρίς άδεια του δημιουργού ή σε εξαγωγή ή επαναχρησιμοποίηση βάσης δεδομένων χωρίς την άδεια του κατασκευαστή. Οι ποινές είναι φυλάκιση μέχρι ενός έτους και χρηματική ποινή 2900 - 15000 ευρώ κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 66 παρ. 9 και 10.

Ο νομοθέτης είναι εξαιρετικά αυστηρός για την περίπτωση της μετατροπής στερητικής της ελευθερίας ποινής για τις περιπτώσεις προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε χρηματική. Το ποσό της μετατροπής ορίζεται στο πλαίσιο των ορίων του ποσού της μετατροπής που προβλέπεται κάθε φορά στον Ποινικό Κώδικα (άρθρο 66 παρ. 6).

Σε συνδρομή ελαφρυντικών περιστάσεων, η χρηματική ποινή δεν μπορεί να μειωθεί κάτω από το ήμισυ του ελάχιστου ορίου που προβλέπεται στις διατάξεις του άρθρου 66 (άρθρο 66 παρ. 7).

Το ποινικό δικαστήριο μπορεί πάντοτε να διατάζει δημοσίευση της περίληψης της καταδικαστικής απόφασης με δαπάνη του καταδικασθέντα (άρθρο 66 παρ. 8).

Οι διατάξεις του άρθρου 66, όπως ήδη ισχύουν, αποτυπώνουν και το ενδιαφέρον του κοινοτικού νομοθέτη για μια πραγματική υποστήριξη στη διάδοση του πολιτισμού μέσω αυστηρής προστασίας των δικαιωμάτων και καταπολέμησης των παράνομων μορφών κυκλοφορίας έργων, παραποιημένων ή πειρατικών (Προοίμιο σημ. 22 Οδηγίας 2001/29/EK για την κοινωνία της πληροφορίας) και μέσω κυρώσεων αποτελεσματικών, ανάλογων και αποτρεπτικών (Αθανασίου, 2013).

1.3.4. Τεχνολογικά μέσα

Τα τεχνολογικά μέσα στα πλαίσια της πνευματικής ιδιοκτησίας έχουν δύο όψεις. Η μία θετική, αφού οι τεχνολογικές εξελίξεις επιτρέπουν στους δικαιούχους κάθε δικαιώματος δημιουργού, συγγενικών δικαιωμάτων, ή δικαιώματος ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τεχνολογικά μέτρα για την παρεμπόδιση ή τον περιορισμό πράξεων ανομιμοποίητων, που δεν έχουν επιτρέψει (Αθανασίου, 2013). Η άλλη, αρνητική, αφού από τις ίδιες τεχνολογικές εξελίξεις προκαλείται ο κίνδυνος, με παράνομες δραστηριότητες, να διευκολύνεται η εξουδετέρωση της τεχνολογικής προστασίας των δικαιούχων. Αυτός ο κίνδυνος ώθησε τον κοινοτικό νομοθέτη να επιβάλλει εναρμονισμένη έννομη προστασία κατά των μέτρων, μεθόδων, συσκευών και προϊόντων ή υπηρεσιών που εξυπηρετούν τον παράνομο σκοπό της εξουδετέρωσης της τεχνολογικής προστασίας (βλ. Προοίμιο σημ. 47 Οδηγίας 2001/29/EK).

Ο νόμος απαγορεύει την χωρίς την άδεια του δικαιούχου, εξουδετέρωση κάθε αποτελεσματικού τεχνολογικού μέτρου που πραγματοποιεί κάποιος εν γνώσει του ή έχοντας βάσιμους λόγους που του επιτρέπουν να γνωρίζει ότι επιδιώκει αυτόν το σκοπό (άρθρο 66Α παρ. 2). Επίσης απαγορεύει την χωρίς την άδεια του δικαιούχου κατασκευή ή εισαγωγή ή διανομή ή πώληση ή εκμίσθωση ή διαφήμιση για πώληση ή εκμίσθωση ή την κατοχή για εμπορικούς σκοπούς, συσκευών, προϊόντων, συστατικών στοιχείων ή παροχή υπηρεσιών που προωθούν την εξουδετέρωση της προστασίας ή έχουν σχεδιασθεί για να επιτρέπουν την εξουδετέρωση των οποιωνδήποτε αποτελεσματικών τεχνολογικών μέτρων, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο νόμο (άρθρο 66Α παρ. 3).

«Τεχνολογικά μέτρα» νοούνται κάθε τεχνολογία, μηχανισμός ή συστατικό στοιχείο που, με το συνήθη τρόπο λειτουργίας τους, αποσκοπούν στο να εμποδίσουν πράξεις που δεν έχουν επιτραπεί από το δικαιούχο. «Αποτελεσματικά» είναι τα τεχνολογικά μέτρα όταν η χρήση του προστατευόμενου έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου ελέγχεται από τους δικαιούχους μέσω εφαρμογής διαδικασίας ελέγχου της πρόσβασης ή προστασίας, όπως κρυπτόγραφη διατάραξη της μετάδοσης ή άλλη μετατροπή του

έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου ή προστατευτικού μηχανισμού ελέγχου της αντιγραφής, ο οποίος επιτυγχάνει το σκοπό της προστασίας (άρθρο 66Α παρ. 1).

Ποινικές και αστικές κυρώσεις και μέτρα προσωρινής προστασίας προβλέπονται κατά των δραστών που δραστηριοποιούνται στην εξουδετέρωση των αποτελεσματικών τεχνολογικών μέτρων (άρθρο 66Α παρ. 4).

Ο νόμος επιβάλλει υποχρέωση στους δικαιούχους να παρέχουν στους επωφελούμενους ορισμένων νομίμων εξαιρέσεων, όπως για φωτοτυπική αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση (άρθρο 18), αναπαραγωγή για διδασκαλία (άρθρο 21), αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες και αρχεία (άρθρο 22), αναπαραγωγή για σκοπούς δικαστικούς ή διοικητικούς (άρθρο 24) καθώς και για την αναπαραγωγή προς όφελος προσώπων με αναπηρίες (άρθρο 28Α), τα μέσα για να επωφελούνται από τις εξαιρέσεις στον αναγκαίο βαθμό εφόσον έχουν εκ του νόμου πρόσβαση στο προστατευόμενο έργο ή αντικείμενο. Όταν οι δικαιούχοι δεν πάρουν τα εκούσια σχετικά μέτρα, ο νόμος προβλέπει παρέμβαση μεσολαβητών και δικαστική επίλυση της διαφοράς (άρθρο 66Α παρ. 5). Η έννομη προστασία των τεχνολογικών μέτρων εφαρμόζεται με την επιφύλαξη της δημόσιας τάξης ή της δημόσιας ασφάλειας.

1.3.5. Το καθεστώς των δικαιωμάτων

Οι τεχνολογικές εξελίξεις αυτονόητα διευκολύνουν τη διανομή των έργων ιδίως στα δίκτυα. Προς το σκοπό να εντοπίζεται ευκολότερα το έργο ή το προστατευόμενο αντικείμενο, ο δημιουργός του ή οποιοσδήποτε άλλος δικαιούχος καθώς και η παροχή πληροφοριών ως προς τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου έτσι ώστε να διευκολύνεται και η διαχείριση των σχετικών δικαιωμάτων, η κοινοτική νομοθεσία επέβαλε την υιοθέτηση συστημάτων ενημέρωσης αλλά και αποτροπής του κινδύνου παράνομων δραστηριοτήτων για απάλειψη ή αλλοίωση των πληροφοριών που παρέχονται ηλεκτρονικά σχετικά με το καθεστώς των δικαιωμάτων που συνδέονται με το έργο, το υλικό ή άλλα προστατευόμενα αντικείμενα (βλ. Προοίμιο σημ. 55, 56 Οδηγίας 2001/29/EK).

Γι' αυτό απαγορεύεται σε κάθε πρόσωπο να προβαίνει εν γνώσει του χωρίς την άδεια του δικαιούχου, σε (Αθανασίου, 2013):

- αφαίρεση ή αλλοίωση οποιασδήποτε πληροφορίας με ηλεκτρονική μορφή σχετικά με τη διαχείριση των δικαιωμάτων,
- διανομή, ραδιοηλεκτρονική μετάδοση, παρουσίαση στο κοινό ή διάθεση στο κοινό έργων ή άλλων προστατευόμενων αντικειμένων με συγγενικό δικαίωμα ή με δικαίωμα ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων από τα οποία έχουν αφαιρεθεί ή αλλοιωθεί, χωρίς άδεια, οι πληροφορίες ηλεκτρονικής μορφής σχετικά με τη διαχείριση των δικαιωμάτων, όταν το πρόσωπο γνωρίζει ή έχει βάσιμο λόγο να γνωρίζει ότι έτσι διευκολύνει ή συγκαλύπτει προσβολή δικαιώματος στα πλαίσια της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως ειδικότερα στο άρθρο 66Α παρ. 2 ορίζεται.

Ο νόμος δίνει τον ορισμό της «πληροφορίας για το καθεστώς των δικαιωμάτων». Ως τέτοια νοείται η πληροφορία που παρέχεται από το δικαιούχο και επιτρέπει την αναγνώριση του έργου ή του δικαιώματος, του δημιουργού ή άλλου δικαιούχου καθώς οι πληροφορίες σχετικά με τους όρους και τις

προϋποθέσεις χρήσης του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου ως επίσης με τον αριθμό ή τον κωδικό που αντιπροσωπεύει τις πληροφορίες αυτές (βλ. άρθρο 66Α παρ. 1).

Η παράβαση των διατάξεων σχετικά με τις «πληροφορίες για το καθεστώς των δικαιωμάτων» επισύρει ποινικές κυρώσεις (φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 2900 - 15000 ευρώ) αστικές κυρώσεις και μέτρα προσωρινής προστασίας (βλ. άρθρο 66Α παρ. 3).

1.4. Εφαρμοστέο και διαχρονικό κοινοτικό δίκαιο

Η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών και των υπηρεσιών είναι θεμελιώδης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρ. 28, 49 ΕΚ). Σκοπός της Συνθήκης της Ρώμης είναι η δημιουργία ενιαίας αγοράς όπου θα κυριαρχεί η ελευθερία του ανταγωνισμού. Γι' αυτό απαγορεύονται συμπράξεις ή καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης που μπορούν να νοθεύσουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό (άρθρ. 81-82 ΕΚ) δημιουργώντας ιδίως μονοπωλιακές καταστάσεις. Και εδώ βρίσκεται το πρόβλημα ως προς την πνευματική ιδιοκτησία (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009).

Τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας και ιδιαίτερα τα περιουσιακής φύσεως, που ενδιαφέρουν στο προκείμενο, όπως και τα δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας, είναι «αποκλειστικά» υπέρ ενός δικαιούχου. Σ' αυτή την «αποκλειστικότητα» αντιπαρατίθενται, σε κοινοτικό επίπεδο, οι παραπάνω θεμελιώδεις αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών και του ελεύθερου ανταγωνισμού. Πρώτο, γιατί δημιουργεί εθνικά σύνορα και δεύτερο, γιατί με τη μέθοδο της άδειας εκμετάλλευσης των περιουσιακών δικαιωμάτων, π.χ. κινηματογράφησης, φωτογράφησης του έργου, δημιουργεί χωριστές περιοχές μέσα στον κοινοτικό χώρο. Πώς συμβιβάζονται ο αποκλειστικός χαρακτήρας με τις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας; Τα θέματα αντιμετωπίζονται από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Καλλινίκου, 2005).

Η Συνθήκη καθιερώνει την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών 476 απαγορεύοντας, ειδικότερα στο άρθρο 28 ΕΚ, μεταξύ των κρατών μελών μέτρα περιοριστικά των εισαγωγών και κάθε μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος. Σύμφωνα όμως με το άρθρο 30 ΕΚ, η διάταξη του άρθρου 28 της Συνθήκης δεν αποτελεί εμπόδιο για απαγορεύσεις ή περιορισμούς εισαγωγών που δικαιολογούνται λόγω της προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένης και της πνευματικής ιδιοκτησίας (ΔΕΚ υποθέσεις «Le Boucher V», 1982 και «Coditel», 1983). Ενώ έτσι αναγνωρίζεται το αγαθό της πνευματικής ιδιοκτησίας από το κοινοτικό δίκαιο, από το ίδιο άρθρο 30 (ιδίως το δεύτερο εδάφιο) προκύπτει ένα βασικό και απόλυτο όριο της εφαρμογής του: ο αποκλεισμός της κατάχρησης, της διαφοροποίησης και της

έμμεσης προστασίας των ημεδαπών προϊόντων, δηλαδή, στο προκείμενο, έργων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, συνδυάζοντας τις παραπάνω διατάξεις και το χαρακτήρα των άυλων αγαθών κατέληξε στην εξής αρχή: Αν και η Συνθήκη δεν θίγει την ύπαρξη, την υπόσταση των δικαιωμάτων (πνευματικής ιδιοκτησίας) που αναγνωρίζονται από τη νομοθεσία ενός κράτους-μέλους, η άσκηση όμως αυτών των δικαιωμάτων μπορεί κατά τις περιστάσεις, να περιοριστεί από τις απαγορεύσεις της Συνθήκης (βασική ΔΕΚ Terrapin, 1976).

Έτσι το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΚ, εισάγοντας εξαίρεση σε μια από τις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας, δεν δέχεται πράγματι παρεκκλίσεις από την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών παρά μόνο κατά το μέτρο που η άσκηση είναι αναγκαία για τη διασφάλιση εκείνων των δικαιωμάτων που αποτελούν το ειδικό αντικείμενο της συγκεκριμένης μορφής πνευματικής ιδιοκτησίας. Συνεπώς, το δικαίωμα «αποκλειστικότητας» που εγγυάται η εθνική νομοθεσία αναλώνεται (αρχή της ανάλωσης) από τη στιγμή που το έργο διοχετεύεται νόμιμα στην αγορά άλλου κράτους - μέλους από τον ίδιο το δικαιούχο ή με τη συναίνεσή του.

Το ειδικό αντικείμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας με την έννοια της νομολογίας του ΔΕΚ είναι το ακόλουθο (Καλλινίκου, 2005): Ο δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας αποκτά ως αντάλλαγμα και για προστασία της δημιουργικής δραστηριότητας ένα αποκλειστικό περιεκτικό δικαίωμα που περιλαμβάνει περιουσιακά και ηθικά δικαιώματα. Τα περιουσιακά δικαιώματα περιλαμβάνουν ιδιαίτερα το αποκλειστικό δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου με υλική μορφή (όπως το δικαίωμα πολλαπλασιασμού, διάδοσης, έκθεσης) ή με άυλη μορφή (απαγγελία, εκτέλεση, εκπομπή, αναμετάδοση). Τώρα, το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υπάγει τη μεν εκμετάλλευση του έργου με άυλη μορφή στις διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών (άρθρ. 4950 ΕΚ), ενώ την εκμετάλλευση του έργου με υλική μορφή υπάγει στις διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών (άρθρ. 28 επ.).

Βάσει αυτής της θέσης ούτε ο δημιουργός, ούτε ο παραχωρησιούχος άδειας εκμετάλλευσης περιουσιακών δικαιωμάτων υλικής μορφής ούτε εταιρία διαχείρισης τέτοιων δικαιωμάτων μπορεί να επικαλεσθεί την αποκλειστικότητα για να εμποδίσει την εισαγωγή υλικών αντιτύπων (π.χ. κασέτες, δίσκους, βιβλία), τα οποία στην αγορά άλλου κράτους - μέλους εισήχθησαν με νόμιμο τρόπο ή με τη συναίνεση του δικαιούχου. Σημασία έχει το υλικό υπόστρωμα του έργου να

εισήλθε σε άλλο κράτος - μέλος από το δικαιούχο ή να τέθηκε σε κυκλοφορία με τη συναίνεσή του. Αντίθετα, ο δικαιούχος δύναται να αντιταχθεί σε κάθε περίπτωση που η υλική ενσωμάτωση του έργου ήταν ανομιμοποίητη.

1.5. Τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, κατά τη διαδικασία της συναπόφασης (άρθρο 251 ΕΚ) εξέδωσαν την Οδηγία 2004/48/ΕΚ της 29ης Απριλίου 2004 σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας γενικά. Δεν πρόκειται για οδηγία που αφορά ειδικά την πνευματική ιδιοκτησία αλλά στα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας συνολικά. Σ' αυτά, εκτός από τα δικαιώματα της βιομηχανικής ιδιοκτησίας, εντάσσονται και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα (Παπαδοπούλου, 2011).

Στόχος της Οδηγίας είναι η καταπολέμηση της πειρατείας, της παραποίησης/αποτίμησης που πέρα από τις οικονομικές συνέπειες, (απώλεια εμπιστοσύνης οικονομικών κύκλων στην εσωτερική αγορά, μείωση επενδύσεων, απώλεια κερδών) δημιουργούν προβλήματα στους καταναλωτές και αποκαλύπτουν διασύνδεση με το οργανωμένο έγκλημα (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009). Η διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών και η διασφάλιση θεμιτού και ισότιμου ανταγωνισμού, πέρα από το μέσο της προοδευτικής εναρμόνισης, απαιτεί μέσα επιβολής του σεβασμού των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας ακόμα σε συμπλήρωση των δράσεων στα εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας και έναντι των τρίτων χωρών, που προβλέπονται στις διατάξεις «ελάχιστου χαρακτήρα» της Συμφωνίας TRIPS. Έτσι προωθούνται ή αναμένεται να προωθηθούν οι ανάγκες της σύγχρονης οικονομίας για προώθηση της καινοτομίας και ανταγωνιστικότητας και της προστασίας της κοινωνίας αλλά και της προστασίας των δημιουργών και των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων ώστε να αποκομίζουν νόμιμο όφελος από τις δημιουργίες τους και τα αντικείμενα των δικαιωμάτων τους (Παπαδοπούλου, 2011).

Οι κυριότερες ρυθμίσεις στα πλαίσια της πνευματικής ιδιοκτησίας γενικά και ειδικά είναι (Κοτσίρης & Σταματούδη, 2009):

- Επιβάλλεται γενική υποχρέωση (άρθρο 3) πρόβλεψης μέτρων, διαδικασιών και μέτρων αποκατάστασης για διασφάλιση της επιβολής

των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα μέτρα πρέπει να είναι θεμιτά, δίκαια, απλά και μη δαπανηρά.

- Νομιμοποιούμενοι (άρθρο 4) στη λήψη των μέτρων είναι οι δημιουργοί, οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων, οι αδειούχοι εκμετάλλευσης και οι οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης για τα δικαιώματα που έχουν κατά περίπτωση κατά το εθνικό δίκαιο καθώς και οι κατά τεκμήριο δημιουργοί και δικαιούχοι πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Το «τεκμήριο δικαιούχου συγγενικού δικαιώματος» (άρθρο 5) που στηρίζεται στην εμφάνιση του ονόματος του δικαιούχου επί του προστατευόμενου αντικειμένου εισάγεται (κατ' εξαίρεση) για την καλύτερη προάσπιση των δικαιωμάτων τους και την αντιμετώπιση της πειρατείας, διευκολύνοντας έτσι τη δυνατότητα απόδειξης.
- Στα αποδεικτικά στοιχεία (άρθρα 67) αποδίδεται η ουσιώδης σημασία που έχουν για τη δικαστική διασφάλιση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, με ρυθμίσεις σχετικά με την παρουσίαση, συλλογή και προστασία τους. Έτσι μπορεί να επιβληθεί στον αντίδικο η υποχρέωση προσκόμισης κρίσιμων αποδεικτικών στοιχείων, να διαταχθεί πρόσβαση, εφόσον είναι αναγκαίο, σε τραπεζικά χρηματοοικονομικά και εμπορικά έγγραφα που βρίσκονται υπό τον έλεγχο του αντιδίκου, που φέρεται ως παραβάτης, να λαμβάνονται προσωρινά μέτρα για διασφάλιση των αποδεικτικών στοιχείων όπως λεπτομερή περιγραφή, κατάσχεση υλικών και εργαλείων που σχετίζονται με τις εικαζόμενες παράνομες πράξεις. Αξιοσημείωτο είναι ότι εισάγεται και η *ex parte* διαδικασία δηλαδή «χωρίς να ακουστεί η άλλη πλευρά», όταν υπάρχει κίνδυνος από την καθυστέρηση. Σ' αυτή την περίπτωση επιβάλλεται υποχρέωση άμεσης ενημέρωσης των θιγομένων μερών. Η προστασία των ασφαλιστικών στοιχείων μπορεί να διασφαλιστεί με ασφάλειες ή ισοδύναμες εγγυήσεις ενώ ανάκληση των μέτρων προβλέπεται όταν δεν συντρέχει πλέον λόγος διατήρησής τους. Πρέπει σε κάθε περίπτωση να διασφαλίζεται η ταυτότητα των μαρτύρων.

- Στο πλαίσιο διαδικασίας που αφορά προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, το δικαστήριο δύναται να υποχρεώσει τον παραβάτη ή τρίτο που σχετίζεται (άρθρο 8) με την παράβαση σε ενημέρωση, δηλαδή παροχή συγκεκριμένων πληροφοριών σε σχέση με την προέλευση και τα δίκτυα διανομής π.χ. πειρατικών υλικών φορέων ή σε σχέση με την παροχή επίμαχων παράνομων υπηρεσιών π.χ. παράνομης παρουσίας στο κοινό. Το δικαίωμα ενημέρωσης ή αντίστοιχα η υποχρέωση ενημέρωσης ασκείται υπό την επιφύλαξη των διατάξεων που οριοθετούν τέτοια δικαιώματα (π.χ. καταχρηστική άσκηση).

- Αν και η Οδηγία 2001/29/EK για την κοινωνία της πληροφορίας εισήγαγε υψηλό επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων του δημιουργού, των συγγενικών δικαιωμάτων και του κατασκευαστή βάσης δεδομένων, η νέα οδηγία 2004/48/EK προβλέπει ρυθμίσεις για πρόσωρινά συντηρητικά μέτρα (άρθρο 9) προς άμεση παύση της προσβολής, υπό τον όρο της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας, των δικαιωμάτων άμυνας, των εγγυήσεων κατά αδικαιολόγητων αιτήσεων και της αναγκαιότητάς τους λόγω απειλούμενης ανεπανόρθωτης βλάβης από την καθυστέρηση. Τέτοια μέτρα είναι: η έκδοση «πρόσωρινής διαταγής» κατά παραβάτη ή μεσολαβητή, η κατάσχεση ή απόδοση παράνομων εμπορευμάτων (π.χ. πλαστά CDs) όταν η προσβολή γίνεται σε εμπορική κλίμακα και υπάρχει κίνδυνος αδυναμίας καταβολής αποζημίωσης. Τα προσωρινά μέτρα μπορεί να συνίστανται ακόμα σε συντηρητική κατάσχεση κινητών και ακίνητων του φερομένου ως παραβάτη και σε δέσμευση τραπεζικών λογαριασμών και άλλων περιουσιακών στοιχείων (ανάλογος ο αγγλικός θεσμός *mareva injunction*). Ο δικαστής, κατά τη διαδικασία αυτή, δεν απαιτείται να σχηματίζει πλήρη βεβαιότητα, αλλά με επαρκή βεβαιότητα να σχηματίζει πεποίθηση για γενόμενη ή απειλούμενη προσβολή. Τα μέτρα μπορεί να ληφθούν «χωρίς να ακουστεί το άλλο μέρος» λόγω απειλής ανεπανόρθωτης βλάβης.

- Η Οδηγία (άρθρα 1014) περιέχει ρυθμίσεις για τα μέτρα που απορρέουν από δικαστική απόφαση επί της ουσίας: όπως διορθωτικά μέτρα (απόσυρση ή οριστική απομάκρυνση από το εμπόριο, καταστροφή) με

μέτρο την αρχή της αναλογικότητας λαμβανομένων υπόψη των συμφερόντων τρίτων (καλόπιστων καταναλωτών και ιδιωτών), επιβολή παράλειψης προσβολής στο μέλλον, εναλλακτικό μέτρα, όπως καταβολή χρηματικής αποζημίωσης αντί των προαναφερθέντων μέτρων εφόσον ο καθού δεν είχε ενεργήσει με δόλο ή αμέλεια, καταβολή αποζημίωσης (ως προαιρετικό μέτρο προς εναρμόνιση) στο ζημιωθέντα από παραβάτη που έχει ενεργήσει με δόλο ή βαρεία αμέλεια, για αποκατάσταση της πραγματικής ζημίας του, επιβολή δικαστικών εξόδων κατά του ηττηθέντα διαδίκου, εκτός εάν λόγοι επιείκειας επιβάλλουν διαφορετικά.

- Η Οδηγία προβλέπει τη δυνατότητα των δικαστηρίων να διατάσσουν τρόπους δημοσίευσης των δικαστικών αποφάσεων (άρθρο 15). Τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να προβλέπουν ποινικές επίσης κυρώσεις (άρθρο 16) κατά παραβατών/αυτουργών, ηθικών αυτουργών, συνεργών, δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, κυρώσεις αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές. Τέλος, καλείται η βιομηχανία να συμμετάσχει στην καταπολέμηση της πειρατείας και ενθαρρύνεται η κατάρτιση κωδικών δεοντολογίας για το σεβασμό των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και συνιστάται η χρήση κωδικού στους οπτικούς δίσκους που επιτρέπει τον προσδιορισμό της προέλευσής τους.

Συμπερασματικά η νέα Οδηγία, που εκδόθηκε με επίκληση της αρχής της επικουρικότητας (άρθρο 5 ΕΚ) επιδιώκει, μέσω εναρμόνισης των εθνικών συστημάτων προστασίας να διασφαλίσει μια υγιέστερη κυκλοφορία στην εσωτερική αγορά, να εξοπλίσει το δικαιούχο με αποτελεσματική προστασία και να αποτρέψει στο χώρο της διανοητικής ιδιοκτησίας την εκτροπή, τη νόθευση, τη διατάραξη της αγοράς και να επιβάλλει, πάνω από όλα, το σεβασμό του δημιουργού, του δικαιούχου συγγενικού δικαιώματος και κάθε άλλου δικαιούχου δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας εν γένει.

Κεφάλαιο 2ο

Βιομηχανική και εμπορική ιδιοκτησία

2.1. Το αντικείμενο

Η ειδικότερη τριχοτόμηση του αντικειμένου της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας (τεχνικές και αισθητικές δημιουργίες διακριτικά γνωρίσματα ανταγωνισμός) αξιώνει ακριβέστερο και πληρέστερο κατά περιεχόμενο προσδιορισμό. Η παρεχόμενη προστασία εκδηλώνεται με (Αθανασίου, 2013):

- το δίκαιο του ανταγωνισμού (αθέμιτος ανταγωνισμός και περιορισμοί του ανταγωνισμού) για την προστασία της οικονομικής ελευθερίας κατά την άσκησή της
- το δίκαιο των τεχνικών και αισθητικών δημιουργιών και
- το δίκαιο των διακριτικών γνωρισμάτων για την προστασία των δημιουργικών επιδόσεων στον οικονομικό τομέα.

2.1.1. Ανάγκη και σημασία της ειδικής ρύθμισης για τις τεχνικές δημιουργίες

Η ειδική ρύθμιση του δικαίου των τεχνικών δημιουργιών υπαγορεύεται και δικαιολογείται όχι μόνο από την ιδιαίτερη κοινωνική τους σημασία αλλά και για νομικούς λόγους. Το ενοχικό δίκαιο έχει ως αντικείμενο την ενοχή (ΑΚ 297). Αλλά η σχέση του δημιουργού προς το αντικείμενο της δημιουργίας του δεν είναι δεσμός δικαίου με περιεχόμενο την υποχρέωσή του να προσφέρει στο δανειστή μια παροχή. Επομένως οι ρυθμίσεις του ενοχικού δικαίου δεν καλύπτουν το αντικείμενο της ρύθμισης (Αθανασίου, 2013). Εξίσου όμως ανεφάρμοστες είναι και οι ρυθμίσεις του εμπράγματος δικαίου που αφορούν απόλυτα δικαιώματα σε πράγματα κατά την έννοια της ΑΚ 947, δηλ. ενσώματα αντικείμενα που όμως δεν είναι οι τεχνικές δημιουργίες πρόκειται για άυλα αγαθά.

Η σχέση του δημιουργού προς το πνευματικό του επίτευγμα, προϊόν της διάνοιάς του κατά την ΑΚ 60, είναι σε επίπεδο κοινωνικής παρατήρησης, μια μονομερής σχέση, σχέση εξουσιασμού - όχι πάντως φυσικού εξουσιασμού αφού δεν πρόκειται για ενσώματο αντικείμενο - που προδικάζει και τη νομική μεταχείρισή του. Ο προσφορότερος τρόπος νομικής ρύθμισης είναι η απονομή απόλυτου δικαιώματος στο δημιουργό που μάλιστα αναγνωρίζει ως τεχνική προστασίας η ΑΚ 60. Η διάταξη όμως αυτή χορηγώντας σε κάθε περίπτωση παράνομης προσβολής του απόλυτου δικαιώματος επάνω στα προϊόντα της διάνοιας αξίωση για άρση της προσβολής και παράλειψής της στο μέλλον και αποζημίωσης κατά την ΑΚ 914 δεν αναγνωρίζει, όπως ειδικότερα θα εξετάσουμε το ζήτημα, γενικά δικαίωμα επάνω σε κάθε προϊόν της ανθρώπινης διάνοιας αλλά προϋποθέτει ειδική διάταξη που διαμορφώνει τέτοιο δικαίωμα. Αυτό είναι σύμφωνο και με την αρχή του κλειστού αριθμού των απόλυτων δικαιωμάτων όχι μόνο γενικώς αλλά και ειδικότερα στη βιομηχανική ιδιοκτησία (εδώ τεχνικές δημιουργίες) όπου η χωρίς ειδικότερες προϋποθέσεις τριτενέργεια των νομικών σχέσεων και το δημιουργικό ενδιαφέρον θα ματαίωνε και την τεχνική πρόοδο θα εμπόδιζε (Αθανασίου, 2013).

Επομένως και από τη σκοπιά αυτή η ειδική ρύθμιση παρίσταται αναγκαία τόσο μάλλον που η κοινωνική σημασία των τεχνικών δημιουργιών επιβάλλει όχι

την αναγνώριση απλώς απόλυτου δικαιώματος επάνω σ' αυτές αλλά δικαιώματος κοινωνικά δεσμευμένου, χρονικά περιορισμένου και με δυνατότητα εκμετάλλευσής του από τρίτους χωρίς τη συγκατάθεση του δικαιούχου.

2.1.2. Υποδείγματα χρησιμότητας και υποδείγματα αισθητικής

2.1.2.1. Υποδείγματα χρησιμότητας

Από τις τεχνικές και αισθητικές δημιουργίες με δυνατότητες βιομηχανικής εφαρμογής τους ρυθμίζονται στο ελληνικό δίκαιο μόνο η ευρεσιτεχνία και τα υποδείγματα χρησιμότητας (Αντωνόπουλος, 2005). Σε άλλα δίκαια υπάρχει ρύθμιση και για τα βιομηχανικά υποδείγματα ή σχέδια (υποδείγματα αισθητικής).

Τα υποδείγματα χρησιμότητας αποτελούν και αυτά μια μορφή διπλώματος ευρεσιτεχνίας για τις λεγόμενες μικρές εφευρέσεις, δηλ. τεχνικές δημιουργίες για τις οποίες η σχετική εφεύρεση πρέπει να είναι νέα δεν απαιτείται όμως να εμπεριέχει και εφευρετική δραστηριότητα (Στίγκας, 2002). Πρόκειται για τεχνικούς κανόνες με τους οποίους βελτιώνεται η εξωτερική μορφή αντικείμενου, ώστε να επιτυγχάνεται καλλίτερα ο σκοπός για τον οποίο κατασκευάστηκε το αντικείμενο. Η εφευρετική ιδέα, κατά τις ειδικότερες νομοθετικές ρυθμίσεις, αφορά εδώ χρήσιμες τεχνικές συσκευές και γενικότερα κινητά πράγματα που υποστηρίζουν ή εξυπηρετούν την ανθρώπινη εργασία, χρήση ή ανάλωση (π.χ. οικιακές συσκευές) και είναι πρωτότυπες (Αθανασίου, 2013). Συνήθως, η κτήση του σχετικού δικαιώματος συναρτάται με την τήρηση τυπικών προϋποθέσεων αντίστοιχων με εκείνες για το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία, ενώ αναλόγως διαγράφεται ο τρόπος προστασίας τους με μικρότερη πάντως έναντι της ευρεσιτεχνίας χρονική διάρκεια (Στίγκας, 2002).

Στο ελληνικό δίκαιο ρυθμίστηκαν για πρώτη φορά τα υποδείγματα χρησιμότητας με το ν. 1733/87 (άρθρ. 19). Η σχετική ρύθμιση διαγράφεται ως εξής (Αθανασίου, 2013):

Η κτήση του δικαιώματος (απόλυτου) συναρτάται με την τήρηση ουσιαστικών και τυπικών προϋποθέσεων. Τυπική προϋπόθεση αποτελεί η υποβολή αίτησης στον ΟΒΙ για τη χορήγηση πιστοποιητικού υποδείγματος χρησιμότητας με την έκδοση του οποίου από τον ΟΒΙ συνιστάται το ιδιωτικού δικαίου απόλυτο, περιουσιακού και ηθικού περιεχομένου αλλά χρονικά περιορισμένο δικαίωμα στο υπόδειγμα χρησιμότητας. Η χρονική διάρκεια ισχύος

του δικαιώματος είναι επτά έτη από την επομένη της ημέρας κατάθεσης της σχετικής αίτησης (άρθρ. 19 § 3).

Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις προσδιορίζονται στην § 1 άρθρ. 19. Στη διάταξη αυτή ορίζεται ότι το πιστοποιητικό υποδείγματος χρησιμότητας «χορηγείται για κάθε τρισδιάστατο αντικείμενο με καθορισμένο σχήμα και μορφή, όπως εργαλείο, όργανο, συσκευή, σκεύος ή εξάρτημά τους που προτείνεται ως νέο, βιομηχανικά εφαρμόσιμο και με δυνατότητα να δώσει λύση σε τεχνικό πρόβλημα» (Στίγκας, 2002). Η διάταξη δεν είναι διατυπωμένη με επιτυχία διότι αντικείμενο του σχετικού δικαιώματος δεν είναι ένα τρισδιάστατο αντικείμενο αλλά ο κανόνας που ενσωματώνεται σ' αυτό για την επίλυση ορισμένου τεχνικού προβλήματος. Πρόκειται δηλ. και εδώ για άυλο αγαθό. Το τρισδιάστατο αντικείμενο είναι ο υλικός φορέας της σχετικής εφευρετικής ιδέας (Goldstein, 2007). Για τον ίδιο λόγο συνεκδοχικά μόνο είναι ακριβές ότι νέο πρέπει να είναι το αντικείμενο (άρθρ. 19 § 1). Σωστότερη με την έννοια αυτή ήταν η διατύπωση του άρθρ. 53 § 1 του σχεδίου νόμου 1980 σύμφωνα με το οποίο πιστοποιητικά υποδείγματος χρησιμότητας χορηγούνται για τεχνικούς κανόνες που συγκεντρώνουν τα στοιχεία της έννοιας της εφεύρεσης εκτός εκείνου της εφευρετικής δραστηριότητας. Από το άρθρ. 19 § 1 λείπει ακόμη και ένα άλλο στοιχείο που αναφέρεται σε άλλα δίκαια ως στοιχείο της έννοιας του υποδείγματος χρησιμότητας (βλ. § 1 του γερμ. ν.): ότι δηλ. αφορά αντικείμενα που εξυπηρετούν την ανθρώπινη εργασία ή χρήση. Ωστόσο το στοιχείο αυτό προκύπτει από το άρθρ. 19 § 1 με την έννοια ότι το πιστοποιητικό υποδείγματος χρησιμότητας αφορά αντικείμενα με δυνατότητα να δώσουν λύσεις σε τεχνικά προβλήματα.

Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για την απονομή πιστοποιητικού υποδείγματος χρησιμότητας είναι κατά τη διάταξη οι εξής (Αθανασίου, 2013):

- Η επίλυση του τεχνικού προβλήματος, σε αντίθεση με την εφεύρεση, δεν συντελείται με τη διατύπωση μεθόδου αλλά μόνο με την κατασκευή ορισμένου ενσώματου κινητού αντικειμένου. Δηλ. ο σχετικός κανόνας πρέπει να έχει διατυπωθεί με υλική μορφή (τρειςδιάστατο αντικείμενο) που μάλιστα πρέπει να είναι νέα. Μόνο έμμεσα, στο βαθμό δηλ. που έχει βρει προφανή έκφραση στο τρισδιάστατο αντικείμενο προστατεύεται η μέθοδος⁵. Αποκλείονται επίσης τα δισδιάστατα αντικείμενα.

- Ο κανόνας που αποτελεί και την ουσία του υποδείγματος χρησιμότητας πρέπει να αφορά την επίλυση τεχνικού προβλήματος. Αποκλείονται επομένως τα λεγόμενα υποδείγματα αισθητικής (βλ. παρ. αρ. II).
- Ο σχετικός τεχνικός κανόνας διαφέρει από την εφεύρεση κατά το ότι δεν απαιτείται να εμπεριέχει εφευρετική δραστηριότητα. Για το λόγο αυτό άλλωστε παρέχεται η δυνατότητα μετατροπής της αίτησης για την έκδοση διπλώματος ευρεσιτεχνίας σε αίτηση για τη χορήγηση πιστοποιητικού υποδείγματος χρησιμότητας (άρθρ. 19 § 2).
- Το κινητό αντικείμενο πρέπει να είναι τρισδιάστατο με ορισμένο σχήμα και μορφή, όπως εργαλείο, όργανο, συσκευή, σκεύος ή και εξάρτημά τους. .
- Το σχετικό αντικείμενο στο οποίο έχει ενσωματωθεί η αντίστοιχη εφευρετική ιδέα πρέπει να είναι νέο και επιδεκτικό βιομηχανικής εφαρμογής. Δεδομένου ότι και στα υποδείγματα χρησιμότητας εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 19 § 6), οι έννοιες του νέου και του βιομηχανικά εφαρμόσιμου ορίζονται όπως στην εφεύρεση σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρ. 5 § 3 (για την έννοια του νέου) και 5 § 5 (για την έννοια του βιομηχανικά εφαρμόσιμου). Νέο επομένως είναι το αντικείμενο όταν κατά την υλική του μορφή διαφέρει από αντίστοιχα γνωστά. Γνωστά είναι όσα ανήκουν στη σχετική στάθμη της τεχνικής που ορίζεται, όπως και στην ευρεσιτεχνία, με βάση την αρχή της παγκοσμιότητας και όχι της εδαφικότητας (άρθρ. 5 § 3).

Η χορήγηση του πιστοποιητικού υποδείγματος χρησιμότητας γίνεται ύστερα από έλεγχο των τυπικών προϋποθέσεων και περιορισμένης έκτασης έλεγχο των ουσιαστικών προϋποθέσεων, δηλ. ερευνάται μόνο αν πρόκειται για τρισδιάστατο αντικείμενο (άρθρ. 19 § 5).

Κατά τα λοιπά σχετικά με την προστασία του σχετικού δικαιώματος, την οικονομική του εκμετάλλευση (μεταβίβαση και άδειες εκμετάλλευσης) και την

απόλεια του δικαιώματος (ακυρότητα και έκπτωση) εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις για το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 19 § 6).

2.1.2.2. Βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα (υποδείγματα αισθητικής)

Ένα έργο μπορεί να αποτελεί προστατευόμενη πνευματική ιδιοκτησία κατά το ν. 2387/20, ανεξάρτητα από το αν εξυπηρετεί πρακτικούς σκοπούς. Έτσι και διαπλάσεις μορφής που έχουν πρακτικό (επαγγελματικό) προορισμό δεν αποκλείεται να αποτελούν προστατεύσιμη πνευματική ιδιοκτησία. Συνήθως όμως τέτοιες διαπλάσεις μορφής δεν έχουν εκείνο το δημιουργικό ύψος που αξιώνεται για την πνευματική ιδιοκτησία. Το ζήτημα λοιπόν που τίθεται είναι ακριβώς ζήτημα κριτηρίου οριοθέτησης. Για το λόγο αυτό ορισμένες νομοθεσίες διαθέτουν ειδικό νομικό πλαίσιο για την προστασία τέτοιων δημιουργιών που μπορεί να είναι είτε δισδιάστατες (σχέδια) ή τρισδιάστατες (υποδείγματα).

Τα βιομηχανικά υποδείγματα ή σχέδια ορίζονται συνήθως, κατά την ειδικότερη εκάστοτε νομοθετική ρύθμιση, ως κάθε νέα γραφική ή πλαστική διαμόρφωση με την οποία εξασφαλίζεται ειδική εμφάνιση στο προϊόν και μπορεί να χρησιμεύσει σαν πρότυπο για τη βιομηχανική ή βιοτεχνική παραγωγή του (Goldstein, 2007). Ορισμένες νομοθεσίες δεν αξιούν ως προϋπόθεση προστασίας την ικανότητα οπτικής διαφοροποίησης (γαλλική), ενώ άλλες απαιτούν ως προϋπόθεση για την προστασία και την αισθητική τους αξία (ιταλική). Τα συζητούμενα σχέδια και υποδείγματα δεν αποτελούν παρεμβάσεις του ανθρώπινου πνεύματος στο χώρο της τεχνικής και κατά τούτο διαφέρουν από τα υποδείγματα χρησιμότητας. Πρόκειται αντίθετα για έργα που θα αξίωναν προστασία κατά τη νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία. Το αισθητικό περιεχόμενο των βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων (όχι όμως και η αισθητική τους αξία) αποτελεί σε ορισμένα δίκαια εννοιολογικό τους στοιχείο και φέρεται ακριβώς ως το σημείο της διαφοράς τους από τα υποδείγματα χρησιμότητας. Σχετική ρύθμιση υπάρχει στο γερμανικό δίκαιο ήδη με το νόμο της 11.1.1876, στο γαλλικό δίκαιο" ήδη με το νόμο του 1806 και στη συνέχεια με το νόμο της 1471909, ενώ στις νεότερες ρυθμίσεις ανήκει ο αυστριακός νόμος της 77 1970.

Για τις διεθνείς συμβάσεις (σύμβαση της Χάγης για τη διεθνή κατάθεση των υποδειγμάτων και σχεδίων της 6.11.1925, Πρωτόκολλο της Γενεύης της 29.11.1975 και πρόσθετη συμπληρωματική συμφωνία του Μονακό και

Στοκχόλμης της την τήρηση τυπικών προϋποθέσεων, συνήθως καταχώριση σε δημόσιο βιβλίο.

Η ελληνική νομοθεσία δεν διαθέτει αντίστοιχο ειδικό νομικό πλαίσιο για τέτοιες αισθητικές δημιουργίες. Σύμφωνα με τη νομοθεσία για τα σήματα, δεν είναι δεκτά προς καταχώριση «ενσώματα» σήματα, δηλ. το σήμα στην υλική ενσωμάτωση της σχετικής παράστασης. Δεν μπορεί να γίνει δεκτό ως σήμα μια επίπεδη παράσταση καθεαυτή π.χ. ένα σχέδιο κεντήματος (καμβάς) ή τάπητα. Ακόμη δεν μπορεί να γίνει δεκτό ως σήμα ένα υπόδειγμα (π.χ. για καπέλο). Μπορούν όμως οι παραστάσεις αυτές αν καθιερωθούν στις συναλλαγές να προστατευτούν ως ιδιαίτερος διασηματισμός του προϊόντος (άρθρ. 13 § 3 ν. 146/14).

Τα κενά αυτά θα μπορούσαν να καλυφθούν με την ειδική νομοθεσία για τα βιομηχανικά υποδείγματα ή σχέδια. Κατά το άρθρ. 5 πεντάκις της ΔΣ «τα βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα θα προστατεύονται εις απάσας τας χώρας της ενώσεως». Στο ελληνικό δίκαιο η προστασία των βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων πρέπει να αναζητηθεί στις διατάξεις του ν. 146/14 ή ενδεχομένως, ως έργα εφαρμοσμένης τέχνης, στις διατάξεις του ν. 2387/2013.

2.1.3. Το δικαίωμα ευρεσιτεχνίας

2.1.3.1. Οι τυπικές προϋποθέσεις για τη δημιουργία του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας

Το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία είναι απόλυτο και χρονικά περιορισμένο δημιουργείται δε με τη χορήγηση από τον ΟΒΙ του διπλώματος ευρεσιτεχνίας που αποτελεί διοικητική πράξη. Με το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας βεβαιώνεται το πλήρες και κανονικό της κατάθεσης της αίτησης ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 8 § 11).

Μολονότι ο ΟΒΙ αποτελεί ιδιωτικού δικαίου νομικό πρόσωπο (άρθρ. 1 § 1) ωστόσο ασκεί και λειτουργία δημοσίου δικαίου όπως ακριβώς είναι η χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας που δεν ενδιαφέρει μόνο το συμφέρον του δικαιούχου αλλά και το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου (τεχνική πρόοδος). Στην κυριολεξία πρόκειται για μικτής φύσεως νομικό πρόσωπο. Όσον αφορά δηλ. τη διαχείριση της διαδικασίας απονομής διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας από τον ΟΒΙ πρόκειται για ανάθεση άσκησης δημόσιας εξουσίας που αλλιώς θα την ασκούσε το ίδιο το δημόσιο. Επομένως οι σχετικές με τη διαδικασία χορήγησης του διπλώματος ευρεσιτεχνίας πράξεις του ΟΒΙ αποτελούν διοικητικές πράξεις και υπόκεινται κατ' αρχήν σε αίτηση ακυρώσεως στο ΣτΕ (άρθρ. 45 § 1 του ν.δ. 170/73).

Κατά τις διατάξεις του άρθρ. 8 ο ΟΒΙ προβαίνει όχι μόνο σε έλεγχο των τυπικών προϋποθέσεων αλλά και περιορισμένης έκτασης έλεγχο των ουσιαστικών προϋποθέσεων. Ειδικότερα πρόκειται για την εισαγωγή περιορισμένου προελέγχου των ουσιαστικών προϋποθέσεων κατά το πρότυπο προφανώς του αντίστοιχου γαλλικού νόμου (Αντωνόπουλος, 2005).

Πιο συγκεκριμένα: ο ΟΒΙ ελέγχει αν η κατάθεση της αίτησης είναι κανονική και πλήρης κατά την έννοια του άρθρ. 7 § 1 και 7 § 2, 3, 4 και 5. Η αίτηση είναι κανονική αν πληροί τους όρους της παραγρ. 1 του άρθρ. 7 και επισυνάπτονται οι αποδείξεις τελών κατάθεσης και του πρώτου έτους προστασίας. Αν δεν είναι κανονική δεν γίνεται δεκτή προς κατάθεση (άρθρ. 7 και 8). Αν η κατάθεση της αίτησης είναι κανονική αλλά όχι πλήρης, δηλ. ο καταθέτης δεν συμπλήρωσε εμπρόθεσμα τυχόν ελλείψεις της αίτησης, όπως απαιτείται να είναι κατά το άρθρ. 7 παραγρ. 2, 3, 4 και 5, η αίτηση θεωρείται ως

μη κατατεθείσα (άρθρ. 8 § I). Αν η αίτηση είναι κανονική και πλήρης, ο OBI προβαίνει και σε πρώτης όψεως έλεγχο των ουσιαστικών προϋποθέσεων. Δηλαδή ο OBI ελέγχει (Αντωνόπουλος, 2005):

- αν το αντικείμενο της αίτησης προφανώς δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εφεύρεση σύμφωνα με το άρθρο 5 § 2 (η διάταξη ορίζει τι δεν είναι εφεύρεση) και
- αν το αντικείμενο της αίτησης αναφέρεται σε εφεύρεση που δεν είναι επιδεκτική διπλώματος ευρεσιτεχνίας σύμφωνα με το άρθρ. 5 § 6 και 8. Αν συντρέχει μια από αυτές τις προϋποθέσεις η αίτηση απορρίπτεται (άρθρ. 8 § 2).

Αν η αίτηση δεν θεωρηθεί ως μη κατατεθείσα ή δεν απορριφθεί, ακολουθεί η διαδικασία της χορήγησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας: ο OBI συντάσσει έκθεση έρευνας με βάση την περιγραφή της εφεύρεσης, τις αξιώσεις και τα επισυναπτόμενα σχέδια. Περιεχόμενο της έκθεσης είναι η εκτίμηση του νέου της εφεύρεσης και της εφευρετικής δραστηριότητας (άρθρ. 8 § 3). Η έκθεση συντάσσεται μόνο αν ο καταθέτης μέσα σε τέσσερις μήνες από την κατάθεση της αίτησης καταβάλλει τα τέλη σύνταξης της έκθεσης έρευνας. Αν δεν καταβληθούν, η αίτηση μετατρέπεται αυτοδίκαια σε αίτηση για χορήγηση πιστοποιητικού χρησιμότητας (άρθρ. 8 § 4). Η έκθεση κοινοποιείται στον καταθέτη που δικαιούται να παρουσιάσει τις παρατηρήσεις του μέσα σε τρεις μήνες από την κοινοποίηση (άρθρ. 8 § 5). Με βάση τις παρατηρήσεις ο OBI συντάσσει την τελική έκθεση έρευνας στην οποία αναφέρονται όλα τα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη για να εκτιμηθεί η δυνατότητα κατοχύρωσης της εφεύρεσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 8 § 6).

Η έκθεση έρευνας δεν έχει πάντως δεσμευτικό αλλά πληροφοριακό χαρακτήρα (άρθρ. 8 § 8) θα έχει ωστόσο σημασία για την εμπορική αξία της εφεύρεσης. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής χορηγείται από τον OBI το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας χωρίς βέβαια εγγύηση για τη συνδρομή των ουσιαστικών προϋποθέσεων αλλά μόνο για την κανονικότητα και πληρότητα της αίτησης ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 8 § 11) (Ρόκας, 2011).

Ο περιορισμένης αυτής έκτασης έλεγχος των ουσιαστικών προϋποθέσεων

δεν αποτελεί εγγύηση της συνδρομής τους αφού επιτρέπεται αγωγή ακυρότητας και για τις προϋποθέσεις αυτές που *prima facie* έχουν ελεγχθεί από τον ΟΒΙ (άρθρ. 15 ν. 1733/87). Η σημασία του ελέγχου έγκειται ωστόσο σε τούτο: αφενός ότι οδηγεί σε απόρριψη της αίτησης και αφετέρου - συνέπεια που θα προέκυπτε άλλωστε από τη θεωρία των διοικητικών πράξεων - ότι το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δημιουργεί για το δικαιούχο νόμιμο μαχητό τεκμήριο ότι η εφεύρεση ανταποκρίνεται στις προϋποθέσεις του νόμου. Ο περιορισμένος αυτός έλεγχος δεν στερείται βέβαια σημασίας και όσον αφορά την εμπορική αξία του διπλώματος.

2.1.3.2. Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη δημιουργία του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας

Σύμφωνα με το άρθρ. 5 § 1 ν. 1733/87 «διπλώματα ευρεσιτεχνίας χορηγούνται για επινοήματα νέα που εμπεριέχουν εφευρετική δραστηριότητα και είναι επιδεκτικά βιομηχανικής εφαρμογής» (Αντωνόπουλος, 2005). Η διάταξη είναι κακότεχνη αλλά και ανακριβής. Αντικείμενο του διπλώματος ευρεσιτεχνίας δεν είναι κάθε επινόημα, δηλ. προϊόν της ανθρώπινης διάνοιας, αλλά μόνο η εφεύρεση που είναι ασφαλώς επινόημα αλλά με ειδικότερο, όπως θα δούμε, περιεχόμενο. Στα επινοήματα υπάγονται όχι μόνο οι τεχνικές δημιουργίες αλλά και η πνευματική ιδιοκτησία (έργα του λόγου και της τέχνης). Με την έννοια αυτή - προκύπτει άλλωστε και από συστηματική ερμηνεία του νόμου - η σωστή ερμηνευτική ανάγνωση της διάταξης είναι ότι διπλώματα ευρεσιτεχνίας χορηγούνται για εφευρέσεις που είναι νέες, εμπεριέχουν εφευρετική δραστηριότητα και είναι επιδεκτικές βιομηχανικής εφαρμογής. Προάγοντας ακόμη, η συστηματικότερη ανάγνωση της διάταξης είναι ότι διπλώματα ευρεσιτεχνίας παραχωρούνται για εφευρέσεις που είναι επιδεκτικές βιομηχανικής εφαρμογής και δεν συντρέχουν για αυτές ορισμένες αρνητικές προϋποθέσεις όπως αυτές προσδιορίζονται στο άρθρ. 5 § 8 ν. 1733/87. Και τούτο γιατί τα στοιχεία του νέου και της εφευρετικής δραστηριότητας εμπεριέχονται στην έννοια της εφεύρεσης. Η αυτοτελής αναφορά τους στο νόμο εξυπηρετεί άλλες ανάγκες και δεν αναιρεί την έννοια της εφεύρεσης με την παραπάνω έννοια.

Αντικείμενο του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας είναι η εφεύρεση που αποτελεί και κεντρική έννοια για το δίκαιο των τεχνικών δημιουργιών. Η έννοια είναι νομική αλλά αόριστη. Ο προσδιορισμός της θα γίνει με αναφορά στις ειδικές επιστημονικές γνώσεις, στο σκοπό του νόμου και το άρθρ. 5 § 2 που ορίζει τι δεν είναι εφεύρεση.

2.1.3.3. Είδη διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας - Διατυπώσεις δημοσιότητας

Ευρεσιτεχνία αποτελεί εκείνη μόνο η εφεύρεση που ανταποκρίνεται στις ουσιαστικές, θετικές και αρνητικές, προϋποθέσεις που αξιώνει ο νόμος για την απονομή διπλώματος ευρεσιτεχνίας (βλ. άρθρ. 5 ν. 1733/87), διακρίνεται δε βασικά σε ευρεσιτεχνία μεθόδου, προϊόντος και βιομηχανικής εφαρμογής (Αντωνόπουλος, 2005).

Η απαγόρευση χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για φαρμακευτικά προϊόντα κατά την έννοια του άρθρ. 2 ν. 1316/83 εξακολουθεί να ισχύει για όσο χρονικό διάστημα διατηρείται σε ισχύ (μέχρι της 7101992) η επιφύλαξη που έχει διατυπώσει η Ελλάδα σύμφωνα με το άρθρ. 167 § 2α της σύμβασης για το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (ν. 1607/86) (Αντωνόπουλος, 2005).

Το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία δημιουργείται με τη χορήγηση από τον ΟΒΙ του διπλώματος ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 8 § 11), δηλ. με την έκδοση της σχετικής διοικητικής πράξης. Η προβλεπόμενη από το άρθρ. 8 § 13 καταχώριση του διπλώματος στο μητρώο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και δημοσίευση περίληψής του στο Δελτίο Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας δεν διαγράφονται με δημιουργικό (συστατικό) χαρακτήρα για το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία. Αυτό προκύπτει από την ίδια τη διάταξη του άρθρ. 8 § 13.

Σε αντίθεση με άλλα δίκαια, όπως τον γερμ. νόμο για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (§ 58 I) που αξιώνει τη δημοσίευση ως συστατικό όρο για το δικαίωμα ευρεσιτεχνίας, η ελληνική διάταξη δεν αποδίδει τέτοια σημασία ούτε στην καταχώριση (έτσι άλλωστε και στο γερμανικό δίκαιο) ούτε στη δημοσίευση. Πάντως, όπως θα δούμε, τα μέσα δημοσιότητας του ν. 1733/87 (μητρώο και Δελτίο) δεν οργανώνονται σε αρμονία με τις γνωστές αρχές που ισχύουν για το εμπορικό μητρώο διεθνώς, δηλ. σχετικά με τη δημιουργική, θεραπευτική και δηλωτική σημασία των καταχωρίσεων στο μητρώο ή τη βεβαιωτική ενέργεια (ισχύς απέναντι στους τρίτους) της δημοσίευσης (βλ. άρθρ. 16 που στη δημοσίευση της απόφασης για την έκπτωση αποδίδεται συστατική ενέργεια).

2.1.3.4. Οικονομική εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας (μεταβίβαση άδειες εκμετάλλευσης)

Το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία ως απόλυτο παρέχει στο δικαιούχο αφενός την εξουσία να εκμεταλλεύεται αποκλειστικά το αντικείμενο της ευρεσιτεχνίας και αφετέρου την εξουσία να αποκλείει τρίτους από την εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 10 ν. 1733/87). Η σχετική εξουσία του δικαιούχου της ευρεσιτεχνίας ενισχύεται με την προβλεπόμενη δυνατότητα ελεύθερης μεταβίβασης του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας τόσο εν ζωή όσο και αιτία θανάτου (άρθρ. 12 § I ν. 1733/87) καθώς και παραχώρησης (απλής ή αποκλειστικής) συμβατικής άδειας εκμετάλλευσης (άρθρ. 12 § 3). Οι νομικές αυτές δυνατότητες περιουσιακής αξιοποίησης της ευρεσιτεχνίας προσδίδουν στο σχετικό δικαίωμα έντονο περιουσιακό χαρακτήρα. Ωστόσο δεν αμφισβητείται ότι το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία διαθέτει και ηθικό περιεχόμενο που δεν είναι χωρίς πρακτικές συνέπειες.

Η συμβατική μεταβίβαση γίνεται με έγγραφη συμφωνία και καταχώρισή της στο μητρώο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 12 § I). Αυτό ισχύει τόσο για την υποσχετική όσο και την εκποιητική δικαιοπραξία. Η προβλεπόμενη δημοσίευση στο ειδικό Δελτίο Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας δεν αποτελεί συστατικό όρο της μεταβίβασης αλλά εξυπηρετεί τη δημοσιότητα. Αυτό προκύπτει όχι μόνο από τη διατύπωση της διάταξης του άρθρ. 12 § 1 («η μεταβίβαση συντελείται από την καταχώριση της συμφωνίας... στο μητρώο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας») αλλά και εξ αντιδιαστολής προς τη ρύθμιση του άρθρ. 16 σύμφωνα με την οποία η έκπτωση ισχύει από τη δημοσίευση. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της κληρονομικής διαδοχής με την έννοια ότι η μεταβίβαση συντελείται με την καταχώριση του κληρονομητηρίου στο μητρώο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

Η άδεια εκμετάλλευσης αποτελεί αμοτεροβαρή, διαρκή σύμβαση και πάντως ιδιότυπη, με την έννοια ότι δεν αποτελεί μια από τις επώνυμες ενοχικές συμβάσεις του ΑΚ. Ο τύπος αυτός σύμβασης έχει γενικευτεί στην εκμετάλλευση δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Περιεχόμενο της σύμβασης είναι η παραχώρηση από το δικαιούχο στον αντισυμβαλλόμενο (αδειούχο) της εξουσίας εκμετάλλευσης του δικαιώματος κατά τους ειδικότερους συμβατικούς όρους. Κρίσιμες για τη σύμβαση διατάξεις είναι κυρίως οι ειδικές διατάξεις που διέπουν

το σχετικό δικαίωμα (ευρεσιτεχνία, σήμα). Από τις ειδικές αυτές διατάξεις θα εξαρτηθεί αν η σύμβαση μπορεί να διαμορφωθεί μόνο ως υποσχετική ή εκποιητική με την έννοια, στη δεύτερη περίπτωση, της σύστασης περιορισμένου απόλυτου δικαιώματος στο άυλο αγαθό περιορισμένης μεταβίβασης δικαιώματος. Από τις ίδιες διατάξεις θα κριθεί ακόμη ο τύπος της σύμβασης. Συμπληρωματικά εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΑΚ εφόσον συμβιβάζονται με τη φύση της ιδιότυπης αυτής σύμβασης. Η άδεια εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας, συμβατική ή μη, μπορεί να είναι είτε αποκλειστική με την έννοια ότι μόνο ο αδειούχος δικαιούται στην εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας κατ' αποκλεισμό και του δικαιούχου είτε απλή με την έννοια ότι ο δικαιούχος διατηρεί την εξουσία να εκμεταλλεύεται ο ίδιος την ευρεσιτεχνία και να παραχωρεί σε τρίτους αντίστοιχη εξουσία (άρθρ. 12 § 4). Κατά τον ερμηνευτικό κανόνα του άρθρ. 12 § 4, εκτός από αντίθετη συμφωνία, η άδεια είναι απλή, δεν μεταβιβάζεται και δεν κληρονομείται. Τα ίδια ισχύουν και στη μη συμβατική άδεια που και αυτή, κατά τους όρους της δικαστικής απόφασης που τη συνιστά, μπορεί να διαμορφώνεται είτε ως απλή είτε ως αποκλειστική (άρθρ. 13 § 3). Αυτό αποτελεί μειονέκτημα του ελληνικού δικαίου γιατί η υποχρεωτική άδεια εκμετάλλευσης, κατεξοχήν εκδήλωση της κοινωνικής δέσμευσης της ευρεσιτεχνίας, πρέπει να είναι πάντοτε απλή ώστε να υπάρχει δυνατότητα εκμετάλλευσης από περισσότερους. Με εξαίρεση ίσως μόνο το αγγλικό δίκαιο (s. 48.4 του Patent Act 1977) όπου κατά την κρίση του comptroller (διοικητικό σύστημα παραχώρησης υποχρεωτικής άδειας) η υποχρεωτική άδεια μπορεί να είναι και αποκλειστική, η ρύθμιση που ισχύει διεθνώς είναι ότι οι υποχρεωτικές άδειες είναι απλές.

Η ρύθμιση αυτή ισχύει και στο γαλλικό νόμο που μάλλον είχαν υπόψη τους οι συντάκτες του ελληνικού νόμου (βλ. άρθρ. 33 § 2 «la licence obligatoire ne peut etre que non exclusive» πρβλ. και άρθρ. 31 bis § 2). Ο ερμηνευτικός κανόνας του άρθρ. 12 § 4 ισχύει πάντως και στη μη συμβατική άδεια με μόνη απόκλιση ότι η μη συμβατική άδεια μπορεί να μεταβιβάζεται με το τμήμα της επιχείρησης το οποίο εκμεταλλεύεται την εφεύρεση (άρθρ. 13 § 3 εδαφ. β).

Η αποκλειστική άδεια διαμορφώνεται ως απόλυτο δικαίωμα. Πρόκειται για περιορισμένο απόλυτο δικαίωμα. Αυτό δεν ορίζεται ρητά στο νόμο προκύπτει όμως από το άρθρ. 17 § 3 που παρέχει στο δικαιούχο αποκλειστικής άδειας την ίδια προστασία που έχει ο δικαιούχος έναντι τρίτων. Ο εξοπλισμός δηλ. του αποκλειστικού αδειούχου με απόλυτη εξουσία - βασικό χαρακτηριστικό

του απόλυτου δικαιώματος - προσδιορίζει και τη φύση του δικαιώματος ως απόλυτου.

Συστατικός τύπος για τη συμβατική άδεια εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας αποτελεί η έγγραφη συμφωνία η μη τήρηση του έγγραφου τύπου καθιστά άκυρη τη σχετική σύμβαση (ΑΚ 159 § 1). Καταχώριση στο μητρώο και δημοσίευση δεν απαιτούνται (άρθρ. 12 § 3). Βέβαια προβλέπεται για τη μη συμβατική άδεια εκμετάλλευσης (άρθρ. 13 § 7) ότι η σχετική δικαστική απόφαση καταχωρίζεται στο μητρώο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και δημοσιεύεται στο ειδικό Βιβλίο Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας. Όμως η τήρηση των διατυπώσεων αυτών δεν ανάγεται σε όρο ισχύος της υποχρεωτικής άδειας αλλά διαγράφονται ως υπηρεσιακή μέριμνα και εξυπηρετούν τη δημοσιότητα. Η ανάλογη εφαρμογή της διάταξης αυτής και στη συμβατική άδεια εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας έχει την ίδια σημασία. Εκτός από τη συμβατική άδεια εκμετάλλευσης προβλέπεται ο θεσμός της αναγκαστικής ή υποχρεωτικής άδειας εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας.

Η ρύθμιση καλύπτει, πρώτο, άδεια εκμετάλλευσης μιας εφεύρεσης με αιτιολογημένη απόφαση του υπουργού βιομηχανίας, ενέργειας και τεχνολογίας και των κατά περίπτωση συναρμόδιων υπουργών σε φορείς του δημόσιου τομέα όταν συντρέχουν επιτακτικοί λόγοι εξυπηρέτησης της δημόσιας υγείας και της εθνικής άμυνας της χώρας και εφόσον η σχετική εφεύρεση δεν υπήρξε αντικείμενο παραγωγικής εκμετάλλευσης στην Ελλάδα ή η παραγωγή των προϊόντων δεν αρκεί για την κάλυψη της εγγώριας ζήτησης. Η σχετική απόφαση καθορίζει την αποζημίωση του δικαιούχου και σε περίπτωση διαφωνίας ο καθορισμός της γίνεται από το μονομελές πρωτοδικείο κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρ. 14).

Δεύτερο, αναγκαστικές άδειες εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας για εφευρέσεις που αφορούν την εθνική άμυνα (ν. 4325/63).

Τρίτο, άδεια εκμετάλλευσης υπέρ του δικαιούχου εξαρτημένου διπλώματος ευρεσιτεχνίας (dependent patent) που είναι επίσης αναγκαστική κατά τις ειδικότερες προϋποθέσεις του άρθρ. 13 § 4. Ανάλογου περιεχομένου είναι και η άδεια εκμετάλλευσης υπέρ του δικαιούχου του κύριου διπλώματος.

Ευρύτερης σημασίας είναι η αναγκαστική άδεια για την περίπτωση αδικαιολόγητης για ορισμένο χρόνο μη εκμετάλλευσης της ευρεσιτεχνίας, κατά τις ειδικότερες ρυθμίσεις του άρθρ. 13 ν. 1733/87. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 5 Α2 της ΔΣ «εκάστη χώρα της Ενώσεως έχει το δικαίωμα να λαμβάνη

νομοθετικά μέτρα προβλέποντα την υποχρεωτικήν παραχώρησιν αδειας εκμεταλλεύσεως προς πρόληψιν καταχρήσεων δυναμένων να λάβωσιν χώραν εν τη ασκήσει του αποκλειστικού δικαιώματος εκ του απονεμηθέντος διπλώματος, ως επί παραδείγματι λόγω μη εκμεταλλεύσεως». Στα πλαίσια αυτής της υποχρέωσης, η χώρα μας ήδη με το ν. 1023/80 τροποποίησε και συμπλήρωσε το ν. 2527/20 προς την κατεύθυνση της εισαγωγής της υποχρεωτικής άδειας εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 16 επ. ν. 2527/20). Ήδη το ζήτημα ρυθμίζεται, κατά τρόπο βασικά αντίστοιχο, από τη νέα διάταξη του άρθρ. 13 ν. 1733/87. Βασικά χαρακτηριστικά της ρύθμισης είναι τα εξής:

- Η χορήγηση, μεταβίβαση, τροποποίηση ή κατάργηση («ανάκληση» κατά το νόμο) του σχετικού δικαιώματος εκμετάλλευσης γίνονται με διαπλαστική δικαστική απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου της κατοικίας του αιτούντος που δικάζει κατά τη διαδικασία των άρθρ. 741 επ. ΚΠολΔ.
- Η χορήγηση εξαρτάται από την πάροδο προθεσμίας (4 έτη από την κατάθεση δήλωσης εφεύρεσης ή 3 έτη από τη χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας) αφενός και από την αδικαιολόγητη μη εκμετάλλευση ή μη επαρκή εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας στην Ελλάδα αφετέρου κατά τις ειδικότερες προϋποθέσεις του άρθρ. 13 § 2. Ο δικαιούχος ωστόσο μπορεί να αποτρέψει την παροχή μη συμβατικής άδειας αν δικαιολογήσει τη μη εκμετάλλευση ή τη μη επαρκή εκμετάλλευση.
- Ο αιτών πρέπει να αποδείξει ότι γνωστοποίησε στο δικαιούχο ένα μήνα πριν από την έναρξη της δικαστικής διαδικασίας την πρόθεσή του να ζητήσει μη συμβατική άδεια εκμετάλλευσης.
- Οι όροι της άδειας καθορίζονται στη σχετική δικαστική απόφαση (άρθρ. 13 § 6) μεταξύ των όρων ιδιαίτερη σημασία έχει η αποζημίωση του δικαιούχου.
- Η μη συμβατική άδεια εκμετάλλευσης μπορεί, όπως σημειώσαμε, να είναι είτε απλή είτε αποκλειστική.

- Καθένας μπορεί να ζητήσει και να λάβει μη συμβατική άδεια. Ωστόσο η άδεια παρέχεται αν ο τρίτος αποδείξει ότι μπορεί να εκμεταλλευτεί παραγωγικά τη σχετική εφεύρεση.
- Η άδεια παρέχεται ύστερα από σχετική αίτηση που συνοδεύεται από γνωμοδότηση - μη δεσμευτική για το δικαστήριο - του ΟΒΙ για τη συνδρομή των νόμιμων προϋποθέσεων και τους όρους της άδειας (άρθρ. 13 §5).

Με βάση τις ρυθμίσεις αυτές η υποχρεωτική άδεια εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας διαμορφώνεται ως νόμιμος περιορισμός του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας δικαιολογούμενος από την κοινωνική σημασία του και συγκεκριμενοποιεί ειδικότερα, από την άποψη του άρθρ. 17 Συντ., την κοινωνική δέσμευσή του. Είναι όμως θεσμός του ιδιωτικού και όχι του δημόσιου δικαίου ανεξάρτητα από τη σύσταση της άδειας με δικαστική απόφαση, αφού το περιοριζόμενο δικαίωμα είναι ιδιωτικό άλλωστε δεν είναι άγνωστη η σύσταση ιδιωτικού δικαιώματος με δικαστική απόφαση (π.χ. Υποθήκης).

Ακόμη, μπορεί βέβαια η ρύθμιση να αποτελεί εκδήλωση της αρχής της ΑΚ 281 (βλ. και άρθρ. 5Α2 της ΔΣ), αυτό όμως θα είχε σημασία αν έλειπε η σχετική ρύθμιση, οπότε, πράγματι, θα μπορούσε η αδικαιολόγητη μη εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας να επισύρει τις συνέπειες της ΑΚ 281 ενόψει και της σωστής ερμηνευτικής άποψης ότι και η παράλειψη ή η αδράνεια του δικαιούχου ελέγχονται κατά την ΑΚ 281.

2.1.4. Το δικαίωμα στην εφεύρεση

Ενώ το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία δημιουργείται με τη χορήγηση του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, με την υλική ενσωμάτωση της εφεύρεσης δημιουργείται το δικαίωμα στην εφεύρεση που είναι και αυτό ανάλογου περιεχομένου με το δικαίωμα ευρεσιτεχνίας δεν απολαμβάνει όμως την ίδια προστασία που απολαμβάνει το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία. Ο λόγος είναι ότι ο νομοθέτης ενδιαφέρεται για την αποκάλυψη του μυστικού της εφεύρεσης και με την έννοια αυτή μόνο χορηγεί απόλυτο δικαίωμα. Ωστόσο και το δικαίωμα στην εφεύρεση αναγνωρίζεται από το νόμο έστω και περιορισμένα. Ειδικότερα:

Αυτός που εκμεταλλεύεται την εφεύρεσή του ή έχει προβεί στις αναγκαίες προετοιμασίες για την εκμετάλλευσή της κατά το χρόνο κατάθεσης αίτησης ευρεσιτεχνίας από τρίτον, δικαιούται, σύμφωνα με το άρθρο 10 § 3 ν. 1733/87, να συνεχίσει την εκμετάλλευση της εφεύρεσης για τις ανάγκες της επιχείρησής του παρά τη χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας στον τρίτο για την ίδια εφεύρεση. Κατά την ίδια διάταξη το «δικαίωμα» στην εφεύρεση μπορεί και να μεταβιβάζεται αλλά μόνο με την επιχείρηση.

Ο πραγματικός εφευρέτης δικαιούται, αν άλλος κατέθεσε αίτηση ευρεσιτεχνίας για τη δική του εφεύρεση ή χορηγήθηκε ήδη δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, να ζητήσει με αγωγή την προς αυτόν αναγνώριση των σχετικών δικαιωμάτων (άρθρ. 6 § 911 ν. 1733/87). Σχετική είναι και η διάταξη του άρθρ. 6 § 1 που ως κανόνα εισάγει την αρχή του εφευρέτη για την απόκτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας και μόνο για λόγους απλούστευσης της διαδικασίας θεσπίζει τεκμήριο με την έννοια ότι αυτός που ζητεί δίπλωμα ευρεσιτεχνίας θεωρείται εφευρέτης.

Ακόμη ο πραγματικός εφευρέτης δικαιούται αυτός μόνο, αν τρίτος κατέθεσε αίτηση ευρεσιτεχνίας, για τη δική του εφεύρεση και χορηγήθηκε στον τρίτο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας να ζητήσει την αναγνώριση της ακυρότητας του διπλώματος ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 15 § 2 εδαφ. α).

Δικαιούται να αναγράφεται ως εφευρέτης στο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και ακόμη να αξιώσει την αναγνώρισή του ως εφευρέτη έναντι εκείνου που κατέθεσε αίτηση ευρεσιτεχνίας ή του κατόχου διπλώματος ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 6 § 8).

Αναγνώριση του δικαιώματος στην εφεύρεση γίνεται και από τις

διατάξεις του άρθρ. 6 § 46 ν. 1733/87 που ρυθμίζουν τις εφευρέσεις των εργαζομένων.

Εφόσον λοιπόν αναγνωρίζεται (ΑΚ 60) από τις παραπάνω διατάξεις το δικαίωμα στην εφεύρεση, είναι προφανές ότι πράγματι υφίσταται δικαίωμα στην εφεύρεση. Πρόκειται ωστόσο για ιδιότυπο και περιορισμένο απόλυτο δικαίωμα σε άυλο αγαθό με την έννοια κυρίως ότι υποχωρεί έναντι του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας. Μεταβιβάζεται όπως κάθε δικαίωμα σε άυλο αγαθό (ΑΚ 470) και προστατεύεται στα πλαίσια των παραπάνω ειδικών διατάξεων και συμπληρωματικά του ν. 146/14 ή ΑΚ 919. Προϋποτίθεται πάντως για την προστασία του ότι πρόκειται πράγματι για εφεύρεση.

2.1.5. Εμπορικά και βιομηχανικά απόρρητα

Τεχνικοί κανόνες, οδηγίες για την οργάνωση και λειτουργία της επιχείρησης, σχεδιάσματα, πρότυπα, τύποι και υποδείγματα εμπορικού ενδιαφέροντος, εφόσον δεν καταλαμβάνονται από την ειδική νομοθεσία για την προστασία της τεχνικής και πνευματικής ιδιοκτησίας, παραμένουν ελεύθερα προς εκμετάλλευση από κάθε τρίτο (Αντωνόπουλος, 2005). Προστασία τους, σύμφωνα με το άρθρ. 1 ν. 146/14, αξιώνει ειδικές προϋποθέσεις ώστε να μην καταστρατηγείται η νομοθετική επιλογή της υπό ορισμένες προϋποθέσεις ειδικής προστασίας (Αθανασίου, 2013). Η ίδια ερμηνευτική κατεύθυνση πρέπει να ισχύει και για την προστασία του εμπορικού ή βιομηχανικού απορρήτου, κατά τις διατάξεις των άρθρ. 1618 ν. 146/14, ώστε να αποκλειστεί η ερμηνευτική διεύρυνση των διατάξεων αυτών ενόψει και του συμφέροντος των τρίτων για ελεύθερη εκμετάλλευση γνώσεων που δεν προστατεύονται ειδικά (Στίγκας, 2002).

Εμπορικά ή βιομηχανικά απόρρητα αποτελούν εμπορικού (π.χ. μέθοδοι κοστολόγησης ή διαμόρφωσης τιμών) και τεχνικού (π.χ. μέθοδοι παρασκευής φαρμακευτικών ή καλλυντικών προϊόντων, το λεγόμενο Know How) χαρακτήρα δεδομένα γνωστά σε στενό κύκλο προσώπων με οικονομική αξία για την επιχείρηση (Αντωνόπουλος, 2005). Μόνη η θέληση του επιχειρηματία να παραμείνει η σχετική γνώση μυστική δεν αρκεί αλλά απαιτείται και οικονομικό ενδιαφέρον για την τήρηση της μυστικότητας. Με την έννοια αυτή δεν απαιτείται βέβαια πρωτοτυπία αλλά αποκλείονται και κοινοτυπίες. Και εδώ πρόκειται για άυλα αγαθά που όμως δεν ανάγονται σε αντικείμενο απόλυτου δικαιώματος αφού δεν πρόκειται για οριοθετημένα κατά το αντικείμενο αγαθά. Η προστασία τους είναι κατά τα άρθρ. 1618 ν. 146/14 ποινική και αστική (αξίωση αποζημίωσης). Προστατευόμενο πρόσωπο είναι, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, ο φορέας του απορρήτου απέναντι σε πράξεις προσβολής που ενέχουν κυρίως το στοιχείο της κατάχρησης εμπιστοσύνης. Στα πλαίσια αυτά τιμωρούνται και υπόκεινται σε υποχρέωση αποζημίωσης (Αθανασίου, 2013):

- Εκείνοι που χρησιμοποιούν ή ανακοινώνουν σε τρίτους, προς το σκοπό ανταγωνισμού του φορέα της επιχείρησης, τέτοια απόρρητα που έλαβαν

γνώση από ανακοινώσεις της προηγούμενης περίπτωσης ή με δική τους παράνομη ή αντίθετη στα χρηστά ήθη ενέργεια (άρθρ. 16 § 2).

- Καθένας που χρησιμοποιεί ή ανακοινώνει σε τρίτους χωρίς δικαίωμα σχέδια ή τεχνικούς κανόνες εμπιστευμένα σε αυτόν με αφορμή κάποια συναλλαγή (άρθρ. 17).
- Τιμωρείται ακόμη και εκείνος (ηθικός αυτουργός) που εξώθησε άλλον σε μια από τις απαγορευμένες κατά τα άρθρ. 16 και 17 προσβολές του απόρρητου (άρθρ. 18 § 2).
- Υπάλληλος, εργάτης ή μαθητευόμενος σε επιχείρηση που κατά τη διάρκεια της εργασιακής του σχέσης ανακοινώνει σε τρίτους, χωρίς δικαίωμα, απόρρητα της επιχείρησης που του έχουν εμπιστευτεί ή έχουν περιέλθει σε γνώση του με άλλο τρόπο με σκοπό ανταγωνισμού ή πρόθεση βλάβης του φορέα της επιχείρησης (άρθρ. 16 § 1).

2.2. Διακριτικά γνωρίσματα

2.2.1. Κατηγορίες διακριτικών γνωρισμάτων

Γίνεται διάκριση σε διακριτικά γνωρίσματα του προσώπου, της επιχείρησης και των προϊόντων της επιχείρησης (Αθανασίου, 2013). Στα διακριτικά γνωρίσματα του προσώπου εντάσσεται η εμπορική επωνυμία που εξατομικεύει τον έμπορο. Στα διακριτικά γνωρίσματα της επιχείρησης ανήκει ο διακριτικός τίτλος καθώς και άλλα «ιδιαιτέρα διακριτικά γνωρίσματα» (βλ. άρθρ. 13 § 1 και 2 ν. 146/14). Στα διακριτικά γνωρίσματα των προϊόντων της επιχείρησης ανήκουν κατά κύριο λόγο το σήμα, δηλ. εκείνο το διακριτικό γνώρισμα στο οποίο δημιουργείται δικαίωμα σύμφωνα με τις διατάξεις του α.ν. 1998/39 επίσης άλλες ενδείξεις που έχουν επικρατήσει στις συναλλαγές ως διακριτικά γνωρίσματα των προϊόντων της επιχείρησης στα οποία συν αριθμείται και ο ιδιαίτερος διασχηματισμός του προϊόντος (βλ. άρθρ. 13 § 3 ν. 146/14).

Αναφορικά με την επιτελούμενη λειτουργία γίνεται διάκριση σε ατομικά (*signum privati*) και συλλογικά διακριτικά γνωρίσματα προϊόντων (*si gnum collegii*) (Σημίτης, 1998): ατομικά είναι εκείνα που διακρίνουν τα προϊόντα μιας ορισμένης επιχείρησης, ενώ συλλογικά αναφορικά με μια ομάδα επιχειρήσεων που αποτελεί νομικό πρόσωπο ή όχι. Συλλογικό διακριτικό γνώρισμα είναι το συλλογικό σήμα κατά το τυπικό ή και ουσιαστικό σύστημα (Torremans et al., 2010).

Τέλος διακρίνουμε υποχρεωτικά και προαιρετικά διακριτικά γνωρίσματα ανάλογα με το αν υπάρχει υποχρέωση ή όχι χρησιμοποίησης του διακριτικού γνωρίσματος. Υποχρεωτικό διακριτικό γνώρισμα είναι η εμπορική επωνυμία (Torremans et al., 2010).

Το δικαίωμα στο σήμα διαπλάσσεται ως απόλυτο από τον νόμο και παρέχει στο δικαιούχο εξουσία (θετική). Παράλληλα παρέχει στο δικαιούχο την αποκλειστική (αρνητική) εξουσία να αποκλείει τρίτους από τη χρησιμοποίηση του σήματός του (βλ. άρθρ. 16 α.ν. 1998/39: «η καταχώριση του σήματος παρέχει εις μόνον τον καταθέτην το αποκλειστικόν δικαίωμα...»). Βλ. και άρθρ. 24 και 2). Το δικαίωμα στο σήμα μπορεί να μεταβιβαστεί τόσο εν ζωή όσο και αιτία θανάτου αλλά μόνο με την επιχείρηση, τα προϊόντα της οποίας κατά τη

σχετική δήλωση καταθέσεως προορίζεται να διακρίνει (βλ. άρθρ. 2023 α.ν. 1998/39). Ωστόσο, και υπό τις προϋποθέσεις του άρθρ. 16 ν. 3205/55 και 17 § 2, 3 και 4 α.ν. 1998/39, κατ' εξαίρεση, μπορεί το σήμα να γίνει αντικείμενο είτε περιορισμένου απόλυτου δικαιώματος είτε σχετικού. Κατά τα λοιπά (άρθρ. 17 § 1 του α.ν. 1998/39) «του σήματος επιτρέπεται να γίνεται χρήσις μόνον επί των ιδίων προϊόντων του δικαιούχου αυτού», ενώ κατά την § 5 του ίδιου άρθρου «εν πάση άλλη περιπτώσει ουδέ συναινούντος του δικαιούχου του σήματος επιτρέπεται να γίνεται χρήσις επί αλλοτρίων προϊόντων ή εμπορευμάτων». Δεν αμφισβητείται όμως ότι εκμίσθωση του σήματος με την επιχείρηση επιτρέπεται κατά την αληθινή έννοια του άρθρ. 16 § 1 (τελευταίο εδάφιο) του ν. 3205/553α.

2.2.2. Ατομικό και συλλογικό σήμα

Ατομικό σήμα είναι κάθε σημείο (λεκτικό, από εικόνα ή σύνθετο) «χρήσιμον προς προσδιορισμόν της προελεύσεως των προϊόντων εξ ωρισμένης επιχειρήσεως βιομηχανικής, γεωργικής ή κτηνοτροφικής ως και των αντικειμένων εμπορίας εξ ωρισμένης εμπορικής επιχειρήσεως» (άρθρ. 1 α.ν. 1998/39). Αντίθετα, συλλογικό σήμα είναι εκείνο το σήμα που δικαιούχος του (κατά τις διατάξεις του α.ν. 1998/39, αναφορικά δηλαδή με τον τρόπο κτήσης του σχετικού δικαιώματος) είναι «συνεταιρισμοί, ενώσεις ή σύλλογοι οίτινες επιδιώκουν επαγγελματικούς σκοπούς και έχουν νομικήν προσωπικότητα και αν έτι δεν κέκτηνται ιδίαν επιχείρησιν».

Το συλλογικό σήμα χρησιμεύει όμως, όχι προς διάκριση των προϊόντων της σηματούχου ένωσης αλλά των προϊόντων των μελών της (άρθρ. 17 ν. 3205/55). Διασπάται δηλ. στο συλλογικό σήμα ο δεσμός σήματος και επιχείρησης σχετικά με το δικαιούχο, ενώ τέτοιος δεσμός δεν λείπει από τα μέλη που δικαιούνται να χρησιμοποιούν το σήμα για τα προϊόντα ή εμπορεύματα της επιχείρησής τους. Οι ιδιοτυπίες του συλλογικού σήματος απέναντι στο ατομικό εντοπίζονται βασικά - εκτός από τη διαφοροποίηση ανάμεσα στο δικαιούχο και το δικαιούμενο σε χρήση - στο ότι αφενός δεν μεταβιβάζεται (άρθρ. 17 § 4) και αφετέρου ότι η σηματούχος ένωση νομιμοποιείται για την αποκατάσταση και της ζημίας που υπέστησαν τα μέλη από την παράνομη χρησιμοποίησή του (άρθρ. 17 § 5).

Για να επιτελέσει το σήμα τη λειτουργία προέλευσης πρέπει η σχετική ένδειξη να διαθέτει διακριτική ικανότητα. Για το λόγο αυτό αποκλείονται από την αναγωγή σε σήμα ενδείξεις κοινόχρηστες, περιγραφικές, στερούμενες διακριτικής ικανότητας καθώς και εκείνες που αποτελούν παραποίηση ή απομίμηση άλλου σήματος που έχει γίνει δεκτό προς καταχώριση προγενέστερα ή διακριτικού γνωρίσματος επαρκώς γνωστού στις συναλλαγές (βλ. άρθρο 3 § 1 αν. 1998/39). Τα άλλα απαράδεκτα που προβλέπει το άρθρ. 3 δεν συνδέονται με τη διακριτική ικανότητα του σήματος αλλά επιβάλλονται από διαφορετικούς κατά περίπτωση δικαιοπολιτικούς λόγους.

➤ Σήματα υπηρεσιών

Το σήμα διακρίνει προϊόντα ή εμπορεύματα, δηλ. ενσώματα αντικείμενα (ΑΚ 947), τα οποία δεν είναι δεκτά ως σήματα, κατά το τυπικό σύστημα, τα λεγόμενα σήματα υπηρεσιών. Επομένως προστασία των σημάτων υπηρεσιών, των ενδείξεων δηλ. εκείνων που χρησιμεύουν προς διάκριση των υπηρεσιών κατά την προέλευσή τους από ορισμένη επιχείρηση, θα παρέχεται σύμφωνα με το άρθρ. 13 § 3 ν. 146/14. Προστασία σύμφωνα με άλλες διατάξεις του ν. 146/14 δεν αποκλείεται, εφόσον συντρέχουν οι απαιτούμενες από τις ειδικές αυτές διατάξεις σχετικές προϋποθέσεις. Ο αποκλεισμός των σημάτων υπηρεσιών δεν αποτελεί συνέπεια δογματικής του δικαίου των σημάτων αλλά νομοθετικής επιλογής. Σε άλλες χώρες προστατεύονται πλέον τα σήματα υπηρεσιών κατά το τυπικό σύστημα. ¹Μάλιστα η νομοθετική παρέμβαση περιορίστηκε στην εξομοίωση των σημάτων αυτών με τα σήματα των προϊόντων ή εμπορευμάτων.

Στην ελληνική πράξη επιχειρήθηκε να παρακαμφθεί η απαγόρευση κατάθεσης σήματος υπηρεσιών με την κατάθεσή του για τη διάκριση κυρίως προϊόντων της κλάσης 16, δηλ. έντυπου υλικού (περιοδικών κ.λπ.) που θα παραγόταν από την επιχείρηση, μολονότι η κύρια δραστηριότητά της ήταν η παροχή υπηρεσιών. Η νομολογία στην πλειοψηφία της απέρριψε τις σχετικές αιτήσεις είτε με την αιτιολογία ότι επρόκειτο στην ουσία για σήματα υπηρεσιών είτε ότι το έντυπο υλικό δεν αποτελούσε «εμπόρευμα» προορισμένο για συναλλακτική χρήση.

Από το λειτουργικό προορισμό του σήματος προκύπτει ακόμη ότι δεν είναι δεκτά προς κατάθεση σήματα επιχειρήσεων που λειτουργούν μονοπωλιακά. Εδώ δεν υπάρχει ανάγκη εξατομίκευσης των προϊόντων της επιχείρησης (Ρόκας, 2011).

1

¹ Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αυτό έγινε με το ν. της 612/1978 (με ισχύ από 141979), στη Γαλλία με το ν. της 3111964, στην Ιταλία με το ν. 1178/2412/1959 και στις ΗΠΑ ήδη με το Lanham Act του 1946 .

2.2.3. Λειτουργίες του σήματος

Συζητείται σε τι ειδικότερα συνίσταται η λειτουργία του σήματος. Η σχετική συζήτηση αναπτύσσεται γύρω από τρεις λειτουργίες που θεωρητικά μπορεί να επιτελεί το σήμα: λειτουργία προέλευσης, λειτουργία ποιότητας ή εγγυητική και διαφημιστική λειτουργία (Κασιμάτης, 2010).

➤ Διακριτική λειτουργία

Με τη διακριτική λειτουργία ή λειτουργία προέλευσης υποδηλώνεται η ικανότητα του σήματος να διακρίνει τα προϊόντα κατά την πηγή προέλευσής τους, δηλ. την επιχείρηση (Ρόκας, 2011). Σε αυτό ακριβώς οφείλεται η αξιούμενη διακριτική ικανότητα του σημείου και η, από ορισμένους συγγραφείς, αναφερόμενη αυτοτελώς διακριτική λειτουργία του σήματος, που όμως δεν μπορεί να αποχωριστεί από την πηγή προέλευσης του προϊόντος στην οποία παραπέμπει το σήμα (Κασιμάτης, 2010).

Πράγματι από το άρθρ. 1 α.ν. 1998/39 προκύπτει ότι το σήμα διαμεσολαβεί ανάμεσα στο προϊόν και την επιχείρηση «σημαίνοντος» ακριβώς αυτή τη σχέση. Επομένως δεν είναι το σήμα ούτε διακριτικό γνώρισμα του προϊόντος (ονομασία του προϊόντος) ούτε διακριτικό γνώρισμα της επιχείρησης. Το σήμα εξατομικεύει το προϊόν αναφορικά με την πηγή προέλευσής του, δηλ. την επιχείρηση. Βέβαια, στο σημερινό βαθμό ανάπτυξης των συναλλαγών, το βάρος στη σηματοδοτούμενη από το σήμα σχέση (προϊόν και επιχείρηση) πέφτει στο προϊόν ώστε να πρόκειται, σε τελευταία ανάλυση, για ονομασία προϊόντος. Ωστόσο για την επιχείρηση, με την έννοια ότι το σηματοδοτούμενο προϊόν προέρχεται από την ίδια επιχείρηση, ο νομοθέτης μεριμνά με άλλες νομοθετικές επιλογές και αντίστοιχες νομικές εγγυήσεις. Ειδικότερα (Κασιμάτης, 2010):

- απαγορεύει τη μεταβίβαση του σήματος χωρίς την επιχείρηση ή προβλέπει ως συνέπεια την απόσβεσή του σε περίπτωση διάσπασης της επιχείρησης (άρθρ. 18 επ. α.ν. 1998/39) και

- απαγορεύει τη χρήση του σήματος από τρίτους (άρθρ. 17 § 5) επιτρέποντας τη μόνο υπό τις ειδικές προϋποθέσεις του άρθρ. 16 ν. 3205/55.

Αλλά και στην τελευταία αυτή περίπτωση (άρθρ. 16 ν. 3205/55) δεν εγκαταλείπεται ο σύνδεσμος σήματος και επιχείρησης ώστε να μπορούσε κανείς να αμφισβητήσει τη λειτουργία προέλευσης με την παραπάνω έννοια. Και τούτο γιατί ως ουσιαστική προϋπόθεση αξιώνεται η ύπαρξη στενού και ουσιώδους οικονομικού δεσμού ανάμεσα στο δικαιούχο και τον αδειούχο. Έτσι, σύμφωνα με τη νομοθετική αντίληψη, που, όπως σημειώσαμε, δεν ανταποκρίνεται απόλυτα στις σημερινές οικονομικές συνθήκες, η σύνδεση της επιχείρησης με το προϊόν, την οποία αποκαλύπτει στους τρίτους κατά τρόπο εξατομικευτικό το σήμα, λειτουργεί για τον καταναλωτή ως εγγύηση για την ποιότητα του προϊόντος (Ρόκας, 2011). Τη σύνδεση αυτή αξιώνει ο νόμος με ισοδύναμα μέσα και όταν επιτρέπει τη χρήση του σήματος για τα ίδια ή παρόμοια προϊόντα από τρίτο (άρθρ. 16 ν. 3205/55). Αυτή λοιπόν την έννοια έχει η απαιτούμενη από το άρθρ. 16 ν. 3205/55 ουσιαστική προϋπόθεση, ότι για να επιτραπεί η χρήση του σήματος από τρίτο πρέπει ανάμεσα σε αυτόν και το δικαιούχο να υπάρχει «στενός και ουσιώδης οικονομικός δεσμός».

➤ **Αντικείμενο του δικαιώματος στο σήμα**

Στα πλαίσια των διευκρινίσεων αυτών είναι φανερό ότι αντικείμενο του σχετικού δικαιώματος δεν είναι το σημείο (λέξεις ή εικόνες ή ακόμη και ήχοι στην περίπτωση των λεγόμενων ηχητικών σημάτων) αλλά η ικανότητά του (διακριτική) να διακρίνει το προϊόν αναφορικά με την επιχείρηση από την οποία προέρχεται.

Ο Troller χωρίς να αμφισβητεί αυτές τις λειτουργίες προέλευσης και εξατομίκευσης του σήματος - αν και οι παρατηρήσεις του τονίζουν περισσότερο τη λειτουργία του σήματος για την εξατομίκευση του προϊόντος - διαφοροποιείται στον προσδιορισμό του αντικειμένου του σήματος. Δέχεται δηλ. ότι το σήμα υπάρχει μόνο από τη στιγμή που στην ανθρώπινη συνείδηση δημιουργηθεί η παράσταση του συνδέσμου του σημείου με το προϊόν που προορίζεται να διακρίνει (Ρόκας, 2011) «Το σήμα είναι η ενότητα του σημείου

με το προϊόν ως φαινόμενο της συνείδησης» («Bewusstseinsphanomen»). Χωρίς τη δημιουργική αυτή παρέμβαση της συνείδησης στην κατασκευή παράστασης ενότητας ανάμεσα στο σημείο και το προϊόν, δεν δημιουργείται το σήμα. Η κατασκευή είναι βέβαια ενδιαφέρουσα, όχι όμως νομικά αναγκαία για το δικαίωμα στο σήμα. Το δίκαιο δεν ενδιαφέρεται, καταρχήν, για τις ενδιάθετες καταστάσεις. Και στο σήμα, το νομικό ενδιαφέρον έχει ως αφετηρία τον υλικό φορέα του άυλου αγαθού, την υλικότητα του σημείου, για το οποίο αξιώνει ορισμένες ιδιότητες, δηλ. βασικά διακριτική ικανότητα. Η ικανότητα αυτή που αξιώνεται από το νόμο (άρθρ. 3 § 1 α.ν. 1998/39) είναι εκείνη που επιτρέπει στο σήμα να επιτελέσει τη λειτουργία προέλευσης, να χειραφετηθεί δηλ. από τον υλικό του φορέα και ως τέτοιο (άυλο αγαθό) να αποτελέσει αντικείμενο δικαιώματος (Ρόκας, 2011). Η αναφορά στη συνείδηση του καταναλωτή ή ανταγωνιστή με την έννοια ότι πρέπει να έχει ήδη σχηματιστεί παράσταση ενότητας σημείου και προϊόντος δεν απαιτείται από το νόμο. Ακόμη και για την προστασία του σήματος η αναφορά στους σχετικούς συναλλακτικούς κύκλους για να διακριβωθεί αν συντρέχει κίνδυνος συγχύσεως δεν γίνεται με την αξίωση ότι πρέπει να υπάρχει ένα τέτοιο φαινόμενο συνείδησης για το σήμα κατά την έννοια του Troller.

Ο σύνδεσμος του σημείου με το προϊόν είναι αντικειμενικός - εξωτερικός, ερευνάται δηλ. *an in ab stracto* μπορεί το σημείο να εξατομικεύσει το προϊόν κατά την πηγή προέλευσής του. Γι' αυτό αποφασίζει η διακριτική ικανότητα του σημείου και όχι η δημιουργία παράστασης στη συνείδηση για την ενότητα σημείου και προϊόντος. Βέβαια δεν αποκλείεται, αν το σήμα καθιερωθεί στις συναλλαγές, να καταλήξει σε «φαινόμενο συνείδησης» με την έννοια του Troller. Αυτή όμως είναι η ενδεχόμενη κατάληξη και όχι η νομικά αναγκαία προϋπόθεση - αφετηρία για την αναγωγή του σημείου σε σήμα. Αυτό που δέχεται ο Troller συντρέχει κυρίως στα λεγόμενα σήματα φήμης ή στα σήματα που επιτελούν ιδιαίτερη διαφημιστική λειτουργία ή ακόμη στα διακριτικά γνωρίσματα του προϊόντος κατά το ουσιαστικό σύστημα όχι όμως και στο σήμα κατά το τυπικό σύστημα.

Μια τέτοια προσέγγιση για το σήμα θα κατέληγε να είναι απαγορευτικό για εκείνους τους δικαιούχους που δεν θα ήταν σε θέση να υποβληθούν σε τεράστιες διαφημιστικές δαπάνες για να καθιερώσουν το σήμα τους στις συναλλαγές: ένα ενδεχόμενο που δεν ευνοείται από το νόμο αφού δεν αξιώνεται

η καθιέρωση της σχετικής ένδειξης, στις συναλλαγές για να αναχθεί σε σήμα. Οι διατάξεις του άρθρ. 15 § Ιαγ δεν είναι ενισχυτικές της άποψης του Troller, με την έννοια ότι ακριβώς αξιώνουν για τη διατήρηση του δικαιώματος στο σήμα την αναγωγή του σε φαινόμενο συνείδησης.

Ο νομοθέτης επιτάσσει, στις περιπτώσεις αυτές, τη διαγραφή του σήματος για να αποκλειστεί η μονοπώληση ορισμένων ενδείξεων. Ο Troller προσθέτει ακόμη, για τη στήριξη της θεωρίας του, ότι στις άλλες πνευματικές δημιουργίες (τεχνικές ή πνευματική ιδιοκτησία) οι υλικοί φορείς τους και μόνο «σημαίνουν» το άυλο αγαθό, το έργο της τέχνης ή την εφεύρεση, ενώ στο σήμα ο υλικός φορέας (το σημείο) δεν μας δίνει το σημαίνόμενο (άυλο αγαθό) χωρίς τη δημιουργική παρέμβαση της ανθρώπινης συνείδησης για την παράσταση του συνδέσμου σημείου και προϊόντος. Όμως και ένας ζωγραφικός πίνακας χωρίς αισθητική προσέγγιση ή μια περιγραφή της εφεύρεσης χωρίς αντίστοιχη λογική επεξεργασία δεν μας αποκαλύπτουν τη σχετική δημιουργία. Η παρέμβαση της ανθρώπινης συνείδησης είναι σε κάθε πνευματικό δημιούργημα αναγκαία για την αποκάλυψη του σημαίνόμενου πνευματικού προϊόντος. Αυτό όμως είναι μετανομική προσέγγιση και όχι προϋπόθεση, κατά τη νομοθετική αντίληψη τουλάχιστο, για την αναγνώριση του σχετικού δικαιώματος στο άυλο αγαθό (Ρόκας, 2011).

Με τη λειτουργία προέλευσης, για την οποία ουσιώδη προϋπόθεση αποτελεί η διακριτική δύναμη του σήματος, το νομοθετικό ενδιαφέρον εντοπίζεται όχι μόνο στην αποτροπή του κινδύνου συγχύσεως αναφορικά με το σηματοδοτούμενο προϊόν και την επιχείρηση, δηλ. προς το συμφέρον του δικαιούχου μόνο, αλλά έμμεσα και στην αποτροπή του κινδύνου παραπλάνησης του καταναλωτικού κοινού αναφορικά με την ποιότητα του προϊόντος, για την οποία όμως ως μόνη εγγύηση απαιτεί το σύνδεσμο του προϊόντος με την ίδια επιχείρηση.

Η εγγύηση ποιότητας με την έννοια αυτή εντοπίζεται για τον καταναλωτή στο ότι προϊόντα που φέρουν το ίδιο σήμα έχουν την ίδια ποιότητα. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει και πραγματική εγγύηση ποιότητας του προϊόντος, αφού και χωρίς τη χειραφέτηση του σήματος από την επιχείρηση τίποτα δεν αποκλείει τη χειροτέρευση της ποιότητας του σημαίνόμενου προϊόντος χωρίς συνέπειες για το δικαιούχο του σήματος, τουλάχιστο για το δίκαιο των σημάτων (Ρόκας, 2011). Επομένως, μόνο έμμεσα και στο βαθμό που η λειτουργία προέλευσης εγγυάται

με την παραπάνω έννοια κάποια ποιότητα του προϊόντος, το δίκαιο των σημάτων υιοθετεί τη δεύτερη λειτουργία, δηλ. την εγγυητική λειτουργία ή λειτουργία ποιότητας. Δηλ. αυτοτελής προστασία της εγγυητικής λειτουργίας του σήματος με βάση τις διατάξεις του άρθρ. 24 α.ν. 1998/39 δεν παρέχεται⁰. Ωστόσο με την έννοια που γίνεται δεκτή στο δίκαιο των σημάτων η εγγυητική λειτουργία δεν είναι χωρίς σημασία και εντός του δικαίου αυτού (βλ. άρθρ. 16 ν. 3205/55). Δυνατή επίσης είναι η προστασία της λειτουργίας αυτής στα πλαίσια του άρθρ. 3 ν. 146/14 "β.

➤ **Εγγυητική λειτουργία - Σήματα ποιότητας**

Με την εγγυητική λειτουργία υποδηλώνεται ότι το σήμα λειτουργεί ως μέσο εγγύησης για την ποιότητα του προϊόντος. Χωρίς όμως κανόνες που να προβλέπουν ορισμένες και κατά περίπτωση ειδικές προδιαγραφές για την κατασκευή του προϊόντος και κυρώσεις για την περίπτωση που δεν τηρούνται, η εγγυητική λειτουργία δεν μπορεί να εκπληρώσει την αποστολή της (Ρόκας, 2011). Αν όμως συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές, τότε πρόκειται πράγματι για σήμα ποιότητας.

Τα σήματα ποιότητας διεθνώς διακρίνονται είτε σε πιστοποιητικά ποιότητας είτε σε συλλογικά σήματα που εγγυώνται ορισμένα χαρακτηριστικά των προϊόντων ή υπηρεσιών που διακρίνουν. Στην πρώτη τους μορφή, η εγγύηση για ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά των προϊόντων ή υπηρεσιών υπόκειται σε κανόνες δημόσιου δικαίου, ενώ στη δεύτερη αποτελεί υποχρέωση του δικαιούχου στα πλαίσια του κανονισμού χρήσης που συνοδεύει τη δήλωση κατάθεσης ενός τέτοιου σήματος. Για τη δεύτερη αυτή μορφή του σήματος ποιότητας, οι διατάξεις του απλού συλλογικού σήματος εφαρμόζονται ανάλογα (βλ. άρθρ. 87 του σχεδίου κανονισμού για το κοινοτικό σήμα παρακ. § 24 αρ. 7)

Στο ελληνικό δίκαιο, η ρύθμιση του ζητήματος των σημάτων ποιότητας γίνεται με το πδ 318/83 «διενέργεια ελέγχου ποιότητας για την απονομή σημάτων ποιότητας και τη χορήγηση πιστοποιητικών ποιότητας σε προϊόντα ή υλικά» (Ρόκας, 2011).

Η ρύθμιση έγινε στα πλαίσια σχετικής νομοθετικής εξουσιοδότησης που περιέχεται στο άρθρ. 16 και 3 § 1ε και στ του ν. 372/76 για τη σύσταση και λειτουργία του «Ελληνικού Οργανισμού Τυποποιήσεως» (ΕΛΟΤ). Με σκοπό την

εξασφάλιση της ποιότητας των προϊόντων και υλικών, για την αποτροπή δηλ. του κινδύνου παραπλάνησης του καταναλωτικού κοινού, ο ΕΛΟΤ, που είναι δημόσιο νομικό πρόσωπο, απονέμει σήματα ποιότητας και χορηγεί πιστοποιητικά ποιότητας τα οποία υποδηλώνουν τη συμφωνία των προϊόντων και υλικών με τις απαιτήσεις των εθνικών ή διεθνών προτύπων, που καλύπτουν τους σκοπούς της πιστοποίησης ύστερα από αίτηση των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων (άρθρ. 1 του πδ 318/83). Η διαδικασία της απονομής, της διακοπής της χρήσεως των σημάτων ποιότητας και πιστοποιητικών ποιότητας καθώς και της επιβολής συμβατικών κυρώσεων έχει ανατεθεί (άρθρ. 4 § 8β) σε όργανο του ΕΛΟΤ, το Συμβούλιο Πιστοποίησης (βλ. άρθρ. 4 § 17). Στο ίδιο όργανο έχει ανατεθεί ο καθορισμός του προτύπου ή της ομάδας προτύπων με τις απαιτήσεις των οποίων πρέπει να συμφωνούν τα προϊόντα ή υλικά για την απονομή του σήματος ποιότητας ή τη χορήγηση του πιστοποιητικού ποιότητας (άρθρ. 4 § 8α). Οι υποχρεώσεις εκείνου που χρησιμοποιεί το σήμα ποιότητας καθορίζονται στο άρθρ. 7 και στα πλαίσια των ειδικότερων όρων της σύμβασης που καταρτίζεται με τον ΕΛΟΤ. Η ισχύς και το δικαίωμα χρήσεως σήματος ή πιστοποιητικού ποιότητας είναι διάρκειας τριών ετών αλλά μπορεί να ανανεώνεται (άρθρ. 7 § 2). Οι διοικητικές αυτές κυρώσεις επιβάλλονται με κοινή απόφαση των υπουργών εθνικής οικονομίας και εμπορίου και μπορούν να επιβάλλονται «και σε οποιονδήποτε χρησιμοποιεί σήμα ή επικαλείται πιστοποιητικό ποιότητας που δεν απονεμήθηκε από τον ΕΛΟΤ» (άρθρ. 7 § 2).

Όπως προκύπτει από τις ρυθμίσεις που εισάγει το πδ 318/83, το σήμα ποιότητας διαμορφώνεται ως θεσμός διοικητικού δικαίου. Δεν αποτελεί σήμα κατά την έννοια του α.ν. 1998/39 όχι μόνο γιατί η διαδικασία απονομής δεν στηρίζεται στις διατάξεις του αλλά κυρίως γιατί δεν επιτελεί λειτουργία προέλευσης, δηλ. δεν προορίζεται να διακρίνει το προϊόν κατά την επιχείρηση από την οποία προέρχεται. Σκοπός του σήματος ποιότητας είναι η προστασία του καταναλωτικού κοινού από τον κίνδυνο παραπλάνησής του αναφορικά με την ποιότητα των προϊόντων (Ρόκας, 2011). Από πλευράς αστικών κυρώσεων, εκείνος που δικαιούται να χρησιμοποιεί το σήμα ποιότητας θα έχει αγωγή αποζημίωσης σύμφωνα με την ΑΚ 914, γιατί οι διατάξεις του πδ 318/83 αποτελούν διατάξεις προστατευτικές και των δικών του περιουσιακών συμφερόντων. Το ίδιο πρέπει να γίνει δεκτό, πολύ περισσότερο, και για το μεμονωμένο καταναλωτή. Υπόχρεος προς αποζημίωση θα είναι, έναντι του

δικαιουμένου να χρησιμοποιεί το σήμα ποιότητας, εκείνος που χρησιμοποιεί σήμα χωρίς άδεια του ΕΛΟΤ, ενώ έναντι του καταναλωτή όχι μόνον αυτός αλλά και εκείνος που χρησιμοποιεί το σήμα ποιότητας που του απονεμήθηκε κατά παράβαση των διατάξεων του πδ 318/83.

➤ Διαφημιστική λειτουργία - Προστασία του σήματος

Τέλος η διαφημιστική λειτουργία του σήματος , που συνίσταται στην προβολή του προϊόντος στη σχετική αγορά με το σήμα, παρά την περιουσιακή αξία που προσδίνει στο σήμα, δεν προστατεύεται αυτοτελώς αλλά μόνο στα πλαίσια της λειτουργίας προέλευσης. Η διαφημιστική λειτουργία του σήματος μπορεί να οφείλεται είτε στην πρωτότυπη εκφραστική δύναμη του σημείου είτε στην ικανότητά του να λειτουργεί συνειρμικά, να συνδέει δηλ. τον καταναλωτή με ευχάριστα γεγονότα ή πρόσωπα, είτε τέλος και στην ίδια την διαφήμιση που γίνεται για το σήμα. Σε κάθε όμως περίπτωση δεν παρέχεται αυτοτελής προστασία της λειτουργίας αυτής στα πλαίσια του δικαίου των σημάτων, η οποία (άρθρ. 24 α.ν. 1998/39) οριοθετείται από τα όμοια ή παρόμοια προϊόντα και την παραποίηση ή απομίμηση του σημείου, δηλ. από τον κίνδυνο συγχύσεως^{15α}. Όσο μεγάλη και αν είναι η διαφημιστική δύναμη του σήματος, η προστασία της θα είναι δυνατή καταρχήν μόνο στα πλαίσια του άρθρ. 24 α.ν. 1998/39. Ο κίνδυνος εξασθένησης της διαφημιστικής του δύναμης θα αντιμετωπίζεται με την αποτροπή του κινδύνου εξασθένησης της διακριτικής του ικανότητας στην οποία αποβλέπει η διάταξη αυτή.

Ωστόσο συζητείται και αυτοτελής προστασία της διαφημιστικής λειτουργίας, πέραν των προϋποθέσεων του δικαίου των σημάτων. Δηλ. συζητείται η παροχή προστασίας του σήματος και στις περιπτώσεις εκείνες που δεν υπάρχουν όμοια ή παρόμοια προϊόντα, όπως προϋποθέτει το άρθρ. 24 α.ν. 1998/39. Πρέπει όμως να παρατηρηθεί ότι μια τέτοια διεύρυνση προστασίας είτε κατά το ν. 146/14 είτε κατά τον ΑΚ είναι αμφίβολο αν ανταποκρίνεται στο σύστημα προστασίας που οργανώνει το δίκαιο για τα διακριτικά γνωρίσματα . Θα πρέπει λοιπόν να εξετάζεται κάθε φορά, μήπως έτσι - με την εκτός του δικαίου των σημάτων προστασία - παρακάμπτονται οι ειδικές προϋποθέσεις προστασίας που αξιώνει το δίκαιο και καταργείται η αντίστοιχη νομοθετική επιλογή.

Μόνο λοιπόν υπό ορισμένες αυστηρές προϋποθέσεις θα πρέπει να παρέχεται συμπληρωματική προστασία στο σήμα με βάση το ν. 146/14. Έτσι, για εξαιρετικές περιπτώσεις, και ειδικότερα στα λεγόμενα σήματα μεγάλης φήμης, προστασία της διαφημιστικής λειτουργίας μπορεί να χορηγηθεί στα πλαίσια είτε των γενικών διατάξεων (ΑΚ 281 και 914 ή ΑΚ 58 εφόσον, στην περίπτωση της ΑΚ 58, το σήμα αποτελεί την εμπορική επωνυμία ή επιτελεί λειτουργία ονόματος) είτε του άρθρ. 1 ν. 146/14 αν συντρέχουν ειδικές προϋποθέσεις .

➤ Διακριτικά γνώρισμα προϊόντων κατά το ουσιαστικό σύστημα

Αντίστοιχη λειτουργία με αυτήν του σήματος, του σήματος κατά το τυπικό σύστημα, μπορεί να επιτελούν και διακριτικά γνώρισμα που δεν έχουν αναχθεί σε σήμα, χρησιμοποιούνται όμως στις συναλλαγές ως τέτοια. Τη βάση της προστασίας τους αποτελεί η § 3 του άρθρ. 13 ν. 146/14: «Ως ιδιαίτερον διακριτικόν γνώρισμα θεωρείται ο ιδιαίτερος διασχηματισμός ή η ιδιαίτερα διακόσμησης των εμπορευμάτων, της συσκευής ή του περικαλύμματος αυτών, εφ' όσον είναι γνωστά εις τους σχετικούς κύκλους των συναλλαγών ως διακριτικά σημεία των ομοίων εμπορευμάτων άλλου τινός». Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι προστατεύεται όχι μόνο ο ιδιαίτερος διασχηματισμός αλλά κάθε ένδειξη που γενικότερα θα μπορούσε να κατατεθεί ως σήμα - όμως δεν κατατέθηκε ή δεν έγινε δεκτό εξαιτίας κάποιου απαραδέκτου - εφόσον έχει καθιερωθεί στις συναλλαγές ως διακριτικό γνώρισμα των προϊόντων μιας επιχείρησης και συντρέχει κίνδυνος συγχύσεως.

Η νομοθετική αφορμή της διάταξης εξηγείται ιστορικά. Με το άρθρ. 5 του ν. 3462/28 προστέθηκε στο άρθρ. 1 του ν. ΒΡΝΣΤ/1893 διάταξη που όριζε ότι σήμα θεωρείται και ο διακριτικός διασχηματισμός του προϊόντος ή της συσκευασίας του. Η διάταξη καταργήθηκε με τον α.ν. 1998/39 (άρθρ. 3134) που περιέλαβε διατάξεις για την καταχώριση της συσκευασίας.

Οι διατάξεις αυτές αξίωναν όμως ως προϋπόθεση προστασίας το νέο της συσκευασίας ορίζοντας ότι η συσκευασία προστατεύεται ως σήμα «εφόσον αυτή δεν είναι κατά τον χρόνον της καταθέσεως τόσο γνωστή εκ δημοσιευμένων περιγραφών ή σχεδίων ή εκ δημοσίας χρησιμοποιήσεως εν τη ημεδαπή ώστε να καθίσταται δυνατή η χρησιμοποίησις αυτής παρά προσώπου ειδικού» (άρθρ. 31). Και οι διατάξεις όμως αυτές καταργήθηκαν με το άρθρο 15 ν. 3205/55. Έτσι

σήμερα ο διασχηματισμός του προϊόντος (στην τρισδιάστατη μορφή του), η διακόσμηση του προϊόντος ή της συσκευής ή του περικαλύμματος του προστατεύονται μόνο στα πλαίσια της παραπάνω διάταξης (άρθρ. 13 § 3 ν. 146/14).

➤ Η ρύθμιση του ΣχΕμπΚ

Οι διατάξεις του άρθρ. 23 πραγματοποιούν ακριβώς ένα σημαντικό βήμα νομικής προόδου στο σημείο αυτό, αφού παρέχουν τη δυνατότητα ενεχύρασης της επιχείρησης στο σύνολό της. Η ρύθμιση διαφέρει από την αντίστοιχη ρύθμιση που επιχειρεί η γαλλική νομοθεσία (άρθρ. 8 επ. του νόμου της 1731909) που προβλέπει τη σύσταση ενεχύρου στην εμπορική επιχείρηση («Nantissement du fonds de commerce»). Διαφέρει γιατί, κατά το γαλλικό δίκαιο, αντικείμενο αυτού του ενεχύρου (βλ. άρθρ. 9) μπορεί να είναι άυλα αγαθά και κινητά πράγματα καθώς και μισθωτικά δικαιώματα στο ακίνητο που είναι εγκατεστημένη η επιχείρηση. Αποκλείονται από την ενεχύραση το ακίνητο και τα κινητά που βρίσκονται σε αυτό, απαραίτητα για την οικονομική εκμετάλλευσή του, ή που έχουν συνδεθεί για τη διαρκή εξυπηρέτησή του, τα εμπορεύματα και οι απαιτήσεις της επιχείρησης. Αντίθετα, κατά τη διάταξη του άρθρ. 23 αντικείμενο του ενεχύρου είναι η επιχείρηση στο σύνολό της (άρθρ. 3 § 1 και 9) υπό τον απαραίτητο, για την εγκυρότητα του ενεχύρου, όρο ότι τα στοιχεία που την αποτελούν αναφέρονται στην ενεχυρική σύμβαση. Ειδικότερα (Ρόκας, 2011):

- Για τη σύσταση του ενεχύρου απαιτείται συμβολαιογραφικό έγγραφο και καταχώρισή του στο εμπορικό μητρώο. Τίτλο για τη σύσταση του ενεχύρου αποτελεί μόνον η ιδιωτική βούληση αποκλείονται ο νόμος και η δικαστική απόφαση. Αν για κάποια στοιχεία απαιτούνται αυστηρότερες ή άλλες διατυπώσεις τύπου ή δημοσιότητας επιβάλλεται η τήρησή τους.
- Παράδοση των πραγμάτων στο δανειστή ή τρίτο ή γνωστοποίηση της ενεχύρασης στον οφειλέτη της απαιτήσεως δεν απαιτούνται.

- Συμφωνίες, που περιορίζουν την εξουσία διαθέσεως του οφειλέτη, αντιτάσσονται στους τρίτους μόνον αν έχουν καταχωριστεί στο εμπορικό μητρώο.

- Συμπληρωματικά εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΑΚ για την υποθήκη ως περισσότερο προσαρμοζόμενες στην ενεχύραση επιχείρησης.

2.3. Τα άυλα αγαθά ως αντικείμενο δικαιώματος

Σημειώθηκε ότι αντικείμενο του απόλυτου δικαιώματος (ευρεσιτεχνίας ή διακριτικού γνωρίσματος) δεν είναι ένα ενσώματο αντικείμενο αλλά ένα άυλο αγαθό, δηλ. το προϊόν της ανθρώπινης διάνοιας και όχι η Ολική ενσωμάτωσή του (Στίγκαζ, 2002). Τα άυλα αγαθά διαφοροποιούνται από τα πράγματα της ΑΚ 947 που είναι ενσώματα αντικείμενα. Ακόμη τα άυλα αγαθά δεν ταυτίζονται με τον υλικό τους φορέα που είναι πράγμα κατά την έννοια της ΑΚ 947. Με τον υλικό τους φορέα (γράμματα, εικόνες, ήχοι) συλλαμβάνονται, υποπίπτουν στις αισθήσεις μας τα άυλα αγαθά. Ο υλικός φορέας διαμεσολαβεί για την κατανόησή τους, αποτελεί τη «γέφυρα μεταξύ της πνευματικής δημιουργίας και πνευματικής εμπειρίας», αφού τα ίδια είναι - σε μετα νομική προσέγγιση - χειραφετημένα από το χωρόχρονο (Κασιμάτης, 2010).

Αποτελούν επομένως τα άυλα αγαθά, νομικά και λογικά, ιδιαίτερη νομική κατηγορία. Μεμονωμένη άλλωστε υπήρξε η αμφισβήτησή τους ως ειδικής νομικής κατηγορίας, κυρίως από τον Franceschelli. Με τη νομική κατασκευή του δικαιώματος σε άυλο αγαθό (Immaterialguterrecht, biens immateriels, ius in re incorporali), που οφείλεται στις εργασίες του Βέλγου νομικού E. Picard και του γερμανού J. Kohler, τελειώνει ιστορικά και η συζήτηση για τη φύση των δικαιωμάτων αυτών που οριοθετήθηκε από την προβολή δύο βασικά θεωριών, της θεωρίας προσωπικότητας και της θεωρίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, αν και η τελευταία επιχειρείται και σήμερα να συνδεθεί με τη θεωρία του δικαιώματος στο άυλο αγαθό κυρίως όμως με την έννοια ότι πρόκειται για εξουσιαστικό (απόλυτο) δικαίωμα σε ορισμένο αγαθό και πάντως με συνείδηση της διαφοράς του από την ιδιοκτησία σε ενσώματα αντικείμενα. Μικρότερη απήχηση βρήκαν άλλες θεωρητικές κατασκευές όπως του Roubier για τα δικαιώματα στην πελατεία (droits de clientele) ή του Franceschelli για τα μονοπωλιακά δικαιώματα.

2.3.1. Λοιπά στοιχεία

Κρατούσα είναι η άποψη ότι με τις διατάξεις του ν. 146/14 μεθοδεύεται ένα ειδικό αστικό αδίκημα. Προστατευόμενα πρόσωπα είναι όχι μόνο οι ανταγωνιστές αλλά και οι καταναλωτές. Η προστασία όμως του καταναλωτή, τουλάχιστο κατά τη γνώμη που επικρατεί, αναγνωρίζεται στα πλαίσια του ν. 146/14 μόνον έμμεσα, δηλαδή στο βαθμό που παρέχεται προστασία στους ανταγωνιστές (βλ. άρθρ. 10 ν. 146). Σχετικά με το αντικείμενο προστασίας υποστηρίζονται βασικά οι ακόλουθες απόψεις. Μια άποψη θεωρεί το ν. 146 σαν σύνολο «εξειδικευμένων κανόνων δικαίου, οι οποίοι απαγορεύουν την καταχρηστική άσκηση της ελευθερίας του ανταγωνισμού». Συναφώς υποστηρίζεται ότι στο δίκαιο του ανταγωνισμού παρέχεται προστασία της ελεύθερης ανάπτυξης, της δημιουργικής ανθρώπινης δραστηριότητας σε ορισμένες συναλλαγές. Συνίσταται η προστασία αυτή στη θέση ορίων στη συγκεκριμένη ελευθερία για λόγους μη προσβολής είτε των άλλων είτε του κοινωνικού συνόλου. Άλλη γνώμη δέχεται, ότι εκδήλωση της αγοραστικής βούλησης και που συνιστούν στη συγκεκριμένη περίπτωση αποδοκιμασία της κλίμακας αξιών που κατοχυρώνει το σύνταγμα αναφορικά με την ανθρώπινη προσωπικότητα (βλ. παραπ. 3γ).

Έτσι εδώ υπάγονται διαφημιστικές ενέργειες προώθησης των προϊόντων που στηρίζονται στην υποβάθμιση της ανθρώπινης προσωπικότητας (π.χ. πρόκληση ή εκμετάλλευση αισθημάτων φόβου, εξώθηση σε πράξεις βίας, εκμετάλλευση της ευπιστίας, εκμετάλλευση της τάσης του κοινού για τυχερές επιτεύξεις), διαφημίσεις που δεν είναι αντικειμενικές (π.χ. επικριτική συγκριτική διαφήμιση), μέθοδοι διάθεσης των προϊόντων που προσβάλλουν το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου κ.ά.

2.3.2. Η σχέση του δικαίου για τον αθέμιτο ανταγωνισμό και του δικαίου των ειδικά προστατευόμενων ύλων αγαθών

Εφόσον πρόκειται για ειδικά προστατευόμενα άυλα αγαθά (ευρεσιτεχνίες, διακριτικά γνωρίσματα), η εφαρμογή του ν. 146/14 μόνο συμπληρωματική μπορεί να είναι υπό τον απαραίτητο ακόμη όρο ότι δεν διευρύνεται με τον τρόπο αυτό η ειδική προστασία πέρα από το νομοθετικό λόγο που την υπαγόρευσε. Δηλ. μόνο αν πρόκειται για κενό ρύθμισης που η πλήρωσή του με το ν. 146/14 δεν θα παρεβίαζε τη νομοθετική επιλογή για προστασία αυτών των αγαθών υπό ορισμένες ουσιαστικές και χρονικές προϋποθέσεις, θα είναι επιτρεπτή η εφαρμογή του ν. 146/14. Στην αντίθετη περίπτωση (παράλληλης εφαρμογής του ν. 146/14) θα ανατρεπόταν το σύστημα αξιών υπό το οποίο έχει εκφραστεί ο νομοθέτης για την προστασία ορισμένων αγαθών. Αλλά και γενικότερα, μη προστατευόμενα αγαθά (παροχές με οικονομικό περιεχόμενο για το φορέα τους) μόνο υπό ειδικές προϋποθέσεις, κατά περίπτωση αξιούμενες, θα μπορούν να προστατεύονται από το ν. 146/14. Ανάλογα ισχύουν για την εφαρμογή των γενικών διατάξεων του ΑΚ (κυρίως της ΑΚ 281).

Κεφάλαιο 3^ο

Ο ανταγωνισμός στα πλαίσια των διεθνών εμπορικών σχέσεων

3.1. Το σύγχρονο πλαίσιο

Το σύνολο του δημοσίου διεθνούς δικαίου, ολόκληρη η κρατούσα τάξη διεθνούς δικαίου, είναι υπόβαθρο της διεθνούς οικονομικής τάξης. Η αρχή της εθνικής κυριαρχίας, θεμέλιο των νομικών και των πολιτικών σχέσεων των κρατών, είναι καθοριστική και ως προς τις διεθνείς εμπορικές σχέσεις. Οι αρχές και κανόνες του διεθνούς δικαίου αναγνωρίζουν και εξασφαλίζουν την αποκλειστική αρμοδιότητα της κυβέρνησης κάθε κράτους για τη νομική ρύθμιση των οικονομικών και άλλων δραστηριοτήτων μέσα στο έδαφος του. Η αρχή της εθνικής κυριαρχίας δίνει έτσι στα κράτη την εξουσία να επιτρέπουν, απαγορεύουν, και γενικότερα να ρυθμίζουν, με μονομερείς ενέργειες, τη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και χρήματος διαμέσου των κρατικών (εθνικών) συνόρων (Αγιομυργιανάκης, 2006).

Η στατικότητα των οικονομικών παραγόντων, ή η μειωμένη δυνατότητα διακίνησής τους πέρα από τον εθνικό τους χώρο, θεωρήθηκε για πολύ καιρό ένα από τα θεμελιακά δεδομένα της διεθνούς οικονομίας. Την ελεύθερη και αυξημένη διακίνηση δυσκολεύουν βέβαια, όχι μόνο η επιβολή νομικών περιορισμών από τα κράτη, αλλά και άλλοι αντικειμενικοί παράγοντες, κοινωνικοί, ψυχολογικοί, καθώς και οικονομικοί (Αγιομυργιανάκης, 2006). Η κλασική θεωρία της διεθνούς οικονομικής άρχιζε με τη διαπίστωση ότι σε ένα κόσμο χωρισμένο σε έθνη - κράτη τα κεφάλαια, τα πρόσωπα και οι υπηρεσίες δεν μπορούν να διακινούνται σε σημαντικό βαθμό και μόνο τα αγαθά έχουν την δυνατότητα και μια σχετική ελευθερία διακίνησης. Την πραγματιστική αυτή διαπίστωση η κλασική θεωρία ανήγαγε σε θεωρητική προϋπόθεση: Δέχτηκε την αδυναμία διεθνούς διακίνησης των κύριων συντελεστών παραγωγής και μελέτησε κατά κύριο λόγο τα προβλήματα και τις δυνατότητες της λιγότερο ή περισσότερο ελεύθερης διακίνησης των αγαθών. Με βάση την ίδια

πραγματιστική διαπίστωση (και όχι κατά κύριο λόγο τη θεωρητική οικονομική υπόθεση), και η δικαιική ρύθμιση και η νομική επιστήμη ασχολήθηκαν πολύ περισσότερο με τα προβλήματα της διεθνούς διακίνησης εμπορευμάτων παρά με τις άλλες «ροές» διαμέσου των εθνικών συνόρων (Αναγνωστοπούλου, 2012).

3.2. Το Διμερές Συμβατικό Πλαίσιο των Διεθνών Εμπορικών Σχέσεων

Για να κάνουν δυνατή την κυκλοφορία των αγαθών, των προσώπων, κλπ., τα κράτη, από πολλούς αιώνες τώρα, συνάπτουν διεθνείς συνθήκες, που καθορίζουν τους όρους της διακίνησης. Τέτοιες συνθήκες, μέχρι πρόσφατα μόνο διμερείς, βρίσκουμε στην ιστορία τόσο των ευρωπαϊκών όσο και των εξωευρωπαϊκών κρατών (Αγιομυργιανάκης, 2006). Αφορούσαν αρχικά τα αγαθά (εμπορεύματα) και τα πρόσωπα. Τα κεφάλαια για πολύ καιρό ήταν σχετικά δυσκολομετακίνητα, αν όχι τελείως ακίνητα. Αργότερα, το 19ο αιώνα, υπήρχε σχετική ελευθερία στη διεθνή κυκλοφορία του χρυσού και του χρήματος. Μόνο μετά την οικονομική κρίση που άρχισε το 1929, όταν σοβαροί περιορισμοί άρχισαν να επιβάλλονται στην κυκλοφορία των κεφαλαίων, γεννήθηκε η ανάγκη διεθνών συμβατικών διατάξεων για τη ρύθμιση των σχετικών ζητημάτων. Η κυκλοφορία των υπηρεσιών ήταν πάντα συνδεδεμένη με την κίνηση των προσώπων, και τώρα μόνο αρχίζει να υπάρχει χωριστή ρύθμιση.

Από τις διμερείς συνθήκες που αφορούν ή επηρεάζουν τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, θα συζητήσουμε εδώ μόνο εκείνες που αναφέρονται σε εμπορικά κυρίως θέματα. Θα μελετήσουμε, κάπως συνοπτικά, τον τρόπο με τον οποίο πλαισιώνουν και ρυθμίζουν τις διεθνείς σχέσεις και συναλλαγές. Δεν θ' αναφερθούμε βέβαια στα γενικά προβλήματα του διεθνούς δικαίου των συνθηκών, για τα οποία παραπέμπουμε στα συγγράμματα διεθνούς δικαίου καθώς και στην πρόσφατη σχετική Συνθήκη της Βιέννης (1969). Μόνο δύο γενικότερες παρατηρήσεις θα σημειώσουμε, που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι διεθνείς συνθήκες και που συνήθως παραγνωρίζονται στις θεωρητικές αναλύσεις των σχετικών προβλημάτων.

Πολλά από τα νομικά προβλήματα που ανακύπτουν στην περιοχή τούτη του διεθνούς δικαίου αναφέρονται όχι σε μια συνθήκη, στο σύνολό της, αλλά σε μια ή περισσότερες διατάξεις μέσα σε μια συνθήκη. Μια διεθνής συνθήκη μπορεί να ρυθμίζει ένα μόνο θέμα και να έχει λίγες διατάξεις, όλες τους παρόμοιου χαρακτήρα. Αντιθέτως όμως μπορεί και να περιέχει πολλών ειδών διατάξεις που ν' αναφέρονται σε διαφορετικά θέματα, να εφαρμόζουν διαφορετικές μεθόδους ρύθμισης ή να είναι διαφορετικού βαθμού

εκτελεστικότητας ή άμεσης δεσμευτικότητας. Πρέπει ν' αποφύγουμε την παγίδα της αναφοράς σε διεθνείς συνθήκες ως μονολιθικά και μονοδιάστατά κείμενα (Αγιομυργιανάκης, 2006).

Η δεύτερη παρατήρηση αφορά την ανάπτυξη δικτύων ή πλεγμάτων διμερών συνθηκών. Συχνά ένα ή περισσότερα κράτη, της κατηγορίας συνήθως (αλλά όχι αποκλειστικά) των «Μεγάλων Δυνάμεων», συνάπτουν με καθένα από πολλά άλλα κράτη συνθήκες που αναφέρονται στο ίδιο αντικείμενο και έχουν κατά μεγάλο μέρος ομοιόμορφες διατάξεις. Δημιουργείται έτσι μια ομοιόμορφη νομική ρύθμιση των σχετικών θεμάτων. (Η τυχόν παρουσία ρητρών «μάλλον ευνοουμένου κράτους», για τις οποίες θα μιλήσουμε παρακάτω, εντείνει αυτή τη νομική ομοιομορφία).

Έτσι, σήμερα, όλες σχεδόν οι αναπτυγμένες χώρες ρυθμίζουν τα προβλήματα διπλής φορολογίας και φοροδιαφυγής με διμερείς συνθήκες με καθεμιά από τις άλλες αναπτυγμένες χώρες. Έχει δημιουργηθεί μ' αυτόν τον τρόπο ένα σχεδόν πλήρες πλέγμα παραπλήσιας, αν και όχι απόλυτα ομοιόμορφης, ρύθμισης των σχετικών θεμάτων. (Το πλέγμα περιλαμβάνει πολύ λίγες υπό ανάπτυξη χώρες, για λόγους που θα συζητηθούν αλλού). Τέτοιες καταστάσεις υπάρχουν ακόμα ως προς θέματα έκδοσης καταζητούμενων εγκληματιών, διεθνούς δικαστικής αρωγής, αεροπορικών μεταφορών, κλπ..

Η ύπαρξη πλέγματος διμερών συνθηκών δημιουργεί έτσι μια' νομική κατάσταση (σχετικά ομοιόμορφη ρύθμιση, συμμετοχή πολλών κρατών, κλπ.) που μοιάζει κάπως με την κατάσταση που δημιουργούν οι πολυμερείς συνθήκες. Συχνά μάλιστα παρατηρούμε ότι η δημιουργία ενός τέτοιου πλέγματος οδηγεί, σε δεύτερο στάδιο, στη ρύθμιση σε γνήσια πολυμερή βάση. Παράδειγμα, η περίπτωση των εμπορικών συνθηκών που αφορούν δασμούς, που ήσαν κάποτε αποκλειστικά διμερείς και που αντικαταστάθηκαν τώρα κατά μεγάλο μέρος από τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT). Ως προς ορισμένα θέματα, πάντως (όπως τα προβλήματα διπλής φορολογίας), η ρύθμιση διαμέσου ενός πλέγματος διμερών συνθηκών έχει πλεονεκτήματα απέναντι στην πολυμερή ρύθμιση, γιατί δίνει δυνατότητες πειραματισμού με νέες διατάξεις και μεθόδους και προσαρμογής στις ιδιομορφίες κάθε νομικού συστήματος (π.χ. κατηγορίες και ονομασίες φόρων).

Αυτή τη στιγμή το διεθνές εμπόριο ρυθμίζεται τόσο σε διμερή όσο και σε πολυμερή βάση. Από τις διμερείς εμπορικές συνθήκες, άλλες είναι ειδικές, έχουν

δηλαδή ένα και σχετικά περιορισμένο αντικείμενο, και άλλες είναι γενικές, περιέχουν δηλαδή διατάξεις πάνω σε πολλά και κάπως διαφορετικά θέματα διεθνών οικονομικών σχέσεων και συναλλαγών (Αγιομυργιανάκης, 2006).

3.2.1 .Μέτρα Μεταχείρισης Αλλοδαπών και Ξένων Προϊόντων.

Όταν λέμε εδώ «μέτρο» εννοούμε το πρότυπο σύγκρισης (π.χ., «άνθρωπος μέτρον χρημάτων απάντων»). Αποδίδουμε έτσι στα ελληνικά τον νομικό όρο «standard». ' Ενα νομικό «μέτρο» δεν είναι «κανόνας δικαίου», γιατί δεν έχει τη σχετική σαφήνεια και το αυτοδύναμο του κανόνα. Ούτε «νομική αρχή» είναι, γιατί δεν έχει κατ' ανάγκη τη γενικότητα που έχει μια αρχή (Αναγνωστοπούλου, 2012). Το νομικό μέτρο παραπέμπει μεν σε γενικότερα πρότυπα σύγκρισης, αλλ' αυτά έχουν «δυνάμει» συγκεκριμένο περιεχόμενο, με τρόπο ώστε να μπορεί να γίνει συγκεκριμένη εφαρμογή τους σε κάθε ειδική περίπτωση. Ο bonus paterfamilias ή ο «αγαθός ανήρ» την κρίση των οποίων επικαλείται το κλασικό ιδιωτικό δίκαιο αποτελούν τέτοια νομικά μέτρα.

Στην πρακτική των συνθηκών μπορούμε να διακρίνουμε τρία κύρια μέτρα. (Υπάρχουν και άλλα, καθώς και υποκατηγορίες των μέτρων που συζητάμε, αλλά είναι λιγότερης σημασίας και χρησιμοποιούνται σπανιότερα). Τα δύο πρώτα, το μέτρο της εθνικής μεταχείρισης και το μέτρο του μάλλον ευνοουμένου κράτους, ορίζουν τη μεταχείριση στην οποία αναφέρονται με τρόπο σχετικό, παραπέμπουν δηλαδή σε σύνολα αρχών και κανόνων που εξ ορισμού μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο και στη μεταβολή των οποίων έχει σημαντικό (ή και μοναδικό) ρόλο το κράτος που υπόσχεται μια τέτοια μεταχείριση (Αναγνωστοπούλου, 2012). Το άλλο μέτρο είναι απόλυτο, παραπέμπει δηλαδή σε πρότυπα και κανόνες (είτε αυτά είναι σαφή και συγκεκριμένα, είτε γενικά και αόριστα) που προβλέπονται στην ίδια τη συνθήκη (ή σε άλλες «δεδομένες» πηγές, που μπορεί να μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο, αλλά κατά κύριο λόγο ανεξάρτητα από τη βούληση του κράτους που αναλαμβάνει την υποχρέωση).

Το μέτρο της εθνικής μεταχείρισης επιβάλλει βασικά ίση μεταχείριση πολιτών και αλλοδαπών, εγχώριων και ξένων προϊόντων. Στη διμερή του εφαρμογή, βέβαια, αναφέρεται όχι σε όλους τους αλλοδαπούς ή σε όλα τα ξένα προϊόντα, αλλά στους αλλοδαπούς που έχουν την εθνικότητα της αντισυμβαλλόμενης χώρας και στα προϊόντα της χώρας αυτής (Αναγνωστοπούλου, 2012). Ένας τυπικός ορισμός του (στο άρθρο 24 (1) της συνθήκης Φιλίας, Εμπορίου και Ναυτιλίας Ελλάδας και ΗΠΑ του 1951) είναι ο

ακόλουθος: «Ο όρος «εθνική μεταχείρισις» σημαίνει μεταχείρισιν παρεχομένην εντός των εδαφών ενός των Συμβαλλομένων Μερών υπό όρους ουχί ολιγώτερον ευνοϊκούς από την μεταχείρισιν την παρεχομένην εντός της χώρας ταύτης, εις παρομοίας περιπτώσεις εις πολίτας, εταιρείας, προϊόντα, πλοία και άλλα αντικείμενα του Μέρους τούτου κατά την περίπτωσιν. Ο όρος δεν συνεπάγεται απαλλαγήν εκ των νόμων και κανονισμών ενός Μέρους των εφαρμοζομένων αδιακρίτως εις πολίτας, εταιρείας, προϊόντα, πλοία ή άλλα αντικείμενα, κατά την περίστασιν, αμφοτέρων των Μερών».

Από μόνο του το μέτρο αυτό δεν απαιτεί να μένει αμετάβλητη η μεταχείριση. Εξυπακούει μάλλον ότι το συγκεκριμένο περιεχόμενο της μεταχείρισης είναι μεταβλητό διαχρονικά. Αυτό που αποκλείει είναι η εφαρμογή δυσμενών διακρίσεων στους ξένους. Συχνά η επιβολή του μέτρου εθνικής μεταχείρισης συνδέεται ρητά με την αμοιβαιότητα στην εφαρμογή του. Αυτή η πρόβλεψη υπάρχει, π.χ., στο άρθρο 25 της Συνθήκης Εγκαταστάσεως και Ναυτιλίας Ελλάδας και Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας του 1961, που ορίζει ότι: «Έκαστον των συμβαλλόμενων Κρατών παρέχει την εθνικήν μεταχείρισιν εις το πλαίσιον της παρούσης Συνθήκης λόγω του γεγονότος ότι η εθνική μεταχείρισις παρέχεται ωσαύτως υπο του ετέρου συμβαλλόμενου Κράτους εις τους ίδιους τομείς».

Το μέτρο της μεταχείρισης του μάλλον ευνοουμένου κράτους (ΜΕΚ) επιβάλλει ίση μεταχείριση όλων των αλλοδαπών ή όλων των ξένων προϊόντων (με την ίδια επιφύλαξη ως προς διμερείς συμβάσεις όπως και παραπάνω). Το μέτρο αυτό βασίζεται στη λεγόμενη ρήτρα του «μάλλον ευνοουμένου κράτους», που είναι μια συμβατική διάταξη με την οποία δύο (ή περισσότερα) κράτη υπόσχονται το ένα στο άλλο «τα πλεονεκτήματα που έχουν ήδη παραχωρήσει και αυτά που θα παραχωρήσουν σε οποιοδήποτε άλλο κράτος».

Πολλά και δύσκολα προβλήματα ανακύπτουν ως προς την εφαρμογή των δύο αυτών μέτρων. Η έννοια των σχετικών κανόνων και η διατύπωση των σχετικών συμβατικών διατάξεων έχουν γεννήσει συζητήσεις και αμφισβητήσεις. Όταν μια χώρα, με βάση μια ρήτρα μάλλον ευνοουμένου κράτους, υπόσχεται ίση δασμολογική, π.χ., μεταχείριση σε όλες τις άλλες χώρες, σε σχέση με ένα συγκεκριμένο προϊόν, έχει πολλή σημασία ο τρόπος που θα οριστεί το προϊόν. Όσο πιο γενικά οριστεί (π.χ. «σιτάρι»), τόσο ευρύτερα επεκτείνεται η υποχρέωση ίσης μεταχείρισης (Αναγνωστοπούλου, 2012).

Όσο στενότερα οριστεί το προϊόν (π.χ., «σιτάρι τύπου Α, κατηγορίας Ζ»), Τόσο στενότερη και η έκταση της υποχρέωσης. Ένα κράτος μπορεί έτσι να (προσπαθήσει να) διαφύγει από την υποχρέωση επέκτασης της ευνοϊκής μεταχείρισης ενός προϊόντος μιας συγκεκριμένης χώρας, ορίζοντας το «προϊόν» με τέτοιο (έμμεσο) τρόπο ώστε η σχετική κατηγορία να περιλαμβάνει στην πραγματικότητα μόνο τα προϊόντα της χώρας εκείνης. Περίφημο έχει μείνει το γερμανικό δασμολόγιο του 1902, που είχε κατατάξει σαν ειδική κατηγορία αγελάδων (στις οποίες έδινε ιδιαίτερα ευνοϊκή μεταχείριση) τις «μεγάλες αγελάδες των βουνών, που ζουν σε υψόμετρο τουλάχιστον 300 μ. και που περνούν τουλάχιστον ένα μήνα το χρόνο σε λειβάδια σε υψόμετρο τουλάχιστον 800 μ.» (κ.λ.π., κ.λ.π., η περιγραφή ήταν ακόμα λεπτομερέστερη). Μ' αυτόν τον τρόπο, μόνο ελβετικές και αυστριακές (τυρολέζικες) αγελάδες ανήκαν στη σχετική κατηγορία. Δανέζικες ή γαλλικές αγελάδες ήταν, κατά το δασμολόγιο, διαφορετικό προϊόν. Παρακάτω θα δούμε καλύτερα τις μορφές με τις οποίες τέτοια προβλήματα παρουσιάζονται σήμερα.

Το απόλυτο μέτρο μεταχείρισης χρησιμοποιείται συχνά σε γενικότερη διατύπωση, που είτε αποτελεί τη βάση για περαιτέρω εξειδίκευση, είτε παίζει απλώς τον ρόλο ενός σημείου αναφοράς που καθιστά δυνατές διαβουλεύσεις και διαπραγματεύσεις όταν τυχόν χρειαστεί. Μια διάταξη όπως η ακόλουθη (άρθρο 1 της συνθήκης Ελλάδας - ΗΠΑ του 1951): «Εκαστον των Συμβαλλόμενων Μερών θα παραχωρή πάντοτε δικαίαν μεταχείρισιν εις τα πρόσωπα, τας περιουσίας, τας επιχειρήσεις και τα λοιπά συμφέροντα των πολιτών και των εταιρειών του ετέρου των συμβαλλομένων», δεν προβλέπει συγκεκριμένο τρόπο μεταχείρισης (τι είναι «δίκαιη» μεταχείριση;). Στην πραγματικότητα η χρησιμότητά της έγκειται στη δυνατότητα που προσφέρει για επίκλησή της σε σχετικές συζητήσεις μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών. Παρόμοιο ρόλο παίζουν και τυχόν αναφορές στο «μέτρο που προβλέπει το διεθνές δίκαιο».

Σε άλλες περιπτώσεις όμως, το απόλυτο μέτρο μεταχείρισης διατυπώνεται πιο συγκεκριμένα, σε βαθμό που να υπάρχουν κάποτε αμφιβολίες αν πρόκειται πια για «μέτρο», όπως το ορίσαμε παραπάνω, ή για εξειδικευμένο κανόνα δικαίου. Γιατί βέβαια, μια διάταξη συνθήκης ότι «δεν θα καταβάλλεται δασμός για την εισαγωγή του Α προϊόντος», δεν παραπέμπει σε πρότυπο αλλά αποτελεί η ίδια κανόνα δικαίου (μεταξύ των μερών). Όμως, μια διάταξη όπως η ακόλουθη (άρθρο 2(1) της ίδιας συνθήκης): «Εις τους πολίτας εκάτερου των

Συμβαλλομένων Μερών θα επιτρέπεται να εισέρχονται ελευθέρως εις τα εδάφη του ετέρου, να ταξιδεύουν εντός αυτών, να διαμένουν εν αυτοίς, εις τόπους της εκλογής των, και να εξέρχωνται τούτων», μπορεί να θεωρηθεί ότι παραπέμπει σε μερικά γενικότερα μέτρα σύγκρισης. Είναι φανερό ότι η χρήση απόλυτων μέτρων σκοπό έχει να επιτείνει την ασφάλεια των συναλλαγών: το περιεχόμενό τους είναι σαφέστερο και πιο βέβαιο. Από το άλλο μέρος, τα μέτρα αυτά είναι συχνά άκαμπτα και προσαρμόζονται δύσκολα στις μεταβολές των συνθηκών. Μπορούν ακόμα βέβαια να χρησιμοποιηθούν για την παραχώρηση προνομίων και υπερβολικά ευνοϊκής μεταχείρισης από μια χώρα σε μίαν άλλην.

3.2.2. Ειδικές Εμπορικές Συνθήκες

Θα εξετάσουμε τρία είδη τέτοιων συνθηκών: τις δασμολογικές, τις συμφωνίες συμψηφισμού, γνωστές ως συμφωνίες «κλήρινγκ» (clearing), και τις συμφωνίες ανταλλαγής προϊόντων («αντιπραγματισμού»).

➤ Οι Δασμολογικές Συνθήκες.

Οι δασμολογικές συνθήκες έχουν πολύ παλιά καταγωγή. Έχουμε παραδείγματα από το Μεσαίωνα και την Αναγέννηση (και, με κάποιες διαφορές, κι από την αρχαιότητα ακόμα). Οι συνθήκες αυτές καθόριζαν αρχικά συγκεκριμένα ποσά δασμών για συγκεκριμένα αγαθά μιας χώρας που εισάγονταν στην άλλη. Είχε έτσι σε παλιότερες εποχές δημιουργηθεί ένα περίπλοκο οικοδόμημα διμερών δασμολογικών διευθετήσεων, που άρχισε ν' απλοποιείται και να γίνεται ορθολογικότερο χάρη σε δύο κυρίως εξελίξεις: μία, εσωτερικού χαρακτήρα, ήταν η σύνταξη από κάθε κράτος ενός «δασμολογίου», ενός περιεκτικού πίνακα δασμών, με βάση σχετικά νομοθετήματα. Η άλλη εξέλιξη ήταν η γενίκευση της χρήσης της ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους.

Ως προς την τελευταία, υπήρχαν αρχικά αμφιβολίες για τον αυτόματο (γενικό) ή «υπό όρον» χαρακτήρα της. Η πρακτική των ΗΠΑ κατά τον 19ο αιώνα επέμενε στον μη αυτόματο χαρακτήρα της ρήτρας: όταν ένα κράτος παραχωρεί ένα συγκεκριμένο πλεονέκτημα σ' ένα άλλο (π.χ. μια μείωση δασμού σ' ένα προϊόν) με αντάλλαγμα άλλες παραχωρήσεις από το άλλο κράτος (π.χ. μείωση δασμών σε άλλα προϊόντα), τότε τα σχετικά πλεονεκτήματα (παραχωρήσεις) δεν επεκτείνονται αυτόματα σε άλλα κράτη επεκτείνονται μόνο έναντι αντίστοιχων ανταλλαγμάτων. Η ερμηνεία αυτή αφαιρούσε από τη ρήτρα την κύρια χρησιμότητά της και την έκαμε μόνο μια υπόσχεση για μελλοντικές διαπραγματεύσεις. Η αυτόματη λειτουργία της ρήτρας έχει σήμερα γίνει γενικά αποδεκτή (και από τις ΗΠΑ, μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο). «Αντάλλαγμα» για την επέκταση, από ένα κράτος στα άλλα, της ευνοϊκής μεταχείρισης, σε κάθε περίπτωση θεωρείται η υπόσχεση του καθενός από τα ωφελούμενα κράτη να επεκτείνει και αυτό όποια μελλοντική πιο ευνοϊκή μεταχείριση παραχωρήσει σε τρίτο κράτος.

Σημαντικό ρόλο στην πρόσφατη εξέλιξη της νομικής ρύθμισης του διεθνούς εμπορίου έπαιξε το πρόγραμμα συνθηκών Αμοιβαίου Εμπορίου των ΗΠΑ, που εγκαινιάστηκε από την κυβέρνηση Ρούζβελτ το 1936. Το Κογκρέσο, που έχει από το Σύνταγμα την αρμοδιότητα καθορισμού των δασμών και ρύθμισης του διεθνούς εμπορίου των ΗΠΑ, εξουσιοδότησε τον Πρόεδρο να συνάψει σειρά συνθηκών με σκοπό τη μείωση των δασμών, την εξάλειψη των διακρίσεων και την κατάργηση διαφόρων άλλων περιορισμών. Τα πρότυπα συνθηκών και συμβατικών διατάξεων που αναπτύχθηκαν χρησιμοποίησαν μεταπολεμικά σαν βάση της διατύπωσης (και εν μέρει της όλης δομής) της GATT.

Οι άλλες δύο μορφές διμερών συνθηκών που θα εξετάσουμε ήρθαν σε μεγάλη χρήση μετά την οικονομική κρίση του 1929 - 1930. Η ριζική έλλειψη ισορροπίας στο ισοζύγιο πληρωμών πολλών κρατών έκανε αναγκαία μια πολιτική εξοικονόμησης ξένου συναλλάγματος που εκδηλώθηκε με συναλλαγματικούς περιορισμούς και με συμφωνίες «κλήρινγκ» και ανταλλαγών. Καθώς οι υπόανάπτυξη χώρες υποφέρουν κατά γενικό κανόνα από αρνητικά ισοζύγια και έλλειψη συναλλάγματος, πολλές απ' αυτές συνεχίζουν τη χρήση αυτών των μεθόδων.

➤ **Οι Συμφωνίες Κλήρινγκ.**

Με μια σύμβαση κλήρινγκ clearing, δύο χώρες συμφωνούν να ισορροπήσουν, μέσα σε δεδομένο χρονικό διάστημα, την αξία των ανταλλαγών τους, ώστε να μην τους χρειάζεται να προσφύγουν στη χρήση «σκληρού» συναλλάγματος ή χρυσού. Χρησιμοποιούν μόνο το εθνικό συνάλλαγμα των δύο χωρών. Καθεμιά από τις δύο χώρες ανοίγει λογαριασμούς στην κεντρική Τράπεζα της άλλης και οι συναλλασσόμενοι (ιδιώτες) αγοράζουν και πουλούν το συνάλλαγμα της ξένης χώρας μόνο διαμέσου της κεντρικής τους Τράπεζας. Ειδικές διατάξεις ρυθμίζουν συνήθως τα προβλήματα που ανακύπτουν από προσωρινές ανισορροπήσεις των λογαριασμών. Οι συμφωνίες αυτού του είδους έχουν βέβαια το προσόν ότι εξοικονομούν (σκληρό) συνάλλαγμα. Όταν όμως ο ένας αντισυμβαλλόμενος είναι πολύ πιο ισχυρός οικονομικά από τον άλλο, το κλήρινγκ μπορεί να γίνει όργανο πίεσης και εκμετάλλευσης του ασθενέστερου. Κλασικό παράδειγμα έχει μείνει η χρησιμοποίηση των συμφωνιών αυτού του

είδους από τη χιτλερική Γερμανία για να δημιουργήσει στα μέσα και τέλη της δεκαετίας του 1930 έντονη εμπορική εξάρτηση των Βαλκανικών χωρών από αυτήν. Από το άλλο μέρος, συμφωνίες κλήρινγκ σε πολυμερή βάση μεταξύ αναπτυσσόμενων χωρών έχουν χρησιμοποιηθεί, ιδιαίτερα στη Λατινική Αμερική, σαν μέσο για τη μείωση της εξάρτησης από τις αναπτυγμένες χώρες.

Όμως, οι αδυναμίες του συστήματος οδήγησαν στην υιοθέτηση από πολλές χώρες μιας παραλλαγής αυτού του είδους συμφωνιών, γνωστής με την ονομασία συμφωνία πληρωμών. Συμφωνίες Πληρωμών συνόδευαν ταυτόχρονα υπογραφόμενες Συμφωνίες Εμπορίου (οι δεύτερες περιορίζονταν στη συμφωνία των μερών για το είδος των ανταλλακτέων προϊόντων, για τις γενικές αρχές και άλλα ειδικά θέματα της συνεργασίας τους στον εμπορικό τομέα) και αποτελούσαν, και οι δύο, ένα αλληλοσυμπληρούμενο συμβατικό κείμενο με την ενιαία ονομασία Συμφωνία Εμπορίου και Πληρωμών. Τέτοιες συμφωνίες σύναπτε και η Ελλάδα καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής τριακονταπενταετίας με χώρες σχεδιασμένης οικονομίας και με αναπτυσσόμενες χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Δύο από τις (χρονικά τελευταίες) συμφωνίες τέτοιου τύπου ήταν η Συμφωνία Εμπορίου και Πληρωμών Ελλάδας Αιγύπτου της 11.2.1976 (διετούς ισχύος) και η Συμφωνία Εμπορίου και Πληρωμών Ελλάδας Αλβανίας της 21.5.1976 (διετούς ισχύος).

Τα κύρια χαρακτηριστικά τους είναι ότι ορίζουν πως το εμπόριο θα διεξάγεται, όπως και στο σύστημα κλήρινγκ, με βάση ετήσιους πίνακες, που θα περιλαμβάνουν τα ανταλλακτέα προϊόντα και την αξία ή τον όγκο τους. Οι πίνακες αυτοί συντάσσονταν από μία μεικτή (διακρατική) επιτροπή που συνέρχονταν κάθε χρόνο εναλλάξ στην Αθήνα και το Κάιρο σε ό,τι αφορά την πρώτη από τις συμφωνίες που εξετάζουμε, στην Αθήνα και τα Τίρανα σε ό,τι αφορά τη δεύτερη.

Οι συμφωνίες προέβλεπαν επίσης το άνοιγμα δύο λογαριασμών συμψηφισμού στις κεντρικές Τράπεζες των συμβαλλόμενων χωρών διαμέσου των λογαριασμών αυτών διενεργούνταν οι πληρωμές όχι μόνο για το εμπόριο και τις σχετικές υπηρεσίες (ασφάλιση, προμήθειες, ναύλα, κόμιστρα κ.λ.π.) όπως συνέβαινε με τις αποκλειστικά εμπορικού χαρακτήρα συμφωνίες κλήρινγκ, αλλά και για έξοδα που σχετίζονταν με αθλητικές, μορφωτικές, τουριστικές κ.λ.π. ανταλλαγές. Η κύρια διαφορά όμως αυτών των συμφωνιών με τις συμφωνίες κλήρινγκ συνίσταται στο ότι στις πρώτες, οι πληρωμές διενεργούνται στο

πλαίσιο ενός πιστωτικού περιθωρίου (swing) που παρέχει η κάθε μια πλευρά στην άλλη και το οποίο επιτρέπει τη χρηματοδότηση ενδεχόμενων ανισορροπήσεων στις συναλλαγές. Το πιστωτικό περιθώριο στη συμφωνία με την Αίγυπτο είχε ορισθεί στα 10.000.000 δολάρια και στη συμφωνία με την Αλβανία στα 800.000 δολ. Ως λογιστική μονάδα, σε όλες αυτές τις συμφωνίες, προβλέπονταν το δολλάριο ΗΠΑ. Η λειτουργία αυτών των συμφωνιών, χάρη στη ρύθμιση του πιστωτικού περιθωρίου, αποδείχθηκε ικανοποιητικότερη σε σχέση με τις κλασικές συμφωνίες κλήρινγκ.

Αναφορικά με τις συμφωνίες εμπορίου και πληρωμών της Ελλάδας με την Αίγυπτο και την Αλβανία, θα πρέπει επίσης να παρατηρηθεί ότι στη συμφωνία με την Αλβανία υπήρχε και η λεγόμενη «κοινοτική ρήτρα», η ρήτρα δηλαδή που προέβλεπε πως «τα δύο Συμβαλλόμενα Μέρη επιφυλάσσουν εις εαυτά το δικαίωμα όπως, εφ' όσον παραστεί ανάγκη συνεπεία των διεθνών υποχρεώσεών τους, προσέλθουν εις διαβουλεύσεις δια την λήψιν των καταλλήλων μέτρων, εφ' όσον ταύτα δεν θίγουν τους θεμελιώδεις σκοπούς της παρούσης Συμφωνίας» (άρθρο 10(2)), Η διατύπωση αυτή υπονοούσε προφανώς τις υποχρεώσεις που αναμένονταν, εκείνη την εποχή, να προκύψουν για την Ελλάδα από την ένταξή της στην ΕΟΚ.

Έχει δε ιδιαίτερη σημασία να τονίσουμε από τώρα, παρόλο δηλαδή που θα γίνει λόγος εκτενέστερα σε επόμενη παράγραφο αυτού του κεφαλαίου, πως στο πλαίσιο των διαδικασιών της ευρωπαϊκής οικονομικής ενοποίησης, τα κράτη μέλη της ΕΟΚ δεν είναι απόλυτα «κυρίαρχα» στον καθορισμό των μεθοδεύσεων και στη στοχοθέτηση της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής τους. Αν στο γεγονός αυτό προσθέσουμε πως η Αλβανία, περισσότερο και από τις χώρες μέλη του Συμβουλίου Οικονομικής Αλληλοβοήθειας, αρνείται να διαπραγματευθεί με την Επιτροπή, μη αναγνωρίζοντας την ΕΟΚ, είναι φανερό ότι κατά την εποχή της ελληνοαλβανικής συμφωνίας του 1976 και με την τότε προσδοκία της ένταξης που τοποθετούνταν σε σύντομο χρονικό διάστημα, η «κοινοτική ρήτρα» μετέφραζε την ελληνική ανησυχία πως θα υπήρχε σοβαρό πρόβλημα για τη διατήρηση της συμφωνίας σε περίπτωση που η ένταξη θα πραγματοποιούνταν πριν από την εκπνοή της. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στην ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία δεν υπήρχε τέτοια ρήτρα, μια που η Αίγυπτος όχι μόνον αναγνωρίζει την ΕΟΚ αλλά και συνδέεται μαζί της με εξωτερικές συμφωνίες από το 1972.

Είναι βέβαια γνωστό πως η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ έγινε στις

1.1.1981. Από τότε και στο εξής, οι ελληνοαλβανικές εμπορικές σχέσεις συνεχίζονται χωρίς το αυστηρά ρυθμιστικό συμβατικό πλαίσιο, στο πλαίσιο δηλαδή πρωτοκόλλων ισόρροπης αύξησης των ανταλλαγών μεταξύ των δύο χωρών με βάση ενδεικτικούς καταλόγους προϊόντων. Το τελευταίο ελληνό - αλβανικό πρωτόκολλο υπογράφηκε τον Ιανουάριο 1984 και προβλέπει την αγορά από ελληνικής πλευράς συγκεκριμένων προϊόντων καθορισμένης αξίας (συμπύκνωμα χρωμίτη, ηλεκτρική ενέργεια, μαζούτ, άσφαλτο, συνολικής αξίας, περίπου, 30 εκατομμ. δολλ.), με την προϋπόθεση ότι η αλβανική πλευρά θα προμηθευτεί ελληνικά προϊόντα αντίστοιχης συνολικής αξίας (γεωργικά προϊόντα, γεωργικά φάρμακα, χαλυβουργικά προϊόντα, καλώδια, ελαστικά αυτοκινήτων και λοιπά βιομηχανικά προϊόντα).

Από την άλλη πλευρά, ήδη πριν από την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ και ενόψει της ένταξης, είχαν εκπνεύσει όλες τις συμφωνίες εμπορίας και πληρωμών που τη συνέδεαν με τρίτες χώρες. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι η κατάργηση της πρακτικής των διμερών συμβατικών σχέσεων με το σύστημα κλήρινγκ που υιοθετούσε η χώρα μας για την προώθηση των εμπορικών της σχέσεων με τις Ανατολικές χώρες μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα της ένταξης (μια που είναι γνωστό ότι ήδη πριν από το 1981, αυτές οι ίδιες χώρες δήλωναν ότι δεν επιθυμούσαν τη συνέχιση αυτού του καθεστώτος) ή ότι είναι τόσο καταλυτικής σημασίας για την ανάπτυξη αυτών των σχέσεων.

Πραγματικά, στο πλαίσιο της ελληνικής συμμετοχής στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, όπως εξάλλου συμβαίνει και με όλες τις χώρες μέλη τους, υπάρχει πάντοτε η δυνατότητα ιδιωτικής συμφωνίας τύπου κλήρινγκ μεταξύ μιας ελληνικής (ή άλλης «κοινοτικής») επιχείρησης και μιας χώρας σχεδιασμένης οικονομίας υπάρχουν επίσης πάντοτε δυνατότητες υπογραφής από την Ελλάδα και από οποιαδήποτε χώρα μέλος της ΕΟΚ συμφωνιών ευρύτερης οικονομικής συνεργασίας (οι συμφωνίες αυτές χρησιμοποιούνται από τα κράτη μέλη της ΕΟΚ για την υπερπήδηση της έλλειψης μεμονωμένων συμβατικών (διμερών) σχέσεων με τρίτες χώρες) υπάρχουν, τέλος πάντοτε δυνατότητες προώθησης των σχέσεων ενός κράτους μέλους της ΕΟΚ με μία χώρα σχεδιασμένης οικονομίας χωρίς συμβατικό πλαίσιο, στα πλαίσια της αυτόνομης εμπορικής πολιτικής που χαράσσει η Επιτροπή των Κοινοτήτων και που περιλαμβάνει: την εφαρμογή της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους στις συναλλαγές μ' αυτές τις χώρες, τη διατήρηση πινάκων ποσοστώσεων για ορισμένα προϊόντα (οι λεγόμενοι

κοινοτικοί πίνακες) και τη θέσπιση σειράς μέτρων για «άμυνα» σε περίπτωση διαταραχής της αγοράς (μέτρα αντιντάμπινγκ κ.λ.π.).

➤ Οι Συμφωνίες Ανταλλαγής Προϊόντων

Οι συμφωνίες ανταλλαγών σε είδος είναι ακόμη πιο συγκεκριμένες στο περιεχόμενό τους από τα δύο προηγούμενα είδη συμφωνιών που εξετάσαμε. Στην ακραία περίπτωση, η συμφωνία ανταλλαγής δεν συνιστά ένα πλαίσιο για εμπορικές συναλλαγές αλλά αποτελεί η ίδια μια συναλλαγή. Οι συμφωνίες αυτές συχνά ξεφεύγουν από τα όρια των συνθηκών που περιγράφονται εδώ. Σε αρκετές περιπτώσεις συνάπτονται μεταξύ κρατών αλλά συχνότερα τα μέρη είναι ανεξάρτητοι κρατικοί φορείς ή και, από τη μια πλευρά τουλάχιστο, ιδιώτες. Στην τελευταία αυτή περίπτωση έχουμε να κάνουμε με συμφωνίες που διέπονται πλήρως ή κατά κύριο λόγο από το ιδιωτικό δίκαιο.

Συμφωνίες ανταλλαγής προϊόντων συνηθίζονται σήμερα κατά κύριο λόγο στο εμπόριο με τις σοσιαλιστικές χώρες. Κάπου 1020% του εμπορίου Ανατολής Δύσης έχει αυτή τη μορφή. (Οι σχετικές στατιστικές είναι αρκετά αβέβαιες, και λόγω προβλημάτων ορισμού, και λόγω κενών στην πληροφόρηση). Πρόσφατα, οι συμφωνίες αυτές έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούνται και από τις αναπτυσσόμενες χώρες, σε μικρό βαθμό στο εμπόριο με τις αναπτυγμένες χώρες, κάπως περισσότερο στο εμπόριο μεταξύ αναπτυσσόμενων χωρών και κατά κύριο λόγο στο εμπόριο με τις Ανατολικές χώρες (όπου οι ανταλλαγές σε είδος καλύπτουν ίσως κάπου 30% του εμπορίου Ανατολής Νότου). Στο συνολικό παγκόσμιο εμπόριο οι ανταλλαγές σε είδος φαίνεται να καλύπτουν κάτω από το 5% του συνόλου, ποσό δηλαδή κάπου 50 δισ. δολλαρίων. Τις συμφωνίες αυτές βρίσκουμε συχνά στην ελληνική πρακτική, στις εμπορικές συναλλαγές με τις Ανατολικές κυρίως χώρες, αλλά και με μερικές αραβικές ή άλλες αναπτυσσόμενες χώρες.

Διάφορα είδη συμφωνιών κατατάσσονται συνήθως στην κατηγορία των ανταλλαγών σε είδος. Η σαφέστερη περίπτωση, αλλά όχι και η συνηθέστερη σήμερα, είναι όταν δύο κυβερνήσεις συμφωνούν, η μια να παραλάβει (αγοράσει) από την άλλη ένα προϊόν, σε καθορισμένες ποσότητες, και να της παραδώσει (πουλήσει) συμφωνημένες ποσότητες άλλου προϊόντος. Έτσι, με μία συμφωνία του 1957, η Κεϋλάνη (σήμερα, Σρι Λάνκα), ανέλαβε την υποχρέωση να

παραλάβει από την Κίνα 200.000 τόνους ρύζι και σε αντάλλαγμα να παραδώσει 30.000 τόνους καουτσούκ. Η Κίνα ανέλαβε τις αντίστοιχες αντίστροφες υποχρεώσεις. Σήμερα όμως, οι συμφωνίες σε διακρατικό επίπεδο τείνουν να είναι ευρύτερες και πολυσύνθετες και αποτελούν συχνά ένα νομικό, οικονομικό και διοικητικό πλαίσιο για επιμέρους συμφωνίες ανταλλαγών, είτε και πάλι διακυβερνητικές, είτε συνηθέστερα μεταξύ κρατικών επιχειρήσεων ή άλλων φορέων και ιδιωτών.

Στη σημερινή πρακτική, οι απλές συμφωνίες ανταλλαγής σε είδος (αντιπραγματισμού), λίγο ή πολύ σαν αυτή που περιγράψαμε (είτε σε διακυβερνητικό επίπεδο είχε συναφθεί, είτε μεταξύ επιχειρήσεων, κρατικών και ιδιωτικών) διακρίνονται από άλλες πιο σύνθετες περιπτώσεις. Σε μια παραλλαγή, ο πωλητής δέχεται ως αντάλλαγμα μια ολόκληρη σειρά προϊόντων, τα οποία είτε διαθέτει ο ίδιος ή παραχωρεί (πουλάει) σε κάποιον τρίτο το δικαίωμα της παραλαβής και διάθεσης. Συνήθως είναι ακόμη η περίπτωση όπου ο αρχικός πωλητής προμηθεύει μια πλήρη δέσμη τεχνολογίας και προϊόντων (π.χ. κατασκευάζει ο ίδιος για τον αγοραστή και του παραδίδει «με το κλειδί στο χέρι» ένα εργοστάσιο και πληρώνεται με μια μακροχρόνια σύμβαση διάθεσης των προϊόντων που παράγονται από την τεχνολογία (ή το εργοστάσιο) που πούλησε.

Η προσφυγή στις μεθόδους ανταλλαγής σε είδος, η αποφυγή μ' αυτόν τον τρόπο της χρησιμοποίησης μετατρέψιμων νομισμάτων, οφείλεται σε ποικίλους λόγους, που αντικατοπτρίζουν καταστάσεις ή προβλήματα είτε της παγκόσμιας οικονομίας (ή της παρούσας φάσης της, δηλαδή της κρίσης) είτε των χωρών που προτιμούν να συναλλάσσονται μ' αυτόν τον τρόπο. Ένας συνηθισμένος παράγοντας είναι βέβαια η στενότητα μετατρέψιμου νομίσματος αλλά πρόκειται για στοιχείο παράγωγο, εφόσον αυτή η στενότητα οφείλεται σε κάποιους λόγους κάθε φορά. Ένας τέτοιος λόγος είναι η αδυναμία των εξαγωγικών φορέων κρατικών ή ιδιωτικών μιας χώρας να πουλήσουν τα προϊόντα της στις άλλες χώρες, είτε γιατί τα προϊόντα τα ίδια είναι ακριβότερα ή κατώτερης ποιότητας από αντίστοιχα προϊόντα άλλων χωρών, είτε γιατί τα δίκτυα διάθεσης των προϊόντων είναι ελαττωματικά, είτε τέλος γιατί οι άλλες χώρες θέτουν αυστηρούς περιορισμούς στις εισαγωγές τους. Στις χώρες σχεδιασμένης οικονομίας, οι συμφωνίες ανταλλαγής σε είδος προσθέτουν ένα στοιχείο σταθερότητας και βεβαιότητας στις προβλέψεις μελλοντικών εξαγωγών, πράγμα

που διευκολύνει τον σχεδιασμό της παραγωγής.

Σαν μια μέθοδος αντιμετώπισης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και μερικών μακροχρόνιων διαρθρωτικών προβλημάτων του διεθνούς εμπορίου, που δημιουργούν δυσκολίες στις εξαγωγές των χωρών που βρίσκονται στην περιφέρεια της παγκόσμιας οικονομίας, οι συμφωνίες ανταλλαγής σε είδος προσφέρουν μια χρήσιμη και πρωτότυπη διέξοδο. Αποδείχτηκαν μάλιστα ότι μπορούν να είναι πιο εύκαμπτες και πιο πολυσύνθετες από ό,τι στην αρχή φάνηκε. Παραμένουν βέβαια δύσχρηστες και δυσκίνητες, σε σχέση με τις συναλλαγές όπου διαμεσολαβούν χρηματικές πληρωμές. Απαιτούν μεγαλύτερο χρόνο και κόπο στη σύναψη και εκτέλεσή τους, παρουσιάζουν νέου είδους κινδύνους για τα μέρη (σχετικά π.χ. με τη μελλοντική διάθεση των εξ ανταλλαγής προϊόντων), προσαρμόζονται δυσκολότερα σε μεταβολές συνθηκών και καταστάσεων, και όλα αυτά οδηγούν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε υψηλότερο κόστος. Είναι έτσι απίθανο ότι οι ανταλλαγές σε είδος θα κατακτήσουν πότε πολύ μεγάλο μέρος του παγκόσμιου εμπορίου. Για το άμεσο μέλλον, όμως, φαίνεται ότι θα εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται, ιδιαίτερα σε σχέση με συμβάσεις μεγάλου μεγέθους και με τη διάθεση βασικών προϊόντων.

3.3. Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT)

Από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι σήμερα, κύριο ρόλο στη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου έχει παίξει η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, γνωστή με τ' αγγλικά αρχικά της ως GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). Η συμφωνία αυτή κινείται μέσα στα πλαίσια των κλασικών νομικών αρχών και κανόνων, και γενικότερα των παραδοσιακών αντιλήψεων για τη δομή και λειτουργία της διεθνούς οικονομίας και κοινωνίας (Έξαρχος, 1995).

3.3.1. Δομή και Περιεχόμενο της GATT

Η GATT είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών που έγιναν, με την πρωτοβουλία ιδιαίτερα των Ηνωμένων Πολιτειών, κατά και αμέσως μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, για την οργάνωση του διεθνούς εμπορίου. Κίνητρο για τις προσπάθειες αυτές στάθηκε κατά κύριο λόγο η εμπειρία της δεκαετίας 1929-1939, οπότε, σε αντίδραση προς την οικονομική κρίση, όλες οι χώρες επέβαλλαν έντονους περιορισμούς στο εξωτερικό τους εμπόριο, με αποτέλεσμα την αποδιοργάνωση και παρακμή των παγκόσμιων εμπορικών συναλλαγών. Οι προσπάθειες αυτές των ΗΠΑ ευοδώθηκαν χάρη στις συγκλίνοσες, αλλά όχι ταυτόσημες, αντιλήψεις της Μεγάλης Βρετανίας, αναφορικά με τον κεντρικό ρόλο που θα έπρεπε να διαδραματίσουν, στην οικονομική τους ανάπτυξη μετά τη λήξη του Πολέμου, οι εξωτερικές οικονομικές σχέσεις (Φατούρος, 1984). Ήδη από τον δεύτερο χρόνο του Πολέμου, η Μ. Βρετανία και οι ΗΠΑ, η μεν πρώτη ως το μόνο φιλελεύθερο ευρωπαϊκό κράτος που δεν γνώρισε στο έδαφός του την γερμανική κατοχή, οι δε δεύτερες ως η αδιαμφισβήτητα σημαντικότερη οικονομική δύναμη, άρχισαν διαπραγματεύσεις για τη θεμελίωση των οργανωτικών μηχανισμών του διεθνούς εμπορίου. Οι διαπραγματεύσεις αυτές ήταν μακροχρόνιες και σε ορισμένες περιπτώσεις ιδιαίτερα επίμοχθες. Για τη Μ. Βρετανία, η μελλοντική οικονομική της πολιτική, όσο κι αν θα στηρίζονταν στις προνομιακές, γι' αυτήν, σχέσεις της με τις χώρες της «περιφέρειας», θα έδινε το προβάδισμα στην επίτευξη εσωτερικών οικονομικών και κοινωνικών στόχων (πλήρης απασχόληση, κοινωνική ασφάλεια) ως μέσων για την ανασυγκρότηση της οικονομίας της. Από την πλευρά τους, οι ΗΠΑ, αναγνώριζαν ως κύρια προτεραιότητα της μελλοντικής διεθνούς οικονομικής συμπεριφοράς τους την εξασφάλιση μιας μεγαλύτερης ελευθερίας στις διεθνείς εμπορικές ανταλλαγές και κατά κύριο λόγο την εξάλειψη των διακρίσεων. Ο στόχος αυτός συμφωνούσε τόσο με την οικονομική φιλοσοφία της «ελεύθερης επιχείρησης» που διέπνεε το εσωτερικό οικονομικό τους σύστημα όσο και με τα συμφέροντά τους ως παγκόσμια κυρίαρχης οικονομικής δύναμης χωρίς καμία σχεδόν αποικία ή τέως αποικία (Εξαρχος, 1995).

Στα πλαίσια των αγγλοαμερικανικών διαπραγματεύσεων κατά τη διάρκεια του Πολέμου, επιδιώχτηκε ένας συμβιβασμός αυτών των διαφορετικών κινήτρων

και αντιλήψεων, το τελικό όμως αποτέλεσμά τους εμφανίζει την υπερίσχυση των αμερικανικών απόψεων (Φατούρος, 1984).

Περισσότερο γνωστό σαν «Χάρτης του Ατλαντικού», το κοινό ανακοινωθέν που υπόγραψαν τον Αύγουστο 1941 ο Πρόεδρος Ρούζβελτ και ο πρωθυπουργός Τσώρτσιλ στη Νέα Γη διακήρυξε τις θεμελιώδεις πολιτικές και οικονομικές αρχές που θα καθόριζαν τη φυσιογνωμία ενός «καλύτερου μεταπολεμικού κόσμου», απαλλαγμένου από τις εξάρσεις του οικονομικού εθνικισμού και με εξουδετερωμένους τους κινδύνους κατάπτωσης σε ένοπλες συγκρούσεις. Στην τέταρτη παράγραφο του κοινού ανακοινωθέντος, οι δύο Δυνάμεις εκφράζανε την επιθυμία «στο πλαίσιο των υφιστάμενων υποχρεώσεών τους, να προωθήσουν για όλα τα κράτη, μεγάλα ή μικρά, νικητές ή νικημένους, μια ισότιμη πρόσβαση στο εμπόριο και στις παγκόσμιες πρώτες ύλες που είναι απαραίτητες για την οικονομική τους ευημερία». Το πρώτο σκέλος αυτής της φράσης, που προκάλεσε τις επιφυλάξεις των ΗΠΑ, εξυπηρετούσε τους στόχους της Μ. Βρετανίας για την οποία είχε ιδιαίτερη σημασία η διατήρηση των υφισταμένων προτιμησιακών καθεστώτων, όπως εκείνο που καθιερώθηκε στο πλαίσιο του Commonwealth με τη διάσκεψη της Οττάβας το 1932. Τέλος, με την πέμπτη παράγραφο του «Χάρτη», επίσης βρετανικής έμπνευσης αλλά με την επιδοκιμασία των ΗΠΑ, διακηρύσσονταν η ανάγκη καθιέρωσης της πιο στενής συνεργασίας μεταξύ όλων των εθνών με σκοπό την εξασφάλιση, «για όλους, καλύτερων συνθηκών εργασίας, οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ασφάλειας» (Φατούρος, 1984).

Μια δεύτερη αγγλοαμερικανική συμφωνία, η Συμφωνία Αμοιβαίας Βοήθειας της 23 Φεβρουάριου 1942, ήταν πιο εύγλωττη ως προς την υπερίσχυση των αμερικανικών αντιλήψεων για την οργάνωση των μεταπολεμικών διεθνών οικονομικών σχέσεων: Οι ΗΠΑ, σε αντάλλαγμα της μαζικής υποστήριξης που πρόσφεραν στη Μ. Βρετανία και στην πολεμική της προσπάθεια, και στο όνομα της «ιερής» αρχής της αμοιβαιότητας, απαιτούσαν από αυτήν ρητές δεσμεύσεις αναφορικά με την ελευθέρωση των διεθνών εμπορικών ανταλλαγών. Οι νομικές υποχρεώσεις της Μ. Βρετανίας απέρρεαν από το άρθρο 8 της Συμφωνίας όπου ορίζονταν ότι τα δύο Μέρη δεσμεύονταν «να άρουν όλες τις μορφές διακρίνουσας μεταχείρισης σε θέματα διεθνούς εμπορίου, να μειώσουν τους τελωνειακούς δασμούς και τους άλλους εμπορικούς φραγμούς και, γενικότερα, να υλοποιήσουν τους οικονομικούς στόχους του Χάρτη του Ατλαντικού». Η

σημασία αυτής της διάταξης ήταν πολύ μεγάλη δεδομένου ότι την ξαναβρίσκουμε σε όλες τις «συμφωνίες αμοιβαίας βοήθειας» που οι ΗΠΑ συνήψαν μεταπολεμικά. Το άρθρο 8 υπήρξε, τελικά, το πρώτο νομικό πλαίσιο της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης των εμπορικών ανταλλαγών όσο και αν, επίσημα, το αμερικανικό υπουργείο Εξωτερικών (που είχε την ευθύνη των εμπορικών διαπραγματεύσεων) δικαιολόγησε, εκείνη την εποχή, τη ρύθμιση αυτή με το επιχείρημα της ανάγκης «να πεισθεί το Κογκρέσο για την παραχώρηση της βοήθειας προς τη Μ. Βρετανία (και μελλοντικά προς άλλες χώρες) χωρίς οικονομικά ανταλλάγματα» (Φατούρος, 1984).

Τέλος, στις 6 Δεκεμβρίου 1945, μία Χρηματοδοτική Συμφωνία θα συναφθεί μεταξύ των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας που θα ρυθμίζει, κατά τρόπο πλεονεκτικό για τη δεύτερη, τα πολεμικά της χρέη έναντι των ΗΠΑ. Ωστόσο, η αμερικανική κυβέρνηση, όπως και στην περίπτωση της συμφωνίας του 1942, απαιτούσε συγκεκριμένα ανταλλάγματα από τη βρετανική πλευρά, υπό τη μορφή εξειδικευμένων νομικών υποχρεώσεων στον τομέα του εμπορίου και των πληρωμών: Η Μ.. Βρετανία υποχρεώνονταν μέσα σ' ένα χρόνο να εξαλείψει από την νομοθεσία της όλους τους περιορισμούς στην εισαγωγή αμερικανικών προϊόντων και, στη διάρκεια των 18 μηνών που θα ακολουθούσαν την επικύρωση της Συμφωνίας, να αποκαταστήσει την τρέχουσα εξωτερική μετατρεψιμότητα της λίρας. Οι στόχοι των ΗΠΑ ήταν υπερβολικά φιλόδοξοι και η άμεση μεταπολεμική ευφορία για την συγκρότηση δομών δίκαιης και ισόρροπης ανάπτυξης των εθνών συνέτεινε στην τελική ματαίωση της εφαρμογής αυτής της συμφωνίας, τόσο ως προς το εμπορικό όσο και ως προς το νομισματικό της σκέλος (Φατούρος, 1984).

Παράλληλα, άγγλοι και αμερικανοί εμπειρογνώμονες, επεξεργάζονταν τα σχέδια για τη μελλοντική διεθνή οργάνωση των οικονομικών συναλλαγών. Σε ό,τι αφορά τις διεθνείς νομισματικές σχέσεις, τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων αυτών χρησίμευαν ως βάση για διευρυμένες (με τη συμμετοχή και άλλων κρατών) διαπραγματεύσεις, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Πολιτειών, που κατέληξαν στην ίδρυση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (και της Διεθνούς Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη) με τη συμφωνία του Bretton Woods (1944). Σε ό,τι αφορά το διεθνές εμπόριο, οι άγγλο - αμερικανικές συνεννοήσεις κατέληξαν στη σύγκληση διεθνούς διάσκεψης στην Χαβάνα, το Νοέμβριο 1947, που διάρκεσε μέχρι το Μάρτιο 1948. Αποτέλεσμα

της Διάσκεψης ήταν ο Χάρτης της Χαβάνας, μια πολυμερής διεθνής συνθήκη που ίδρυε ένα Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου (ΔΟΕ) και έθετε τις βασικές αρχές για τη λειτουργία του και, γενικότερα, για τη ρύθμιση της συμπεριφοράς των κρατών στο διεθνές εμπόριο. Οι διατάξεις του Χάρτη κάλυπταν τα κύρια θέματα της παγκόσμιας οικονομίας (με την κύρια εξαίρεση των νομισματικών, που ήταν στην αρμοδιότητα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου): ανοικοδόμηση και οικονομική ανάπτυξη, πλήρης απασχόληση, εμπορική πολιτική, συμφωνίες για βασικά προϊόντα, και απαγόρευση ιδιωτικών μέτρων περιοριστικών του ανταγωνισμού και του εμπορίου. Ως προς το διεθνές εμπόριο, οι βασικές αρχές του Χάρτη ήταν: η μείωση των δασμών, η κατάργηση των διακρίσεων και η εξάλειψη των ποσοτικών περιορισμών, αρχές που θα ξανασυναντήσουμε στη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (Φατούρος, 1984).

Ο Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου δεν έγινε ποτέ πραγματικότητα και ο Χάρτης της Χαβάνας δεν μπήκε ποτέ σε ισχύ. Στις κύριες αναπτυγμένες χώρες και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις, που από το ένα μέρος προτιμούσαν πιο προστατευτική πολιτική και, από το άλλο, έβλεπαν το Χάρτη και τον οργανισμό σαν όργανα κρατικής (και διεθνούς) παρέμβασης στη διεθνή οικονομία προς όφελος άλλων κρατών, αντέδρασαν και εμπόδισαν την κοινοβουλευτική έγκριση του Χάρτη. Μερικά χρόνια αργότερα, το 1955, έγινε νέα προσπάθεια δημιουργίας διεθνούς οργανισμού, που ονομάστηκε Οργανισμός Εμπορικής Συνεργασίας, η ιδρυτική συμφωνία του οποίου περιορίζονταν βασικά στα εμπορικά θέματα. Αυτό όμως δεν στάθηκε αρκετό για να καταστείλει την αντίδραση εναντίον του και η συμφωνία δεν μπήκε ποτέ σε ισχύ (Εξαρχος, 1995).

Έμεινε έτσι μόνη της, χωρίς οργάνωση να τη στηρίζει, η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, που είχε συναφθεί σε μορφή πολυμερούς εμπορικής συνθήκης το φθινόπωρο του 1947, καθώς άρχιζε η Διάσκεψη της Χαβάνας. Η αρχική πρόβλεψη ήταν ότι η GATT θα εφαρμοζόταν μόνο για ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημά, μέχρι την πλήρη είσοδο σε ισχύ του Χάρτη και την έναρξη λειτουργίας του ΔΟΕ. Στο Πρωτόκολλο Προσωρινής Εφαρμογής που υπογράφηκε στη Γενεύη στις 30 Οκτωβρίου 1947, τα κράτη αναλάμβαναν την «υποχρέωση να εφαρμόσουν προσωρινά» τη Συμφωνία, και μάλιστα ως προς ένα μεγάλο αριθμό διατάξεων (όλο το Μέρος II), μόνο «στην πληρέστερη δυνατή έκταση που δεν είναι ασυμβίβαστη με την υπάρχουσα νομοθεσία».

Πολιτικοί υπολογισμοί (αποφυγή κοινοβουλευτικής έγκρισης, εκκρεμότητα ως προς την υλοποίηση του ΔΟΕ) έκαναν τους αρμόδιους να επιμένουν για πολύ καιρό ότι η GATT δεν είναι διεθνής οργανισμός, αλλά μια απλή συνθήκη. Και τώρα ακόμα, που η άποψη αυτή δεν υποστηρίζεται πια, μένει το πρόβλημα της έλλειψης χωριστού ονόματος για τον οργανισμό. Έτσι έχει γίνει δεκτή η πρακτική να γίνεται στα επίσημα κείμενα αναφορά στα «ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ» (με κεφαλαία) όταν πρόκειται για τον οργανισμό σαν σύνολο, και στα «συμβαλλόμενα μέρη» (με πεζά) όταν πρόκειται για τα κατιδίαν κράτη μέλη του οργανισμού (Εξαρχος, 1995).

Η εισδοχή νέων μελών στη Συμφωνία δεν είναι ούτε τυπικά ούτε ουσιαστικά ελεύθερη. Πρόκειται άλλωστε για μια εμπορική συμφωνία που επιβάλλει πολυάριθμες γενικές και ειδικές υποχρεώσεις στα μέλη της. Η εισδοχή γίνεται «υπό όρους συμφωνηθησομένου μεταξύ του κράτους και των ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΜΕΡΩΝ». Για τις σχετικές αποφάσεις απαιτείται πλειοψηφία δύο τρίτων (α. XXXIII). Σήμερα η Συμφωνία έχει γύρω στα εκατό δεκαπέντε μέλη (τακτικά ή που την εφαρμόζουν προσωρινά μέχρι να καθοριστούν οι τελικοί όροι εισδοχής). Στα τακτικά μέλη περιλαμβάνονται και τέσσερα σοσιαλιστικά κράτη (Γιουγκοσλαβία, Πολωνία, Ρουμανία και Τσεχοσλοβακία) (Εξαρχος, 1995).

Στο προοίμιο της Συμφωνίας διατυπώνονται οι γενικοί σκοποί της: ανύψωση βιοτικού επιπέδου, επίτευξη πλήρους απασχολήσεως αλλά και πλήρους χρησιμοποίησεως των διεθνών πόρων, αύξηση παραγωγής. Και η επιλογή των σκοπών, και ο τρόπος διατύπωσής τους, καθρεφτίζουν την εποχή της σύνταξης της Γενικής Συμφωνίας και συμπίπτουν με τους βασικούς σκοπούς του Χάρτη της Χαβάνας. Πιο σημαντική είναι η επόμενη παράγραφος που καθορίζει με συντομία τους άμεσους στόχους και τη μέθοδο της συμφωνίας: Στόχοι είναι η κατάργηση των διακρίσεων στο διεθνές εμπόριο, η ουσιώδης μείωση (όχι όμως η εξάλειψη) των δασμών, η μείωση (ουσιαστικά η κατάργηση, αλλά με εξαιρέσεις) των άλλων περιορισμών. Κύρια μέθοδος, η σύναψη συμφωνιών με βάση την αμοιβαιότητα και τα «αμοιβαίως παρεχόμενα ωφελήματα».

3.3.2. Ουσιαστικές Διατάξεις.

Μια πρώτη κατηγορία ουσιαστικών διατάξεων κεντρώνεται γύρω από τη γενική ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους στο α. 1(1) που αποτελεί και την «καρδιά» της GATT. Η διάταξη αυτή επιβάλλει ίση μεταχείριση των προϊόντων όλων των χωρών μελών, ως προς δασμούς και άλλες επιβαρύνσεις στην εισαγωγή ή εξαγωγή. Καταργούνται έτσι οι διακρίσεις μεταξύ κρατών (δηλαδή μεταξύ προϊόντων ανάλογα με την εθνική προέλευση τους). Κάθε κράτος - μέλος είναι υποχρεωμένο να μεταχειρίζεται με τον ίδιο τρόπο ίδια ή παρόμοια προϊόντα που προέρχονται από άλλα κράτη - μέλη. Δεν καταργούνται όμως κατανάγκη οι περιορισμοί αυτοί καθαυτοί. Γίνεται έτσι δυνατό ένα πολυμερές παγκόσμιο εμπόριο όχι κατανάγκη ένα ελεύθερο εμπόριο. Η δίδυμη διάταξη του άρθρου III επιβάλλει εθνική μεταχείριση των εισαχθέντων προϊόντων ως προς εσωτερικούς φόρους και άλλους κανονισμούς, καλύπτοντας την άλλη πλευρά της κατάργησης των διακρίσεων (Εξαρχος, 1995).

Όπως είναι φυσικό, στο πλαίσιο αυτής της γενικής ρήτρας, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο καθορισμός του τι είναι «παρόμοιο προϊόν» (πρβλ. προηγούμενες παρατηρήσεις για τη διατύπωση δασμολογικών συνθηκών). Ο όρος συναντιέται με διάφορες παραλλαγές σε πολλά άρθρα της GATT. Το συγκεκριμένο νόημα του όρου ή των παραλλαγών του διαφέρει από διάταξη σε διάταξη. Έτσι, ενώ στο α. VI, σχετικά με δασμούς αντίdumping, χρησιμοποιείται ο ίδιος όρος, η έννοιά του εκεί είναι στενότερη. Παρόμοια ισχύουν και για τη «ρήτρα διαφυγής» του α. XIX. Η πρακτική της GATT σ' αυτό το σημείο (όπως και σε άλλα) επιμένει στη χρησιμοποίηση εξειδικευμένων και συγκεκριμένων κριτηρίων, όπως τα εμπορικά έθιμα, η συνήθης χρήση στους κρατικούς δασμολογικούς πίνακες, οι «προσδοκίες» των μελών στη συγκεκριμένη περίπτωση, κ.λ.π..

Νέα προϊόντα ή νέες παραλλαγές προϊόντων μπορούν να δημιουργήσουν προβλήματα. Έτσι, όταν άρχιζαν να εμφανίζονται οι δίσκοι «μακράς διάρκειας» (45 και 33 στροφών κατά λεπτό), η Ελλάδα τους θεώρησε προϊόντα διαφορετικά από τους παλαιότερους δίσκους (των 78 στροφών), και επειδή περιέχουν περισσότερη μουσική, και επειδή ήταν κατασκευασμένοι από άλλο υλικό, και τους κατέταξε σαν νέα κατηγορία δίσκων με υψηλότερο δασμό στο δασμολόγιο

της. Η Γερμανία παραπονέθηκε ότι αυτό ήταν παράβαση της προηγούμενης «δέσμευσης» (υπόσχεσης να μην υψώσει δασμούς) που είχε αναλάβει η Ελλάδα για τους δίσκους φωνογράφου. Μια «επιτροπή εμπειρογνομόνων» που διορίστηκε από τη GATT βρήκε ότι, εφόσον δεν υπήρχε κανένας περιορισμός ή επεξήγηση στον όρο (και την κατηγορία) «δίσκοι φωνογράφου» όταν έγιναν οι διαπραγματεύσεις για τη «δέσμευση», ο όρος κάλυπτε και τους νέους δίσκους. Η (πάντοτε συμβουλευτική, όπως θα δούμε παρακάτω) έκθεση της επιτροπής δεν έγινε δεκτή από τα ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ (επειδή φαίνεται οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν είχαν επαρκή αντιπροσώπηση στην επιτροπή) και μετά από την αποτυχία μερικών άλλων προσπαθειών επίλυσης από «ειδικούς», το θέμα έληξε με νέα συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας (Εξαρχος, 1995).

Στην ίση μεταχείριση, με βάση τη γενική ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους, υπάρχουν αρκετές και σημαντικές εξαιρέσεις. Μια πρώτη εξαίρεση (α. I (2)) αναφέρεται σε ορισμένα συστήματα δασμολογικών «προτιμήσεων» (δηλαδή, συμφωνιών για ευνοϊκή δασμολογική μεταχείριση των προϊόντων τους μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών) που έχουν αποικιακή κυρίως προέλευση (μεταξύ Γαλλίας και παλιών αποικιών της, Βρετανίας και χωρών της Κοινοπολιτείας κ.λ.π.). Μια δεύτερη εξαίρεση, στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά σε επόμενο τμήμα, καλύπτει τις περιπτώσεις των τελωνειακών ενώσεων και των ζωνών ελεύθερων συναλλαγών. Τέλος, η τρίτη σημαντική εξαίρεση από την αρχή της ίσης μεταχείρισης (ή της μη διακρίσεως) αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες, με βάση το Μέρος IV της Γενικής Συμφωνίας, που προστέθηκε το 1965.

Στο αρχικό κείμενο της GATT υπάρχει ήδη ένα μακρότατο άρθρο (XVIII) που επιτρέπει διάφορα προστατευτικά δασμολογικά και άλλα μέτρα για την ενίσχυση προγραμμάτων οικονομικής ανάπτυξης. Οι νέες διατάξεις του Μέρους IV (που αποτελείται από τρία άρθρα, XXXVI-XXXVIII) προχωρούν πιο πέρα, μολονότι είναι γενικά έτσι διατυπωμένες ώστε να μην επιβάλλουν συγκεκριμένες αυστηρά δεσμευτικές υποχρεώσεις στα κράτη μέλη. Η θεμελιακή διάταξη βρίσκεται στην παράγραφο 8 του α. XXXVI σύμφωνα με την οποία: «Τα ανεπτυγμένα συμβαλλόμενα μέρη δεν προσδοκούν αμοιβαιότητα δια τας αναληφθείσας υπ' αυτών υποχρεώσεις κατά τας εμπορικές διαπραγματεύσεις αφορώσας εις μειώσεις ή καταργήσεις δασμών και ετέρων φραγμών του εμπορίου των ολιγότερον ανεπτυγμένων συμβαλλόμενων μερών». Η αρχή αυτή

εξειδικεύεται και βρίσκει εφαρμογή τόσο στην απαρίθμηση των αντικειμενικών σκοπών, όσο και στην ανάληψη «υποχρεώσεων» (δεσμεύσεων), σχεδόν αποκλειστικά από τις αναπτυγμένες χώρες, σχετικά με διάφορα μέτρα για την ενίσχυση της ανάπτυξης και της εμπορικής θέσης των υπό ανάπτυξη χωρών (Εξαρχος, 1995).

Αναλυτικότερα, με τις διατάξεις των τριών άρθρων του Μέρους IV, οι αναπτυγμένες χώρες δέχονται την ανάγκη κατάργησης ορισμένων δυσμενών διακρίσεων προς τα προϊόντα των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, ιδιαίτερα τα βιομηχανικά. Έτσι, το α. XXXVII (1) (α) καταδικάζει την «διαφοροποίηση» ανάμεσα σε πρώτες ύλες (που συχνά μπαίνουν αδασολόγητες ή με πολύ χαμηλούς δασμούς) και επεξεργασμένα προϊόντα (στο οποία επιβάλλονται συχνά υψηλοί δασμοί) (Εξαρχος, 1995).

Αν και δεν γίνεται ρητά δεκτό ότι για την ενίσχυση του εμπορίου των αναπτυσσόμενων κρατών απαιτείται προνομιακή και όχι απλώς ίση μεταχείριση ζήτημα θεμελιακό για το όλο δίκαιο της ανάπτυξης οι διατάξεις αυτές φτάνουν πολύ κοντά στο όριο αυτής της παραδοχής με επανειλημμένες δηλώσεις για την ανάγκη ν' ανοίξουν οι αγορές των αναπτυγμένων χωρών στα βιομηχανικά προϊόντα των αναπτυσσόμενων. Σε εφαρμογή αυτών των αρχών, τα ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ δέχτηκαν, το 1971, ως «προσωρινές εξαιρέσεις» στις διατάξεις της Συμφωνίας τις «γενικευμένες προτιμήσεις» προς τα προϊόντα των αναπτυσσόμενων χωρών (οι οποίες εκθέτονται παρακάτω, στα τμήματα 2.3.2. (α) (Γ) και 3.2.3.) (Εξαρχος, 1995).

Η κατάργηση των διακρίσεων στη GATT δεν σταματάει όμως με τη γενική ρήτρα του μάλλον ευνοουμένου κράτους, που καταργεί μόνο τις διακρίσεις ανάμεσα σε ξένα προϊόντα. Το άρθρο III προσθέτει, όπως ήδη σημειώθηκε, την αρχή της εθνικής μεταχείρισης, δηλαδή της έλλειψης διακρίσεων ανάμεσα σε ξένα και εγχώρια προϊόντα, στις βασικές και ευρύτετες περιοχές της φορολογίας και των διοικητικών κανονισμών. Μολονότι το άρθρο τούτο, καθώς και όλα όσα δεν αφορούν καθαρά δασμολογική μεταχείριση, έχει γίνει δεκτό από τα κράτη μέλη μόνο «στην πληρέστερη δυνατή έκταση που δεν είναι ασυμβίβαστη με την υπάρχουσα νομοθεσία», η επιφύλαξη αυτή, μετά από τριάντα χρόνια εφαρμογής, έχει κάπως λιγότερη σημασία, εφόσον οι διατάξεις του Μέρους II της GATT καλύπτουν κάθε χρόνο νέο νόμο. Το άρθρο III, όπως και το α. I, αναφέρεται σε προϊόντα μόνο. Η εθνική μεταχείριση την οποία

επιβάλλει καλύπτει εσωτερικούς φόρους (όχι δασμούς) επί προϊόντων (όχι δηλαδή φόρους εισοδήματος, κ.λ.π.) καθώς και άλλα κυβερνητικά μέτρα (Εξάρχος, 1995).

Έτσι, η παράγραφος 7 αναφέρεται σε ποσοτικούς κανονισμούς. Διακρίσεις με βάση την «αλλοδαπότητα» ενός προϊόντος απαγορεύονται. Εξαιρείται η περίπτωση επιδοτήσεων της παραγωγής ορισμένων προϊόντων (παράγραφος 8 (β)), αλλά εξακολουθεί ν' απαγορεύεται οποιαδήποτε επιδότηση εγχώριων προϊόντων που απευθύνεται προς τους αγοραστές και όχι τους ίδιους τους παραγωγούς. Ιδιαίτερα δύσκολα προβλήματα ανακύπτουν σχετικά με την εξαίρεση αγοράς προϊόντων για κυβερνητικές προμήθειες (παράγραφος 8 (α)). Γενικά, η εφαρμογή του α. III της GATT είναι προβληματική και θα ήταν υπερβολικό να πει κανείς πως έχει εφαρμοστεί απόλυτα και χωρίς παραβιάσεις, τόσο άμεσες όσο και (ιδιαίτερα) έμμεσες.

Μία τρίτη κατηγορία ουσιαστικών διατάξεων της GATT αφορά την προοδευτική μείωση των δασμών μεταξύ των κρατών μελών (α. XVIII και XVIII δις). Δεν θα αναλύσουμε εδώ τα πολύπλοκα άρθρα που αναφέρονται σ' αυτό το ζήτημα, όπως επίσης δεν θα επιμείνουμε στην ανάλυση της επόμενης κατηγορίας διατάξεων για όλα αυτά τα θέματα' θα γίνει λόγος παρακάτω, στην περιγραφή της διαδικασίας των γύρων διαπραγματεύσεων που διεξάγονται στο πλαίσιο του οργανισμού. Σε ό,τι αφορά τη μείωση των δασμών, περιοριζόμαστε προς το παρόν ν' αναφέρουμε ότι είναι αναμφισβήτητο πως η Συμφωνία ευνοεί τους δασμούς σε σύγκριση με άλλες περιοριστικές μεθόδους και μέτρα.

Θεωρητική βάση της GATT αποτελεί η άποψη ότι οι δασμοί διαστρεβλώνουν λιγότερο από άλλα περιοριστικά μέτρα τη λειτουργία της ιδεατής ελεύθερης αγοράς και γι' αυτό είναι ανεκτοί, ενώ οι άλλοι περιορισμοί δεν είναι. Κύριος στόχος της GATT δεν είναι η πλήρης απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, αλλά η «πολυμεροποίησή» του, με την άρση των διακρίσεων, την κατάργηση των ποσοτικών και άλλων περιορισμών και τη μείωση του γενικού επίπεδου δασμών. Η άποψη αυτή έχει βέβαια και πολλούς αντιπάλους που υπενθυμίζουν, ανάμεσα στα άλλα, ότι κι αν ακόμα γίνει δεκτό ότι η πλήρης κατάργηση των δασμών είναι επιθυμητή, αυτό δεν σημαίνει ότι μια μείωσή τους είναι κι αυτή κατ' ανάγκη επιθυμητή.

Η τέταρτη κατηγορία διατάξεων της GATT αναφέρεται στην κατάργηση ή την περιοριστική ρύθμιση ορισμένων κρατικών μέτρων και μεθόδων που

επενεργούν αρνητικά στο διεθνές εμπόριο. Τέτοια μέτρα είναι: Πρώτο: Οι ποσοτικοί περιορισμοί (ποσοστώσεις) στις εισαγωγές και τις εξαγωγές. Η Συμφωνία (α XI (1)) απαγορεύει τους περιορισμούς αυτούς, μολονότι δέχεται και ορισμένες εξαιρέσεις, κυρίως στα αγροτικά προϊόντα και, υπό όρους, στην περίπτωση κρίσης στο ισοζύγιο πληρωμών μιας χώρας. Είναι προβληματικό όμως κατά πόσο η απαγόρευση αυτή είναι αποτελεσματική. Μετά από μία εικοσαετία (1950 - 1970) γενικής μείωσης των ποσοστώσεων, τα μέτρα αυτά χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό κατά τη δεκαετία του 1970 μετά την έναρξη της διεθνούς νομισματικής και οικονομικής κρίσης, προκαλώντας επανειλημμένες προσπάθειες στο πλαίσιο της GATT για τον εκ νέου περιορισμό τους. Δεύτερο:

Ορισμένες μέθοδοι προώθησης των εξαγωγών όπως το dumping (α. VI) και οι επιδοτήσεις (α. XVI). Στο πλαίσιο της GATT, αλλά και με βάση πολλές εθνικές νομοθεσίες, θεωρείται αθέμιτη η εξαγωγή προϊόντων σε τιμή κατώτερη από την κανονική τους αξία (dumping). (Ο απλουστευτικός αυτός ορισμός του α. VI(1) τροποποιήθηκε μετά το γύρο του Τόκυο. Βλ. πιο κάτω). Η GATT επιτρέπει την επιβολή αμυντικών δασμών όταν οι σχετικές εξαγωγές προκαλούν σημαντικές ζημιές στην παραγωγή της εισαγωγικής χώρας. Αλλά η εξακρίβωση της ύπαρξης dumping, της ύπαρξης αντίστοιχης ζημίας και της αιτιώδους σχέσης μεταξύ τους δεν είναι καθόλου εύκολη. Ένας κώδικας των σχετικών όρων, κριτηρίων και διαδικασιών έχει συμφωνηθεί ήδη από το 1967 και τροποποιήθηκε πρόσφατα, στην κατάληξη του γύρου του Τόκυο. Υπάρχουν αντίστοιχες εθνικές διατάξεις και διαδικασίες που δεν είναι πάντα σε πλήρη συμφωνία μ' εκείνες της GATT. Όσο για τις επιδοτήσεις εξαγωγών, υπάρχει σχετική απαγόρευση στη GATT αλλά μόνο ως προς τα βιομηχανικά προϊόντα. Η αποτελεσματικότητά της είναι άκρως αμφίβολη.

Πρέπει τέλος να επισημανθεί η ύπαρξη της βασικής «ρήτρας διαφυγής» του α. XIX. Ακολουθώντας το πρότυπο της αμερικανικής νομοθετικής και συμβατικής πρακτικής ήδη από τη δεκαετία του 1930, η σχετική διάταξη προβλέπει ότι, υπό ορισμένες συνθήκες, ένα κράτος μέλος μπορεί να αναστείλει ή να αποσύρει μια «παραχώρηση» που έχει κάνει (δηλαδή, μια μείωση δασμών ή άλλο μέτρο που έχει δεσμευθεί να λάβει). Μια τέτοια ενέργεια είναι δυνατή μόνο όταν «λόγω απροβλέπτων εξελίξεων και συνεπεία των αναληφθεισών υπό υποχρεώσεων - προϊόν τι εισάγεται εις το έδαφος εις τόσον ηυξημένης

ποσότητας και υπό τοιούτους όρους ώστε να προκαλείται ή να απειλείται να προκληθεί σοβαρά ζημιά εις τους εγχώριους παραγωγούς προϊόντων ομοίων ή αμέσως συναγωνιζομένων τούτο».

3.3.3. Διαδικασίες για την Επίλυση Διαφορών.

Στη λειτουργία μιας πολυμερούς διεθνούς συμφωνίας όπως η GATT είναι φυσικό ν' ανακύπτουν πολλές διαφορές και διαφωνίες ανάμεσα στα κράτη που συμμετέχουν. Οι περισσότερες από αυτές τις διαφορές είναι σχετικά μικρής σημασίας: Περιλαμβάνεται ένα νέο προϊόν σε μια υπάρχουσα δέσμευση για παραπλήσιο παλιότερο προϊόν; Πώς ακριβώς υπολογίζεται η μείωση ενός συγκεκριμένου δασμού; Πότε είναι θεμιτή η επίκληση μιας από τις πολλές εξαιρέσεις που προβλέπει η Γενική Συμφωνία;

Οι κατευθείαν διαπραγματεύσεις μεταξύ των ενδιαφερομένων κρατών είναι πιθανό ότι δεν θα επιλύσουν όλες τις σχετικές διαφορές. Γι' αυτό και στο πλαίσιο της GATT προβλέπονται και λειτουργούν διάφορες διαδικασίες για την επίλυση διακρατικών διαφορών. Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η εμμονή στις παραδοσιακές αρχές και μεθόδους του δημοσίου διεθνούς δικαίου, χωρίς έμφαση στη δημιουργία μιας κεντρικής («κάθετης») εξουσίας. Η GATT, σαν διεθνής οργανισμός ασκεί έμμεσα κυρίως έλεγχο, με συμβουλευτικές ή διαδικαστικές πρωτοβουλίες, χωρίς άσκηση κεντρικού καταναγκασμού.

Η Συμφωνία προβλέπει τη δυνατότητα ψηφοφορίας σε πολλές διαταξεις, αλλά σπάνια λαμβάνονται σημαντικές αποφάσεις με τυπική ψηφοφορία. Τα ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ έχουν αποφασιστική εξουσία ως προς διάφορα θέματα: να ζητούν πληροφορίες διαφόρων ειδών, να αρχίζουν συζητήσεις και διαβουλεύσεις με συγκεκριμένα κράτη πάνω σε διάφορα θέματα, να ερευνούν, να εγκρίνουν (ή να μην εγκρίνουν) κρατικές πράξεις, να απαλλάσσουν κράτη από ορισμένες υποχρεώσεις, κλπ, κλπ. Αλλά η πρακτική στα τριάντα χρόνια του βίου του οργανισμού τείνει στην αποφυγή αποφάσεων μέχρι να υπάρξει γενική, λίγο ή πολύ, συναίνεση (Εξαρχος, 1995).

Η Γενική Συμφωνία προβλέπει πολλές και πολλών ειδών διαδικασίες είτε για την πραγμάτωση των σκοπών της είτε για την επίλυση διαφορών. Είναι μάλιστα δύσκολο κι αυτό δεν είναι καθόλου τυχαίο να κατατάξει κανείς μια διάταξη στη μια ή στην άλλη κατηγορία. Εφόσον ένας τουλάχιστον σκοπός της GATT είναι η διευκόλυνση (και διασφάλιση) της λύσης των προβλημάτων του διεθνούς εμπορίου με διαπραγματεύσεις κι όχι με «επιθετικές» μονομερείς ενέργειες, καθένα από τα θέματα με τα οποία ασχολείται η Συμφωνία είναι, ή θα

μπορούσε να είναι, πρόβλημα επίλυσης διαφορών. Πολλές διατάξεις μπαίνουν σ' αυτή την κατηγορία, όπως η εφαρμογή των γενικών και ειδικών εξαιρέσεων (α. XX και XXI), η ρήτρα διαφυγής (α. XIX), η αναστολή παραχωρήσεων (α. XXVII), η τροποποίηση πινάκων (α. XXVIII και XXVIII δίς), κ.λ.π. Στο βιβλίο του για την GATT, ο αμερικανός καθηγητής Jackson σημειώνει:

«Στη GATT δεν υπάρχει μια μοναδική, σαφώς καθορισμένη διαδικασία για την επίλυση διαφορών που να μπορεί εύκολα να την ξεχωρήσει κανείς από την υπόλοιπη δραστηριότητά της. Αντίστροφα, μπορεί κανείς να πει ότι υπάρχουν πάνω από 30 τέτοιες διαδικασίες. Υπάρχουν, π.χ., 19 διατάξεις στη Γενική Συμφωνία που επιβάλλουν στα μέλη της GATT να έρθουν σε συνεννόηση με άλλα μέλη για συγκεκριμένα θέματα. Παρόμοια, υπάρχουν διασκορπισμένες μέσα στη Γενική Συμφωνία τουλάχιστον επτά διαφορετικές διατάξεις σχετικές με αντισταθμιστική αφαίρεση ή αναστολή παραχωρήσεων. Στην πραγματικότητα είναι πολύ δύσκολο να εξακριβωθεί που τελειώνει η επίλυση διαφορών και που αρχίζει η εμπορική διαπραγμάτευση ή η διαμόρφωση πολιτικής του οργανισμού» (J. Jackson, *World Trade and the Law of GATT* (1969)).

Τόσο λοιπόν οι διατάξεις της Γενικής Συμφωνίας, όσο κι η πρακτική τους εφαρμογή έχουν αναπτύξει μια ποικιλία μεθόδων για διαπραγματεύσεις και για επίλυση διαφορών. Τα μέλη έχουν έτσι τη δυνατότητα να επιλέξουν την μέθοδο που προτιμούν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, επικαλούμενα κάποιο άρθρο της Συμφωνίας εφόσον τα άρθρα είναι έτσι διατυπωμένα και έχουν έτσι ερμηνευτεί, ώστε να παρέχουν τέτοιες επιλογές.

Ξανά, η GATT σαν οργανισμός παίζει διευκολυντικό κυρίως ρόλο στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των μελών σε σχέση με μια οποιαδήποτε διαφορά. Με την παρουσία και παρέμβασή της ασκεί έτσι, ως ένα βαθμό, πάνω στα κράτη και πάνω στα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων, χωρίς να φτάνει όμως, στο σύνολο σχεδόν των περιπτώσεων, στην καταναγκαστική επιβολή αποφάσεων του οργανισμού. Για την εκτέλεση αυτού του έργου, έχει υπολήπτει στη GATT η χρησιμοποίηση μικρών ομάδων από αντιπροσώπους κρατών ή από ειδικούς (εμπειρογνώμονες) ανεξάρτητα από εθνικότητα, με διάφορα ονόματα (επιτροπές, ομάδες εργασίας, ομάδες μελέτης, ομάδες ειδικών, κ.λ.π.), συχνά κατά τελείως άτυπο και από νομική άποψη ασαφή τρόπο. Χωρίς να προσπαθήσουμε να περιγράψουμε όλες τις σχετικές διαδικασίες, θα περιοριστούμε εδώ στην ανάλυση ενός βασικού, αλλά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικού, άρθρου της Γενικής

Συμφωνίας, του άρθρου XXIII. Οι διαδικασίες και οι μέθοδοι που εθιμικά αναπτύχθηκαν κατά την εφαρμογή του «κωδικοποιήθηκαν» πρόσφατα σε ένα από τα κείμενα που συμφωνήθηκαν στο τέλος του γύρου του Τόκυο (1979).

3.3.4. Η Λειτουργία της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου.

Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου άρχισε να λειτουργεί υπό συνθήκες που έκαναν αμφίβολη την επάρκειά της ως αποκλειστικού θεσμικού πλαισίου του διεθνούς εμπορίου. Γρήγορα όμως αναδείχτηκε σε «Καταστατικό Χάρτη» του διεθνούς εμπορίου ακριβώς χάρη στην ευκαμψία του θεσμικού μηχανισμού της αλλά και στις εξαιρέσεις και δυνατότητες «διαφυγής» που περιείχαν οι διατάξεις της. Αυτό το χαρακτηριστικό της GATT επιβεβαιώνεται κατά πρώτο λόγο κατά τα πρώτα είκοσι χρόνια της λειτουργίας της (1947-1967) και την συμπλήρωση των έξι «γύρων διαπραγματεύσεων» μεταξύ των κρατών μελών της (Εξαρχος, 1995).

Στις διαπραγματεύσεις αυτές, κάθε κράτος που συμμετείχε αναλάμβανε την υποχρέωση είτε να μειώσει κατά ένα συγκεκριμένο ποσοστό τον δασμό σ' ένα ιδιαίτερο προϊόν είτε να μην υψώσει τον δασμό από το αρχικό του επίπεδο. (Υποχρεώσεις του πρώτου είδους λέγονται στην διάλεκτο της GATT «παραχωρήσεις» και τού δεύτερου «δεσμεύσεις», αλλά οι όροι χρησιμοποιούνται συχνά σαν συνώνυμα). Καταστρώνονταν έτσι μια σειρά από πίνακες δασμών προσαρτημένους στην Γενική Συμφωνία που εξέφραζαν τις υποχρεώσεις των κρατών μελών.

Κατά την διάρκεια της πρώτης εικοσαετίας της GATT έγιναν έξι τέτοιοι «γύροι». Από αυτούς οι τέσσερις πρώτοι είναι γνωστοί με τ' όνομα της πόλης όπου έγιναν (Γενεύη (Ελβετία) 1947 (η ιδρυτική διάσκεψη), Annecy (Γαλλία) 1949, Torquay (Αγγλία) 1950, και πάλι στην Γενεύη 1956) και οι τελευταίοι δύο με τ' όνομα του αξιωματούχου των ΗΠΑ, που είχε την πρωτοβουλία για την σύγκληση και τη διεξαγωγή τους (ο υπουργός Οικονομικών Dillon, για τη διάσκεψη του 1960-1962 και ο πρόεδρος Kennedy για τον γύρο του 1964-1967) (Εξαρχος, 1995).

Οι πέντε πρώτοι από τους γύρους αυτούς έγιναν σε διμερή βάση. Οι κύριες διαπραγματεύσεις για παραχωρήσεις διεξάγονταν μεταξύ δύο κρατών και διαμέσου της γενικής ρήτρας του μάλλον ευνοουμένου κράτους τα αποτελέσματα τους ξαπλώνονταν και στα άλλα κράτη μέλη. Η κάθε χώρα μέλος του Οργανισμού συνέτασσε τον πίνακα των δασμολογικών παραχωρήσεων που

ζητούσε και που πρόσφερε από/προς τα άλλα συμβαλλόμενα μέρη. Η ανταλλαγή των πινάκων ζήτησης και προσφοράς παραχωρήσεων αποτελούσε την αφετηρία της διαπραγμάτευσης. Σ' αυτό το επίπεδο παρενέβαινε η λειτουργία του εθιμικής φύσης κανόνα του «κυρίου προμηθευτών: Ως προς κάθε προϊόν, η διαπραγμάτευση γινόταν μεταξύ του κράτους (ας το ονομάσουμε κράτος Α) που ήταν ο «κύριος προμηθευτής» (εξαγωγέας) του προϊόντος προς το' κράτος εισαγωγέα από το οποίο ζητούσε μια δασμολογική παραχώρηση (ας το πούμε κράτος Β), και αυτού του κράτους Β. Σε αντίκρουσμα της παραχώρησης από το κράτος - εισαγωγέα, το κράτος εξαγωγέας έπρεπε να προσφέρει κι αυτό αντίστοιχες παραχωρήσεις. Η αξία τους υπολογιζόταν κατά προσέγγιση, με βάση το συμφωνημένο ποσοστό μείωσης του δασμού πολλαπλασιασμένο επί την αξία των εισαγωγών του προϊόντος κατά τις πρόσφατες σχετικές χρονικές περιόδους. Σε διάφορα στάδια της διμερούς διαπραγμάτευσης και άλλα κράτη μπορούσαν να συμμετάσχουν (π.χ. τα κράτη που και αυτά θα ωφελούνταν από την παραχώρηση ή στα οποία είχαν γίνει σχετικές παραχωρήσεις).

Οι νομικές λοιπόν αρχές και η όλη δομή της GATT, έχοντας δημιουργηθεί για να αντιμετωπίσουν προβλήματα των αναπτυγμένων κυρίως χωρών, δεν είναι απλά και μόνο άσχετες προς τον αγώνα των αναπτυσσόμενων χωρών για ανάπτυξη: Αντικειμενικά, ευνοούν τις αναπτυγμένες οικονομίες στις σχέσεις τους με τις λιγότερο αναπτυγμένες και τείνουν να «κρατούν τη θέση τους» (δηλαδή στην περιφέρεια της διεθνούς οικονομίας) τις τελευταίες. Τα ίδια ισχύουν και για το δικαιοκώ πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου στο σύνολό του έτσι όπως αυτό λειτουργεί μέσα στην διεθνή οικονομική τάξη.

3.4. Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD).

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 έγινε αισθητή η έλλειψη ενός διεθνούς οργανισμού που να έχει κύριο μέλημά του την ανάπτυξη, σε σχέση ιδιαίτερα με το παγκόσμιο εμπόριο.

Η GATT την εποχή εκείνη δεν έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα (μόνο όταν είχαν πια αρχίσει οι διεργασίες για την ίδρυση της UNCTAD, προχώρησε και αυτή στη σύνταξη και αποδοχή του Μέρους IV της Γενικής Συμφωνίας). Έτσι άρχισαν πιέσεις, μέσα στα Ηνωμένα Έθνη και έξω από αυτά, για τη σύγκληση μιας παγκόσμιας διάσκεψης που να καταπιαστεί με τα προβλήματα του διεθνούς εμπορίου και της ανάπτυξης.

Η αυξανόμενη συνειδητοποίηση αυτής της κατάστασης από τις κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών τις οδήγησε από νωρίς σε μια απροθυμία συμμετοχής σε οικονομικές οργανώσεις, πλέγματα συνθηκών και νομιμοοικονομικές διαδικασίες παραδοσιακού τύπου και σε μια εντεινόμενη επιζήτηση γενικότερης μεταβολής των δομών και των κανόνων του παγκόσμιου εμπορίου.

3.4.1. Ίδρυση της UNCTAD.

Το καλοκαίρι του 1962, το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών αποφάσισε να συγκαλέσει μια τέτοια διάσκεψη και διόρισε μια Προπαρασκευαστική Επιτροπή (απόφαση 917 (XXXIV), 3 Αυγούστου 1962). Λίγους μήνες αργότερα, η Γενική Συνέλευση επικύρωσε με δικό της ψήφισμα τη σύγκληση της διάσκεψης και καθόρισε τα κύρια θέματα της ημερήσιας διάταξης της (ψήφισμα 1785 (XVII), 8 Δεκέμβρη 1962). Γενικός Γραμματέας της Διάσκεψης ορίστηκε ο άλλοτε διευθυντής της Οικονομικής Επιτροπής για τη Λατινική Αμερική Raul Prebisch, που είχε ήδη αναπτύξει σημαντική δραστηριότητα στα θέματα διεθνούς εμπορίου και ανάπτυξης και της σχέσης «κέντρου» και «περιφέρειας» (σ' αυτόν οφείλεται η καθιέρωση των όρων αυτών). Η προσωπικότητα του Prebisch έχει αφήσει έντονη τη σφραγίδα της στη διάσκεψη.²

Από πολιτική άποψη, την αρχική πρωτοβουλία για τη σύγκληση της διάσκεψης είχε η ΕΣΣΔ, αλλά σύντομα πήραν το θέμα στα χέρια τους οι Λατινοαμερικανικές και γενικά οι υπό-ανάπτυξη χώρες. Στα τέλη του 1963, εβδομήντα-πέντε αναπτυσσόμενες χώρες συνέταξαν μια κοινή διακήρυξη, που έθετε μερικά θεμελιακά ζητήματα με τρόπο που αποδείχτηκε καθοριστικός. Η κοινή διακήρυξη έλεγε σε μερικές παραγράφους της:

«Το διεθνές εμπόριο θα μπορούσε να γίνει ένα ισχυρότερο όργανο και μέσο οικονομικής ανάπτυξης, όχι μόνο διαμέσου της επέκτασης των παραδοσιακών εξαγωγών από τις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά με την ανάπτυξη αγορών για τα νέα προϊόντα τους και μια γενική αύξηση στο μερίδιό τους στις παγκόσμιες εξαγωγές υπό βελτιωμένους όρους εμπορίου. Γι' αυτό το σκοπό, ένας νέος διεθνής καταμερισμός εργασίας, με νέα σχήματα παραγωγής και εμπορίου, είναι αναγκαίος. Η ανάπτυξη της παραγωγής και η αύξηση της παραγωγικότητας και της αγοραστικής δύναμης των αναπτυσσόμενων χωρών θα συμβάλει στην οικονομική αύξηση και των εκβιομηχανισμένων χωρών και έτσι θα γίνει μέσο

2

¹ <http://unctad.org/>, [Ημερομηνία πρόσβασης: 11-04-2014]

για παγκόσμια ευημερία.

Οι αρχές και τα σχήματα παγκόσμιου εμπορίου που υπάρχουν σήμερα ευνοούν ακόμα τα προοδευμένα μέρη του κόσμου. Αντί να βοηθούν τις αναπτυσσόμενες χώρες στην προαγωγή της ανάπτυξης και στη διαφοροποίηση των οικονομιών τους, οι σημερινές τάσεις στο παγκόσμιο εμπόριο εξουδετερώνουν τις προσπάθειές τους να πετύχουν ταχύτερη ανάπτυξη. Αυτές οι τάσεις πρέπει ν' αντιστραφούν. Η ποσότητα του εμπορίου των αναπτυσσόμενων χωρών πρέπει ν' αυξηθεί και η σύνθεσή του να διαφοροποιηθεί. Οι τιμές των εξαγωγών τους πρέπει να σταθεροποιηθούν σε δίκαια και αποδοτικά επίπεδα, και οι διεθνείς μεταβιβάσεις κεφαλαίων πρέπει να γίνουν πιο ευνοϊκές προς αυτές τις χώρες ώστε να τους επιτρέπουν ν' αποκτήσουν διαμέσου του εμπορίου περισσότερα από τα μέσα που τους χρειάζονται για την οικονομική τους ανάπτυξη».

Λίγο πριν αρχίσει η Διάσκεψη, ο Prebisch δημοσίευσε την προκαταρκτική της έκθεση, με τον τίτλο: «Προς μία νέα εμπορική πολιτική για την ανάπτυξη». Ανακεφαλαιώνοντας πολλές από τις απόψεις του, ο συγγραφέας καταλήγει σε μια σειρά προτάσεων για ένα συντονισμένο πρόγραμμα μέτρων, που να περιλαμβάνει: Αυξημένη εξαγωγή βασικών προϊόντων και βιομηχανικών αγαθών από τις αναπτυσσόμενες στις αναπτυγμένες χώρες, με καθορισμό ποσοτικών στόχων για καθεμιά απ' τις δύο κατηγορίες αγαθών.

Γενικές δασμολογικές προτιμήσεις για τα βιομηχανικά προϊόντα των αναπτυσσόμενων χωρών. Συμφωνίες για βασικά προϊόντα και για αντισταθμιστική χρηματοδότηση για την αντιμετώπιση των διακυμάνσεων στα έσοδα από τις εξαγωγές βασικών προϊόντων. Διευθετήσεις και διακανονισμούς του δημόσιου εξωτερικού χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών και μέτρα για την αποφυγή μελλοντικών υπερβαρύνσεων. Μελέτες για την ενίσχυση των αναπτυσσόμενων χωρών στους τομείς των μεταφορών, ιδιαίτερα της ναυτιλίας, και των ασφαλίσεων. Όπως θα ιδούμε, τα θέματα και οι προτάσεις αυτές εξακολουθούν ν' αποτελούν τους κύριους στόχους της UNCTAD.

Τόσο κατά την προπαρασκευαστική περίοδο, όσο και κατά τη διάρκεια της ίδιας της Διάσκεψης (Γενεύη, 23 Μαρτίου-16 Ιουνίου 1964), οι αναπτυγμένες χώρες έκαναν έντονες προσπάθειες για να περιορίσουν τον κύκλο των ενδιαφερόντων του νέου οργανισμού, με το πρόσχημα αποφυγής επικαλύψεων και συγκρούσεων αρμοδιοτήτων με άλλους οργανισμούς (GATT,

Διεθνής Τράπεζα, Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο Ηνωμένων Εθνών, κ.λ.π.). Οι προσπάθειες αυτές κατά το μεγαλύτερο μέρος απέτυχαν. Οι αναπτυσσόμενες χώρες έδωσαν μάχη στη Γενεύη ενωμένες και πέτυχαν να επιβάλλουν τις απόψεις τους. Όπως προσφυστάτα παρατηρεί ο καθηγητής Vhrally, η Διάσκεψη της Γενεύης του 1964 ήταν, για τις υπό-ανάπτυξη χώρες, ο «Μάης του 1968». Οι χώρες αυτές διατύπωσαν τις θέσεις τους έντονα και συστηματικά, ασκώντας πίεση τόσο στις αναπτυγμένες χώρες οικονομίας αγοράς, όσο και στις σοσιαλιστικές χώρες. Η Τελική Πράξη της Διάσκεψης καθρεφτίζει αυτές τις θέσεις. Περιλαμβάνει διάφορες διαπιστώσεις σχετικά με τη θέση των αναπτυσσόμενων χωρών στην παγκόσμια οικονομία και διατυπώνει μια σειρά συστάσεων πάνω στ' αχνάρια της προκαταρκτικής έκθεσης Prebisch.³

Με βάση την Τελική Πράξη, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών δέχτηκε στις 30 Δεκέμβρη 1964 το ψήφισμα 1995. Με αυτό ιδρύεται η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη, σαν όργανο της Γενικής Συνέλευσης. Το ψήφισμα προβλέπει ακόμα τις σχέσεις της Διάσκεψης με τα Ηνωμένα Έθνη, τις λειτουργίες της, και την οργανωτική της δομή. Μολονότι είναι σχετικά σύντομο, επέχει θέση καταστατικού της UNCTAD.⁴

3

γ <http://unctad.org/en/Pages/About%20UNCTAD/A-Brief-History-of-UNCTAD.aspx>,
[Ημερομηνία πρόσβασης: 11-04-2014]

4

γ <http://unctad.org/en/Pages/About%20UNCTAD/A-Brief-History-of-UNCTAD.aspx>,
[Ημερομηνία πρόσβασης: 11-04-2014]

3.4.2. Οργανωτική Δομή και Λειτουργία.

Όπως και άλλοι σύγχρονοι διεθνείς οργανισμοί, η UNCTAD έχει λοιπόν ιδρυθεί, όχι με πολυμερή διεθνή συνθήκη (όπως π.χ. οι διάφοροι εξειδικευμένοι οργανισμοί των Ηνωμένων Εθνών), αλλά με ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης, της οποίας είναι όργανο. Αυτή η μέθοδος ίδρυσης είναι σχετικά πρόσφατη και έχει αναπτυχθεί από τα Ηνωμένα Έθνη χωρίς ρητή πρόβλεψη από το Χάρτη. Έτσι, παρά την πραγματική αυτονομία της ως προς μεγάλο μέρος της λειτουργίας της, η Διάσκεψη εξαρτάται, τυπικά και ουσιαστικά, από τα Ηνωμένα Έθνη. Ο Γενικός Γραμματέας της διορίζεται από τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, με έγκριση της Γενικής Συνέλευσης. Ο προϋπολογισμός της είναι μέρος του κανονικού προϋπολογισμού των Ηνωμένων Εθνών. Μέλη της είναι, όμως, όχι μόνο τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και τα μέλη των εξειδικευμένων οργανισμών. (Σήμερα η UNCTAD έχει 166 μέλη, 8 παραπάνω από τα Ηνωμένα Έθνη). Επίσης, όπως αναλυτικά θα δούμε στην συνέχεια, η UNCTAD ακολούθησε εξ αρχής το οργανωτικό σχήμα των εξειδικευμένων οργανισμών (με το μόνιμο μηχανισμό της που εδρεύει στη Γενεύη, με τη γενική της συνέλευση κ.λ.π.) ενώ, από την άλλη πλευρά, η δραστηριότητά της αναπτύχθηκε κατά τέτοιο τρόπο και σε τέτοια έκταση ώστε να υπερβεί τα όρια της δράσης ενός απλού βοηθητικού οργάνου της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, αποτελώντας, όπως έχει παρατηρηθεί, «την πρώτη δημιουργία της Γενικής Συνέλευσης που εξέτρεψε τη λειτουργία του βοηθητικού οργάνου από τον αρχικό του προορισμό» (G. Merloz «La CNUCED. Droit International et Developpement» (1980).

Σε ό,τι αφορά το όνομα του νέου οργανισμού, δημιουργείται ένα λεκτικό πρόβλημα. Ο όρος «Διάσκεψη» αναφέρεται συνήθως (αν και όχι πάντοτε) σε προσωρινά συνέδρια κρατών. Εδώ μ' αυτό τον όρο εννοούμε ένα διαρκή διεθνή οργανισμό, με διοικητικό όργανο (το Συμβούλιο Εμπορίου και Αναπτύξεως) και γραμματεία, αλλά και με μια γενική συνέλευση που συνέρχεται σε τακτά χρονικά διαστήματα και που λέγεται κι αυτή Διάσκεψη. Συνήθως, όταν αναφερόμαστε σ' αυτή την τελευταία, προσθέτουμε και τον τόπο που συνήλθε ή τον αύξοντα αριθμό, ενώ στη Διάσκεψη σα διαρκή διεθνή οργανισμό αναφερόμαστε, είτε χωρίς άλλη διευκρίνηση («η Διάσκεψη»), είτε με τα αρχικά της (UNCTAD στα

αγγλικά, CNUCED στα γαλλικά). Έδρα της Διάσκεψης είναι η Γενεύη, όπου έχει εγκατασταθεί πολυάριθμη Γραμματεία, ο ρόλος της οποίας, όπως θα δούμε, είναι σημαντικός.

3.4.3. Στόχοι και Όργανα

Το ιδρυτικό ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης προβλέπει τις ακόλουθες λειτουργίες για το νέο οργανισμό (Φατούρος, 1984):

- Γενικά, να μελετάει και να διευκολύνει το συντονισμό των δραστηριοτήτων άλλων οργανισμών μέσα στο σύστημα των Ηνωμένων Εθνών στην περιοχή του διεθνούς εμπορίου και των σχετικών προβλημάτων οικονομικής ανάπτυξης και ως προς αυτά, να συνεργάζεται με τη Γενική Συνέλευση και το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο σχετικά με την εκτέλεση των ευθυνών τους για συντονισμό υπό τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.
- Ν' αναλαμβάνει πρωτοβουλία, όπου αρμόζει, σε συνεργασία με τα αρμόδια όργανα των Ηνωμένων Εθνών για τη διαπραγμάτευση και αποδοχή πολυμερών νομικών πράξεων στην περιοχή του εμπορίου, με τον αρμόζοντα σεβασμό προς την επάρκεια των οργάνων διαπραγματεύσεων που ήδη υπάρχουν και χωρίς να επαναλαμβάνει τις δραστηριότητές τους.
- Να διατυπώνει αρχές και γραμμές πολιτικής σχετικά με το διεθνές εμπόριο και σχετικά προβλήματα οικονομικής ανάπτυξης.
- Να είναι διαθέσιμη ως κέντρο για τον εναρμονισμό της εμπορικής και της σχετικής αναπτυξιακής πολιτικής των κυβερνήσεων και των περιφερειακών ομάδων.
- Να ενασχολείται με οποιαδήποτε άλλα θέματα στον κύκλο της αρμοδιότητάς της.
- Να κάνει προτάσεις για την εφαρμογή αυτών των αρχών και γραμμών πολιτικής και να κάνει ό,τι άλλο είναι σχετικό προς αυτό το σκοπό στον κύκλο της αρμοδιότητάς της, κρατώντας υπόψη τις διαφορές ανάμεσα σε οικονομικά συστήματα και στάδια ανάπτυξης.

- Να προάγει το διεθνές εμπόριο ιδιαίτερα με σκοπό την επιτάχυνση της διεθνούς ανάπτυξης, και ειδικότερα το εμπόριο μεταξύ χωρών σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξης, μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών, και μεταξύ χωρών με διαφορετικά συστήματα οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης, λαβαίνοντας υπόψη τις λειτουργίες που επιτελούν υπάρχοντες διεθνείς οργανισμοί.

Τα κύρια όργανα της UNTCAD είναι η Διάσκεψη, που συνέρχεται κάθε τέσσερα χρόνια, το Συμβούλιο Εμπορίου και Αναπτύξεως, και ο Γενικός Γραμματέας με τη Γραμματεία (Φατούρος, 1984).

Η Διάσκεψη εκτελεί, όπως είπαμε, χρέη γενικής συνέλευσης, μολονότι η σημασία της για τη λειτουργία του όλου οργανισμού μοιάζει να είναι μεγαλύτερη από αυτή, π.χ., της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Κατά το ιδρυτικό ψήφισμα, η Διάσκεψη συνέρχεται κάθε τρία χρόνια- στη πράξη, με μια εξαίρεση, συνέρχεται κάθε τέσσερα.

3.4.4. Ο Ρόλος των Ομάδων Κρατών.

Η σύνθεση του Συμβουλίου Εμπορίου και Αναπτύξεως καθώς και όλων των επιτροπών, υποεπιτροπών ή άλλων ομάδων της UNCTAD ορίζεται με βάση αυστηρά καθορισμένες αναλογίες ανάμεσα σε τέσσερις ομάδες κρατών. Το κριτήριο της διαίρεσης είναι βασικά πολιτικοοικονομικό, μολονότι υπάρχει μια επίφαση χρήσης και γεωγραφικών κριτηρίων. Η σύνθεση κάθε ομάδας δηλώνεται σε σχετικό πίνακα που εγκρίνει η Διάσκεψη.

Η διαίρεση σε ομάδες βασίστηκε στον τρόπο που λειτούργησε η πρώτη UNCTAD, αποτελεί όμως μια γενικότερη προσπάθεια αντιμετώπισης μερικών θεμελιακών στοιχείων της σύγχρονης διεθνούς ζωής, στη μορφή που παρουσιάζονται στους διεθνείς οργανισμούς. Ένα πρώτο στοιχείο είναι η συνειδητοποίηση από τα αναπτυσσόμενα κράτη ότι έχουν κοινά συμφέροντα σε σχέση με τις αναπτυγμένες χώρες. Όπως και σε άλλες περιπτώσεις, η ένωση και η συντονισμένη δράση των σχετικά ασθενεστερών αποτελεί αποτελεσματικό μέσο για την επιτυχία των σκοπών τους (Φατούρος, 1984).

Έτσι, η επίσημη τριμερής διαίρεση στην UNCTAD αντιπροσωπεύει μίαν αναγνώριση της πραγματικότητας αλλά και μια συνειδητή προσπάθεια δράσης. Ένα δεύτερο στοιχείο είναι ότι, στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της ανάπτυξης, η αρχή της λήψης αποφάσεων κατά πλειοψηφία έχει σχετική μόνο σημασία.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες, που απαιτούν οικονομική βοήθεια, αλλαγή των δομών του διεθνούς εμπορίου που να τις ευνοεί, και άλλα είδη προνομιακής μεταχείρισης, έχουν την πλειοψηφία μέσα στους παγκόσμιους οργανισμούς που λειτουργούν λίγο ή πολύ με κοινοβουλευτικό τρόπο (όχι όμως στους οικονομικούς όπως η Διεθνής Τράπεζα και το διεθνές Νομισματικό Ταμείο). Αλλά οι πόροι και τα προνόμια για την ενίσχυση της ανάπτυξης πρέπει να δοθούν από τις αναπτυγμένες χώρες που, ενώ από άποψη αποτελεσματικών ικανοτήτων (στρατιωτικά, τεχνολογικά, οικονομικά) είναι ασύγκριτα ισχυρότερες από τις αναπτυσσόμενες, βρίσκονται σε μειοψηφία μέσα στους διεθνείς οργανισμούς (Φατούρος, 1984).

Έτσι, ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος να παίρνει η πλειοψηφία αποφάσεις που η μειοψηφία ν' αρνείται να εφαρμόζει, εφόσον τυπικά δεν είναι δεσμευτικές

και εφόσον η αρχή της εθνικής κυριαρχίας εξακολουθεί να ισχύει. Από το άλλο μέρος, υπάρχει ο κίνδυνος, αν η συναίνεση της μειοψηφίας θεωρηθεί ουσιαστικά απαραίτητη, να κυβερνούνται οι διεθνείς οργανισμοί από τη μειοψηφία των αναπτυγμένων χωρών. Αυτή η τελευταία περίπτωση αποτελεί βέβαια παράδοση στη διεθνή δικαιοσύνη, αλλά είναι σήμερα απαράδεκτη στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Για ν' αποφύγει αυτό το δίλημμα, η UNCTAD απαιτεί πρώτ' απ' όλα πλειοψηφία δύο τρίτων στη Διάσκεψη, ως προς αποφάσεις για θέματα ουσίας (αποφάσεις της Διάσκεψης για διαδικαστικά θέματα και οι αποφάσεις του Συμβουλίου λαμβάνονται με απλή πλειοψηφία).

Επειδή αυτό δεν αρκεί, ένα ολόκληρο σύστημα διαδικασιών έχει τεθεί σε λειτουργία για τη λήψη αποφάσεων, που βασίζεται στις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις τρεις ομάδες κρατών. Το σύστημα αυτό εκφράζεται στην πληρέστερη μορφή του σε μια διαδικασία «συμφιλίωσης» που προβλέπει το ίδιο το ιδρυτικό ψήφισμα (με βάση την εμπειρία της Διάσκεψης του 1964) και που μπορεί να εφαρμοστεί είτε στη Διάσκεψη, είτε στο συμβούλιο και τις επιτροπές του. Μετά τη συζήτηση προτάσεων και πριν από τη σχετική ψηφοφορία, είναι δυνατό να υποβληθεί αίτηση για συμφιλίωση από ορισμένο αριθμό κρατών (ή μπορεί να αναλάβει σχετική πρωτοβουλία ο Πρόεδρος της Διάσκεψης ή του Συμβουλίου) (Φατούρος, 1984).

Η ψηφοφορία τότε αναστέλεται και ο Πρόεδρος διορίζει μια μικρή επιτροπή συμφιλίωσης, τα μέλη της 148 οποίας «θα περιλαμβάνουν χώρες ιδιαίτερα ενδιαφερομένες για το θέμα». Η επιτροπή αυτή «θα προσπαθήσει να φτάσει σε συμφωνία», χωρίς όμως να καταφύγει σε ψηφοφορία, και θα υποβάλλει σχετική έκθεση. Η απόφαση του αρμόδιου οργάνου, σχετικά με το ζήτημα πάνω στο οποίο υπέβαλε έκθεση η επιτροπή, πρέπει ρητά ν' αναφέρει την έκθεση. Τα θέματα ως προς τα οποία η διαδικασία αυτή μπορεί να τεθεί σε λειτουργία προβλέπονται σε ειδική διάταξη, κατά την οποία (Φατούρος, 1984):

Οι κύριες λειτουργίες αυτής της διαδικασίας συμφιλίωσης είναι η καθυστέρηση της σχετικής απόφασης ώστε να δοθεί καιρός για διαπραγματεύσεις, και η άμεση διευκόλυνση των διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο μικρών ομάδων. Η όλη διαδικασία συμφιλίωσης είναι πολύ ενδιαφέρουσα σαν προσπάθεια για μια σύνθεση της αρχής της πλειοψηφίας και της πραγματικότητας των διεθνών σχέσεων. Η διαδικασία όμως αυτή δεν έχει ποτέ

χρησιμοποιηθεί ως τώρα. Προφανώς, η επισημοποίηση μεθόδων και διεργασιών που λειτούργησαν (στην πρώτη Διάσκεψη) και λειτουργούν ανεπίσημα, καταστρέφει, στα μάτια των ενδιαφερομένων κρατών, τη χρησιμότητά τους. Άτυπες διαδικασίες με παρόμοιους στόχους και μεθόδους, αλλά χωρίς δεσμευτική ισχύ, εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά. Για θέματα όπου υπάρχουν διαφωνίες, ορίζονται συνήθως «ομάδες επαφών» με μέλη τα άμεσα ενδιαφερόμενα κράτη, που συζητούν και διαπραγματεύονται. Στις Διασκέψεις (κάθε τέσσερα χρόνια) γίνεται συχνά προσπάθεια να ληφθούν αποφάσεις «κοινή συναινέσει», χωρίς ψηφοφορία.

Τελικά όλες οι αποφάσεις της UNCTAD δεν γίνονται δεκτές από όλα τα μέλη. Η οργάνωση ταλαντεύεται ανάμεσα σε αποφάσεις λίγο ή πολύ ομόφωνες, που έχουν συμβιβαστικό ή αναβλητικό χαρακτήρα, και σε αποφάσεις που περνούν με βάση την πλειοψηφία της ομάδας των 77 (και ίσως τη συνεργασία της ομάδας Δ) και με αποχή ή αρνητική ψήφο από τα μέλη της ομάδας Β. Τέτοιες αποφάσεις είναι κάποτε συμβολικές, με την έννοια ότι δεν έχουν (και δεν υπάρχει πρόθεση να έχουν) άμεση πρακτική σημασία. Άλλοτε είναι «προγραμματικού» χαρακτήρα, αναφέρονται δηλαδή σε θεμελιώδεις απαιτήσεις των υπό-ανάπτυξη χωρών (σχετικά, πχ., με το εμπόριο βασικών προϊόντων, με τις γενικευμένες δασμολογικές προτιμήσεις, κλπ.).

Σ' αυτή την περίπτωση, είναι χρήσιμο να δοθεί κάποια στιγμή (και καλύτερα στο πρώτο στάδιο της διαπραγματευτικής διεργασίας) μια σαφής διατύπωση των θέσεων των διαφόρων ομάδων, ιδιαίτερα φυσικά της ομάδας των 77, που προβάλλει τις απαιτήσεις. Η διαπραγμάτευση, είτε ως προς το ουσιαστικό περιεχόμενο των σχετικών αρχών, είτε ως προς την υλοποίησή τους, θ' ακολουθήσει. Η διατύπωση «ακραίων» (δηλαδή προγραμματικών) θέσεων στο αρχικό στάδιο είναι έτσι θετικό στοιχείο για την πραγμάτωση της όλης διαδικασίας.

Η UNCTAD λειτουργεί λοιπόν με βάση την ύπαρξη των τριών ομάδων κρατών και την διαπραγμάτευση αναμεταξύ τους. Σε υπεραπλουστευμένη διατύπωση, μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε ως μια τριμερή διάσκεψη. Αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις στον τρόπο με τον οποίο ενεργούν τα κράτη μέσα στον οργανισμό. Η πειθαρχία των κρατών στις αποφάσεις και τις «γραμμές» των ομάδων στις οποίες ανήκουν είναι υψηλότερη από παντού αλλού. Η ίδρυση της UNCTAD έδωσε έτσι νέα ζωή στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και

Αναπτύξεως (ΟΟΣΑ) που έγινε το κύριο όργανο μελέτης και συντονισμού της πολιτικής των αναπτυσσόμενων χωρών (ομάδα Β).

Αντίστοιχοι θεσμοί υπάρχουν από το μέρος της ομάδας Δ, αλλά λείπουν ακόμα ως προς την ομάδα των 77. Ως ένα σημείο, η ίδια η UNCTAD (με τη γραμματεία της) εκτελεί χρέη ενός τέτοιου οργανισμού, αλλά όπως θα δούμε, η λύση αυτή δεν είναι ικανοποιητική. Η πρακτική της ομάδας των 77 να συνέρχονται πριν από κάθε Διάσκεψη και να διατυπώνουν μια «προκαταρκτική διακήρυξη» των σκοπών τους (πχ., Χάρτης του Αλγεριού, 1968, Διακήρυξη Μανίλας, 1976) συμβάλει στη διατήρηση της πειθαρχίας ανάμεσα στα μέλη της αλλά ίσως να οδηγεί και σε υπερβολική ακαμψία.

Ο ρόλος των ομάδων κρατών οδηγεί, ακόμα, στην ανάπτυξη μιας ηγετικής δραστηριότητας από μέρους μερικών χωρών μέσα σε κάθε ομάδα. Έτσι, στην ομάδα των 77, μερικά μεγάλα και κατά κανόνα σχετικά πιο αναπτυσσόμενα κράτη, όπως η Βραζιλία, το Μεξικό, η Ινδία, η Αλγερία, η Γιουγκοσλαβία, παίζουν ηγετικό ρόλο, κυρίως επειδή έχουν την ικανότητα να μελετήσουν και να διαμορφώσουν σαφείς θέσεις και προτάσεις. Στην ομάδα Β, τέτοιο ρόλο παίζουν οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, συχνά και η Γαλλία και η Αγγλία. Στην ομάδα Δ, το ρόλο αυτό παίζει κυρίως η ΕΣΣΔ. Άλλα κράτη παίζουν διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στις ομάδες: Η Ρουμανία στην ομάδα Δ, η Ινδία και η Αλγερία στην ομάδα των 77, τα α Σκανδιναβικά κράτη στην ομάδα Β. Έτσι, η διαίρεση σε ομάδες ενισχύει σημαντικά το διεθνή ρόλο μερικών κρατών. Η θέση κάθε ομάδας συχνά διατυπώνεται με τρόπο που εκφράζει πολύ περισσότερο τα συμφέροντα μερικών κρατών παρά άλλων, ή του συνόλου της ομάδας. Η αντίληψη όμως των ηγετικών κρατών για το κοινό συμφέρον της ομάδας τείνει να κυριαρχεί.

Το τελικό αποτέλεσμα της ομαδοποίησης είναι μια πιο τακτική διαδικασία, 'Ένας οργανισμός όπου πάνω από 160 κράτη θα διαπραγματεύονταν το ένα με το άλλο θα λειτουργούσε πολύ δύσκολα. Από τη μεριά των αναπτυσσόμενων χωρών, η συσπείρωσή τους στην ομάδα των 77 τους έχει δώσει μεγαλύτερη δύναμη και αποτελεσματικότητα. Οι συνεχείς προσπάθειες των αναπτυσσόμενων χωρών να διασπάσουν την ομάδα των 77 έχουν αποτύχει, μολονότι η αποτελεσματική συνοχή της ομάδας έχει τα τελευταία χρόνια μειωθεί: Αντίθετα, τα μέλη της ομάδας Β σε αρκετά θέματα διαφοροποιούνται για λόγους εθνικού συμφέροντος ή ιδεολογικοπολιτικής γραμμής. Η

ομαδοποίηση αποτελεί όμως αναμφισβήτητο στοιχείο ακαμψίας και έλλειψης προσαρμοστικότητας για τη λειτουργία του Οργανισμού, ακριβώς επειδή υπάρχει πειθαρχία και, στην περίπτωση των 77, οι στόχοι της ομάδας διατυπώνονται δεσμευτικά προκαταβολικά. Έτσι, οι γενικές Διασκέψεις κάθε τέσσερα χρόνια φαίνονται να χάνουν όλο και περισσότερο την ικανότητα να φτάνουν σε συμβιβαστικές αποφάσεις με δυνατότητες άμεσης εφαρμογής.

3.4.5. Το έργο της UNCTAD.

Δεν είναι δυνατό να συζητήσουμε εδώ όλα τα θέματα για τα οποία -η UNCTAD έχει αναπτύξει δραστηριότητα. Θα αναφερθούμε συνοπτικά σε πέντε κύριες κατηγορίες θεμάτων, σε μερικές από τις οποίες πρόκειται να αναφερθούμε σε άλλα σημεία του βιβλίου. Επίσης θα συζητήσουμε εκτενέστερα εδώ κι ένα έκτο θέμα για το οποίο ήδη έγινε λόγος σε προηγούμενες παραγράφους και που έχει άμεσες επιπτώσεις στα γενικότερα ζητήματα της νομικής ρύθμισης των σχέσεων αναπτυγμένων/αναπτυσσόμενων χωρών: το θέμα του γενικευμένου συστήματος προτιμήσεων.

➤ **Θέματα και Δραστηριότητες.**

Το εμπόριο Βασικών Προϊόντων. Ο οργανισμός έχει ετοιμάσει πολλές σχετικές μελέτες και έπαιξε σημαντικό ρόλο στη σύναψη διεθνών συμφωνιών ρύθμισης του εμπορίου διάφορων βασικών προϊόντων. Η υπερβολική δανειακή επιβάρυνση πολλών αναπτυσσόμενων χωρών και οι μέθοδοι για την ελάφρυνση του βάρους.

Ο τομέας της ναυτιλίας. Η UNCTAD είχε την πρωτοβουλία για την προετοιμασία και σύγκλιση μιας διεθνούς συνδιάσκεψης για τις «διασκέψεις πλοίων τακτικών γραμμών» (Conferences) Οι διασκέψεις αυτές είναι συμπράξεις ναυτιλιακών εταιρειών τακτικών γραμμών που προσδιορίζουν τους ναύλους, ρυθμίζουν τα δρομολόγια και αποφασίζουν τη διανομή των φορτίων μεταξύ των μελών τους σε διαδρομές μεταξύ συγκεκριμένων λιμένων. Αρχισαν να πρωτοεμφανίζονται κατά την τελευταία 25ετία του 19ου αιώνα και η συγκρότηση και λειτουργία τους ήταν απρόσκοπτη μέχρι το 1945. Το κυριότερο πλεονέκτημα που προσφέρουν σε όλους τους ενδιαφερόμενους είναι η σταθερότητα και η σχετική ομοιομορφία των ναύλων, των όρων φόρτωσης και μεταφοράς, κ.λ.π. Μετά το 1945, υπήρξαν προσπάθειες επιβολής ελέγχου από τις αντιμονοπωλιακές νομοθεσίες ορισμένων αναπτυγμένων χωρών (κυρίως των ΗΠΑ). Οι ουσιαστικότερες προσπάθειες τέτοιου ελέγχου ανελήφθησαν, όμως, από τις αναπτυσσόμενες χώρες στο πλαίσιο της UNCTAD.

Ηδη από την εποχή της UNCTAD-I οι χώρες αυτές διεκδίκησαν ένα

μεγαλύτερο μερίδιο στις θαλάσσιες μεταφορές και, σε ό,τι αφορά τις Conferences, τη δραστικότερη παρεμβολή τους στις διαδικασίες καθορισμού των ναύλων και κατανομής των μεταφορικών εργασιών μεταξύ των πλοίων που μετέχουν στις τακτικές γραμμές, καθώς και τη δυνατότητα εισδοχής των δικών τους πλοίων στις συμπράξεις.

3.5. Λειτουργία του ανταγωνισμού στην Ε.Ε.

Οι κανόνες του ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιτελούν κατ' αρχήν μια αντίστοιχη λειτουργία μ' αυτή που επιτελούν οι εθνικές νομοθεσίες του ανταγωνισμού. Στόχος τους, δηλαδή, είναι η εξασφάλιση της λειτουργίας της οικονομία της αγοράς ή αλλιώς της ελευθερία στη διαμόρφωση των βασικών μεγεθών της προσφοράς και της ζήτησης (Κοτσίρης, 2012).

Οι κοινωνικοπολιτικές ρίζες του ελεύθερου ανταγωνισμού συνδέονται με την ανάγκη προστασίας της οικονομικής ελευθερίας των ατόμων, η οποία θεωρήθηκε ότι αποτελεί ατομικό δικαίωμα, που πρέπει να κατοχυρώνεται και πράγματι κατοχυρώνεται συνταγματικά τουλάχιστον στις αστικές δημοκρατίες. Πέραν όμως από τις κοινωνικοπολιτικές ιδεολογικές καταβολές του ελεύθερου ανταγωνισμού αξίζει να σημειωθεί και η οικονομική του διάσταση. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός θεωρείται το πλέον κατάλληλο μέσο οικονομικής ανάπτυξης, βελτίωσή της παραοικονομίας, ενίσχυσης της απασχόλησης και της κοινωνικής ευημερίας. Ο καταναλωτής είναι και πρέπει να είναι ο τελικός αποδέκτης της ωφέλειας που προκύπτει. Η αναγνώριση της οικονομία αυτής διάστασή του ανταγωνισμού έχει δύο συνέπειες (Κοτσίρης, 2012):

- Κάθε περιοριστική πρακτική θα πρέπει να αξιολογείται στο πλαίσιο της συγκεκριμένα αγοράς. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι ο οποιοσδήποτε περιορισμός της ελευθερίας δράσης των συμβαλλομένων μερών δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στο πεδίο ελέγχου του άρθρου 101 παρ. 1, αλλά θα πρέπει να αξιολογείται μέσα στο γενικό πραγματικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και να λαμβάνονται ενδεχομένου υπόψη και οι στόχοι γενικού συμφέροντος που εξυπηρετούνται με τον περιορισμό αυτό.
- Το καθεστώς του ελεύθερου ανταγωνισμού δεν είναι ασυμβίβαστο με ορισμένες οικονομικές κρατικές παρεμβάσεις, χαρακτηριστικές σε όλα τα καθεστώτα μικτής οικονομίας.

- Η ορθή εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού θα πρέπει να στοχεύει άμεσα ή έμμεσα στην προστασία του καταναλωτή. Ελέγχονται συνεπώς στο πλαίσιο αυτό, τόσο οι αντι ανταγωνιστικές πρακτικές που προκαλούν άμεση και εμφανή ζημία στον καταναλωτή, όσο και εκείνες που έμμεσα τον ζημιώνουν, καθώς θίγουν την ίδια τη δομή ενός πραγματικού ανταγωνισμού με τον αποκλεισμό επιχειρήσεων από την αγορά.

3.5.1. Εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού στο χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ε.Ε.

Οι κανόνες ανταγωνισμού των άρθρων 81 επ., ιδίως οι απαγορευτικοί κανόνες για τις συμπράξεις επιχειρήσεων (άρθρο 81 ΕΚ) και την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης (άρθρο 82 ΕΚ) εφαρμόζονται στο χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας στο μέτρο που συντρέχει ιδιότητα «επιχείρησης» ή «ένωσης επιχειρήσεων» με την έννοια «κάθε φορέα που ασκεί οικονομική δραστηριότητα ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς του και από τον τρόπο χρηματοδότησής του» (βλ. ορισμό σε ΔΕΚ, απόφαση της 23.4.1991 υποθ. C41/90, Hofner).

Με βάση τον ευρύ αυτόν πλέον ορισμό, επιχειρήσεις είναι ενδεικτικά οι εκδότες, οι παραγωγοί οπτικοακουστικών έργων, οι ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί, οι παραγωγοί υποθεμάτων ήχου (βλ. ΔΕΚ απόφαση της 8.6.1971 υποθ. 78/70, Deutsche Grammophon) οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης και προστασίας δικαιωμάτων δημιουργών (βλ. ΔΕΚ απόφαση της 23.3.1974, υποθ. 127/73, BRT κατά SABAM), τα νομικά πρόσωπα που τεκμαίρονται ως δικαιούχοι (προγράμματα Η/Υ). Τέλος, οι δημιουργοί και οι ερμηνευτές ή καλλιτέχνες εκτελεστές αποτελούν επιχείρηση, με την έννοια των άρθρων 81 και 82 ΕΚ, υπό την προϋπόθεση ότι εκμεταλλεύονται οικονομικώς το έργο τους ή την καλλιτεχνική τους παροχή (βλ. ως προς τους δεύτερους απόφ. της Επιτροπής 26.5.1978, υπόθ. RAI/Unitel Επ. Εφ. L 157, 15.6.1978 σ. 39).

Συμπράξεις επιχειρήσεων που νοθεύουν τον ανταγωνισμό στο 479 διακοινοτικό εμπόριο απαγορεύονται. Με βάση τα νομολογιακά δεδομένα του ΔΕΚ θεωρήθηκε ότι:

- Η άσκηση αποκλειστικού δικαιώματος του κατασκευαστή ηχογραφημάτων να θέτει σε κυκλοφορία (διανέμει) προστατευόμενα αντικείμενα σε ένα κράτος μέλος προκειμένου να απαγορευθεί η εμπορία σ' αυτό προϊόντων που διατέθηκαν από αυτόν ή με τη συναίνεσή του σε άλλο κράτος μέλος, συνιστά απαγόρευση παράλληλων εισαγωγών που εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 81 ΕΚ (υποθ. 78/70 Deutsche Grammophon ήδη «αρχή της κοινοτικής ανάλωσης»).

- Καταστατικά ή συμπεριφορά οργανισμών συλλογικής διαχείρισης μπορούν να υπαχθούν στην απαγόρευση του άρθρου 81 ΕΚ εάν τα καταστατικά, ως ενιαία κείμενα των περιεχομένων σ' αυτά ρητρών ή περιορισμών ή η συμπεριφορά τους συνιστούν περιορισμό του ανταγωνισμού, όπως στην περίπτωση της απόλυτης εδαφικής προστασίας αδειούχου εκμεταλλεύσεως που θα κατέληγε στη δημιουργία χωριστών αγορών (υπόθ. 56, 58/64 Consten/Grundig).
- Ρήτρα απαγόρευσης εξαγωγής φθηνών ηχητικών υποθεμάτων, όπως δίσκοι, κασέτες, μαγνητοταινίες, έξω από τη γερμανική αγορά, που επιβλήθηκε σε αποκλειστικό διανομέα, συνιστά παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ ως περιορίζουσα τον ανταγωνισμό (υπόθ. 19/1977 Miller).
- Συμβάσεις αμοιβαίας αντιπροσώπευσης μεταξύ οργανισμών συλλογικής διαχείρισης, ως συμβάσεις παροχής υπηρεσιών καθ' εαυτές, δεν είναι περιοριστικές, εκτός εάν καθιέρωναν αποκλειστικότητα υπό την έννοια ότι οι εταιρίες διαχείρισης θα αναλάμβαναν την υποχρέωση να μην επιτρέπουν την άμεση πρόσβαση π.χ. στο ρεπερτόριό τους στους εγκατεστημένους στην αλλοδαπή χρήστες εγγεγραμμένης μουσικής (υπόθ. 110/88 Lucazeau).
- Συμβάσεις οργανισμών συλλογικής διαχείρισης με χρήστες μπορεί να είναι αντίθετες με το άρθρο 81 ΕΚ αν υπερβαίνουν τα όρια του αναγκαίου προς επίτευξη του σκοπού διαφύλαξης των δικαιωμάτων των μελών τους (υπόθ. 395/87, Toumier).

Όταν επιχείρηση που έχει δεσπόζουσα θέση δηλαδή οικονομική δύναμη τέτοια που της επιτρέπει να συμπεριφέρεται σε σημαντικό βαθμό ανεξάρτητα από τους ανταγωνιστές της, τους πελάτες και τους καταναλωτές της (έτσι κατά την υπόθ. 27/76 United Brands) παρεμποδίζει τον ανταγωνισμό, αλλοιώνοντας τις δομές και συνθήκες σε συγκεκριμένη αγορά, παραβιάζει τον απαγορευτικό κανόνα του άρθρου 82 ΕΚ. Με βάση νομολογιακά δεδομένα του ΔΕΚ και του Πρωτοδικείου θεωρήθηκε ότι:

- Άρνηση παροχής «βασικών διευκολύνσεων» («essential facilities») π.χ. τηλεοπτική αναμετάδοση ιπποδρομιών, θα μπορούσε να ήταν καταχρηστική εάν η «διευκόλυνση» ήταν ουσιώδης για την άσκηση της κύριας και όχι της συμπληρωματικής δραστηριότητας επιχείρησης (υποθ. T504/93, Tierce Ladbroke).
- Η επιβολή από οργανισμό συλλογικής διαχείρισης υποχρέωσης εκχώρησης του συνόλου των δικαιωμάτων του δημιουργού μπορεί να συνιστά καταχρηστική πρακτική οργανισμού συλλογικής διαχείρισης όταν επιβάλλει στα μέλη του υποχρεώσεις όχι απαραίτητες για την πραγμάτωση του κοινωνικού σκοπού του όπως η υποχρεωτική εκχώρηση του συνόλου των δικαιωμάτων του δημιουργού τωρινών και μελλοντικών, που περιορίζει την ελευθερία του δημιουργού για διάθεση του έργου του περισσότερο από ό,τι είναι αναγκαίο (υπόθ. 127/73 BRTSABAM).
- Κατάχρηση λόγω ύψους τιμολογίων οργανισμών συλλογικής διαχείρισης. Οργανισμός συλλογικής διαχείρισης εκμεταλλεύεται καταχρηστικά τη δεσπόζουσα θέση του όταν επιβάλλει μη δίκαιους όρους συναλλαγής, όπως όταν επιβάλλει σε δυσκοθήκες ποσοστό δικαιωμάτων δηλαδή τιμές για την εκτέλεση του μουσικού ρεπερτορίου αισθητά υψηλότερες από τα επιβαλλόμενα δικαιώματα σε άλλα κράτη μέλη, εφόσον η σύγκριση του ύψους των τιμολογίων γίνεται στην ίδια βάση (υπόθ. 110/88 κ.α. Lucazeau κατά SACEM).
- Καταχρηστική είναι πρακτική επιβολής μη δίκαιων τιμών για την αγορά των δικαιωμάτων προβολής ταινιών. Η κατάχρηση όμως εξαρτάται από τη σχέση μεταξύ τιμής και οικονομικής αξίας μιας συγκεκριμένης ταινίας και όχι από τη σχέση της με το σύνολο των ταινιών (υποθ. 298/83, CICCE).
- Παραχώρηση αποκλειστικών δικαιωμάτων μετάδοσης και αναμετάδοσης τηλεοπτικών εκπομπών σε μία και την αυτή επιχείρηση είναι αντίθετη με το άρθρο 82 ΕΚ όταν τα δικαιώματα αυτά ενδέχεται να οδηγήσουν εκ των

πραγμάτων την επιχείρηση σε πολιτική ευμενών διακρίσεων υπέρ της εκπομπής των δικών της προγραμμάτων (υπόθ. C260/89, EPT).

ΜΕΡΟΣ 2Ο

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΩΣ ΟΡΓΑΝΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Η εξάρτηση της κτήσης του σχετικού δικαιώματος από τυπικές προϋποθέσεις, συστατικές για τη δημιουργία του (καταχώριση σχετικής δήλωσης σε δημόσιο βιβλίο, έκδοση διοικητικής πράξης ή δικαστικής απόφασης), χαρακτηρίζει το λεγόμενο τυπικό - συστατικό σύστημα. Παραλλαγή του τυπικού συστήματος αποτελεί το λεγόμενο τυπικό - δηλωτικό σύστημα. Στο σύστημα αυτό η τήρηση ορισμένων τυπικών προϋποθέσεων δεν ανάγεται σε όρο κτήσης του σχετικού δικαιώματος αλλά προορίζεται να εξασφαλίσει κάποια μορφή τυπικής δημοσιότητας, δηλ. πληροφόρηση των τρίτων σχετικά με την ύπαρξη του δικαιώματος - του οποίου όμως η κτήση εξαρτάται από άλλες προϋποθέσεις - ή επιδιώκει σκοπούς δημόσιου εμπορικού δικαίου (π.χ. επιμελητηριακή οργάνωση του εμπορικού επαγγέλματος). Και στη γνήσια όμως μορφή του το τυπικό σύστημα δεν σημαίνει ότι είναι χειραφετημένο από τη συνδρομή ουσιαστικών προϋποθέσεων αλλά πως αξιώνονται επιπροσθέτως και τυπικές προϋποθέσεις για την κτήση του σχετικού δικαιώματος.

Η διαμόρφωση των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας ως απολύτων, δικαιωμάτων δηλ. που παρέχουν στο φορέα τους θετική και αρνητική εξουσία απέναντι στους τρίτους, επηρεάζει αποφασιστικά τη διακίνηση των τεχνικών γνώσεων και την πρόσβαση στις σχετικές πηγές κυρίως όταν πρόκειται για δικαιώματα ευρεσιτεχνίας (Παπαδοπούλου, 2011). Εύλογο λοιπόν είναι το ενδιαφέρον της πολιτείας στην επιλογή μιας πολιτικής στον τομέα της τεχνογνωσίας που ούτε το εφευρετικό ενδιαφέρον θα ματαιώνει ή θα ανακόπτει ούτε όμως και το κοινωνικό συμφέρον για ελεύθερη πρόσβαση στις πηγές των τεχνικών γνώσεων και την εκμετάλλευσή τους θα εμποδίζει.

Στο συγκεκριμένο μέρος της εργασίας, στο δεύτερο και τελευταίο μέρος, θα αναφερθούμε αναλυτικών στη σημασία των δικαιωμάτων εμπορικής ιδιοκτησίας ως όργανα ανάπτυξης διεθνών εμπορικών ή οικονομικών εργασιών

αλλά και στο συνολικό θεσμικό και νομικό πλαίσιο τα οποία είναι υπεύθυνα για την προστασία των δικαιωμάτων αυτών.

Κεφάλαιο 4^ο

Η σημασία της εμπορικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας

4.1. Τυπικό και ουσιαστικό σύστημα

Στο βαθμό που η βιομηχανική ιδιοκτησία μεθοδεύει την παροχή προστασίας στο αντικείμενό της με την αναγνώριση απόλυτων δικαιωμάτων, οφείλει και να προσδιορίσει τις ειδικότερες προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέξουν για να δημιουργηθούν τα σχετικά δικαιώματα (Λιακόπουλος, 2000).

Αν η κτήση του σχετικού δικαιώματος αποσυνδέεται από τυπικές προϋποθέσεις και εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από αντίστοιχες ουσιαστικές, τότε πρόκειται για το λεγόμενο ουσιαστικό σύστημα. Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις δεν διαγράφονται ενιαίες αλλά ποικίλουν κατά περίπτωση. Συνήθως φέρεται προσδιοριζόμενο το ουσιαστικό σύστημα από τη χρησιμοποίηση του αντικείμενου της βιομηχανικής ιδιοκτησίας στις συναλλαγές ως όρο για την κτήση του σχετικού δικαιώματος. Κατά τις ειδικότερες νομοθετικές ρυθμίσεις, άλλοτε αξιώνεται απλή χρήση και άλλοτε «επικράτηση» (καθιέρωση) στις συναλλαγές για την κτήση του σχετικού δικαιώματος. Αλλά μόνη η χρήση, σε οποιοδήποτε βαθμό (απλή ή επικράτηση στις συναλλαγές) και αν αξιώνεται, ουδέποτε αρκεί και κατά το ουσιαστικό σύστημα για την κτήση του σχετικού δικαιώματος. Απαιτούνται και άλλες προϋποθέσεις (Λιακόπουλος, 2000).

Με τις τεχνικές και αισθητικές δημιουργίες που η κτήση του σχετικού δικαιώματος σε αυτές συντελείται κατά το τυπικό σύστημα συνδέονται ειδικότερα υποσυστήματα ελέγχου ή όχι των τυπικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων που αξιώνονται για την αναγνώριση του δικαιώματος. Έτσι γίνεται λόγος για εξεταστικό σύστημα όταν ελέγχονται, πριν από την αναγνώριση του σχετικού δικαιώματος, οι απαιτούμενες προϋποθέσεις, ενώ για δηλωτικό σύστημα όταν δεν γίνεται σχετικός έλεγχος. Παραλλαγή του πρώτου αποτελεί και το λεγόμενο σύστημα αναβολής του ελέγχου των προϋποθέσεων, δηλ. ελέγχου των προϋποθέσεων σε μεταγενέστερο χρόνο - πάντως εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος - κατά την επιλογή του δικαιούχου.

4.1.1. Σύγκριση συστημάτων

Το ουσιαστικό σύστημα ανταποκρίνεται στην ταχύτητα και απλότητα των οικονομικών και ειδικότερα των εμπορικών συναλλαγών, υπολείπεται όμως απέναντι στο τυπικό σε βαθμό ασφαλείας των συναλλαγών (διαφάνεια και γνώση για τις σχετικές νομικές σχέσεις), ο οποίος προκειμένου για απόλυτα δικαιώματα πρέπει να είναι αυξημένος. Στο ελληνικό δίκαιο της βιομηχανικής ιδιοκτησίας απαντώνται και τα δύο συστήματα αν και όχι με απόλυτη συνέπεια όταν πρόκειται για το τυπικό σύστημα.

Το τυπικό συστατικό σύστημα ισχύει για την κτήση δικαιώματος στην ευρεσιτεχνία και στο σήμα. Ειδικότερα (Αντωνόπουλος, 2005):

➤ **Ευρεσιτεχνία**

Το δικαίωμα στην ευρεσιτεχνία δημιουργείται με τη χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας από τον ΟΒΙ με περιορισμένης έκτασης έλεγχο των ουσιαστικών προϋποθέσεων που πρέπει να συντρέξουν για να υπάρχει έγκυρο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 8 § 2 ν. 1733/87). Πρόκειται για διοικητική πράξη που βεβαιώνει το πλήρες και κανονικό της σχετικής δήλωσης για την απόκτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 8 § 11). Χωρίς τη διοικητική αυτή πράξη δεν υφίσταται δικαίωμα ευρεσιτεχνίας κατά το ν. 1733/87. Άλλο βέβαια είναι το ζήτημα ότι με την υλοποίηση της εφευρετικής ιδέας δημιουργείται για τον εφευρέτη δικαίωμα στην εφεύρεση, δηλ. δικαίωμα κατά το ουσιαστικό σύστημα που όμως υπολείπεται σε προστασία έναντι του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας.

Το τυπικό σύστημα τηρείται με απόλυτη συνέπεια και για την απώλεια του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας. Πράγματι, η ακυρότητα του διπλώματος επέρχεται με την έκδοση τελεσίδικης απόφασης που αναγνωρίζει την ακυρότητα (άρθρ. 15) ενώ για την έκπτωση (παραίτηση και μη καταβολή του τέλους προστασίας) απαιτούνται σχετική πράξη του ΟΒΙ και δημοσίευσή της στο Ειδικό Δελτίο Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας από την οποία και ισχύει η έκπτωση (άρθρ. 16).

➤ **Σήμα**

Το δικαίωμα στο σήμα (σύμφωνα με τις διατάξεις του α.ν. 1998/39) δημιουργείται, ύστερα από την υποβολή δήλωσης κατάθεσης (άρθρ. 5 α.ν. 1998/39) στο υπουργείο εμπορίου (τμήμα σημάτων), με την καταχώριση στο βιβλίο σημάτων της αμετάκλητης απόφασης με την οποία γίνεται δεκτή η σχετική ένδειξη ως σήμα. Και εδώ βέβαια πρέπει να συντρέχουν ορισμένες ουσιαστικές προϋποθέσεις (άρθρ. 1, 2 και 3 α.ν. 1998/39) που, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει στο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, ελέγχονται από τη διοικητική επιτροπή σημάτων (βλ. άρθρ. 11 ν. 1406/83) όσο και στη συνέχεια, αν ασκηθεί προσφυγή (άρθρ. 1 και 3 ν. 1406/83), από τα διοικητικά δικαστήρια (Λιακόπουλος, 2000).

Το τυπικό αυτό σύστημα τηρείται με συνέπεια και για την απόσβεση του δικαιώματος στο σήμα λόγω διαγραφής (άρθρ. 15 α.ν. 1998/39), που συντελείται με την αμετάκλητη δικαστική απόφαση για την οποία όμως δεν απαιτείται και καταχώρισή της στο βιβλίο σημάτων τουλάχιστο ως αναγκαίος όρος. Αντίθετα δεν τηρείται το τυπικό σύστημα για την απόσβεση του σήματος λόγω παρόδου της διάρκειας προστασίας, παραίτησης του δικαιούχου ή εφαρμογής του άρθρ. 21 § 4. Εδώ η απόσβεση συντελείται με μόνη την επέλευση αυτών των περιστατικών.

➤ **Εμπορική επωνυμία και τυπικό σύστημα**

Δεν έχει δημιουργική ενέργεια η, σύμφωνα με το άρθρ. 4 § 2β του ν. 1089/80, αναγγελία της εμπορικής επωνυμίας και του διακριτικού τίτλου της επιχείρησης στα επιμελητήρια, όπου βρίσκονται το κύριο κατάστημα και τα υποκαταστήματα της επιχείρησης, για την εγγραφή στο τηρούμενο πρωτόκολλο επωνυμιών (άρθρ. 5 ν. 1089/80). Η αναγγελία έχει δηλωτικό και μόνο χαρακτήρα και δεν δημιουργεί το δικαίωμα ούτε στην εμπορική επωνυμία ούτε στο διακριτικό τίτλο. Η αναγγελία μπορεί ωστόσο να αποδεικνύει τη χρησιμοποίηση στις συναλλαγές που είναι απαραίτητη για την κτήση του σχετικού δικαιώματος. Αντίθετα το τυπικό — συστατικό σύστημα ακολουθεί για την επωνυμία το ΣχΕμπΚ (άρθρ. 31 § 1), χωρίς όμως και να αποκλείεται η κτήση δικαιώματος στην επωνυμία κατά το ουσιαστικό σύστημα (άρθρ. 31 § 2 ΣχΕμπΚ 1984). Το ουσιαστικό σύστημα κυριαρχεί στο δίκαιο των διακριτικών γνωρισμάτων. Εκτός από τις άλλες ουσιαστικές προϋποθέσεις, απαραίτητες για την προστασία του σχετικού δικαιώματος, προβλέπεται ως πρόσθετος όρος είτε η

απλή χρήση είτε η επικράτηση του διακριτικού γνωρίσματος στις συναλλαγές. Έτσι γίνεται δεκτό, σύμφωνα με την ορθή έννοια της διατάξεως του άρθρ. 13 ν. 146/14, ότι, για εκείνα τα διακριτικά γνωρίσματα του φορέα της επιχείρησης και της επιχείρησης καθαυτής ή του εμπορικού καταστήματος που διαθέτουν αυτοδύναμη διακριτική ικανότητα και επιτελούν λειτουργία ονόματος (εμπορική επωνυμία, διακριτικός τίτλος), αρκεί για την κτήση του σχετικού δικαιώματος η απλή χρήση (άρθρ. 13 § I)1, ενώ για τα λοιπά (επίσης διακριτικά γνωρίσματα της επιχείρησης ή του καταστήματος) που δεν διαθέτουν αυτοδύναμη διακριτική ικανότητα απαιτείται επικράτησή τους στις συναλλαγές (βλ. άρθρ. 13 § 2 ν. 146/14).

4.2. Οικονομική και κοινωνική σημασία της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας

4.2.1. Οικονομικοπολιτική προσέγγιση

Σημαντική για την οικονομική ανάπτυξη κάθε χώρας είναι και η ακολουθητέα πολιτική στη διαμόρφωση του νομικού πλαισίου για την υποδοχή της ξένης (αλλοδαπής προέλευσης) τεχνολογίας (Λιακόπουλος, 2000). Μια χωρίς όρους ελεύθερη εισαγωγή ξένης τεχνολογίας με την απεριόριστη αναγνώριση και προστασία δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας θα σήμαινε δημιουργία νομικών φραγμών στην εκμετάλλευση της τεχνογνωσίας, σε βάρος δηλ. του συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου. Βέβαια η στρατηγική των φορέων της τεχνολογικής ανάπτυξης - πολυεθνικών, βασικά, επιχειρήσεων - έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό ώστε τις περισσότερες φορές αποφεύγει τη μεταφορά τεχνολογίας με τη μορφή της παραχώρησης αδειών εκμετάλλευσης, με ή χωρίς κατάθεση αντίστοιχων δηλώσεων ευρεσιτεχνίας και παραχώρηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας, στη χώρα υποδοχής.

Δηλαδή είτε εισάγεται στις χώρες υποδοχής τεχνολογία ενσωματωμένη στα εισαγόμενα προϊόντα είτε παράγονται τα προϊόντα που απαιτούν αυτήν την τεχνολογία από εγκατεστημένες στις χώρες υποδοχής θυγατρικές τους επιχειρήσεις (άμεση μεταφορά τεχνολογίας). Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επιλογή του έλληνα νομοθέτη με το νδ 2687/53, αυξημένης ισχύος σύμφωνα με το άρθρ. 107 Συντ., που συναριθμεί στα προστατεύσιμα κεφάλαια εφευρέσεις, τεχνικές μεθόδους και σήματα, δεν μπορεί να εκτιμηθεί θετικά. Πράγματι η αυξημένη προστασία της τεχνολογίας με τις διατάξεις αυτού του νομοθετήματος, σε συνάρτηση με το συναλλαγματικό κόστος που συνεπάγεται για τη χώρα μας, υπερέβαινε την ανάγκη εισαγωγής επιλεγμένης τεχνολογίας προσαρμοσμένης στις ανάγκες της εγχώριας οικονομίας.

Η επιλογή, κυρίως των αναπτυσσόμενων χωρών στο ζήτημα αυτό, είναι διλημματική. Οι δυνατότητες που διαγράφονται είναι οι εξής (Λιακόπουλος, 2000):

- Αυτούσια εισαγωγή τεχνολογίας που παράγεται και αναπτύσσεται στις ανεπτυγμένες χώρες για τις ανάγκες τους. Μια αντίστοιχη επιλογή θα σήμαινε αυτόματα όμως, όπως έχει αποδειχτεί, ταξική, πολιτική αλλά και πολιτιστική -ιδεολογική εξάρτηση της χώρας υποδοχής από τη χώρα προέλευσης, δηλ. διεθνοποίηση και αναπαραγωγή του κεφαλαίου με πολλαπλασιαστικές συνέπειες για τον κυρίαρχο τρόπο παραγωγής,
- Αυτοδύναμη τεχνολογική ανάπτυξη στις αναπτυσσόμενες χώρες, που βέβαια συνδέεται με επενδύσεις εντάσεως κεφαλαίου.
- Εισαγωγή επιλεγμένης τεχνολογίας, δηλ. τεχνολογίας παραγόμενης μεν στις χώρες προέλευσης, προσαρμοσμένης όμως στις ανάγκες της χώρας εισαγωγής.

Εδώ το σχετικό κόστος (πολιτικό, οικονομικό) είναι μικρότερο, η επιλογή όμως της λύσης αυτής από τη χώρα υποδοχής προϋποθέτει διαπραγματευτική της ικανότητα, δηλ. δυνατότητα προσφυγής σε άλλες πηγές προμήθειας ή ανάπτυξης εγχώριας τεχνολογίας. Ήδη όμως για τις αναπτυσσόμενες χώρες ούτε η μεταφορά τεχνολογίας με άδειες εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας ούτε με καθαρές επενδύσεις από τον αλλοδαπό οίκο ή την πώληση βιομηχανικού ή άλλου συγκροτήματος με ενσωματωμένη την τεχνολογία αποτελούν την πάγια, όπως στο παρελθόν, πολιτική των αναπτυγμένων χωρών. Η πώληση μηχανολογικού ή ηλεκτρονικού υλικού συνδυάζεται με αντίστοιχη τεχνική εκπαίδευση του προσωπικού του αγοραστή της χώρας υποδοχής ή τη δημιουργία μικτών επιχειρήσεων όπου πλέον το ενδιαφέρον του κατόχου της εξειδικευμένης γνώσης συνδυάζεται με την πώληση των προϊόντων της μικτής επιχείρησης. Οι νέες αυτές πρακτικές δεν μπορούν ακόμη να εκτιμηθούν.

Η διεθνοποίηση του κεφαλαίου και της τεχνολογίας έχει οδηγήσει σε τέτοιες μεθόδους ώστε τα περιθώρια για εναλλακτικές δυνατότητες προσφυγής στις πηγές προμήθειας τεχνολογίας φαίνεται μάλλον να είναι περιορισμένα. Οι περιορισμοί του ανταγωνισμού στον τεχνολογικό τομέα ανάμεσα σε επιχειρήσεις που διαθέτουν τεχνολογία σε διεθνές επίπεδο έχουν και συχνότητα εμφάνισης και ένταση ουσιαστικής δέσμευσης, ώστε η ελευθερία του τρίτου ενδιαφερόμενου να πλήττεται σημαντικά αφού είναι υποχρεωμένος να

συμβάλλεται για την απόκτηση τεχνολογικών γνώσεων με επαχθείς όρους. Για την αντιμετώπιση τέτοιων πρακτικών σημασία έχει το δίκαιο των περιορισμών του ανταγωνισμού (εθνικό και κοινοτικό δίκαιο).

Ας σημειωθεί ότι δεν υπάρχει προς το παρόν σχετική διεθνής σύμβαση αντίστοιχη, π.χ., προς τη ΔΣ που να αντιμετωπίζει το ζήτημα των περιοριστικών του ανταγωνισμού πρακτικών στο ζήτημα της μεταφοράς τεχνολογίας. Ο γνωστός ως Κώδικας των Ηνωμένων Εθνών για τις περιοριστικές του ανταγωνισμού πρακτικές (22.4.1980), παρόλο που στους σκοπούς του συναριθμεί και την προώθηση της καινοτομίας (Α2), δεν έχει νομική δέσμευση. Στα πλαίσια των υπ' αριθμ. 3202/1.5.1974, 3362/16.9.1975 και 32/188/19.12.1977 αποφάσεων της γενικής συνέλευσης του ΟΗΕ ετοιμάζεται σχέδιο διεθνούς κώδικα συμπεριφοράς στη μεταφορά τεχνολογίας. Η πέμπτη σχετική διεθνής συνδιάσκεψη υπό την αιγίδα της UNCTAD (Γενεύη 17101983/4111983) κατέληξε σε κείμενο σχεδίου, η οριστικοποίηση του οποίου αναμένεται.

4.2.2. Τα νομικά προβλήματα

Η διαμόρφωση ενός νομικού πλαισίου κυρίως για την ευρεσιτεχνία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο δεν μπορεί να επιχειρηθεί χωρίς συνεκτίμηση της κατάστασης που παραπάνω (βλ. § 16) σκιαγραφήσαμε. Ειδικότερα (Λιακόπουλος, 2000): Η απονομή απόλυτου δικαιώματος στον εφευρέτη είναι το σύνηθες νομοτεχνικό μέσο προώθησης του εφευρετικού ζήλου σε χώρες που σε μικρότερη ή μεγαλύτερη έκταση ακολουθούν το σύστημα της οικονομίας της αγοράς.

Το κοινωνικό συμφέρον για την εκμετάλλευση της σχετικής τεχνικής γνώσης ικανοποιείται με την περιορισμένη χρονική διάρκεια του απονεμόμενου δικαιώματος και τη μέθοδο των υποχρεωτικών αδειών εκμετάλλευσης της ευρεσιτεχνίας, κυρίως στις περιπτώσεις που συντρέχει αδικαιολόγητη εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας από τον δικαιούχο. Το σύστημα αυτό ακολουθεί και το ελληνικό δίκαιο (βλ. άρθρο 13 ν. 1733/87). Ειδική ρύθμιση γίνεται, όπως σημειώθηκε, στις σοσιαλιστικές χώρες της ανατολικής Ευρώπης όπου το σχετικό δικαίωμα διαχείρισης και εκμετάλλευσης περιέρχεται στο δημόσιο ή άλλα νομικά πρόσωπα με τη μορφή του πιστοποιητικού εφευρέτη. Ωστόσο δεν λείπουν και στις χώρες αυτές, όπως σημειώσαμε, ρυθμίσεις για την απονομή διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας όχι μόνο σε εφευρέσεις αλλοδαπής προέλευσης αλλά και ημεδαπής. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες, παρά τις διεθνείς δεσμεύσεις, υπάρχουν σχετικά περιθώρια για την άσκηση σωστής πολιτικής στο συζητούμενο τομέα.

Η ΔΣ δεν ρυθμίζει περιοριστικά τις περιπτώσεις υποχρεωτικής άδειας εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας (βλ. άρθρ. 5Α2). Επομένως, εκτός από την αδικαιολόγητη μη εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας και άλλοι λόγοι μπορούν να δικαιολογούν την υποχρεωτική άδεια. Ακόμη και στη διαμόρφωση της υποχρεωτικής άδειας υπάρχουν περιθώρια για κοινωνικότερη διάπλασή της, όπως με την επιβολή του βάρους απόδειξης της μη εκμετάλλευσης στο δικαιούχο, με διάταξη δηλ. που να καθιστά δυνατή την υποχρεωτική άδεια αμέσως με την παραχώρηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Αντίστοιχου περιεχομένου δυνατότητα επέμβασης υπάρχει για την εθνική νομοθεσία στον καθορισμό των προϋποθέσεων έκπτωσης από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (βλ.

όμως άρθρ. 5Α3), μια ευχέρεια που δυστυχώς καταργήθηκε στη χώρα μας με το ν. 1733/87.

Τέλος ενόψει του ότι η ΔΣ δεν προσδιορίζει ούτε το περιεχόμενο του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, ούτε ποιες εφευρέσεις είναι επιδεκτικές διπλώματος ευρεσιτεχνίας, ο εθνικός νομοθέτης μπορεί στο σημείο αυτό, σταθμίζοντας το συμφέρον της χώρας του, να προβεί σε ρυθμίσεις που να ανταποκρίνονται στο κοινωνικό συμφέρον.

«Με σκοπό τη συγκέντρωση πληροφοριών γύρω από την τεχνολογία που ισχύει και εφαρμόζεται στη χώρα μας» (έτσι η εισηγητική έκθεση του ν. 1733/87), με τις διατάξεις των άρθρ. 2122 του ν. 1733/87 εισάγεται ο θεσμός της υποχρεωτικής καταχώρισης των συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας στο μητρώο μεταφοράς τεχνολογίας που τηρείται στον ΟΒΙ μέσα σε ένα μήνα από την κατάρτιση της σχετικής σύμβασης (άρθρ. 22 § 1).

Η καταχώριση δεν ανάγεται σε συστατικό όρο της σύμβασης, δηλ. η μη καταχώριση δεν επηρεάζει το κύρος της³. Ωστόσο αγωγή ή αίτηση σε δικαστήριο για διαφορά που προκύπτει από τη σύμβαση μεταξύ των συμβαλλόμενων δεν συζητείται χωρίς βεβαίωση του ΟΒΙ ότι τηρήθηκε η διαδικασία της καταχώρισης (άρθρ. 22 § 4). Η καταχώριση δεν συνδέεται με έλεγχο νομιμότητας ή σκοπιμότητας των όρων της σύμβασης. Προβλέπονται πάντως πέραν των λόγων ακυρότητας της σύμβασης κατά τις γενικές διατάξεις, δύο ειδικοί λόγοι ακυρότητας. Έτσι είναι άκυροι οι όροι:

- των αδειών εκμετάλλευσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που περιέχουν ρυθμίσεις αντίθετες με εκείνες του άρθρ. 3 του Κανονισμού 2349/84 της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και
- των συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας που περιέχουν απαγόρευση εξαγωγής (άρθρ. 21 § 2) με ευχέρεια του υπουργού βιομηχανίας, ενέργειας και τεχνολογίας να επιτρέψει σύμβαση με ρήτρα απαγόρευσης εξαγωγής υπό τους όρους του άρθρου 21 § 2β.

Υπόχρεος για την υποβολή της σύμβασης σε καταχώριση είναι ο συμβαλλόμενος που έχει κατοικία ή έδρα στην Ελλάδα (άρθρ. 22 § 1) ενώ διασφαλίζεται το απόρρητο των όρων των συμβάσεων μεταφοράς τεχνολογίας με

τις ποινές του άρθρ. 17 ν. 146/14 (άρθρ. 22 § 2). Από πλευράς ιδιωτικού διεθνούς δικαίου πρέπει να δεχτούμε, με βάση την αρχή της εδαφικότητας, ότι οι διατάξεις των άρθρ. 2122 είναι εφαρμοστέες όταν τόπος εκτέλεσης της σύμβασης είναι η Ελλάδα ή γενικότερα όταν η σύμβαση αναφέρεται στη μεταφορά τεχνολογίας στην Ελλάδα και όχι όταν γενικώς εφαρμοστέο είναι το ελληνικό δίκαιο κατά την ΑΚ 25.

➤ Η σημασία της αρχής της εδαφικότητας

Το εθνικό ενδιαφέρον για αυτόνομη ρύθμιση των σχετικών ζητημάτων που ανάγονται στην ευρεσιτεχνία αλλά και γενικότερα στα δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας —ενδιαφέρον που δικαιολογείται από την οικονομική και κοινωνική της σημασία για μια αυτοδύναμη οικονομική και πολιτική ανάπτυξη -εκφράζεται, όπως θα δούμε, με τη λεγόμενη αρχή της εδαφικότητας. Η αρχή όμως αυτή κάμπτεται σήμερα είτε με αναφορά στην αρχή της αμοιβαιότητας⁴ είτε στα πλαίσια διεθνών ή διμερών συμβάσεων. Πράγματι, οι ρυθμίσεις της βιομηχανικής ιδιοκτησίας με διεθνείς ή διμερείς συμβάσεις είτε μετριάζουν είτε αίρουν την αρχή της εδαφικότητας προς την κατεύθυνση της δημιουργίας υπερεθνικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή άλλων δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας ή δικαιωμάτων με αυτόματη ισχύ στα συμβαλλόμενα κράτη. Ωστόσο, οι ρυθμίσεις αυτές αμφίβολο είναι αν ανταποκρίνονται στην ανάγκη των φτωχών σε τεχνολογικά μέσα χωρών για πρόσβαση στις αντίστοιχες πηγές χωρών που διαθέτουν τέτοιες γνώσεις ή αν, πράγματι, εκφράζουν την επιβολή των απόψεων του κυρίαρχου στον τομέα αυτό συσχετισμού διεθνών οικονομικών δυνάμεων που σημαίνει, σε τελευταία ανάλυση, επιβολή των όρων του οικονομικά ισχυρότερου στον οικονομικά ασθενέστερο.

Δεν πρέπει όμως να παραβλέπονται και κείμενα του διεθνούς δικαίου, δεσμευτικά ή όχι, που ακριβώς εκφράζουν τη σωστή αντίληψη για την εύλογη συμμετοχή των αναπτυσσόμενων χωρών στις πηγές των τεχνολογικών γνώσεων αναγκαίων για την οικονομική και κοινωνική ανεξαρτησία τους. Το ζήτημα που τίθεται δεν είναι βέβαια να αρνηθούμε την τεχνολογική πρόοδο των άλλων χωρών αλλά να αποφύγουμε την εξάρτηση. Και η επιλογή της σωστής σε νομικό επίπεδο λύσης δεν είναι χωρίς επιρροή στο θεμελιακό αυτό ζήτημα.

➤ **Η προστασία της εφευρετικής δραστηριότητας των εργαζομένων**

Στον ίδιο κύκλο σκέψεων εντάσσεται ένα άλλο βασικό ζήτημα που ανάγεται στην προστασία των εργαζομένων. Η εφευρετική δραστηριότητα δεν αποτελεί σήμερα ατομική υπόθεση. Συναρτάται με τη διάθεση κεφαλαίων, την αξιοποίηση της ήδη υπάρχουσας εφευρετικής στάθμης και κυρίως απαιτεί συλλογική προσπάθεια. Δεδομένου ότι η οικονομική δραστηριότητα ασκείται σήμερα από οργανωμένες νομικά ομάδες συσσώρευσης κεφαλαίου από τις οποίες εξαρτάται μεγάλος αριθμός εργαζομένων, το πρόβλημα που τίθεται είναι να εξασφαλιστούν οι νομικοί εκείνοι όροι που θα επιτρέπουν όχι μόνο την ενίσχυση του εφευρετικού ζήλου των εργαζομένων αλλά και την κατοχύρωση των εφευρετικών τους επιδόσεων. Στα πλαίσια των σκέψεων αυτών και της προστατευτικής αρχής των εργαζομένων θα πρέπει να εκτιμηθούν και να ερμηνευθούν οι διατάξεις του άρθρ. 6 § 4—7 ν. 1733/87.

4.3. Τα δικαιώματα στα πλαίσια του δικαίου του ανταγωνισμού

Ο αλλοδαπός, εκείνος δηλ. που δεν διατηρεί κύριο κατάστημα στην Ελλάδα, δικαιούται να ζητήσει προστασία κατά τις διατάξεις του ν. 146/14 υπό τον όρο της αμοιβαιότητας (άρθρ. 23). Η αξιούμενη εδώ αμοιβαιότητα αποτελεί προϋπόθεση για την παροχή δικαστικής προστασίας ενώ το εφαρμοστέο δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού μας δίνει η ΑΚ 26. Τόπος τέλεσης του αδικήματος του αθέμιτου ανταγωνισμού (ΑΚ 26) είναι ο τόπος όπου αναπτύσσεται η σύγκρουση των σχετικών συμφερόντων για τα οποία ενδιαφέρεται το δίκαιο του ανταγωνισμού.

Ένα ειδικότερο ζήτημα δημιουργείται σχετικά με το ποιο δίκαιο (αθέμιτου ανταγωνισμού) εφαρμόζεται στην περίπτωση που αναπτύσσονται ανταγωνιστικές σχέσεις στην αλλοδαπή αγορά αποκλειστικά ανάμεσα σε ελληνικές επιχειρήσεις (Ρόκας, 2011). Συνεπής εφαρμογή της παραπάνω αρχής έπρεπε να οδηγεί στην εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου. Ωστόσο υποστηρίζεται τόσο στην ελληνική θεωρία και νομολογία όσο και αντίστοιχα στη γερμανική ότι εφαρμοστέο στην περίπτωση αυτή είναι το ημεδαπό (ελληνικό) δίκαιο. Το ίδιο γίνεται δεκτό και στην περίπτωση που ανταγωνιστική ενέργεια τελούμενη στην αλλοδαπή στρέφεται αποκλειστικά κατά ημεδαπού ανταγωνιστή που έτσι παρεμποδίζεται σοβαρά στον ανταγωνισμό στην περίπτωση αυτή γίνεται δεκτό ότι το αλλοδαπό δίκαιο παραμερίζεται κατεφαρμογή της ΑΚ 33. Σωστότερη πάντως, για τους παραπάνω λόγους, φαίνεται ότι είναι η πρώτη άποψη.

Στους περιορισμούς του ανταγωνισμού (ν. 703/77), το ελληνικό δίκαιο εφαρμόζεται όταν στην ελληνική επικράτεια επενεργούν οι περιορισμοί του ανταγωνισμού ή εκδηλώνεται η καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης (άρθρ. 32 ν. 703/77), ανεξάρτητα δηλ. από την έδρα των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων.

Κεφάλαιο 5^ο

Το σύστημα προστασίας της βιομηχανικής ιδιοκτησίας

5.1. Η αξίωση για άρση της προσβολής και παράλειψη και η αξίωση για αποζημίωση

Η προστασία που παρέχεται στα πλαίσια της βιομηχανικής ιδιοκτησίας διαγράφεται κατά περιεχόμενο (προϋποθέσεις και συνέπειες) ενιαία. Η αστική προστασία συνίσταται σε αξίωση για παράλειψη και αποζημίωση. Η προστασία αυτή παρέχεται είτε πρόκειται για δικαιώματα είτε για προστατευόμενα συμφέροντα (Λιακόπουλος, 2000).

Ειδική προστασία για την προστασία του δικαιούχου του σήματος με την επέμβαση των τελωνειακών αρχών που αναστέλλουν υπό προϋποθέσεις τη χορήγηση της άδειας παράδοσης για εισαγόμενα εμπορεύματα από τρίτες χώρες που φέρουν παράνομα το σήμα του εφόσον είναι νόμιμα καταχωρημένο στο κράτος μέλος εισαγωγής, οργανώνει ο Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθμ. 3842/86 του Συμβουλίου της 1.12.1986 (ΕΕ αριθ. 357/1/18.12.1986). Σχετικά με την εφαρμογή του Κανονισμού αυτού έχει δημοσιευθεί η υπ' αριθμ. Δ951/39/17121987 εγκύκλιος του Υπουργείου Οικονομικών (Δ/νση 4η Τελωνειακή). Η διαδικασία για αναστολή έκδοσης της άδειας παράδοσης έχει κατά τις σχετικές διατάξεις ως εξής (Λιακόπουλος, 2000):

- Απαιτείται προηγούμενη απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου ή του Ειρηνοδικείου της περιφέρειας του Τελωνείου στο οποίο βρίσκονται για τελωνισμό ή από το οποίο πρόκειται να εισαχθούν τα εμπορεύματα που φέρουν παράνομα το σήμα του δικαιούχου. Το Δικαστήριο δικάζει κατά τις διατάξεις των ΚΠολΔ 686 επ. ύστερα από αίτηση του δικαιούχου του σήματος, του αδειούχου ή του αντιπροσώπου τους (άρθρ. 1 § 2β του Κανονισμού),

- Αν γίνει δεκτή η αίτηση, η σχετική απόφαση καθορίζει τα εμπορεύματα για τα οποία πρέπει να ανασταλεί η άδεια παράδοσης, το χρονικό διάστημα στο οποίο θα μπορούν να επέμβουν οι τελωνειακές αρχές καθώς επίσης και την εγγύηση για να καλυφθεί η ενδεχόμενη ευθύνη του δικαιούχου έναντι του εισαγωγέα κατά την έννοια του άρθρ. 3 § 3 του Κανονισμού,
- Η απόφαση κοινοποιείται στο Τελωνείο που βρίσκονται ή από το οποίο θα εισαχθούν τα εμπορεύματα παραποίησης ή απομίμησης.
- Αν το Τελωνείο διαπιστώσει ότι τα προς εισαγωγή εμπορεύματα ανταποκρίνονται στην, κατά τη δικαστική απόφαση, περιγραφή των προϊόντων παραποίησης ή απομίμησης,

Στο ν. 703/77 δεν υπάρχουν διατάξεις που να χορηγούν τέτοιες αξιώσεις όμως οι διατάξεις των άρθρ. 1 και 2 πρέπει, όπως σημειώθηκε, να θεωρηθούν προστατευτικές της οικονομικής ελευθερίας των τρίτων, ώστε αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους να είναι δυνατή η αξίωση προς αποζημίωση κατά την ΑΚ 914.

5.2. Η αξίωση για την άρση της προσβολής και παράλειψη

Για την αξίωση προς άρση (παύση, πρβλ. ΑΚ 989) της προσβολής και παράλειψη της προσβολής στο μέλλον αξιώνεται, πρώτο, παρούσα προσβολή. Στα ενσώματα αντικείμενα (πράγματα) η προσβολή εκφράζεται είτε με την αφαίρεση του πράγματος από το δικαιούχο είτε με άλλες πράξεις που συνιστούν διαταραχή του δικαιούχου στην άσκηση του δικαιώματος του. Αντίστοιχη προς τους τρόπους προσβολής διαγράφεται και η προστασία (βλ. ΑΚ 1094, 1108, 987 και 989). Στη βιομηχανική ιδιοκτησία η προσβολή του σχετικού δικαιώματος εκδηλώνεται με πράξεις που συνιστούν ολική ή μερική αναίρεση της αποκλειστικής σχέσης εξουσίασης του δικαιούχου προς το αντικείμενο του δικαιώματος.

5.3. Διεθνής ρύθμιση της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας

5.3.1. Η αρχή της εδαφικότητας

Στη βιομηχανική ιδιοκτησία, τα σχετικά δικαιώματα αναγνωρίζονται και οι σχέσεις του ανταγωνισμού ρυθμίζονται αποκλειστικά από το δίκαιο του κράτους εκείνου στο οποίο ζητείται προστασία ή ανάπτυξη ανταγωνιστικών σχέσεων. Κάθε χώρα προσδιορίζει αυτοτελώς, ανεξάρτητα από το δίκαιο άλλης χώρας, αν στο συγκεκριμένο άυλο αγαθό υφίσταται, με βάση το δικό της δίκαιο, δικαίωμα ή όχι. Έτσι για τα διακριτικά γνωρίσματα, τις τεχνικές και αισθητικές δημιουργίες η αρχή της εδαφικότητας σημαίνει ότι η κτήση, το περιεχόμενο και η απόσβεση των σχετικών δικαιωμάτων κρίνονται κατά το δίκαιο του κράτους στο οποίο ζητείται προστασία (Λιακόπουλος, 2000).

Έτσι περιορίζεται η ισχύς ενός ελληνικού διπλώματος ευρεσιτεχνίας ή ενός σήματος στην ελληνική επικράτεια, όπως και αντίστροφα η ισχύς ενός αλλοδαπού διπλώματος ευρεσιτεχνίας στην επικράτεια του κράτους που το χορήγησε. Τα μειονεκτήματα είναι προφανή. Μία εφεύρεση για την οποία έχει απονεμηθεί ελληνικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, όχι όμως και γαλλικό, μπορεί ελεύθερα, να εκμεταλλεύεται στο γαλλικό έδαφος και αντίστροφα, με αποτέλεσμα η προστασία του δημιουργού να υποβαθμίζεται ή ακόμη και να εκμηδενίζεται, αν σκεφθεί κανείς το διεθνές πλέον χαρακτήρα των οικονομικών συναλλαγών (Λιακόπουλος, 2000).

Ο κανόνας αυτός αποδίδεται ως αρχή της εδαφικότητας που πράγματι προκύπτει, όπως θα δούμε, από διάφορες διατάξεις του δικαίου της βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Στην ουσία πρόκειται για την αναζήτηση του εφαρμοστέου δικαίου, δηλ. για πρόβλημα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου με εφαρμοστέο δίκαιο το δίκαιο της πολιτείας εκείνης στην οποία ζητείται προστασία.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ως προς το ακριβές περιεχόμενο της αρχής της εδαφικότητας δεν υπάρχει ομοφωνία. Εκτός από την παραπάνω έννοια υποστηρίζεται ότι η αρχή της εδαφικότητας σημαίνει ότι εφαρμοστέο δίκαιο σχετικά με την κτήση, το περιεχόμενο και την απώλεια των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας είναι το δίκαιο της πολιτείας στην οποία γίνεται η

εκμετάλλευση ή προσβάλλεται το δικαίωμα και στην οποία ως εκ τούτου ζητείται προστασία.

Ως δικαιολογία της αρχής φέρεται αφενός ότι αποτελεί κατάλοιπο παλαιότερων εποχών όπου κάθε πολιτεία ενδιαφερόταν για τη ρύθμιση των σχέσεων που η ίδια ελέγχει αφετέρου δε το ενδιαφέρον κάθε πολιτείας για την αποκλειστική ρύθμιση της βιομηχανικής ιδιοκτησίας εξαιτίας της κοινωνικής και οικονομικής της σημασίας, της σημασίας της δηλ. για το συγκεκριμένο οικονομικό σύστημα και την οικονομική πολιτική που ακολουθεί κάθε κράτος.

Ειδικότερα η αρχή αυτή στο δίκαιο των διακριτικών γνωρισμάτων και των τεχνικών δημιουργιών σημαίνει ότι το δίκαιο της πολιτείας εκείνης στην οποία ζητείται νομική προστασία και όχι εκείνο που θα προέκυπτε κατ' εφαρμογή των γνωστών κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, καθορίζει υπό ποιές προϋποθέσεις αναγνωρίζονται στο έδαφος της. Επίσης το δίκαιο της πολιτείας εκείνης στην οποία επενεργούν οι περιοριστικές του ανταγωνισμού συμπράξεις ή εκδηλώνεται η καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης μιας επιχείρησης αποτελεί το εφαρμοστέο δίκαιο για τους περιορισμούς του ανταγωνισμού (άρθρ. 32 ν. 703/77). Τέλος, το έδαφος όπου λαμβάνει χώρα η σύγκρουση των προστατευόμενων συμφερόντων (αθέμιτος ανταγωνισμός) ανάγεται σε συνδετικό στοιχείο για την εφαρμογή του δικαίου της πολιτείας αυτής στις σχέσεις ανταγωνισμού (Λιακόπουλος, 2000).

Και υπό την αρχή όμως της εδαφικότητας δεν εμποδίζεται πλήρως η εφαρμογή των κανόνων του ιδ.δ.δ. Οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται σε σχέσεις για τις οποίες δεν κρίνεται αν υπάρχει ή όχι το σχετικό δικαίωμα για το κράτος στο οποίο ζητείται προστασία. Έτσι στη μεταβίβαση δικαιώματος ευρεσιτεχνίας ή σήματος, όσον αφορά την υποσχετική δικαιοπραξία ισχύει η ΑΚ 254 ενώ για την εκποιητική δικαιοπραξία το δίκαιο της χώρας προστασίας. Για την προσβολή των δικαιωμάτων αυτών δεν παρέχεται προστασία στην Ελλάδα αν δεν έχουν κτηθεί κατά το ελληνικό δίκαιο. Στις άδειες εκμετάλλευσης δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας ισχύει όσον αφορά την υποσχετική δικαιοπραξία η ΑΚ 25 ενώ το ζήτημα αν η αποκλειστική άδεια έχει χαρακτήρα απόλυτου δικαιώματος για τον αδειούχο κρίνεται κατά το δίκαιο της χώρας προστασίας. Για τον τύπο αυτών των συμβάσεων εφαρμόζεται η ΑΚ 11 με την επιφύλαξη ότι για την ενδεχόμενη καταχώριση σε δημόσια βιβλία (μητρώο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας) εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας στην οποία

ζητείται προστασία (Λιακόπουλος, 2000).

Σχετικά με τις προσβολές των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας πρέπει να γίνει η εξής διάκριση (Λιακόπουλος, 2000): προσβολές που συντελούνται στην ημεδαπή κρίνονται κατά το ελληνικό δίκαιο ενώ προσβολές που συντελούνται στην αλλοδαπή κρίνονται κατά την ΑΚ 266. Κατά το δίκαιο επομένως του τόπου τέλεσης της προσβολής θα κριθεί αν υπάρχει και το σχετικό δικαίωμα και υπό ποιές προϋποθέσεις προστατεύεται. Έτσι αν τα ελληνικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία μπορούν να κρίνουν προσβολή διπλώματος ευρεσιτεχνίας που έγινε στη Γαλλία το δίκαιο της οποίας θα μας απαντήσει και στο ζήτημα αν υπάρχει τέτοιο δικαίωμα. Διαφορετικό είναι το ζήτημα της δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων σε σχέσεις που αφορούν αλλοδαπά άυλα αγαθά ή σχέσεις ανταγωνισμού που αναπτύσσονται στην αλλοδαπή. Το ζήτημα κρίνεται κατά τους κανόνες της διεθνούς δικαιοδοσίας (ΚΠολΔ 3 § Ι).

5.3.2. Ευρεσιτεχνία

Περιορισμό της αρχής της εδαφικότητας για το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας θεσπίζει η διάταξη του άρθρ. 9 ν. 1733/87 με την αναγνώριση δικαιώματος διεθνούς προτεραιότητας υπέρ του αλλοδαπού καταθέτη εφόσον έχει προβεί στην αλλοδαπή σε κανονική κατάθεση αίτησης χορήγησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας (ή υποδείγματος χρησιμότητας). Η διεθνής προτεραιότητα έχει την έννοια ότι η αίτηση χορήγησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας στην ημεδαπή από τον αλλοδαπό για την ίδια εφεύρεση ανατρέχει, με όλες τις συνέπειες, «στο χρόνο της πρώτης κατάθεσης στην αλλοδαπή» εφόσον ο αλλοδαπός καταθέσει αίτηση στην ημεδαπή μέσα σε δώδεκα μήνες από την κατάθεση στην αλλοδαπή. Το δικαίωμα διεθνούς προτεραιότητας ισχύει υπό τον όρο της αμοιβαιότητας εφόσον δεν εφαρμόζεται η ΔΣ ή άλλη διμερής ή πολυμερής σύμβαση (Λιακόπουλος, 2000).

Το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας που παραχωρείται στον αλλοδαπό με διεκδίκηση διεθνούς προτεραιότητας είναι ανεξάρτητο από το αλλοδαπό και η διάρκεια ισχύος του υπολογίζεται από την επομένη της κατάθεσης στην ημεδαπή (άρθρ. 11 § 2 ν. 1733/87).

5.3.3. Το σήμα

Στο συγκεκριμένο σημείο ναγνωρίζεται μόνο εκείνο το σήμα που έχει κτηθεί κατά τις διατάξεις του ελληνικού δικαίου (Σημίτης, 1998). Η αρχή της εδαφικότητας αποδίδεται στο δίκαιο των σημάτων με το άρθρ. 35 αν 1998/39. Οι έλληνες ή οι αλλοδαποί που έχουν την επαγγελματική τους εγκατάσταση στην αλλοδαπή και αποδεικνύουν ότι είναι δικαιούχοι σήματος κατά το δίκαιο της πολιτείας της επαγγελματικής τους εγκατάστασης, δικαιούνται να ζητήσουν προστασία, με τον όρο της αμοιβαιότητας, εφόσον βέβαια τηρήσουν τις διατάξεις του αν 1998/39 σχετικά με την κατάθεση σήματος και τις διατάξεις του άρθρ. 35 § 2. Και εδώ αναγνωρίζεται προτεραιότητα έξι μηνών (άρθρ. 35 § 2α) και επίσης ότι το σήμα καθίσταται πλέον ανεξάρτητο. Το άρθρ. 35 εφαρμόζεται ανάλογα και στα διακριτικά γνωρίσματα προϊόντος κατά το ουσιαστικό σύστημα, στα οποία ισχύει επίσης η αρχή της εδαφικότητας.

5.4. Η σχετικοποίηση της αρχής της εδαφικότητας και διεθνείς συμβάσεις

Το μετριασμό ή και την εκτόπιση της αρχής της εδαφικότητας στο δίκαιο των διακριτικών γνωρισμάτων, τεχνικών δημιουργιών και ανταγωνισμού επιχειρούν διεθνείς συμβάσεις. Συνολική ρύθμιση (εκτός από το δίκαιο των περιορισμών του ανταγωνισμού) επιχειρεί η ΔΣ των Παρισίων, την οποία η Ελλάδα έχει κυρώσει και στις τελευταίες τροποποιήσεις της Λισσαβόνας και Στοκχόλμης με το ν. 213/75. Για την ευρεσιτεχνία, η χώρα μας δεν έχει υπογράψει τη συνθήκη συνεργασίας σε θέματα ευρεσιτεχνίας (PCT, Ουάσιγκτων 1961 – 1970).

Ήδη με το ν. 1607/86 κύρωσε τη σύμβαση του Μονάχου για το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Η σύμβαση του Λουξεμβούργου για το κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν έχει τεθεί σε ισχύ. Για το δίκαιο των σημάτων, η χώρα μας δεν έχει προσχωρήσει ούτε στη σύμβαση της Μαδρίτης για τη διεθνή καταχώριση των σημάτων (με αναθεωρήσεις στη Νίκαια 1957 και στη Στοκχόλμη 1967) ούτε στη σύμβαση της Νίκαιας (1561957, με αναθεωρήσεις στη Στοκχόλμη 1967 και στη Γενεύη 1977) για τη διεθνή ταξινόμηση εμπορευμάτων και υπηρεσιών για βιομηχανικά και εμπορικά σήματα. Επίσης ισχύει η σύμβαση της Χάγης για τη διεθνή κατάθεση των βιομηχανικών υποδειγμάτων και σχεδίων (1925), στην οποία επίσης δεν έχει προσχωρήσει η χώρα μας. Τέλος ισχύει η σύμβαση της Μαδρίτης (1891) για την καταπολέμηση των ανακριβών γεωγραφικών ενδείξεων, με αναθεωρήσεις στη Χάγη 1925, στο Λονδίνο 1934, στη Λισσαβόνα 1958 και Στοκχόλμη 1967 (Λιακόπουλος, 2000).

Το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας έχει εικοσαετή διάρκεια που υπολογίζεται από την ημερομηνία κατάθεσης της αίτησης (άρθρ. 63 § 1) και παρέχει στο δικαιούχο τα ίδια δικαιώματα που θα του παρείχε ένα εθνικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 64 § 1 σε συνδυασμό με το άρθρ. 2 § 2). Δεν πρόκειται δηλ. για ένα ενιαίο ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας αλλά στην ουσία για δέσμη εθνικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που δημιουργούνται με μια (μοναδική) δήλωση ευρεσιτεχνίας. Η χορήγηση εθνικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δεν θίγεται (αρχή της συνύπαρξης) (Λιακόπουλος, 2000).

Η εδαφική ισχύς του ευρωπαϊκού διπλώματος περιορίζεται στις χώρες για

τις οποίες ζητείται από τον καταθέτη να χορηγηθεί το δίπλωμα (άρθρ. '3). Η προστασία του κρίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας (άρθρ. 64 § 3) η έκταση όμως προστασίας καθορίζεται με βάση τις αξιώσεις, για την ερμηνεία των οποίων χρήσιμα είναι η περιγραφή και τα σχέδια που συνοδεύουν την αίτηση (άρθρ. 69 § 1). Ωστόσο εισάγονται με τη σύμβαση ομοιόμορφοι κανόνες δικαίου που αφορούν τις ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις για την παραχώρηση του ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας³ καθώς και τους λόγους σύμφωνα με τους οποίους μπορεί να ακυρωθεί κατά την εθνική όμως νομοθεσία το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (βλ. άρθρ. 138 σε συνδυασμό με το άρθρ. 23 § 89 ν. 1733/87) (Λιακόπουλος, 2000).

Κατάθεση αίτησης για τη χορήγηση ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας μπορεί να γίνει είτε στα γραφεία (Μονάχου και Χάγης) του ευρωπαϊκού γραφείου διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είτε στην αρμόδια υπηρεσία βιομηχανικής ιδιοκτησίας του κράτους - μέλους, αν η εθνική νομοθεσία το προβλέπει (άρθρ. 75 § 1). Για την Ελλάδα ισχύει το άρθρ. 23 ν. 1733/87 σύμφωνα με τις διατάξεις του οποίου αίτηση για τη χορήγηση ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας κατατίθεται υποχρεωτικά στον ΟΒΙ όταν ο καταθέτης είναι έλληνας υπήκοος και εφόσον δεν προβάλλεται προτεραιότητα με βάση προηγούμενη κατάθεση στην Ελλάδα. Οι σχετικές λεπτομέρειες ρυθμίζονται με το πδ 77/ 88 «διατάξεις εφαρμογής της σύμβασης για τη χορήγηση Ευρωπαϊκών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που κυρώθηκε με το νόμο 1607/86» (Λιακόπουλος, 2000).

Στη δήλωση πρέπει να κατονομάζονται οι χώρες μέλη της σύμβασης για τις οποίες ζητείται προστασία (άρθρ. 79). Η δήλωση μπορεί να υποβληθεί από οποιονδήποτε, ανεξάρτητα δηλ. από το αν έχει την ιθαγένεια ενός από τα συμβαλλόμενα κράτη ή κατοικία σε αυτό (άρθρ. 58). Σχετικές με τον τύπο, το περιεχόμενο και τα συνοδευτικά έγγραφα είναι οι διατάξεις των άρθρ. 2436 του εκτελεστικού κανονισμού.

Η σύμβαση ακολουθεί την αρχή του αληθούς εφευρέτη (άρθρ. 60). Αν η δήλωση γίνει από μη εφευρέτη παρέχεται στον αληθή εφευρέτη, που αναγνωρίστηκε όμως σαν τέτοιος δικαστικά (άρθρ. 60 § 1), το δικαίωμα είτε να συνεχίσει τη διαδικασία της χορήγησης του ευρωπαϊκού διπλώματος είτε να καταθέσει νέα αίτηση είτε να ζητήσει την απόρριψη της αίτησης (βλ. και άρθρ. 1316 του εκτελεστικού κανονισμού). Η αίτηση απολαμβάνει δωδεκάμηνη

προτεραιότητα - αν ζητηθεί - με την έννοια ότι αν έχει κατατεθεί αντίστοιχη αίτηση σε κράτος μέλος της ΔΣ ή σε κράτος που ισχύει η αμοιβαιότητα, μπορεί να διεκδικηθεί δωδεκάμηνη προτεραιότητα για τη δήλωση ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 8789 ΣΜ και 38 του εκτελεστικού κανονισμού). Οι διατάξεις των άρθρ. 7886 καθορίζουν τους όρους που πρέπει να πληροί η σχετική αίτηση. Η αξίωση για την παραχώρηση ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας που δημιουργείται με την κατάθεση της σχετικής αίτησης μπορεί να μεταβιβαστεί ή να αποτελέσει αντικείμενο συμβατικής άδειας εκμετάλλευσης σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρ. 7174 (βλ. και άρθρ. 2022 του εκτελεστικού κανονισμού), ενώ ο καταθέτης έχει στα συμβαλλόμενα κράτη που κατονομάζει προσωρινά την προστασία του άρθρ. 64 (άρθρ. 69 § 1) υπό την επιφύλαξη του άρθρ. 67 § 2. Η προσωρινή προστασία είναι αναγκαία εξαιτίας της πρόωρης δημοσίευσης. Ο δηλών αποκτά ακόμη το δικαίωμα μετατροπής της δήλωσης σε δήλωση εθνικού διπλώματος ευρεσιτεχνίας σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του άρθρ. 135.

Η αίτηση εξετάζεται από το τμήμα καταθέσεων (προκαταρκτικός και τυπικός έλεγχος) σχετικά με το νομότυπο της κατάθεσης, την καταβολή των τελών κατάθεσης και έρευνας και παίρνει ημερομηνία κατάθεσης (άρθρ. 90). Στην αντίθετη περίπτωση το τμήμα της κατάθεσης γνωστοποιεί στον αιτούντα τις ελλείψεις που διαπιστώθηκαν και τον ειδοποιεί να τις διορθώσει σε προθεσμία ενός μήνα. Αλλιώς η αίτηση δεν θεωρείται ως αίτηση ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 39 του εκτελεστικού κανονισμού βλ. επίσης και άρθρ. 40). Στη συνέχεια η δήλωση διαβιβάζεται υποχρεωτικά για την έρευνα του νέου στο τμήμα έρευνας.

Η έρευνα γίνεται στο γραφείο της Χάγης και δημοσιεύεται στο ευρωπαϊκό δελτίο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Σε προθεσμία 6 μηνών από τη δημοσίευση αυτή πρέπει να υποβληθεί από τον αιτούντα γραπτή αίτηση στο ευρωπαϊκό γραφείο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για την εξέταση της αίτησης σχετικά με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις απονομής ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας και να καταβληθούν ειδικά τέλη. Στην αντίθετη περίπτωση η αίτηση θεωρείται ότι αποσύρθηκε (άρθρ. 94).

Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις δηλ. εφευρέσεις νέες που βασίζονται σε εφευρετική δραστηριότητα και είναι επαγγελματικά εφαρμόσιμες καθώς και εφευρέσεις επιδεκτικές διπλώματος ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 5257) ερευνώνται από

το τμήμα εξετάσεων (άρθρ. 97) το οποίο σε καταφατική περίπτωση χορηγεί το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Σχετική δημοσίευση, κατά τους όρους του άρθρ. 98, γίνεται στο ευρωπαϊκό δελτίο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Κατά της απόφασης που απορρίπτει τη δήλωση προβλέπεται η άσκηση έφεσης με ανασταλτικό αποτέλεσμα (άρθρ. 106 επ.).

Με τις διατάξεις των άρθρ. 99-105 προβλέπεται η δυνατότητα υποβολής ένστασης κατά της χορήγησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας από κάθε τρίτο (άρθρ. 99 § 1) αλλά μόνο για τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρ. 100, δηλ. έλλειψη των ουσιαστικών προϋποθέσεων⁴. Η ένσταση πρέπει να υποβληθεί στο ευρωπαϊκό γραφείο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας εντός προθεσμίας εννέα μηνών από την ημερομηνία της δημοσίευσης για τη χορήγηση του διπλώματος (άρθρ. 99 § 1) και προσβάλλει το δίπλωμα με ενέργεια σε όλα τα συμβαλλόμενα κράτη για τα οποία κατά τη δήλωση ζητήθηκε προστασία (άρθρ. 99 § 2). Η συμπληρωματική αυτή προσφυγή αποδίδει το αγ γλοσαξωνικό σύστημα του «post grant opposition» ή ατελώς τη διαδικασία της ακύρωσης του διπλώματος. Η ένσταση εξετάζεται από το τμήμα ενστάσεων (άρθρ. 101) που μπορεί είτε να απορρίψει την αίτηση είτε να ανακαλέσει το δίπλωμα ή ακόμη να το διατηρήσει επιφέροντας τροποποιήσεις (άρθρ. 102).

Το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν έχει ισχύ στην Ελλάδα - αν ζητήθηκε να ισχύει στην (ή και) Ελλάδα - αν ο δικαιούχος του δεν καταθέσει στον Ο.Β.Ι. αρμόδια βεβαιωμένη ελληνική μετάφραση του κειμένου του διπλώματος (βλ. άρθρ. 23 § 6 και 5)

Ενώ με τη σύμβαση του Μονάχου δημιουργείται δέσμη εθνικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και ομοιόμορφοι μόνο κανόνες για την παραχώρηση ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας, παραμερίζεται δηλ. η αρχή της εδαφικότητας ως προς την απονομή του διπλώματος και διατηρείται η αρχή αυτή στις συνέπειες, με τη σύμβαση του Λουξεμβούργου δημιουργείται ενιαίο και αυτόνομο κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Ενιαίο, με την έννοια ότι ισχύει για το σύνολο των κρατών στα οποία εφαρμόζεται η σύμβαση• δηλ. χορηγείται, μεταβιβάζεται, ακυρώνεται και αποσβήνεται για το σύνολο των κρατών μελών της ευρωπαϊκής οικονομικής κοινότητας (άρθρ. 2 § 2). Αυτόνομο, με την έννοια ότι υπόκειται στις διατάξεις αυτής της σύμβασης και της σύμβασης του Μονάχου (άρθρ. 2 § 3). Ωστόσο από τις αρχές του ενιαίου και αυτόνομου χαρακτήρα του κοινοτικού διπλώματος σημειώνονται ορισμένες εξαιρέσεις.

Από την αρχή του ενιαίου: η ισχύς και τα αποτελέσματα των υποχρεωτικών αδειών εκμετάλλευσης του κοινοτικού διπλώματος περιορίζονται στο έδαφος του ενδιαφερομένου κράτους (άρθρ. 46 § 1).

Από την αρχή της αυτονομίας: για την προστασία του κοινοτικού διπλώματος (άρθρ. 36) εφαρμόζεται το δίκαιο του *forum* αν κατά τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου δεν είναι εφαρμοστέο άλλο δίκαιο (ΑΚ 26). Η δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων που προσδιορίζεται κατά τους όρους του άρθρ. 69 είναι ευρεία και αναφέρεται όχι μόνο σε διαφορές για την προστασία του κοινοτικού διπλώματος (άρθρ. 69 § 12) αλλά και σε διαφορές σχετικές με τις αναγκαστικές άδειες εκμετάλλευσης του κοινοτικού διπλώματος (άρθρ. 69 § 4α) και τις υπηρεσιακές εφευρέσεις (άρθρ. 69 § 4β).

Η αρχή του ενιαίου έχει καθολική εφαρμογή, αφού αναφέρεται στα αποτελέσματα της χορήγησης του κοινοτικού διπλώματος, στο περιεχόμενο του σχετικού δικαιώματος στην ευρεσιτεχνία (άρθρ. 2931) και του δικαιώματος για την απόκτηση κοινοτικού διπλώματος (άρθρ. 27), στα αποτελέσματα της ακύρωσης (άρθρ. 35) και απόσβεσης (άρθρ. 51) καθώς και εκμετάλλευσης του δικαιώματος (μεταβίβαση και παραχώρηση συμβατικών αδειών εκμετάλλευσης, άρθρ. 39 επ.).

Χορηγείται σύμφωνα με τις διατάξεις της σύμβασης του Μονάχου σχετικά με τις τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Προβλέπονται ειδικά τμήματα (άρθρ. 4) για τη διαχείριση του κοινοτικού διπλώματος που λειτουργούν εντός του ευρωπαϊκού γραφείου διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Το τμήμα διαχείρισης των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είναι αρμόδιο για όλες τις πράξεις του ευρωπαϊκού γραφείου διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 8). Τα τμήματα ακυρώσεων (άρθρ. 9) είναι αρμόδια για την εξέταση αιτήσεων περιορισμού και ακύρωσης του κοινοτικού διπλώματος καθώς και για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης σε περίπτωση που ο δικαιούχος δηλώσει ότι συγκατατίθεται προκαταβολικά στην παραχώρηση αδειών εκμετάλλευσης (άρθρ. 44).

Τα συμβούλια ακυρώσεων (άρθρ. 10) είναι δευτεροβάθμια δικαστικά όργανα που εξετάζουν προσφυγές κατά των αποφάσεων των τμημάτων διαχείρισης και ακυρώσεων και γνωμοδοτούν για την έκταση προστασίας του κοινοτικού διπλώματος. Το έργο των τμημάτων εποπτεύεται από το ανώτατο όργανο που είναι η μόνιμη επιτροπή του διοικητικού συμβουλίου (άρθρ. 1526).

Για την εξασφάλιση της ενότητας κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της σύμβασης ιδρύεται δικαιοδοσία του ΔΕΚ για ορισμένα θέματα (άρθρ. 5). Το ΔΕΚ αποφαινεται σε προσφυγές κατά των αποφάσεων των συμβουλίων ακυρώσεων (άρθρ. 63) που εκδίδονται επί προσφυγών κατά των αποφάσεων των τμημάτων και είναι αρμόδιο για προδικαστικές αποφάσεις σχετικά με την ερμηνεία των κανόνων της σύμβασης του Λουξεμβούργου και εκείνων της σύμβασης του Μονάχου που είναι εφαρμοστέες στο κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας καθώς και των διατάξεων που θεσπίστηκαν σε εκτέλεση των συμβάσεων αυτών, εφόσον οι διατάξεις δεν είναι εθνικές. Αντίστοιχα προς τη ρύθμιση του άρθρ. 177 ΣυνθΕΟΚ, ρυθμίζεται και εδώ το ζήτημα της παραπομπής στο ΔΕΚ από τα εθνικά δικαστήρια (άρθρ. 73) και η έκδοση προδικαστικών αποφάσεων.

Το περιεχόμενο του δικαιώματος στην ευρεσιτεχνία, που είναι εικοσαετούς διάρκειας όπως και το ευρωπαϊκό, προσδιορίζεται κατά τρόπο αντίστοιχο προς εκείνο του άρθρ. 5 ν. 1733/87 (άρθρ. 29) επεκτείνεται όμως ρητά (άρθρ. 30) η προστασία της ευρεσιτεχνίας και σε ισοδύναμα μέσα. Δεν αποτελούν ωστόσο προσβολή του δικαιώματος πράξεις εκμετάλλευσης που γίνονται για (κυρίως) ιδιωτική χρήση, πειραματικούς σκοπούς και σκοπούς ιατρικής δραστηριότητας (βλ. ακόμη και τις περιπτώσεις δ, ε και στ του άρθρ. 31). Ειδικά ρυθμίζεται το ζήτημα της ανάλωσης της αποκλειστικής εξουσίας του δικαιούχου για την περίπτωση που τα σχετικά προϊόντα τέθηκαν από τον ίδιο ή με τη συναίνεσή του σε κυκλοφορία σε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη (άρθρ. 32). Η διεκδίκηση ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 27) ρυθμίζεται κατά τρόπο αντίστοιχο προς το άρθρ. 10α ν. 2527/20, ενώ με το άρθρ. 34 χορηγείται προσωρινά - από τη δημοσίευση της αίτησης μέχρι τη δημοσίευση για τη χορήγηση - προστασία στο δικαιούχο της εφεύρεσης.

Η μεταβίβαση του κοινοτικού διπλώματος γίνεται με συστατικού χαρακτήρα έγγραφο που μπορεί να αντικατασταθεί με δικαστική απόφαση και παράγει τα αποτελέσματά της απέναντι στους τρίτους μόνο μετά την καταχώρισή τους στο μητρώο κοινοτικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, εκτός αν οι τρίτοι εγνώριζαν τη μεταβίβαση (άρθρ. 40). Σε περίπτωση πτώχευσης του δικαιούχου, το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας καταλαμβάνεται από την πτωχευτική διαδικασία του κράτους εκείνου στο οποίο άρχισε πρώτα η σχετική διαδικασία (άρθρ. 42), ενώ για την αναγκαστική εκτέλεση αποκλειστικά αρμόδια δικαστήρια είναι εκείνα

που προβλέπει το άρθρ. 39. Για τις συμβατικές και αναγκαστικές άδειες προβλέπουν οι διατάξεις των άρθρ. 4348. Ειδική μνεία πρέπει να γίνει για τη διάταξη του άρθρ. 43 § 2, σύμφωνα με την οποία ο δικαιούχος έχει κατά του αδειούχου σε περίπτωση παράβασης των όρων της σύμβασης τις αξιώσεις που απορρέουν σε περίπτωση προσβολής του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας (Λιακόπουλος, 2000).

Το κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας παύει να ισχύει (*ex nunc*) με την πάροδο της εικοσαετίας (άρθρ. 51 § 1α), την παραίτηση του δικαιούχου κατά τους όρους του άρθρ. 50 και σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης καταβολής του ετήσιου τέλους (άρθρ. 51 § 1γ και 3). Μερική παύση ισχύος του κοινοτικού διπλώματος ευρεσιτεχνίας επέρχεται και στην περίπτωση που γίνει δεκτή η αίτηση περιορισμού (άρθρ. 51 § 2) υπό τη μορφή τροποποίησης των αξιώσεων, της περιγραφής ή των σχεδίων κατά τις ειδικότερες ρυθμίσεις των άρθρ. 52.

Η ακυρότητα διπλώματος ευρεσιτεχνίας, που ενεργεί *ex tunc*, ρυθμίζεται στις διατάξεις των άρθρ. 5661. Η σχετική αίτηση υποβάλλεται από κάθε πρόσωπο (βλ. όμως άρθρ. 57 § 1ε σε συνδυασμό με το άρθρ. 56 § 1) στο ευρωπαϊκό γραφείο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και εξετάζεται από το τμήμα ακυρώσεων. Οι λόγοι αναφέρονται περιοριστικά στο άρθρ. 57.

Η σύμβαση του Λουξεμβούργου δεν εμποδίζει τα συμβαλλόμενα κράτη να παραχωρούν εθνικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας (άρθρ. 6), επιδιώκει όμως να αποφύγει τις συγκρούσεις ανάμεσα στο εθνικό και κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας που αφορούν την ίδια εφεύρεση. Στην περίπτωση αυτή, αν έχει παραχωρηθεί κοινοτικό και εθνικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας στον ίδιο εφευρέτη με την ίδια ημερομηνία κατάθεσης της σχετικής δήλωσης (το ίδιο ισχύει και αν ζητήθηκε προτεραιότητα), το εθνικό δίπλωμα δεν ισχύει από το χρόνο που προβλέπεται στο άρθρ. 80. Ακόμη η αποκλειστική εξουσία του δικαιούχου εθνικού διπλώματος ευρεσιτεχνίας αναλώνεται (άρθρ. 81 § 1), αν το σχετικό προϊόν τέθηκε σε κυκλοφορία από τον ίδιο, με τη συναίνεση του ή από πρόσωπο με το οποίο έχει οικονομικές σχέσεις κατά την έννοια του άρθρ. 81 § 2, εκτός αν το προϊόν τέθηκε σε κυκλοφορία λόγω υποχρεωτικής άδειας εκμετάλλευσης (άρθρ. 81 § 3).

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 47, υποχρεωτικές άδειες δεν επιτρέπεται να παραχωρηθούν για έλλειψη ή ανεπαρκή εκμετάλλευση της ευρεσιτεχνίας, εφόσον το προϊόν που καλύπτεται από το σχετικό κοινοτικό

δίπλωμα ευρεσιτεχνίας κατασκευάζεται σε ένα συμβαλλόμενο κράτος και κυκλοφορεί στο κράτος στο οποίο ζητείται να παραχωρηθούν οι άδειες σε επαρκή ποσότητα για την κάλυψη των σχετικών αναγκών. Η διάταξη, που ασφαλώς δεν είναι επιτυχής (βλ. όμως άρθρ. 89 σχετικά με τη διατύπωση επιφυλάξεων), δεν εφαρμόζεται σε υποχρεωτικές άδειες που χορηγούνται για λόγους δημόσιου συμφέροντος. Το άρθρο 82 επιτάσσει την ανάλογη εφαρμογή της διάταξης του άρθρ. 47 και προκειμένου για υποχρεωτικές άδειες σε εθνικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (Λιακόπουλος, 2000).

Η PCT παρέχει τη δυνατότητα στους υπηκόου ή κατοίκους των κρατών - μελών να αποκτήσουν με μια διεθνή δήλωση (international application) σε ένα συμβαλλόμενο κράτος δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή υπόδειγμα χρησιμότητας στα συμβαλλόμενα κράτη που κατονομάζονται (designated states) στη σχετική δήλωση. Αποφεύγεται έτσι η υποβολή σχετικής δήλωσης σε καθένα από τα κράτη που κατονομάζονται. Η δήλωση γίνεται στην αρμόδια εθνική υπηρεσία (receiving Office, βλ. άρθρ. 10 επ.) που διαβιβάζει αντίγραφο της (άρθρ. 12) στο διεθνές γραφείο (International Bureau) και τη διεθνή επιτροπή ελέγχου (International Searching Authority, βλ. Άρθρ. 16).

Η διεθνής επιτροπή ελέγχου καταρτίζει έκθεση ελέγχου που εξακριβώνει τη στάθμη της τεχνικής (άρθρ. 18). Η έκθεση διαβιβάζεται στο δηλούντα, στο διεθνές γραφείο καθώς και τις αρχές των χωρών στις οποίες ζητείται προστασία (άρθρ. 18 § 2 και 20) και δημοσιεύεται από το διεθνές γραφείο μετά 18 μήνες από την ημερομηνία της διεθνούς δήλωσης στην εθνική αρχή (άρθρ. 21). Η διεθνής δήλωση έχει την ενέργεια κανονικής εθνικής δήλωσης σε κάθε συμβαλλόμενο κράτος, που κατονομάζεται από το δηλούντα, με διεθνή ημερομηνία δήλωσης (άρθρ. 11 § 3). Μετά πάροδο 20 μηνών από την ημερομηνία της διεθνούς δήλωσης (άρθρ. 22 και 23) αρχίζει η παραπέρα διαδικασία από τις εθνικές αρχές, στις οποίες ζητείται η προστασία, για την παραχώρηση του διπλώματος ή υποδείγματος που αποφασίζουν κατά την εθνική τους νομοθεσία. Από τον δηλούντα μπορεί να ζητηθεί διεθνής προκαταρκτική εξέταση —όχι όμως δεσμευτική— της εφεύρεσης αναφορικά με το νέο και το βιομηχανικά εκμεταλλεύσιμο (βλ. άρθρ. 31 επ.).

Στα πλαίσια του WIPO έχει υπογραφεί ειδική σύμβαση (1973) ανάμεσα στον οργανισμό αυτόν και την Αυστρία, με βάση την οποία η Αυστρία έχει την ευθύνη της διαχείρισης και λειτουργίας διεθνούς κέντρου τεκμηρίωσης

ευρεσιτεχνίας («Internationales Patentdokuraentationszentrum, INPADOC). Το κέντρο παρέχει πληροφορίες για ευρεσιτεχνίες που είναι κατοχυρωμένες στα διάφορα κράτη⁹.

Η σύμβαση της Μαδρίτης δεν δημιουργεί ένα υπερεθνικό σήμα αλλά παραμένει όμως για πέντε χρόνια εξαρτημένη από την προστασία του σήματος στη χώρα προέλευσης (άρθρ. 6 § 25).

Με τη σύμβαση για τη διεθνή ταξινόμηση των αγαθών και υπηρεσιών για τα εμπορικά και βιομηχανικά σήματα", στα πλαίσια της ΔΣ και της σύμβασης της Μαδρίτης, αποφεύγονται συγκρούσεις ανάμεσα στα συμβαλλόμενα κράτη σχετικά με την έκταση προστασίας, αφού η προστασία του σήματος εκτείνεται στα όμοια ή παρόμοια προϊόντα (βλ. άρθρ. 24 και 3 § 1ε του αν 1998/39). Για τη χώρα μας ισχύει το βδ της 20/27121929 (όπως τροποποιήθηκε με το βδ της 269/6101955) που προβλέπει 34 κλάσεις. Σκοπός των σχετικών διατάξεων είναι η ταξινόμηση των προϊόντων για την είσπραξη των τελών από το δημόσιο. Η ταξινόμηση δεν είναι δεσμευτική για τη δικαστική κρίση αναφορικά με τα όμοια ή παρόμοια προϊόντα τόσο κατά τη διαδικασία καταχώρισης και διαγραφής του σήματος όσο και την προστασία του (Λιακόπουλος, 2000).

Με τη σύμβαση της Μαδρίτης για την καταπολέμιση των ανακριβών γεωγραφικών ενδείξεων προβλέπεται υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών για την κατάσχεση των προϊόντων που φέρουν τέτοιες ενδείξεις ή την απαγόρευση εισαγωγής σε περίπτωση που η εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει την κατάσχεση. Εφόσον ούτε η απαγόρευση εισαγωγής επιτρέπεται, εφαρμόζεται ό,τι ισχύει στην περίπτωση αυτή για τέτοιες ενδείξεις προκειμένου για τους ημεδαπούς. Τέλος, σε περίπτωση που δεν υφίσταται τέτοια νομοθεσία προβλέπεται ανάλογη εφαρμογή της νομοθεσίας για τα σήματα (βλ. Άρθρ. 1

Η Επιτροπή έχει υποβάλλει στο Συμβούλιο (1980), σύμφωνα με το άρθρο 149 § 2 της ΣυνθΕΟΚ, σχέδιο για το κοινοτικό σήμα¹³. Ο κανονισμός έχει συνταχθεί στα πλαίσια των αρχών για τη δημιουργία κοινοτικού σήματος, οι οποίες οφείλονται βασικά στη σχετική πρόταση του Rdtger. Το σχέδιο κανονισμού έχει υποστεί τροποποίηση σε ορισμένες διατάξεις.

Οι βασικές αρχές του κοινοτικού σήματος, όπως προκύπτουν από το σχέδιο, είναι η αρχή της αυτονομίας, του ενιαίου του κοινοτικού σήματος και της συνύπαρξης κοινοτικού και εθνικού σήματος.

Η αυτονομία του κοινοτικού σήματος σημαίνει ότι το κοινοτικό σήμα

υπόκειται σε ίδιους κανόνες, δηλ. αυτούς που περιέχονται στον κανονισμό και τις εκτελεστικές πράξεις που θα εκδοθούν (άρθρ. 82). Η εθνική νομοθεσία εφαρμόζεται μόνο για τις αστικές κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραποίησης ή απομίμησης του κοινοτικού σήματος. Εφαρμόζεται από την εθνική νομοθεσία εκείνη που προβλέπει κυρώσεις για την προσβολή του δικαιώματος στο σήμα (άρθρ. 12). Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται επίσης και το δικονομικό δίκαιο του *forum* (άρθρ. 76) που προσδιορίζεται στο άρθρο 74.

Η αρχή του ενιαίου σημαίνει ότι το κοινοτικό σήμα επιφέρει τις τη διεθνή καταχώρισή τους.

Η αρχή της συνύπαρξης έχει την έννοια ότι το κοινοτικό σήμα δεν αποκλείει την ύπαρξη εθνικών σημάτων. Η συνύπαρξη εκδηλώνεται και προς την κατεύθυνση της επίδρασης του εθνικού σήματος στην παραδοχή της καταχώρισης του κοινοτικού, αφού σύμφωνα με το άρθρο 7 το προγενέστερο εθνικό σήμα που έχει καταχωριστεί σε κράτος μέλος ανάγεται σε σχετικό απαράδεκτο για την καταχώριση του κοινοτικού σήματος. Ο δικαιούχος δικαιούται να ασκήσει τριτανακοπή (εναντίωση) κατά της καταχώρισης του κοινοτικού σήματος (άρθρ. 34). Ο δικαιούχος εθνικού διακριτικού γνωρίσματος (κατά το ουσιαστικό σύστημα) μπορεί να αντιταχθεί στη χρήση κοινοτικού σήματος εντός της χώρας όπου το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται (άρθρ. 45). Ωστόσο αναγνωρίζεται η υπεροχή του κοινοτικού σήματος στην περίπτωση που ο δικαιούχος του είναι ταυτόχρονα και δικαιούχος ταυτόσημου εθνικού σήματος. Σε μια τέτοια περίπτωση η ενέργεια του εθνικού σήματος αναστέλλεται αφότου δημοσιευτεί η καταχώριση του κοινοτικού σήματος και καθ' όλη τη διάρκεια της ισχύος του το εθνικό σήμα επανακτά την ισχύ του εφόσον παύσει να ισχύει το κοινοτικό υπό την επιφύλαξη της § 3 άρθρ. 81. Υπό προϋποθέσεις, είναι επίσης δυνατή η μετατροπή αίτησης κοινοτικού σήματος σε αίτηση εθνικού σήματος (άρθρ. 83) (Λιακόπουλος, 2000).

Η υπέρβαση της αρχής της εδαφικότητας σηματοδοτεί την κτήση, μεταβίβαση και απόσβεση του δικαιώματος στο κοινοτικό σήμα οργανωτικά συντελείται με τη δημιουργία αυτοτελούς κοινοτικής υπηρεσίας σημάτων (ΚΥΣ, άρθρ. 2) που διαμορφώνεται όχι ως ένα νέο κοινοτικό όργανο, αλλοιώνοντας την οργανική διάρθρωση της κοινότητας και την ισορροπία μεταξύ των υπάρχοντων οργάνων της, αλλά ως ένας κοινοτικός οργανισμός (βλ. άρθρ. 235 ΣυνθΕΟΚ) με νομική προσωπικότητα (άρθρ. 99) που υπόκειται όμως στον έλεγχο της

Επιτροπής (άρθρ. 104 και 106). Η διοικητική οργάνωση της ΚΥΣ (διοίκηση από διευθυντή, σύσταση συμβουλευτικής επιτροπής και ειδικά τμήματα για την καταχώριση, διαγραφή του σήματος και επίλυση των σχετικών ζητημάτων) ρυθμίζεται με τις διατάξεις των άρθρ. 104 επ. Η παρέμβαση του ΔΕΚ στις αποφάσεις της ΚΥΣ (τμήματος εκδίκασης προσφυγών) θεσπίζεται με τις διατάξεις των άρθρ. 54 και 55 που προβλέπουν άσκηση αναίρεσης υπό των διαδικών για ορισμένους λόγους (άρθρ. 54 § 2) που αντιστοιχούν στους λόγους του άρθρ. 173 § 1 ΣυνθΕΟΚ, καθώς και αναίρεση υπέρ του νόμου από την Επιτροπή (άρθρ. 55).

Οι ρυθμίσεις ουσιαστικού δικαίου που εισάγονται με τον κανονισμό για το κοινοτικό δίκαιο, είναι οι ακόλουθες:

Το κοινοτικό σήμα επιτελεί διακριτική λειτουργία, διακρίνει δηλ. τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχείρησης από εκείνα άλλων επιχειρήσεων (άρθρ. 3). Προς τη λειτουργία αυτή ανταποκρίνονται λόγοι απαραδέκτου για την καταχώριση του σήματος σχετικοί με τη διακριτική του ικανότητα (βλ. άρθρ. 6). Η αποσύνδεση του σήματος από την επιχείρηση τόσο κατά την καταχώριση όσο και κατά τη μεταβίβαση και απόσβεση ενισχύουν την άποψη ότι το κοινοτικό σήμα διαμορφώνεται ως διακριτικό γνώρισμα των προϊόντων ή υπηρεσιών καθαυτών και όχι με αναφορά στην επιχείρηση από την οποία προέρχονται (κλασσική λειτουργία προέλευσης).

Το δικαίωμα επιτρέπει στον δικαιούχο να απαγορεύει τη χρήση του σήματος του σε προϊόντα ή υπηρεσίες παρόμοια με εκείνα για τα οποία έχει καταχωριστεί, εφόσον δημιουργείται σοβαρός κίνδυνος συγχύσεως στο κοινό. Ο δικαιούχος κοινοτικού σήματος φήμης έχει εξουσία να απαγορεύσει τη χρήση του σήματος του και για μη παρόμοια προϊόντα ή υπηρεσίες εφόσον μια τέτοια χρήση «θα συνιστούσε αθέμιτη εκμετάλλευση της εμπορικής αξίας και φήμης του» (άρθρ. 8 § 1δ). Με το άρθρ. 11 αναγνωρίζεται ως περιορισμός του δικαιώματος η ανάλωση των εξουσιών του με τη θέση των σχετικών με το σήμα προϊόντων σε κυκλοφορία. Ο δικαιούχος δεν έχει την εξουσία να απαγορεύει τη χρήση του σήματός του σε προϊόντα ή υπηρεσίες που έχουν τεθεί σε κυκλοφορία από τον ίδιο ή με τη συναίνεσή του (άρθρ. 11).

Ο δικαιούχος υποχρεούται να χρησιμοποιεί το σήμα κατά τρόπο ευρύ εντός της κοινής αγοράς, εκτός αν συντρέχουν λόγοι ανεξάρτητοι από τη θέλησή του που δικαιολογούν τη μη χρήση (άρθρ. 13 § 1 και 2). Πάντως προβλέπεται ότι

η χρήση του κοινοτικού σήματος από τον αδειούχο ή τρίτο που συνδέεται οικονομικά με το δικαιούχο καταλογίζεται στο δικαιούχο (άρθρ. 13 § 3).

Οι σχετικές ρυθμίσεις του σχεδίου καλύπτουν όχι μόνο το ατομικό σήμα προϊόντων ή υπηρεσιών αλλά, ακόμη, το συλλογικό κοινοτικό σήμα (άρθρ. 87 επ.), κατά το πρότυπο της εθνικής ρύθμισής του (βλ. άρθρ. 17 ν. 3205/55) και το σήμα ποιότητας (άρθρ. 86). Το σήμα ποιότητας δεν αντιστοιχεί στο γνωστό για το ελληνικό δίκαιο πιστοποιητικό ποιότητας αλλά πρόκειται για παραλλαγμένη μορφή συλλογικού σήματος. Ο έλεγχος της ποιότητας των προϊόντων, ο τρόπος κατασκευής τους ή άλλα κοινά χαρακτηριστικά των προϊόντων ή υπηρεσιών ελέγχονται από το δικαιούχο που δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιεί το σήμα. Κατά τα λοιπά, και το σήμα ποιότητας διαμορφώνεται ως συλλογικό σήμα.

Το δικαίωμα στο κοινοτικό σήμα δημιουργείται με την καταχώρισή του (άρθρ. 5). Δεν αναγνωρίζεται επομένως στο κοινοτικό δίκαιο διακριτικό γνώρισμα κατά το ουσιαστικό σύστημα. Η διάρκεια ισχύος της καταχώρισης είναι δέκα έτη από την ημερομηνία κατάθεσης της σχετικής αίτησης (άρθρ. 14) με δυνατότητα ανανέωσής του για περιόδους δέκα ετών (βλ. άρθρ. 37). Οι διατάξεις των άρθρ. 6 και 7 προβλέπουν, κατά το πρότυπο των εθνικών ρυθμίσεων, λόγους απόλυτους ή σχετικούς που καθιστούν απαράδεκτη την καταχώριση του σήματος. Αυτεπάγγελτη έρευνα από την ΚΥΣ χωρεί μόνο για τους απόλυτους λόγους, ενώ για τους σχετικούς απαιτείται άσκηση τριτανακοπής (εναντίωσης) κατά τις ειδικότερες διαδικαστικές ρυθμίσεις των άρθρ. 30 επ.

Απόσβεση του δικαιώματος στο κοινοτικό σήμα επιφέρουν η παραίτηση, η έκπτωση και η ακυρότητα. Η παραίτηση του δικαιούχου γίνεται με έγγραφη δήλωση του δικαιούχου και αποκτά ενέργεια από την καταχώρισή της (άρθρ. 38). Η έκπτωση του δικαιούχου επέρχεται για τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρ. 39 ενώ απόσβεση έχουμε και στην περίπτωση που κηρυχτεί άκυρο το κοινοτικό σήμα για τους λόγους που αναφέρονται στα άρθρ. 41 και 42. Η έκπτωση και η ακυρότητα προϋποθέτουν απόφαση της ΚΥΣ (άρθρ. 47) ή των εθνικών δικαστηρίων που μπορούν να αποφαινούνται σχετικά κατόπιν ανταγωγής για ακύρωση ή έκπτωση του κοινοτικού σήματος όταν επιλαμβάνονται αγωγών προσβολής του κοινοτικού σήματος (άρθρ. 78). Οι λόγοι υπό τους οποίους επέρχονται η έκπτωση και η ακυρότητα αποδίδουν, για τα δεδομένα του ελληνικού δικαίου, τους λόγους διαγραφής (πρβλ. άρθρ. 15 αν 1998/39). Οι λόγοι της έκπτωσης καλύπτουν τη μη χρησιμοποίηση του σήματος για μια

πενταετία από την ημερομηνία της καταχώρισης, την εξέλιξη του σήματος σε ονομασία του προϊόντος (κοινόχρηστο) και τη μετάπτωση του σήματος σε παραπλανητική ένδειξη (άρθρ. 39 § 1). Οι λόγοι ακυρότητας καλύπτουν τους λόγους απαραδέκτου (απόλυτους και σχετικούς) για την καταχώριση του σήματος (άρθρ. 42). Η ακυρότητα ενεργεί *ex tunc* ενώ η έκπτωση ανατρέχει στο χρόνο που δημιουργήθηκε ο σχετικός λόγος της έκπτωσης (άρθρ. 40 § 2).

Η μεταβίβαση του σήματος είναι ελεύθερη, δηλ. ανεξάρτητη από τη μεταβίβαση της επιχείρησης (άρθρ. 17 § 1). Κατά τον ερμηνευτικό κανόνα του άρθρ. 17 § 2, η συνολική μεταβίβαση της επιχείρησης συνεπάγεται τη μεταβίβαση του κοινοτικού σήματος. Η μεταβίβαση γίνεται με έγγραφο και καταχωρίζεται στο βιβλίο σημάτων της ΚΥΣ. Η μεταβίβαση αντιτάσσεται έναντι των τρίτων μόνο μετά την καταχώρισή της, εκτός αν οι τρίτοι είχαν γνώση της μεταβίβασης (άρθρ. 17 § 6). Η ελεύθερη μεταβίβαση μετριάζεται σχετικά με την προβλεπόμενη άρνηση της ΚΥΣ να δεχτεί την καταχώριση όταν από τα σχετικά έγγραφα προκύπτει εμφανώς ότι, λόγω της μεταβίβασης, το κοινοτικό σήμα είναι ικανό να προκαλέσει κίνδυνο παραπλάνησης του κοινού (άρθρ. 17 § 4).

Η μεταβίβαση δεν θίγει τα δικαιώματα τρίτων που έχουν κτηθεί πριν από τη μεταβίβαση, όπως τις υφιστάμενες άδειες εκμετάλλευσης (άρθρ. 17 § 5).

Με τις διατάξεις των άρθρ. 1820 προβλέπεται η δυνατότητα σύστασης περιορισμένων απόλυτων δικαιωμάτων στο σήμα (επικαρπία και ενέχυρο) ανεξάρτητα από την επιχείρηση. Επίσης το κοινοτικό σήμα είναι αντικείμενο αυτοτελούς κατάσχεσης καθώς και πτωχευτικής ή άλλης ισοδύναμης διαδικασίας αλλά μόνο εντός του κράτους μέλους στο οποίο το πρώτο έλαβε χώρα μια τέτοια διαδικασία (Λιακόπουλος, 2000).

Κατά τρόπο χειραφετημένο από τις ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις του άρθρ. 16 ν. 3205/55, προβλέπεται στο άρθρ. 21 η άδεια εκμετάλλευσης του σήματος. Οι σχετικές παραβιάσεις των συμβατικών υποχρεώσεων συνιστούν προσβολή του δικαιώματος στο σήμα με τις αντίστοιχες συνέπειες. Ο αδειούχος νομιμοποιείται να ασκήσει την αγωγή για παραποίηση ή απομίμηση του κοινοτικού σήματος μόνο με τη συγκατάθεση του δικαιούχου (άρθρ. 77).

Περιουσιακό χαρακτήρα έχει, κατά τη διάταξη του άρθρ. 22, και η αίτηση κοινοτικού σήματος, δηλ. η προσδοκία για το δικαίωμα στο σήμα για το οποίο εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρ. 1521. Οι διατάξεις των άρθρ. 2336 αναφέρονται στην αίτηση κοινοτικού σήματος που κατατίθεται στην ΚΥΣ (άρθρ.

23), στη διεκδίκηση προτεραιότητας (άρθρ. 26) και στην αποδοχή της αίτησης που οδηγεί στην καταχώριση του σήματος στο βιβλίο εκθέσεων κοινοτικών σημάτων (άρθρ. 66) στοιχεία των σχετικών εγγραφών δημοσιεύονται στο δελτίο κοινοτικών σημάτων (άρθρ. 68).

Όπως είναι φανερό, οι διατάξεις του σχεδίου κανονισμού για το κοινοτικό σήμα περιέχουν σε αρκετά σημεία ρυθμίσεις αντίθετες προς εκείνες του ελληνικού δικαίου, όπως χαρακτηριστικά η ελεύθερη μεταβίβαση του σήματος, η ελεύθερη διαμόρφωση της άδειας χρήσης αλλά και οι διαφοροποιήσεις στη ρύθμιση της απόσβεσης του κοινοτικού σήματος. Σε ορισμένα σημεία η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου σε κοινοτικό επίπεδο θα συντελεστεί με την προσαρμογή του στις ρυθμίσεις της σχετικής οδηγίας του Συμβουλίου για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών στα σήματα (Λιακόπουλος, 2000).

5.5. Η προστασία των δικαιωμάτων στα πλαίσια της ΕΟΚ

Οι κοινοτικές ρυθμίσεις που αναφέρθηκαν είναι άμεσα εφαρμόσιμες στο εσωτερικό των κρατών μελών με αποτέλεσμα να είναι δυνατή ή επίκλησή τους από τους ιδιώτες και να είναι υποχρεωτική ή εφαρμογή τους από τα δικαστήρια των κρατών μελών (Παπαδοπούλου, 2011). Κατά το μέτρο εξάλλου που ή παρεμπόδιση των παράλληλων εισαγωγών αντιβαίνει στην απαγόρευση των περιορισμών του ανταγωνισμού, ή Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μπορεί να διαπιστώσει την παράβαση, να διατάξει την παύση της στο μέλλον και να επιβάλει κυρώσεις στους παραβάτες. Καμία διάταξη της συνθήκης της Ρώμης δεν προβλέπει την μεταβίβαση στην Κοινότητα αρμοδιοτήτων αναφορικά με την ρύθμιση των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Αντίθετα δύο διατάξεις της συνθήκης της Ρώμης φαίνονται να διασφαλίζουν την αρμοδιότητα των κρατών μελών (Ρόκας, 2011):

- το άρθρο 36 ΣΕΟΚ που εξαιρεί από την εφαρμογή των κανόνων για την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων τους περιορισμούς στο εμπόριο που δικαιολογούνται από λόγους προστασίας της βιομηχανικής ιδιοκτησίας,
- το άρθρο 222 ΣΕΟΚ που εγγυάται το καθεστώς της ιδιοκτησίας στα κράτη μέλη.

Πριν ακόμα αρχίσει ή εφαρμογή από την Επιτροπή των κανόνων της συνθήκης της Ρώμης για την προστασία του ανταγωνισμού διατυπώθηκαν διάφορες θεωρίες αναφορικά με το καθεστώς των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας στα πλαίσια της ΕΟΚ.

Παράλληλα με την παραπάνω θεωρία διατυπώθηκαν και άλλες θεωρίες που οδηγούν σε έμμεση ή περιορισμένη εφαρμογή των κοινοτικών ρυθμίσεων. Σύμφωνα με τη θεωρία της καταχρήσεως (abus) ή άσκηση των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας θα πρέπει να θεωρείται καταχρηστική, στα πλαίσια της αντίστοιχης εθνικής νομοθεσίας, όταν προκύπτει εμφανώς ότι έχει σαν αποκλειστικό στόχο την απομόνωση της αντίστοιχης εθνικής αγοράς. Από την

άλλη πλευρά ή θεωρία της «διεθνούς» αναλώσεως (*epuisement international*) του δικαιώματος στο σήμα, ή θεωρία των παράλληλων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (*brevets paralleles*) και ή θεωρία των εγγενών περιορισμών (*restrictions inherentes*) έδωσαν μία συστηματικότερη κατεύθυνση στην προσπάθεια εναρμονίσεως της ερμηνείας των εθνικών νομοθεσιών με τη συνθήκη της Ρώμης. Γι' αυτό και αποκλήθηκαν θεωρίες της εναρμονισμένης ερμηνείας (*interpretation conforme*) (Ρόκας, 2011).

Ορθά παρατηρήθηκε ότι ή εναρμονισμένη ερμηνεία δεν είναι πραγματοποιήσιμη στις περιπτώσεις πού υπάρχουν ρητές εθνικές διατάξεις. Στις περιπτώσεις αυτές ή εναρμονισμένη ερμηνεία ισοδυναμεί με ερμηνεία *contra legem*. Παρά τα μειονεκτήματα πού παρουσιάζουν οι παραπάνω θεωρίες είναι βέβαιο ότι συνέβαλαν στην ευρύτερη συνειδητοποίηση της ανάγκης επιβολής φραγμών στην άσκηση των δικαιωμάτων βιομηχανικής Ιδιοκτησίας στα πλαίσια της ΕΟΚ.

Η αντίθεση στη διάκριση μεταξύ ασκήσεως και υποστάσεως των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας προέρχεται κυρίως από εκείνους πού αντιτάσσονται στην ιδέα της εφαρμογής των κοινοτικών ρυθμίσεων σ' αυτά τα δικαιώματα. Την χρησιμότητα της παραπάνω διακρίσεως αμφισβητούν και ορισμένοι οπαδοί της εφαρμογής των κοινοτικών ρυθμίσεων οι όποιοι παρατηρούν ότι ή αδυναμία ασκήσεως ενός αποκλειστικού δικαιώματος ισοδυναμεί με προσβολή της υποστάσεως του. Η παρατήρηση αυτή προϋποθέτει ότι η υπόσταση ορίζεται με βάση την αντίστοιχη εθνική νομοθεσία. Στην πραγματικότητα όμως η υπόσταση είναι κοινοτικά προσδιοριστεί έννοια, από την στιγμή τουλάχιστο πού συνδέθηκε με την εφαρμογή του άρθρου 36 ΣΕΟΚ (Ρόκας, 2011).

Το ερώτημα όμως πού ανακύπτει είναι τί αποτελεί την υπόσταση των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Είναι βέβαιο ότι κατά τη εφαρμογή των κοινοτικών ρυθμίσεων δεν μπορεί να θίγει ή νομική ύπαρξη αυτών των δικαιωμάτων. Η Επιτροπή δεν μπορεί για παράδειγμα να διατάξει την διαγραφή σήματος ή την ακύρωση διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Το ΔΕΚ πώς προχώρησε παραπέρα δίνοντας ένα ουσιαστικότερο περιεχόμενο στην υπόσταση των δικαιωμάτων με την θεωρία του ειδικού αντικειμένου (*objet specifique*). Η πρώτη αναφορά σ' αυτό το αντικείμενο έγινε στην απόφαση *Deutsche Grammophon* στην οποία τονιζόταν ότι «το άρθρο 36 ΣΕΟΚ δεν δέχεται παρεκκλίσεις στην

ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων παρά μόνο Δαν δικαιολογούνται από την ανάγκη διασφάλισης δικαιωμάτων που αποτελούν το ειδικό αντικείμενο της βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Με αυτό το dictum το ΔΕΚ εισήγαγε ένα νέο δρο, το ειδικό αντικείμενο, άγνωστο στο δίκαιο της βιομηχανικής ιδιοκτησίας των κρατών μελών. Στις μεταγενέστερες αποφάσεις του το ΔΕΚ προσδιόρισε το ειδικό αντί κείμενο του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας και του δικαιώματος στο σήμα. Το αντικείμενο αυτό είναι χωρίς αμφιβολία έννοια κοινοτικοί δικαίου, αυτόνομη δηλαδή σε σχέση με το δίκαιο των κρατών μελών (Ρόκας, 2011).

Κατά τον προσδιορισμό των δικαιωμάτων που συνδέονται με το ειδικό αντικείμενο ενός είδους βιομηχανικής Ιδιοκτησίας τίθεται το ερώτημα αν και κατά πόσο πρέπει να λαμβάνονται οπ' δη οι ρυθμίσεις που ισχύουν στα πλαίσια των νομοθεσιών των κρατών μελών και τί περιθώρια υπάρχουν για την εφαρμογή της συγκριτικής μεθόδου ερμηνείας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα προσφυγής σε εθνική νομοθεσία είναι ο ορισμός του ειδικού αντικείμενου του διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Στην περίπτωση αυτή το ΔΕΚ περιέλαβε στον ορισμό τις αποκλειστικές εξουσίες που αναγνωρίζει στο δικαιούχο ευρεσιτεχνίας ο γερμανικός νόμος, αφήνοντας κατά μέρος εκείνες που του αναγνωρίζουν οι νόμοι άλλων κρατών μελών. Το ίδιο δικαστήριο καθόρισε το ειδικό αντικείμενο του σήματος με βάση την αναγνωρισμένη σ' όλα τα κράτη μέλη λειτουργία του σήματος, την λειτουργία προελεύσεως - αφήνοντας έτσι κατά μέρος λειτουργίες που δεν τυχαίνουν γενικής αναγνώρισεως.

Οι θέσεις του ΔΕΚ αναφορικά με την υπόσταση και το ειδικό αντικείμενο των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας οδήγησαν σε πρώτη φάση στην επικράτηση του άρθρου 85 ΣΕΟΚ και σε δεύτερη φάση των διατάξεων της συνθήκης της Ρώμης που διασφαλίζουν την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων απέναντι στις διατάξεις των εθνικών νομοθεσιών που διασφαλίζουν μονοπώλια εισαγωγής στους δικαιούχους βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Οι διατάξεις που διασφαλίζουν την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων είναι δεκτικές εφαρμογής σε δεσ τις περιπτώσεις ασκήσεως των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας για την παρεμπόδιση των παράλληλων εισαγωγών από κράτη μέλη της Κοινότητας. Το ΔΕΚ άφησε παρ' δα αυτά να εννοηθεί πως υπήρχαν περιπτώσεις κατά τις οποίες ή άσκηση αυτών των δικαιωμάτων μπορούσε να είναι νόμιμη.

Συμπεράσματα

Από την συγγραφή της παρούσας εργασίας προκύπτουν αβίαστα κάποια συγκεκριμένα συμπεράσματα. Η ευρεσιτεχνία, το εμπορικό σήμα, η εδαφικότητα και όλα τα υπόλοιπα στοιχεία που αναφέρουμε παραπάνω εντάσσονται στο πλαίσιο των δικαιωμάτων της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας.

Στη σημερινή εποχή, αποτελεί γεγονός πως κάθε ένα απ αυτά τα δικαιώματα που αναπτύσσει η επιχείρηση αποτελούν και μια καινοτομία για αυτήν, γι' αυτό και υπάρχουν τόσες πολλές διατάξεις διεθνούς και εθνικού χαρακτήρα που τα προστατεύουν. Η ικανότητα για καινοτομία είναι ζωτικής σημασίας για τη γρήγορη ανάπτυξη. Μια χρήσιμη συμβουλή για έναν ιδιοκτήτη επιχείρησης, λοιπόν, θα ήταν να καινοτομήσει.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του James MurrayWells, ενός μικρού επιχειρηματία που δεν δίστασε να καινοτομήσει και δεν υπέκυψε στην ανώτερη αγοραστική δύναμη των μεγάλων παικτών. Ο James MurrayWells, είκοσι ενός ετών, πίστευε ότι με το δικό του σύστημα ταχυδρομικών παραδόσεων και παραγγελιών μέσω διαδικτύου θα άλλαζε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο οι Άγγλοι αγοράζουν τα γυαλιά τους, μη διστάζοντας να τα βάλει με κάποια από τα μεγαλύτερα ονόματα του λιανικού εμπορίου. Χρησιμοποιώντας ως έδρα της εταιρείας του έναν παλιό στάβλο στο αγρόκτημα των γονιών του, στο νότιο Gloucestershire, ο απόφοιτος της αγγλικής φιλολογίας άρχισε να πουλάει γυαλιά σε τιμές πολύ κάτω από τις συμβατικές, και η εκκολαπτόμενη εταιρεία του, η Glasses Direct, άρχισε να ανταγωνίζεται επάξια μεγάλα ονόματα του χώρου, όπως Specsavers, Vision Express και Dollond & Aitchison.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους αυτή η σύνδεση καινοτομίας και ανάπτυξης των μικρών επιχειρήσεων δείχνει να είναι λιγότερο ισχυρή απ' ό,τι στην περίπτωση των μεγάλων επιχειρήσεων. Ο πρώτος λόγος έχει να κάνει με τη μεγαλύτερη εξωτερική αβεβαιότητα που αντιμετωπίζουν οι μικρές επιχειρήσεις. Μπορεί να υπάρχει αβεβαιότητα για το αν μια διαδικασία ή ένα προϊόν θα «δουλέψει». Δεύτερον, ακόμα και αν το προϊόν ή η διαδικασία περάσει επιτυχώς τη φάση E&A, παραμένει ο κίνδυνος ότι δεν θα είναι εφικτή η εμπορευματοποίηση του προϊόντος ή της διαδικασίας. Τρίτον, ακόμα και αν εμπορευματοποιηθεί το προϊόν ή η διαδικασία, τα έσοδα από την επένδυση

μπορεί να μην είναι αρκετά για να δικαιολογήσουν τη συνέχιση της παραγωγής. Τέταρτον, η κατοχύρωση μιας καινοτομίας συχνά έχει σημαντικό κόστος τόσο σε χρόνο όσο και σε χρήμα: αυτό μπορεί να ασκήσει μεγάλη πίεση στα ταμεία και τη ροή μιας νέας επιχείρησης. Σε κάθε περίπτωση, ο «κακός κίνδυνος» που προκύπτει από την παρακώλυση ή την αποτυχία της καινοτομίας (αυτός δηλαδή που αποφέρει χειρότερα αποτελέσματα από τα αναμενόμενα) είναι γενικά μεγαλύτερος για τη μικρή επιχείρηση, η οποία δεν διαθέτει το απόθεμα ιδεών (και τις ποικίλες πηγές εσόδων) μιας μεγάλης επιχείρησης.

Περαιτέρω εξαιτίας της αλματώδους τεχνικά προόδου που χαρακτηρίζει το σύνολο του σύγχρονου κόσμου έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του δικαίου της βιομηχανικής ιδιοκτησίας που είναι αναγκαίο για κάθε βιομηχανικώς προϋγμένη ανταγωνιστική ιδιοκτησία.

Εν τέλει, λόγω της διεθνούς αλληλεξάρτησης εμπορίου και βιομηχανίας και της ευχέρειας με την οποία οι πληροφορίες, γνώσεις και αγαθά μπορούν να κυκλοφορούν από χώρα σε χώρα, το δίκαιο της βιομηχανικής ιδιοκτησίας πρέπει να παρέχει σε διεθνές επίπεδο προστασία σε αυτούς που κάνουν χρήση του.

Συνοψίζοντας, η σχέση των επιχειρήσεων εξαιρετικά ταχείας ανάπτυξης με την καινοτομία φαίνεται να υποστηρίζεται από αρκετά στοιχεία. Ωστόσο, οι έρευνες σε μεγάλο εύρος μικρών επιχειρήσεων παράγουν πολύ πιο αμφιλεγόμενα στοιχεία για το αν η καινοτομία είναι καθοριστικός παράγοντας που επηρεάζει την επίδοση των μικρών επιχειρήσεων. Εν μέρει, αυτό οφείλεται στις δυσκολίες μέτρησης της καινοτομίας, όμως αντανακλά και το γεγονός ότι οι μικρές επιχειρήσεις είναι ασυνεπείς καινοτόμοι και αντιμετωπίζουν σημαντική εξωτερική αβεβαιότητα. Κατά συνέπεια, είναι δύσκολο να εντοπιστεί μια γενική σχέση μεταξύ καινοτομίας και επίδοσης των μικρών επιχειρήσεων.

Από τα παραπάνω στοιχεία, σε συνδιασμό με το σύνολο των πρωαναφερθέντων καθ' όλα την έκταση της παρούσας εργασίας συμπεραίνουμε πως τα στοιχεία της καινοτομίας και της κάθε ευρεσιτεχνίας για τις επιχειρήσεις αποτελούν ένα πολύ σημαντικό κομμάτι όσον αφορά στην εξέλιξη και ανάπτυξή τους.

Αναφορές – Πηγές

➤ Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία

- Cornish W./Llewelyn D., (2007), “Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights”, Sweet & Maxwell, London
- Goldstein P., (2007), “Intellectual Property”, Portfolio-Penguin Books Ltd, USA
- Torremans P., Holyoak and Torremans, (2010), “Intellectual Property Law”, 6th edn, OUP, USA
- Αγιομυργιανάκης Γ. Μ., (2006), «Διεθνείς οικονομικές σχέσεις: Διεθνές εμπόριο», Rosili, Αθήνα
- Αθανασίου Λ. Ι., (2013), «Εμπορικό δίκαιο: Γενικό μέρος, βιομηχανική ιδιοκτησία, πνευματική ιδιοκτησία, αξιόγραφα», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Αναγνωστοπούλου Δ. Γ., «Δίκαιο διεθνών συναλλαγών: Η ευρωπαϊκή διάσταση», Σάκκουλας Αντ. Ν., Αθήνα
- Αντωνόπουλος Γ. Β., (2005), «Βιομηχανική ιδιοκτησία», Β' έκδοση, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Παπαδοπούλου Α. Π., (2011), «Βασική εμπορική νομοθεσία: Πνευματική ιδιοκτησία : Ελληνική νομοθεσία - Κοινοτική νομοθεσία - Διεθνείς συμβάσεις», Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα
- Στίγκας Θ., (2002), «Βιομηχανική ιδιοκτησία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

- Έξαρχος Γ., (1995), «Τα κείμενα των Συμφωνιών της GATT», Δίαυλος, Αθήνα
- Καλλινίκου Δ., (2005), «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», Π.Ν., Σάκκουλας, Αθήνα
- Κασιμάτης Μ., (2010), «Νόμοι για την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα», Φωτογραφίζοντας, Αθήνα
- Κουμάντος Γ., (2002), «Πνευματική ιδιοκτησία», Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή,
- Λιακόπουλος Θ., (2000), «Δίκαιο Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας», Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Ρόκας Ν. Κ., (2011), «Βιομηχανική ιδιοκτησία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Σημίτης Γ. Κ., (1998), «Το δικαίωμα επί της εφευρέσεως», Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Κοτσίρης Λ., Σταματούδη Ε. Α., (2009), «Νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία : Κατ' άρθρο ερμηνεία. Αρθρογραφία, βιβλιογραφία, νομολογία», Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα
- **Διαδικτυακές πηγές**
- <http://unctad.org/>
- <http://unctad.org/en/Pages/About%20UNCTAD/A-Brief-History-of-UNCTAD.aspx>

